

VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK

A SPORTTUDOMÁNY

KÖRÉBŐL

Sorozatszerkesztő: Dr. habil. Balogh László

5. kötet

VERSENYSPORT ÉS SZABADIDŐSPORT

Debreceni Egyetem, Sporttudományi Koordinációs Intézet

Debrecen, 2021

A szerkesztőbizottság elnöke:

Dr. habil Balogh László

A szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. Dr. Bácsné Prof. Dr. Bába Éva

Lenténé Dr. Puskás Andrea

Dr. habil Biró Melinda

Dr. Ráthonyi Gergely Gábor

ISSN 2631-0910

ISBN 978-963-490-286-7

Kiadó

Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet

Kiadó székhelye

4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

Megjelent: 2021.

TUDOMÁNYOS LEKTORÁLT KÖZLEMÉNYEK A SPORTTUDOMÁNY
TERÜLETÉN

Lektorálta:

Prof. Dr. Bácsné Prof. Dr. Bába Éva

Prof. Dr. Borbély Attila

Dr. habil Müller Anetta

Dr. habil Ráthonyi-Ódor Kinga

Dr. habil Biró Melinda

Lenténé Dr. Puskás Andrea

Dr. Pucsok József Márton

Dr. Honfi László

Dr. Bartha Éva

Dr. Hidvégi Péter

Dr. Ráthonyi Gergely

Dr. Madarász Tamás

Mille Marianna

Korrektura: Kuskó Zsolt

TARTALOMJEGYZÉK

A DVSC LABDARÚGÓ CSAPAT ELKÖTELEZETT SZURKOLÓINAK ÉS ALKALMI NÉZŐINEK ÖSSZEHASONLÍTÓ MOTIVÁCIÓS VIZSGÁLATA (<i>Komáromi Dominika Anna¹, Bácsné Bába Éva¹</i>)	1
A FITNESS MOZGÁSFORMÁK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE (<i>Bartha Éva Judit¹</i>)	10
A GYÓGYTESTNEVELÉS JELENTŐSÉGE AZ ALAP-ÉS KÖZÉPFOKÚ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE (<i>Deme Fanni¹, Hidvégi Péter²</i>)	19
SZABADIDŐ ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK, ÉLETMINŐSÉG VIZSGÁLATA A HAJDÚ- BIHAR MEGYÉBEN ÉLŐ EMBEREK KÖRÉBEN (<i>Szabó Katalin,¹ Kinczel Antónia¹, Molnár Anikó¹, Hőnyi Dorottya¹, Maklári Gergely¹</i>)	26
A KOSÁRLABDAMÉRKŐZÉSEK LÁTOGATÁSI MOTIVÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA A DEAC CSAPATÁNAK PÉLDÁJÁN (<i>Bács Zalán Mihály¹, Lente Lajos¹</i>)	37
AZ ÚSZÁS FIZIOLÓGIAI, PEDAGÓGIAI ÉS EGYÉB HATÁSAI (<i>Bernáth Andrea Gréta¹</i>)	44
A MAGYARORSZÁGI FIATAL FELNÖTTEK SZABADIDŐSPORTOLÁSI SZOKÁSAINAK VIZSGÁLATA (<i>Kinczel Antonia¹, Molnár Anikó¹, Szabó Katalin¹, Hőnyi Dorottya¹, Müller Anetta¹</i>)	52
A PREVENCIÓ ÉS A REHABILITÁCIÓ VIZSGÁLATA NŐI KÉZILABDÁZÓK KÖRÉBEN (<i>Gyökös Barbara, Bácsné Bába Éva</i>)	62
A LABDARÚGÁS FOGYASZTÓI PIACÁNAK ELEMZÉSE (<i>Balogh Renátó¹, Csiza Márton², Bácsné Bába Éva¹</i>)	73
A TOP ÖT LABDARÚGÓ BAJNOKSÁG ÖSSZEHASONLÍTÁSA KÜLÖNBÖZŐ TÁMADÓ TELJESÍTMÉNYINDIKÁTOROK MENTÉN (<i>Karikás Krisztián¹, Ráthonyi Gergely²</i>)	85
A SPORTLÉTESÍTMÉNYEK TÉRBELI ELHELYEZKEDÉSÉNEK JELLEGZETESSÉGEI AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN (<i>Kozma Gábor¹</i>)	98
TÖRZS ÉS ALSÓ VÉGTAG STABILITÁSÁNAK INTERVENCIÓJA LABDAJÁTÉKOSOK KÖRÉBEN (<i>Lepp Kitti, Némethné Gyurcsik Zsuzsanna</i>)	108
A PUMA ZÖLD TÖREKVÉSEI (<i>¹Ráthonyi-Ódor Kinga – ²Ráthonyi Gergely– ³Márton Laura</i>)	117
SZABADIDŐ ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK VIZSGÁLATA A FIATALOK KÖRÉBEN (<i>Hőnyi Dorottya¹, Kinczel Antónia¹, Molnár Anikó¹, Szabó Katalin¹, Maklári Gergely¹, Müller Anetta¹</i>)	127
A NEMZETKÖZI (CMAS) ÉS A HAZAI VÍZ ALATTI TEVÉKENYSÉGEK SPORTÁGI SZÖVETSÉGÉNEK (MBSZ) MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE (<i>Kovács Zsófia¹, Prisztóka Gyöngyvér², Móri Kornélia³, Biró Melinda⁴</i>)	138
A FÉRFI VÍZILABDA SPORTÁG FEJLŐDÉSTÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE (<i>Dienes Imre Balázs¹, Bernáth Andrea Gréta¹</i>)	154
A FOLYAMATSZEMLE, MINT A FEJLŐDÉS ESZKÖZE AZ E-SPORTBAN (<i>Fenyves László</i>)	164

A DVSC LABDARÚGÓ CSAPAT ELKÖTELEZETT SZURKOLÓINAK ÉS ALKALMI NÉZŐINEK ÖSSZEHAJONLÍTÓ MOTIVÁCIÓS VIZSGÁLATA

A COMPARATIVE MOTIVATIONAL STUDY OF THE DEDICATED FANS AND CASUAL SPECTATORS OF THE DVSC FOOTBALL TEAM

Komáromi Dominika Anna¹, Bácsné Bába Éva¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és Menedzsment Intézet

Összefoglaló

Jelen tanulmányban a DVSC NB2-es labdarúgó klub elkötelezett szurkolóinak és alkalmi nézőinek szocio-demográfiai jellemzőik, mérkőzéslátogatási szokásaik és motivációik szerinti összehasonlító elemzését végeztük el. A vizsgálat eszközének a kérdőívet, mint kvalitatív kutatási módszert választottuk. A motivációk mérésére a KAJOS ET. AL (2017) által validált SPEEDE-H skálát alkalmaztuk. Az elemzés során azt feltételeztük, hogy az elkötelezett szurkolók a bérletesek közé tartoznak, a nézők, akik pedig alkalmanként, kevesebbszer járnak mérkőzésekre, nem rendelkeznek szezonális belépővel. Így 49 fő bérletes és 55 nem bérletes személy adataival dolgozhattunk. A kérdőívet többségében a húszas, valamint a negyvenes éveikben járó férfiak töltötték ki. Az elemzést elvégezve arra a következtetésre jutottunk, hogy az állandó belépővel rendelkezők valóban elkötelezettebb szurkolóknak tekinthetők, mint nem bérletes társaik. Összességében megállapítható, hogy az általunk megkérdezetteket a mérkőzések látogatására a DVSC győzelmeinek, sikereinek sajátként való megélése motiválja leginkább.

Kulcsszavak: labdarúgó klub, szurkolók, nézők, sportfogyasztási motiváció

Abstract

In this research, we made a comparative analysis of the dedicated fans and casual spectators of the DVSC football club according to their socio-demographic characteristics, match attendance habits and motivations. We chose the questionnaire as the tool of our investigation. To measure motivations, we adapted the SPEEDE-H scale validated by KAJOS ET. AL (2017). During the research we assumed that dedicated fans are among the season ticket owners, and the spectators, who occasionally attend matches, do not have seasonal tickets. Thus, we were able to work with the data of 49 season ticket owners and with 55, who did not have a seasonal ticket. The questionnaire was mostly completed by men in their twenties and forties. Carrying out the analysis, we concluded that the season ticket owners are indeed can be considered as more committed supporters than the others. Overall, it can be stated that the biggest motivation of the respondents to attend matches is that they experiencing the victories and successes of the DVSC as their own.

Keywords: soccer club, fans, spectators, sports consumption motivation

BEVEZETÉS

Amikor sportról, vagy napjaink egyik legnépszerűbb sportágáról, a labdarúgásról beszélünk, meg kell említenünk a sportesemények aktív résztvevőin kívül a passzív fogyasztókat is. A sportrendezvények helyszínein helyet foglalók jelentősége megkérdőjelezhetetlen, ezért is fontos minden szervezet számára, hogy minél több nézőt és szurkolót nyerjen meg magának. Kutatásunkban a DVSC, jelenleg NB2-es labdarúgó klub hazai találkozóit megtekintő nézők és szurkolók összehasonlító elemzésére vállalkozunk, kitérve a szocio-demográfiai jellemzőkre, a mérkőzészátogatási szokásokra és a nézőtéri sportfogyasztás háttérében álló motivációkra.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

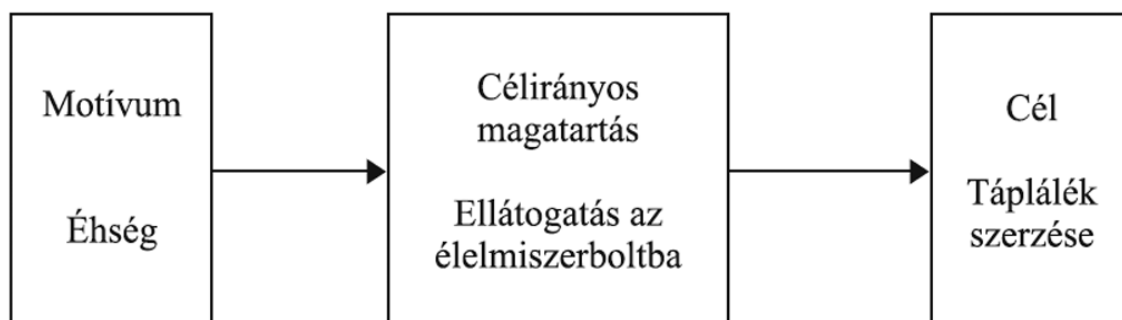
FOGYASZTÓI MAGATARTÁS ÉS MOTIVÁCIÓ

Ahhoz, hogy megértsük, az emberek miért vásárolnak meg bizonyos termékeket vagy vesznek igénybe szolgáltatásokat, fontos megismerni azokat a tényezőket, melyek befolyásolhatják a fogyasztókat vásárlási döntésük meghozatala során. HOFMEISTER-TÓTH (2014) alapján *„a fogyasztói magatartás az a tevékenység, amely során az emberek beszereznek, fogyasztanak, elhasználnak és eldobnak termékeket, illetve igénybe vesznek szolgáltatásokat”*.

A kultúrák közötti különbség és a nagy távolságok ellenére, illetve a globalizáció egyfajta következményeként napjaink társadalmait ugyanazon igények, motivációk ösztönzik, így ezeket a szükségleteket mindenhol egyforma megoldásokkal tudják kielégíteni. A fogyasztói magatartás vizsgálata magába foglalja, hogy kik, mennyit, mit és hogyan vásároltak, illetve azt is, hogyan érznek a termék birtoklása kapcsán. Továbbá tanulmányozni kell mindazokat a tulajdonságokat is, melyek szerepet játszanak a vásárlásnál, különös tekintettel a kulturális, a társadalmi, a személyes és a pszichológiai jellemzőkre (HOFMEISTER-TÓTH, 2008).

Ezek mellett fontos, hogy olyan termékek és szolgáltatások kerüljenek kialakításra, amelyek megfelelnek a fogyasztók igényeinek. Ehhez pedig elengedhetetlen megismerni és felmérni a fogyasztók szükségleteit és azt, mi ösztönzi őket a vásárlásra. Tehát a magatartás, pontosabban a fogyasztói magatartás megértéséhez motivációkkal kapcsolatos ismeretekkel is rendelkezünk kell (HOFMEISTER-TÓTH, 2008).

A magatartás okát, vagyis miéértjét a motivációhoz kötődő kérdések kutatják. A motiváció pedig azokat a belső tényezőket jelenti, amelyek cselekvésre, aktivitásra készítetnek. Ennek megfelelően ez a bizonyos belső hajtóerő ösztökél bennünket például termékek vagy szolgáltatások megvásárlására is. A motiváció, mint dinamikus folyamat, a legegyszerűbb esetben három lépcsővel rendelkezik, a folyamatot és annak lépéseit az 1. ábra mutatja.

1. ábra: A motivációs folyamat egyszerű modellje
Forrás: Hofmeister-Tóth, 2014

SZURKOLÓK ÉS NÉZŐK

NEULINGER (2007) alapján sportfogyasztóknak tekinthetők azok, akik valamilyen sporttevékenységet nézőként kísérik figyelemmel. Így az általunk vizsgált csoportok, azaz a labdarúgó mérkőzéseket helyszínen megtekintő szurkolók és nézők is a sportfogyasztók körébe sorolhatók.

Az elmúlt években és évtizedekben sportnézőket és szurkolókat érintő vizsgálatok magas számmal születtek, ugyanakkor a fogyasztók ilyen köreinek tanulmányozása során problémát jelent, hogy abban az esetben, ha valaki megtekint egy sporteseményt, azaz néző, nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyben szurkoló is. Tehát a kutatások során fontos figyelembe venni ezen fogalmak eltérő tartalmát (JACOBSON, 2003).

JONES (1997) megállapítása szerint nézők azok, akik csak figyelemmel kísérik az adott sportot, de majd úgymond meg is feledkeznek róla, miközben a szurkolókat nagyobb intenzitás jellemzi, napjaik egy szeletét is a csapatnak vagy magának a sportnak szentelik. POOLEY (1978) ugyanakkor a két csoport közötti különbséget a szenvedély szintjének, mértékének eltérései alapján határozná meg. SPINRAD (1981) pedig úgy definiálja a szurkolót, mint „az a személy, aki gondolkodik, beszél a sportról és érdeklődést mutat felé...”. WANN ET AL. (2001) alapján a szurkolók egy adott sportot, csapatot és/vagy atlétát követő és irányukba érdeklődést mutató személyek, míg nézőknek azokat az egyéneket tekintik, akik aktívan tanúi egy sporteseménynek akár személyesen, vagy valamilyen médian keresztül (JACOBSON, 2003).

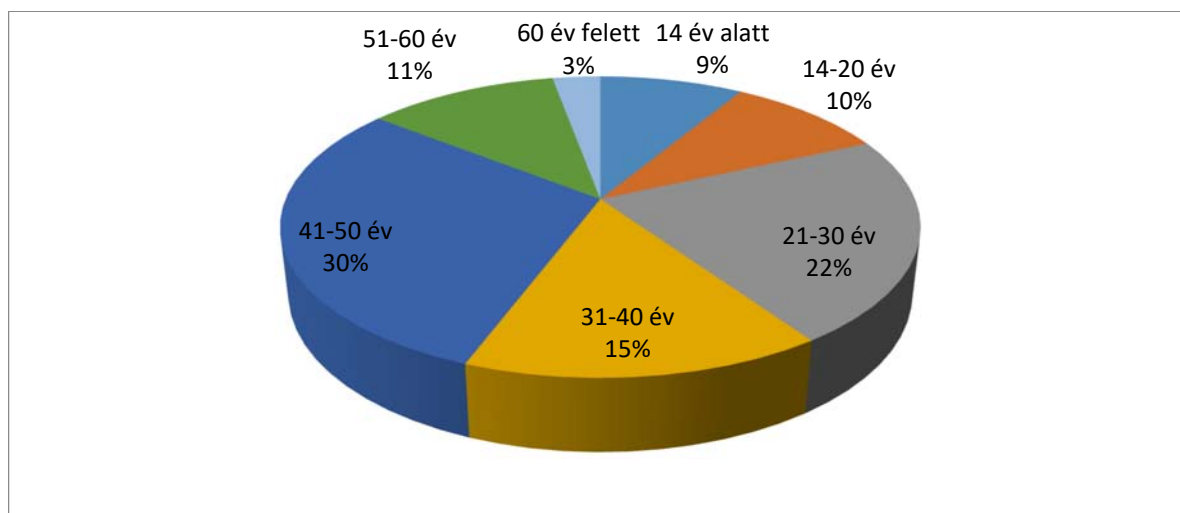
Elmondhatjuk, hogy a szurkolók és nézők definiálására többféle szemszögből, számos meghatározás készült. LENHARD (2002) munkája során tárgyalta az e téren legrelevánsabb definíciókat, és egy összetett fogalmat alkotott meg, mely szerint „a szurkoló egy olyan személy, aki kognitív, érzelmi és magatartás-specifikus szinten is azonosul egy adott sportklubbal”. Megállapítását azzal is kiegészíti, hogy minden szurkoló az azonosulás egy eltérő szintjét mutatja. Továbbá MORROW (1999) megjegyezte, hogy nem szabad elfeledni, maguknak a szurkolóknak milyen fontos szerepük van az általuk fogyasztott termék kialakításában. Ugyanis az atmoszféra, a sportesemény légköre (amelyet a szurkolók hoznak létre) a játék, a mérkőzés kulcsfontosságú vonzereje. Tehát a szurkolók egyfajta társszervezői annak az eseménynek, amelyen megjelennek, és ki kell

emelni, hogy e rendezvényen való részvételért hajlandóak még fizetni is (MORROW, 1999; BÜHLER – NUFER, 2012).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A DVSC labdarúgó mérkőzéseit helyszínen megtekintő nézők sportfogyasztási motivációinak mérésére a kérdőívet, mint kvalitatív kutatási módszert választottuk. A kérdőív első kérdései szocio-demográfiai adatokra kérdeznek rá, ezeket követik a mérkőzéslátogatási szokásokkal, illetve belépőkkel, jegyárakkal kapcsolatos, valamint a nézőtéri sportfogyasztás okait felmérő kérdések. A motivációk mérésére a magyar kutatók által validált SPEEDE-H skálára (KAJOS ET AL., 2017) esett a választás.

A kérdőív 2019 utolsó hónapjaiban három, hazai körülmények között megrendezett DVSC mérkőzés előtt, több mint 30 fővel személyesen is kitöltetésre került. A személyes megkérdezés időigényességének következtében a kérdőívet online úton is megosztottuk, így egy összesen 104 elemű mintával dolgozhattunk. A kitöltések alapján 49 bérletes és 55 bérlettel nem rendelkező válaszadó adatait elemeztük. A 104 fős mintát tekintve a férfiak aránya 90% volt. A nem bérletes kitöltők között aránylag több nő szerepelt, míg életkor tekintetében ennél a csoportnál a 21-30 évesek tették ki a legnagyobb arányt. A bérletesek között viszont nem a húszas éveikben járóak, hanem a 41-50 évesek adták a legnagyobb szeletet. A minta egészét figyelembe vevő életkor szerinti megoszlás adatai a 2. ábrán kerültek rögzítésre.

2. ábra: A minta életkor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés, 2020

A bérlettel rendelkező szurkolók nagy részének, pontosan 45%-ának érettségi bizonyítványa, 22%-ának egyetemi, 12%-ának főiskolai végzettsége van. Kevesebb, mint nyolc általánossal 10%, nyolc általánossal 6% rendelkezik, a szakiskolát/szakmunkásképzőt végzettek aránya 4%. Legmagasabb iskolai végzettség tekintetében a nem bérletes nézők közül is az első helyen az érettségi (40%) áll, második

helyen a szakiskola/szakmunkásképző (24%), majd a főiskolát (16%), és az egyetemet (9%) végzettek következnek. Őket követik a kevesebb, mint nyolc általánossal (8%) és a nyolc általánossal (2%) rendelkezők.

EREDMÉNYEK

Az alábbiakban rögzítésre kerülnek a kérdőívre érkezett válaszok elemzése során kapott legfontosabb eredmények. Feltárjuk a DVSC labdarúgó csapat elkötelezett szurkolóinak és alkalmi nézőinek mérkőzéslátogatási szokásaik és motivációik között tapasztalt különbségeket. Miközben azt feltételezzük, hogy míg az elkötelezett szurkolók rendszeresen látogatják a hazai mérkőzéseket és a bérletesek közé tartoznak, addig a nézők, akik pedig alkalmanként, kevesebbszer járnak mérkőzésekre, nem rendelkeznek szezonális belépővel.

Az adatok szétválasztását így a kérdőív azon kérdése tette lehetővé, mely arra kérdez rá, hogy a kitöltők milyen belépővel látogatják a mérkőzéseket. A 104 fős mintából ezáltal 49 fő válaszolta azt, hogy bérlettel rendelkezik, míg 55 kitöltő a belépőváltás egy más formáját szokta használni. Az is kiderült, hogy a bérlettel nem rendelkező 55 fő közül 21 online vásárolja meg belépőit, miközben 17 válaszadó az elővételi, további 17 pedig a helyszíni jegyvásárlási lehetőséget veszi igénybe.

A bérletesek közül 43-an egy szezonban átlagosan 10-nél több DVSC labdarúgó mérkőzést tekintenek meg a helyszínen, a maradék 6 ennél kevesebbet. A bérlettel nem rendelkező szurkolók közül egy szezonban 10-nél többször csak 21-en vesznek részt a meccseken. Míg azoknak a száma, akik egy szezonon belül 10-nél kevesebbszer jelennek meg a Nagyerdei Stadion lelátóján, az előző csoporthoz képest jelentősen magasabb, 34 fő.

Továbbá a bérletesek elég jelentős aránya, 78% legalább 10 éve látogatja a DVSC meccseket, mialatt ez az érték a másik fogyasztói csoportnál 58%. Bár látható, hogy az állandó belépővel nem rendelkezők közül aránylag kevesebben járnak régebb óta mérkőzésekre, ugyanakkor ez a szám nem tekinthető alacsonynak, hiszen a nem bérleteseknél még így is igen kiemelkedő hányadot tesznek ki a hosszú évek óta meccsre járók

Az 1. táblázat azt mutatja, hogy a Nagyerdei Stadion egyes szektoraiban a bérletesek, és a nem bérletesek közül hányan foglalnak helyet, illetve a teljes minta összesített adatai is láthatóak.

1. táblázat: Összefoglalás a Nagyerdei Stadion egyes szektoraiban helyet foglalók számáról

Szektor megnevezése	Bérletes (fő)	Nem bérletes (fő)	Összesen (fő)
A szektor	7	10	17
B szektor (B-közép kivételével)	14	5	19
B-közép (B5, B6 szektorok)	12	19	31
C szektor	4	16	20
D szektor	1	3	4
VIP	11	2	13
Összesen	49	55	104

Forrás: saját szerkesztés, 2020

Összesítve a minta eredményeit, a szektorok közül a legtöbben a *B-középben (B5, B6 szektorok)* szoktak helyet foglalni. Amennyiben csak a bérlettel nem rendelkezőket vesszük figyelembe, ők túlnyomóan a stadion *B-közép (B5, B6 szektorok)* és *C szektorába* szoktak jegyet váltani. Az állandó belépőt birtoklóknak javarészt a *B szektorba (B-közép kivételével)* és a *B-középbe (B5, B6 szektorok)* szólnak a bérletes helyeik, ugyanakkor ennél a csoportnál relatíve magas a VIP-ben ülők száma is.

Ezek mellett választ kaptunk arra, hogy az általunk megkérdezettek szoktak-e idegenbeli mérkőzésre járni. A nem bérletesek közül 3 fő rendszeresen, 16 néha és 36 úgy felelt, hogy nem szokta elkísérni a csapatot a vendégmérkőzésekre. A bérlettel rendelkezők körében 6 fő a rendszeres, 31 a néha és 12 a nem válaszlehetőséget jelölte meg. Így elmondhatjuk, hogy a teljes szezonra szóló belépőt kiváltók között nagyobb arányban megtalálhatóak azok, akik az idegenbeli meccsre is szokták követni a DVSC labdarúgó csapatát.

A kérdőív továbbá tartalmazott jegyárakkal kapcsolatos kérdést is. A bérletes válaszadók 96%-a vallott úgy, hogy elégedett a DVSC hazai mérkőzéseire szóló belépők áraival, míg a nem bérletes kitöltők alacsonyabb, 84%-os elégedettséget mutattak. A nem bérletesek közül pedig azok adták a legalacsonyabb, 80%-ot mutató elégedettséget, akik online úton váltják meg belépőiket a meccsre.

A motivációk, a nézőtéri sportfogyasztás ösztönzőinek felmérésére a magyar nyelvű, KAJOS ET. AL (2017) által validált SPEEDE-H skálával került sor. A skálával kapott mérés eredményeit a 2. táblázat szemlélteti. Itt rögzítésre és összehasonlításra került, hogy melyek azok a faktorok, amelyek leginkább, valamint legkevésbé motiválják az általunk megkérdezett fogyasztókat a mérkőzésre járásra.

2. táblázat: A SPEEDE-H skála faktorainak átlagai a bérletes és nem bérletes válaszadók tükrében

Faktor megnevezése	Faktor átlagai a bérletes kitöltőknél	Faktor átlagai a nem bérletes kitöltőknél
Társas kapcsolatok	3,2	3,2
Teljesítmény	2,8	2,7
Önbecsülés	4,1	4,2
Izgalomkeresés	3,9	3,9
Kikapcsolódás/Elszabadulás	3,4	3,5
Esztétikum/Szépség	4,0	4,1

Forrás: saját szerkesztés, 2020

A két válaszadói réteg értékei között nagy a hasonlóság. A táblázat alapján elmondhatjuk, hogy mindkét fogyasztói csoportnál az *Önbecsülés* faktor érte el a legmagasabb eredményt, azaz a kérdőívre választ adó személyeket a legjobban az motiválja a mérkőzések helyszíni megtekintésére – legyen szó bérlettel vagy bérlettel nem rendelkezőről –, hogy a csapat sikereit, győzelmeit saját magukénak érzik, azt sikerélményként könyvelik el. A klub és a csapat dicsőségein való osztozás, a sikerek úgymond „közös” elérésének érzése növeli büszkeségüket, egyfajta méltóságérzetet ad számukra.

Ezek mellett az is megfigyelhető, hogy a *Teljesítmény* faktor szerepel a legkisebb eredményekkel, és csakugyan mind a két esetben közel azonosak az értékek. Ez azt jelenti, hogy a mérkőzések ideje alatt, a csapat és a játékosok által nyújtott teljesítmény, illetve a játékosok képességei/készségei azok a tényezők, melyek legkevésbé motiválják válaszadóinkat a mérkőzések helyszíni megtekintésére.

Arra is fény derült, hogy a kitöltők saját bevallásuk szerint milyen okokból látogatják a DVSC hazai meccseit. Így a bérletesek leginkább a labdarúgás szeretete, a mérkőzések alatti jó hangulat, jó társaság és a csapattal való azonosulás miatt foglalnak helyet a Nagyerdei Stadion lelátóján. Az állandó belépővel nem rendelkezőknél szintén a *Labdarúgás szeretete* áll az első helyen, miközben a *Jó hangulat* a második, a *Szabadidő eltöltése* pedig a harmadik legtöbbször megjelölt okként szerepelt.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A kitöltők adatai alapján kiderült, hogy a bérletesek közül a legnagyobb számban a negyvenes éveikben, míg a bérlettel nem rendelkezők esetében a legtöbben a húszas éveikben járnak.

Továbbá a bérletesek között azoknak a hányada, akik egy szezonban 10-nél több DVSC labdarúgó mérkőzést tekintenek meg a helyszínen, aránylag magasabb, mint az állandó belépőt nem birtoklóké. Ebből adódóan a bérletesek túlnyomórészt többet járnak meccsre egy szezonban, így elkötelezettebb szurkolóknak tekinthetők. Igaz ez a bérletesekre olyan tekintetben, hogy közel 80%-uk legalább 10 éve látogatja a DVSC labdarúgó csapatának találkozóit, tehát javarészt hosszú évek óta kitartanak a klub mellett. Bár ez az eredmény a nem bérleteseket figyelembe véve kevesebb, 58%, de fontos

megjegyezni, hogy ez is kiemelkedő érték, és az ő esetükben szintén többségben vannak azok, akik régóta követik figyelemmel a debreceni csapat mérkőzéseit, annak ellenére is, hogy nincs állandó belépőjük.

A tanulmány központjában álló két fogyasztói réteg mérkőzésre járásának háttérében álló motivációkat vizsgálva kijelenthető, hogy a játékosok által mutatott teljesítmény és képességek befolyásolják őket a legkevésbé arra, hogy helyet foglaljanak a stadion lelátóján. Értékelve az eredményeket, a klubnak inkább olyan lépéseket kellene tennie, melyek elősegítik a csapat és a nézők közötti kapcsolat és kötődés szorosabbá tételét.

ÖSSZEFOGLALÁS

Eredményeink alátámasztják, hogy nem minden mérkőzést látogató néző, szurkoló is egyben.

A DVSC labdarúgó csapat szurkolóinak és nézőinek mérkőzészátogatási szokásait és motivációit kutatva azt feltételeztük, hogy elkötelezettebbek azok lesznek, akik rendszeresebben látogatják a hazai mérkőzéseket, és ők a bérletesek közül kerülnek majd ki. Míg az alkalmanként, az előző csoporthoz képest kevesebbszer mérkőzésekre járók, nem rendelkeznek szezonális belépővel, és nem is annyira elkötelezettek, mint a bérletesek, azaz ők „csak” nézők. A kutatás során egy összesen 104 főt számláló mintával dolgozhattunk, melyből 49 fő bérletes, míg 55 fő nem bérletes válaszadó volt.

Az elemzést elvégezve arra a következtetésre jutottunk, hogy az állandó belépővel rendelkezők valóban elkötelezettebb szurkolóknak tekinthetők, ugyanis ők alapvetően huzamosabb ideje látogatják a DVSC mérkőzéseit, valamint egy szezonban átlagosan több meccset tekintenek meg a helyszínen, vagy idegenben, mint a bérlettel nem rendelkező társaik.

Levonva a konzekvenciát a mérkőzésre járás háttérében álló motivációk mérésével kapcsolatban, az általunk megkérdezetteket elsősorban az ösztönzi a helyszíni sportfogyasztásra, hogy a csapat győzelmeit saját magukénak érzik, ezek saját sikerélményként való elkönyvelése pedig egyfajta büszkeséget nyújt számukra.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú, Debrecen Venture Catapult Program című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Bühler, A., & Nufer, G. (2012): Relationship Marketing in Sports. Great Britain: Routledge, 198 p. ISBN: 978-0-7506-8495-8
2. Hofmeister-Tóth Á. (2008): A fogyasztói magatartás alapjai. Aula Kiadó, Budapest, 243 p. ISBN 978-963-9478-94-7

3. Hofmeister-Tóth Á. (2014): A fogyasztói magatartás alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 300 p. ISBN 978 963 05 9532 2
4. Jacobson, B. (2003): The Social Psychology of the Creation of a Sports Fan Identity: A Theoretical Review of the Literature. *Athletic Insight*.
5. Jones, I. (1997): The Origin and Maintenance of Sports Fan Identification: A Response to Wann, et al. (1996). *Perceptual and Motor Skills*, 85, 257-258.
6. Kajos A., Prisztóka Gy. ,& Paic R. (2017): A nézőtéri sportfogyasztás motivációit mérő, magyar nyelvű „speede-h” skála validációja és néhány eredménye. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, XLVIII. évf. 10. szám
7. Lenhard, M. (2002): Vereins fußball und Identifikation in Deutschland: Phänomen zwischen Tradition und Postmoderne. Hamburg: Kovac, 266 p. ISBN 978-3830006091
8. Morrow, S. (1999): The New Business of Football: Accountability and Finance in Football. Springer, 236 p. ISBN 9780230371743
9. Neulinger Á. (2007): Társas környezet és sportfogyasztás. A folyamatos megerősítést igénylő tanult fogyasztás. Ph.D.- értekezés, Budapest
10. Pooley, J. (1978). The Sport Fan: A Social Psychology of Misbehavior. *Sociology of Sport Monograph Series*, Calgary: CAPHER
11. Spinrad, W. (1981): The Function of Spectator Sports. In G. Luschen and G. Sage (Eds) *Handbook of Social Science of Sport*. Champagne, IL: Stipes.
12. Wann, D., Melnick, M., Russell, G., & Page, D. (2001): Sports Fans: The Psychology and Social Impact of Spectators. New York, NY: Routeledge, 256 p. ISBN 978-0415924634

A FITNESS MOZGÁSFORMÁK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

HISTORY OF THE FORMATION OF FITNESS FORMS OF MOVEMENT

Bartha Éva Judit¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és –menedzsment Intézet, Debrecen

Összefoglaló

A fizikai aktivitás első formáinak megjelenése egészen az emberiség gyökereihez vezethető vissza. Akkoriban a jó fizikai állapot a túlélés feltétele volt, napjainkra azonban már egyre inkább a jólléttel és az egészséggel kapcsolódik össze a fizikai aktivitás fogalma. A történelem során a testmozgás más-más szerepet töltött be az emberek életében, gyakran katonai célokat szolgált, a hatalom fenntartását, azonban emellett az adott kor ember ideálját meghatározó fontos tényezőnek számított. A fitness mozgalom elindulása az Egyesült Államokhoz köthető, így a modern fitness fő irányzatainak – a testépítés és az aerobik - történetében is az Egyesült Államok fitness mozgalma játszott központi szerepet. Napjainkra a fitness divatos formáinak űzése státusszimbólummá vált, és gyakran társasági jellege miatt egyben szórakozási forma is. A megnövekedett kereslet oka és egyben következménye a szektor fejlődésének, a történelem folyamán, valamint a korunkban megfigyelhető új, speciális, más-más fogyasztói réteget megcélzó ágazatok kialakulásának.

Kulcsszavak: fizikai aktivitás, fitness, testépítés, aerobik

Abstract

The appearance of the first forms of physical activity can be traced all the way back to the roots of humanity. Back then, good physical condition was a condition for survival, but nowadays the concept of physical activity is increasingly linked to well-being and health. Throughout history, exercise has played a different role in people's lives, often serving military purposes, maintaining power, but it has also been an important factor in determining the human ideal of the age. The start of the fitness movement can be traced back to the United States, so the United States fitness movement also played a central role in the history of the major trends in modern fitness — bodybuilding and aerobics. Nowadays, the pursuit of fashionable forms of fitness has become a status symbol and often also a form of entertainment due to its social nature. The reason for the increased demand is at the same time a consequence of the development of the sector, the emergence of new, special sectors targeting different layers of consumers that have been observed throughout history and in our time.

Keywords: physical activity, fitness, bodybuilding, aerobic

A FIZIKAI AKTIVITÁS JELENTŐSÉGÉNEK ALAKULÁSA A TÖRTÉNELEM SORÁN

A fizikai állapot fejlesztésére való törekvés gyakorlatilag egyidős az emberiséggel. Az ősember számára a jó fizikai állapot a túléléshez nélkülözhetetlen volt, napjainkban azonban a fittség már az egészséghez és jóllétéhez szorosan kapcsolódó fogalom. Az ősi népcsoportok folyamatos fizikai aktivitásra (vadászat, menekülés) voltak kényszerítve a létfenntartás érdekében (DALLECK ET AL., 2002). Az ókorban és a középkorban a

testgyakorlatok már gyakran a hatalom megtartásának, a hódításoknak, a függő rétegek elnyomásban tartásának lett az eszköze, ennek érdekében egyes társadalmi rétegek kisajátították a test karbantartásának lehetőségét (KUN, 1984). A fizikai aktivitás és a háborús törekvések a későbbiekben, még az I. és II. világháború eseményeihez és következményeihez kapcsolódóan is összekapcsolódtak (DALLECK ET AL., 2002).

A testmozgáshoz kapcsolódó másik jelenség már pozitívabb megítéléssel párosul, hiszen a fizikailag kidolgozott test sokszor az adott kor ember ideálját is meghatározta. Ez megfigyelhető volt az ókori hellének esetében, amikor kialakult a Kalokagathia embereszmény, amely a szépséget, az esztétikus megjelenést szorosan összekötötte az erénnyel, becsületességgel, belső szépséggel (DÜRRIGL, 2002). Ez a szemlélet a reneszánszban újraéledt, az emberi test ismét az érdeklődés középpontjába került (DEMIREL - YILDIRAN, 2013). Az emberi élet értékelésére épülő szemléletmód olyan környezetet teremtett, amely készen állt a fizikai nevelés széleskörű fejlődésének elindulására Európában (DALLECK ET AL., 2002).

Az újkorban a gentleman sport, majd a college sport „ifjú keresztény atlétája” vált a kor ideáljává, mely szerint az ember azért kapta a testét, hogy jól bánjon vele és eddze, fejlessze, majd erejével a gyengék védelmére keljen és az igazság szolgálatába álljon (WATSON ET AL., 2005).

Ugyanakkor azokban az időszakokban, amikor az emberek értékrendjében előtérbe kerülnek az anyagi javak és a szórakozás, az általános erőnlét romlása figyelhető meg. Ez a tendencia jelentkezik a technológia gyors fejlődésének hatására is. Ezekkel a problémákkal a mai társadalmak is szembesülnek, és remélhetőleg a számos kutatás hasznosításával előbb-utóbb megoldást is találnak a szakemberek a fizikai aktivitás iránti érdeklődés hullámszárazására (DALLECK ET AL., 2002).

A fitness mozgalom elindulása az Egyesült Államokhoz köthető, így a modern fitness történetében is az Egyesült Államok fitness mozgalma játszott központi szerepet.

A modern fitnesshez vezető út egyik legfontosabb lépcsője az ipari forradalom volt, amely az Egyesült Államokban számos kulturális változást hozott. Az új, kialakulóban lévő városi életmód sokkal kevesebb mozgást igényelt a vidéki élethez képest, így a fizikai aktivitás jelentős csökkenésével járt. Az amerikai polgárháború végétől a testmozgás lassan kezdett népszerűsödni (DALLECK ET AL., 2002).

Ebben a korszakban a fitness fejlődésében jelentős szerepe volt Diocletian Lewis-nak, aki bevezette az akkor legnépszerűbb formáját a tornának „The New Gymnastics” néven. Hitchcock a gimnasztika és tornagyakorlatok kombinációját alkalmazta az egészség fejlesztése céljából, valamint kialakított egy koncepciót az antropometriai mérésekre (DALLECK ET AL., 2002).

A testnevelésnek ekkor ugyanúgy része volt az egészség megőrzése érdekében kialakított mozgás, mint az addig is népszerű sportok és sportjátékok, így ebben az időben még nem különült el élesen egymástól az egészségközpontú valamint a készségközpontú fizikai fejlesztés.

Az 1850-es, 1860-as években a saját testsúllyal végzett edzések leghíresebb képviselőjének Charles Atlas (Angelo Siciliano) számított. Elnyerte a világ legtekélyesebben kidolgozott testű embere címet, és Dinamikus feszítés című sorozatából - amelyben azt hirdette, nem kell súlyokkal edzeni ahhoz, hogy komoly erőre tegyen szert valaki - több százezer példány fogyott el világszerte (WADE, 2011). Atlas nem csak a férfiasság legfőbb ideálja lett az Egyesült Államokban, hanem a fitness mozgalom egyik legfontosabb szereplőjévé is vált (REICH, 2010).

Fontos lépcsőnek számított a fitness kialakulásában 1879-ben William Blaikie „How to Get Strong and How to Stay Strong” című könyvének kiadása, amely az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején a fitnesszel kapcsolatos könyvek és magazinok elterjedésére is nagy hatással volt (TODD, 1979). Ebben az időszakban vált híressé Dudley Allen Sargent, aki a Yale Egyetemen tanult és számos tesztet végzett az emberi testen, hogy minél tökéletesebb gyakorlatokat fejleszthessen ki, valamint testnevelőknek szánt tanítási módszert dolgozott ki, hasonlóan Andersonhoz, aki egész munkásságát a fizikai oktatás vizsgálatára és annak professzionális szakmává fejlesztésére szánta. Sargent a nőket is bevonta a fizikai edzésekbe, és Cambridge-ben kifejezetten nőknek szóló edzőtermet nyitott (DAVENPORT, 1980; DALLECK ET AL., 2002).

Az Egyesült Államokban ebben az időszakban a fitness történetének két kiemelkedő alakjává vált J.C. Warren és Catherine Beecher. Warren orvosprofesszorként tisztában volt a rendszeres testmozgás jelentőségével és hirdette is azt, valamint kidolgozott kifejezetten nőknek ajánlott gyakorlatsorokat. Beecher az első vezető testnevelő oktatónő volt az Egyesült Államokban, és Warrenhez hasonlóan, nőknek szóló fitness programokat alakított ki, például zenére végezhető tornagyakorlatokat, amelyek már számos hasonlóságot mutattak a modern kori aerobik elemeivel (DALLECK ET AL., 2002).

Max Sick, a „naturális”, azaz a gépek nélküli erősítő edzések egyik legismertebb képviselője volt a korszakban (TODD, 1979). 1911-ben kiadta *How to become a Great Athlete* című könyvét, és ugyanebben az évben megszületett Bernarr MacFadden fő műve, a *MacFadden Enciklopédiája a fizikai kultúráról*. Ebben az időszakban szintén fontos szerepet játszottak az edzések népszerűsítésében a *Health & Strength*, a *The Strand Magazine*, és Macfadden kiadványa, a *Physical Culture*, amelynek 1900-ban több, mint százezer előfizetője volt, 1930-ra pedig ez a szám meghaladta a háromezernyolcszázat (VAN HILVOORDE, 2012).

A 20-as évek szimbolizálják az Egyesült Államokban a fitness új korszakát. Theodore Roosevelttel felismerte a fizikai aktivitás jelentőségét, és az amerikai lakosságot mozgásra buzdította. Ő maga is jó példával járt elől, számos mozgásformát (például lovaglás, túrázás) gyakorolt (DALLECK ET AL., 2002). Roosevelttel és MacFadden hatására a férfiak és nők körében is egyre inkább elterjedtek a szabadidő eltöltésének mozgásos formái.

A fitness mozgalom felvirágzása párhuzamosan zajlott a fotózás iránti érdeklődés elterjedésével, a fotózás művészetként történő elfogadásával. Így nemcsak a sport vált kereskedelmi áruvá, hanem a sportolóról készült fotók iránti kereslet is jelentősen megnőtt ebben az időszakban (REICH, 2010).

A Roosevelttel követő elnökök, bár nem minden esetben ugyanennyire elkötelezetten, de folytatták a fitness szerepének hangsúlyozását a lakosság körében. Az első világháború alatt ismét változott a szemlélet és a katonaság nem megfelelő fizikai állapota miatt a kormány utasításba adta a fizikai fejlesztést a közoktatásban is. Ez egészen az 1920-as évekig tartott. A háború befejeztével a hangsúly ismét inkább a szórakozásra, evésre, ivásra került, a háborúban nélkülöző, kimerült emberek nem vágytak erőfeszítésekre, a sok átélt borzalom után a mindennapok élvezetét tűzték ki célul. Az 1929-es gazdasági világválság idején a fitnessipar több más ágazattal együtt tovább hanyatlott (DALLECK ET AL., 2002). Az emberek életszínvonalának csökkenése a létfenntartás lehetőségeinek kihasználására korlátozta a figyelmet, háttérbe szorítva az egészségi, esztétikai szempontokat.

Az 1930-as évektől a fitnessipar alakulásának legfőbb meghatározója a kaliforniai Muscle Beach volt, ahol a figyelem egyre inkább az esztétikusan kidolgozott, arányosan izmos

testalkatra irányult. Ez volt az az időszak, amikor a nők is egyre inkább a fitness mozgalom részeseivé váltak (ROSE, 2001).

A háborús időszakok mindig egyfajta fejlődést hoztak a fitness szemlélet számára, nem volt ez másként a 2. világháború és az azt követő hidegháború alatt sem, amelyek ismét rávilágítottak a lakosság rossz fizikai állapotára. Thomas K. Cureton az 1940-es években kiemelkedően járult hozzá a fitness fejlődéséhez, hiszen nem csak egyénre szabott gyakorlatokat dolgozott ki, hanem vizsgálta azt is, milyen mennyiségű edzés az egészséges és hogy melyek a leghatékonyabb gyakorlatok. Emellett dolgozott azon, hogyan lehet legjobban mérni a fizikai állapotot, sikerült módszereket kialakítania a keringési rendszer állóképességének, az izomerőnek valamint az ízületi hajlékonyságnak a mérésére. Eredményei kiváló alapot teremtettek a későbbi fitness programok kidolgozásához (DALLECK ET AL., 2002).

Az 1950-es, 1960-as években a mozgásszegény életmódból adódó betegségek egyre gyakoribbakká váltak. A Hidegháború alatt Kraus-Hirschland kidolgozta a „Minimális Izom-állóképességi Teszt Gyermekek számára” felmérést, amely eredményei azt mutatták, hogy az amerikai gyermekek jelentősen rosszabb fizikai állóképességgel rendelkeznek, mint az európaiak. Ezek a megfigyelések ismét arra ösztönözték az amerikai vezetőket, hogy kezdjenek az egészség és fittség népszerűsítésébe, ennek érdekében 1956-ban konferenciát szerveztek a Fehér Házban. A találkozók eredményeként megalakult az Elnökök Tanácsa a Fiatalok Fittségéért, valamint az Állampolgárok Tanácsadó Bizottsága az Amerikai Fiatalok Fittségéért (DALLECK ET AL., 2002).

Az 1950-es években az Egyesült Államokban számos szervezet jött létre az alacsony fizikai állóképesség elleni küzdelem érdekében, például az American Health Association (AHA), az American Medical Association (AMA), az American Association for Physical Education, Recreation and Dance (AAPHERD) és a President's Council on Youth Fitness. Az American College of Sports Medicine (ACSM) 1954-ben alakult meg és egyike volt az első olyan szervezeteknek, amelyek az amerikai társadalomban és világszerte is népszerűsítették a fitneszt (I01).

1960-ban azonban még mindig alacsony volt azok száma, akik sportoltak, az amerikai lakosság mindössze huszonnégy százaléka nyilatkozott úgy, hogy rendszeresen végez gyakorlatokat. Ekkor a legtöbb fitnessklub még kizárólag a férfiaknak szólt, esetleg külön napokon fogadták a férfi és női vendégeket. A FWO (For women only) női klubok elterjedése ezekben az években indult, amikor Lucille Roberts 1969-ben megnyitotta első női fitnesstermét, a Lucille Roberts Health Club-ot, amelyből később még ötven nyílt ugyanezen a néven (STERN, 2008).

Az 1960-as években John F. Kennedy folytatta a fizikai erőnlét jelentőségének hirdetését, továbbfejlesztette a President's Council on Youth Fitness-t, átnevezte President's Council on Physical Fitness-nek és vezetőjévé Bud Wilkinsont tette (DALLECK ET AL., 2002). Ebben az időben vált ismertté Kenneth H. Cooper, akit a modern fitness mozgalom atyjaként emlegetnek, és aki a történelem során talán a legtöbb embert bírta rá a rendszeres testmozgásra. 1968-ban megjelent könyve, „A tökéletes közérzet programja”, a szabadidősport egyik alapművévé vált (MÜLLER – RÁCZ, 2011) hazánkban is.

Az erősítő gépek elterjedése is erre az időszakra tehető. Egyre több fitness központban jelentek meg a Nautilus és Lifecycle gépek, a régi, piszkos edzőtermeket felváltották a modern, tiszta, számos szolgáltatást nyújtó klubok (STERN, 2008). Az első elektromos fitnessgép a Keene Dimick által megalkotott Lifecycle edzőkerékpár volt az 1960-as

években. (A márka 1984 óta Life Fitness néven működik és mára több mint 1700 főt foglalkoztat világszerte 12 gyártó létesítményében) (I02). A Nautilus gépek megjelenése 1970-ben forradalmasította az edzőgépek piacát, és sokan a modern fitneszklubok alapjának tekintik a napjainkban is népszerű márkát (I03).

Ezekről az évekről a szabadidős fitness aktivitások természete jelentős változáson ment keresztül az Egyesült Államokban (STERN, 2008). Az 1970-es években drasztikusan emelkedett az igény a testmozgással, edzéssel elérhető jó fizikai állapot iránt, mivel a technikai fejlődés következtében a fizikai munka háttérbe szorult, és egyre elterjedtebbé vált a mozgásszegény, ülő életmód. Ezzel párhuzamosan egyre több előnyt jelentett még a munkakeresés területén is a sportos, esztétikus testalkat (VAN HILVOORDE, 2012).

A nők jelentős szerepet játszottak a fitness mozgalom terjedésében, egyes források szerint a fitness szektor képviselői ekkor 60-65 százalékban a nők voltak, így fontos volt, hogy a fitneszipar az ő piacukhoz és igényeikhez is igazodjon (STERN, 2008).

1978-ban a New York Magazine a „Fizikai Elit” megjelenéséről számol be, az amerikai nők, férfiak és gyermekek azon csoportjáról, akik már rendszeresen végeznek testmozgást. Ez 1987-ben az amerikai lakosságnak már a 69 százalékára volt igaz (STERN, 2008).

Az 1980-as években nagy áttörést jelentett az edzőgépek modernizálódása, ekkor már megjelentek a kijelzők, amelyeken nyomon lehetett követni az edzések intenzitását. Így egyszerre több ember végezhetett edzői felügyelettel az edzést, valamint kezdett átalakulni a fitneszedzők és fizioterapeuták munkája, középpontjába az edzéstervek megírása, valamint a gépek használatának bemutatása került. A testzsírral szemben gyorsan csökkenő tolerancia a fitneszipar felvirágzásához vezetett (VAN HILVOORDE, 2012). A fitnesstermék ebben az időben már nem csak edzési lehetőséget nyújtottak a fogyasztóknak, egyre bővült a kiegészítő szolgáltatások (étkezési lehetőségek, bárók, társas összejövetelek) köre (STERN, 2008).

1984-ben Wally Bolko üzletember által megrendezésre került az első Ms. Fitness verseny az Egyesült Államokban, amely már nem csak testépítő megmérettetés volt, hanem fitness verseny, ami ötvözte az aerobik, a torna, gimnasztika és szépségversenyek világát. 1991-ben létrejött a fitness sportág saját szervezete, az International Fitness Sanctioning Body (IFSB) (VAN HILVOORDE, 2012).

A megfelelő marketingnek, a fitneszklubok világszerte történő elterjedésének és a legmodernebb gépek használatának köszönhetően, mára a fitneszipar maga is egy jól eladható marketing terméké vált, az egyéni résztvevő pedig fogyasztóvá a sporttermékek és szolgáltatások piacán (VAN HILVOORDE, 2012).

A TESTÉPÍTÉS TÖRTÉNETE

A testépítés népszerűsége a 18. században indult, képviselőit ebben az időszakban testkultúra-művelőknek nevezték. Eugen Sandow erőművész volt a testépítés egyik első, világszerte ismert alakja (DUTTON - LAURA, 1989). Sandow az 1880-as években Európában promóciós útra indult, amelynek köszönhetően számos erősítő sportoknak helyet adó edzőklub nyitotta meg kapuit. Londonban és Bostonban intézetláncot hozott létre, amelynek a testkultúra állt középpontjában (VAN HILVOORDE, 2012).

A testépítés, mint sport a 19. század második felében kezdett egyre népszerűbbé válni. Ekkor már nem csak színpadi szereplők voltak a testépítők, hanem erősítő edzések, sportlétesítmények, sporttermékek és eszközök reklámarcai (VAN HILVOORDE, 2012).

A fitness mozgalom fontos lépcsőinek számítottak az első erőversenyek. Sandow nevéhez fűződik az 1901-ben szervezett nagyszabású verseny, a Great Competition, amely a londoni Royal Albert Hallban került megrendezésre (CHAPMAN, 1994). Ezt követte 1903-ban MacFadden The World's Most Perfectly Developed Man versenye New Yorkban. Ezt a versenyt Charles Atlas nyerte meg, aki később bekerült a fitness történetének legkiemelkedőbb alakjai közé. 1921-ben és 1922-ben MacFadden nyerte meg a The World's Most Handsome Man versenyét, majd kiadta a Total Health and Fitness programját, ami napjainkig nagy népszerűségnek örvend (OZYURTCU, 2014).

A 20-as, 30-as években indult el a Mr. Amerika verseny. Ekkor terjedt el a testépítő kifejezés is azokkal a sportolókkal kapcsolatban, akik a minél erősebb és minél esztétikusabban kidolgozott test érdekében edzettek és diétáztak. 1935-ben Bob Hoffman megvette a Milo Barbell Companyt, amelyet 1902-ben Allen Calvert alapított, és amely az első vállalat volt, ami különböző méretű súlyzós készleteket árult (OZYURTCU, 2014).

A modern fitnessklubok széleskörű elterjedése a kaliforniai Muscle Beach-hez kötődik. Sokan ezt a helyet tartják a modern fitness mozgalom bölcsőjének (OZYURTCU, 2014). Az 1940-es években híres testépítők, mint Jack LaLanne, Vic Tanny, Joe Gold, Les és Pudgy Stockton, Russel Saunders, Paula Boelsems, és Harold Zinkin több ezer látogatót vonzottak a tengerpartra, hogy megcsodálják erejüket és akrobatikus bemutatóikat. Ahogy nőtt a nézők és a résztvevők száma, úgy vált a testépítés és a fitness a mainstream kultúra fontos részévé (OZYURTCU, 2014; ROSE, 2014). Ezekben az években a testépítés népszerűsége ugrásszerűen nőtt. Az egyik fő fitness lánc alapítója Vic Tanny testépítő volt, aki első edzőtermét a Muscle Beach közelében nyitotta meg Kaliforniában 1940-ben (STERN, 2008).

1950-ben Tanny-nek már negyvenöt fitnessklubja működött Dél-Kaliforniában, 1960-ra már nyolcvannégy terme volt, több mint háromezer regisztrált taggal (VAN HILVOORDE, 2012). Pudgy és Les Stockton Tanny-hez hasonlóan sikeres edzőtermeket működtettek ebben az időszakban, amelyekben a többi híres testépítő, mint Steve Reeves, Armand Tanny és Harold Zinkin edzőként dolgozott (OZYURTCU, 2014).

Szintén a Muscle Beach-hez köthető „a fitness keresztapja”, Jack LaLanne, aki 1936-ban megnyitotta az általa a nemzet első modern egészség stúdiójának nevezett termet, amelyet erősítő gépekkel rendezett be. 1951-ben reggeli torna műsort kapott a San Francisco-i televízióban, amelyet 1958-tól 1985-ig az állami csatornán folytathatott (VAN HILVOORDE, 2012). Az 1950-es években elindult Jack LaLanne show huszonöt évvel előzte meg Richard Simmonst és Jane Fondát. Fitness programja aerobikot, vízi aerobikot és állóképességi gyakorlatokat tartalmazott, emellett különböző erősítő gépeket is bevezetett, mint például az első kábel-csigás gép, a Smith guggoló, vagy az első lábnyújtó gépek (VAN HILVOORDE, 2012).

1965-ben jelent meg Arnold Schwarzenegger, aki máig a testépítés kiemelkedő alakjának számít (DALLECK ET AL., 2002). Sikeres filmszínészként is nagy szerepe volt a testépítés népszerűsítésében.

1975-ben a New York Times magazin arról számolt be, hogy a testépítő versenyek száma az addigiak ötszörösére nőtt és ezzel párhuzamosan ugrásszerűen növekedett a testépítéssel kapcsolatos termékek iránti kereslet (STERN, 2008).

A testépítést még mindig sokan tartják inkább külsőségnek, mint valódi sportnak, valószínűleg a drogok és anabolikus szteroidok használatának feltételezése miatt, azonban, az utóbbi évtizedek erőteljes propagandájának köszönhetően, egyre szélesebb rétegek vesznek benne részt (BALLARD, 1998).

Magyarországon az első Magyar Testépítő Bajnokságot 1970-ben rendezték, egy évvel az 1969-es fekvenyomó bajnokság után, amely Bittner István nevéhez fűződött, aki Tasnády Lászlóval az Acélizom sportklub alapítója volt. 1978-ban megnyílt Szegeden az első hivatalos „bodybuilding” terem, a Lakóterületi S.E. Az első kiemelkedő magyar testépítő Hargitay Miklós volt, akit világszerte Mickey Hargitay néven ismertek, és 1955-ben elnyerte az Egyesült Államokban a Mr. Universe címet (I01).

AZ AEROBIK TÖRTÉNETE

A fitness aerobik irányzatának térhódítása később kezdődött az erősítő edzésekenél, a hatvanas években, amikor Kenneth H. Cooper, az amerikai hadsereg orvosaként kidolgozta az aerobik alapvető koncepcióját (MIESSNER, 2004). 1968-ban megírta világhírű *Aerobics* című könyvét, amelyet az amerikai lakosság mozgásszegény életmódja elleni motivációs könyvnek tartott (COOPER, 1979). Cooper azt hirdette, egyszerűbb megőrizni az egészséget a rendszeres testmozgással, egészséges étrenddel és kiegyensúlyozottsággal, mint visszaszerezni azt. Az ő nevéhez fűződik a legelső fitnessteszt és kitartást felmérő teszt, a Cooper-teszt, amely a mai napig használatos (VAN HILVOORDE, 2012). Cooper üzenete, programjai és ötletei megteremtették a modern fitness alapjait (DALLECK ET AL., 2002).

Az 1960-as évek végére tehető az aerobik edzés módszer kidolgozása az Egyesült Államokban a NASA űrhajósai számára, fizikai állapotuk fejlesztése érdekében. A módszert évekkel később Jackie Sorensen kapcsolta össze zenével és fejlesztett ki a tánchoz hasonló koreográfiát az aerobiknak (ZOUMBARIS, 2012; MÜLLER – RÁCZ, 2011). Sorensen 1969-ben nemzetközi aerobikterem láncot hozott létre. Őt követte Judi Sheppard Misset, Kathy Smith és Richard Simmons. 1972-ben Misset levédette a Jazzercise márkanevet, 2002-ben már 5300 oktató dolgozott a neve alatt, cége pedig 63 millió dolláros bevételt termelt (VAN HILVOORDE, 2012).

Az aerobik világméretű fellendülése a 80-as években kezdődött a „fitness-boom”-mal párhuzamosan. Hamar versenyképpé vált a fitnesziparral és gazdaság egyéb területeivel kialakuló szoros kapcsolata miatt, komoly hatással volt a vásárlóerő és a fogyasztói magatartás alakulására (MÜLLER – RÁCZ, 2011).

Az aerobik népszerűségének ugrásszerű megnövekedése Jane Fonda amerikai színésznőnek köszönhető, akinek az 1980-as években megjelenő videó kazettái óriási sikert arattak és elindult az aerobiktermek virágzása is (DALLECK ET AL., 2002; MÜLLER – RÁCZ, 2011).

Az aerobik versenyek Howard és Karen Schwartz nevéhez fűződnek, akik az első világbajnoksággal 1984-ben beemelték az aerobikot az elismert sportágak közé (ZOUMBARIS, 2012).

Magyarországon az aerobik megjelenése Szécsényi Józsefné 1983-ban megírt *Aerobic* című könyvéhez fűződik. 1991. december 13.-án megalakult a Magyar Aerobic Szövetség (I04).

Az aerobik folyamatosan fejlődik és rengeteg új irányzata jött létre, ma már számos különböző aerobik edzés közül válogathatnak a fitnesztermek vendégei. Magyarországon egyre több, államilag akkreditált aerobik edző-tanfolyam működik, melyek folyamatosan bővítik képzési kínálatukat. Az aerobik, mint rekreációs sportág egyre népszerűbb, amiben fontos szerepet játszik az oktató karaktere, személyisége, és az órák hangulata is. A szabadidős aerobik sok helyen fitneszaerobikként szerepel. Az aerobik folyamatos

megújulását, fejlődését segíti, hogy más sportágak mozgásanyagát is felhasználja, és beépítve a gyakorlatokba változatos és egyénre szabható edzéseket kínál (MÜLLER - RÁCZ, 2011).

KÖVETKEZTETÉSEK

Áttekintve a fitness, és fő irányzatai – a testépítés és az aerobik – kialakulásának történeti hátterét, megállapíthatjuk: a fizikai aktivitás történetének meghatározó eleme a társadalom által meghatározott emberideál, és az ennek megfelelő elvárások, igények. Ez kezdetekben főleg a férfiakra vonatkozott, de ahogy nőtt a nők társadalmi szerepvállalása, úgy kerültek középpontba a nőkkel szembeni, illetve az általuk megfogalmazott elvárások is. Napjainkra a fitnessipar fontos fogyasztói csoportját jelentik a fitnesstermekben szolgáltatásokat igénybevevő, valamint a fitnesstermékeket vásárló nők. A korábbiakban idézettek szerint a szórakozás és anyagi javak előtérbe kerülésével csökken a testedzés, fitness iránti kereslet. Manapság azt tapasztaljuk, hogy a fitness divatos formáinak üzése státusszimbólummá vált, és gyakran társasági jellege miatt egyben szórakozási forma is. A megnövekedett kereslet oka és egyben következménye a szektor fejlődésének, a történelem folyamán, valamint a korunkban megfigyelhető új, speciális, más-más fogyasztói réteget megcélzó ágazatok kialakulásának.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósult meg.

A cikk „A csoportos edzés, mint fitness szolgáltatás keresleti és kínálati elemzése” című saját disszertáció egy részének felhasználásával készült.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Dalleck, L. C. - Kravitz, M. S. – Kravitz, L. (2002): The History of Fitness. IDEA Health and Fitness Association.
2. Kun L. (1984): Egyetemes testnevelés- és sporttörténet. Sport, Budapest
3. Dürriegl, M. A. (2002): Kalokagathia – beauty is more than just external appearance. *Journal of Cosmetic Dermatology*. 1 (4)208-210.
4. Demirel, D. H. – Yildiran, I. (2013): The Philosophy of Physical Education and Sport from Ancient Times to the Enlightenment. *European Journal of Educational Research*.2 (4) 191-202.
5. Watson, N.J. - Weir, S. - Friend, S. (2005): The Development of Muscular Christianity in Victorian Britain and Beyond. *Journal of Religion and Society*.7 (1) 1-25.
6. Wade, P. (2011): Fegyencedzés. Jaffa Kiadó. Budapest.
7. Reich, J. (2010): The World's Most Perfectly Developed Man” Charles Atlas, Physical Culture, and the Inscription of American Masculinity. Men and Masculinities Volume 12 Number 4 June 2010 444-461 2010 SAGE Publications
8. Todd, T. (1979): A Legend in the Making. Sports Illustrated, 414-454

9. Davenport, J. (1980): The Eastern Legacy: The Early History of Physical Education for Women. *Quest*. **32** (2) 226-236.
10. Van Hilvoorde, I. M. - Steenbergen, J. (2012). Fitness: What is it and how did it originate? In Faille-Deutekom, M. B. (ed.): The state of research in the global fitness industry. The Netherlands: daMuitgeverij, Deventer
11. Rose M. M. (2001): Muscle Beach: Where the Best Bodies in the World Started a Fitness Revolution; Weekly Books, Los Angeles
12. I01: A body building kezdetei Magyarországon. Múlt-kor történelmi magazin. [http://mult-kor.hu/20120619 a body building kezdetei magyarorszagon](http://mult-kor.hu/20120619_a_body_building_kezdetei_magyarorszagon). (Letöltés ideje: 2019.10.20.)
13. Stern, M. (2008): The Fitness Movement and the Fitness Center Industry, 1960-2000. *Business and Economic History*. (6)
14. Müller A. – Rácz I. (2011): Aerobik és fitnesz irányzatok. Dialóg Campus Kiadó, Pécsi Tudományegyetem, Pécs <http://tamop412a.ttk.pte.hu/TSI/Muller%20Anetta-Racz%20Ildiko%20-%20Aerobic%20es%20fitnesz%20iranyzatok/aerobik.html>. (Letöltés ideje: 2016.07.22.)
15. I02: Life Fitness. <https://lifefitness.hu/facility/about/our-story>. (Letöltés ideje: 2019.06.17.)
16. I03: Nautilus Inc. <http://www.nautilus.com/nautilus-about.html> (Letöltés ideje: 2019.06.17.)
17. Dutton K. R. - Laura R. S. (1989): Towards a history of bodybuilding. *Sporting Traditions*, **6** (1) 25-41.
18. Chapman, D. L. (1994): Sandow the Magnificent. Eugen Sandow and the beginning of Bodybuilding. University of Illinois Press. Chicago
19. Ozyurtcu, T. (2014): Flex Marks the Spot: Histories of Muscle Beach. Thesis, The University of Texas at Austin
20. Ballard, G. S. D. (1998): Pump-fiction. The Bodybuliding Sub-Culture and Attitudes Towards Health. PhD értekezés, Lincoln University
21. Miessner W. (2004): Edzés gépeken, Cser Kiadó. Budapest
22. Cooper K. H. (1979): A tökéletes közérzet programja. Sport Kiadó, Budapest
23. Zoumbaris, S. K. (2012): Encyclopedia of Wellness: From Acai Berry to Yo-yo Dieting. City University of New York CUNY Academic Works, New York.
24. I04: Magyar Torna Szövetség - Aerobik Szakág: Az aerobik története. <http://matsz.hu/aerobik/aerobiktortenelem>. (Letöltés ideje: 2016.07.22.)

A GYÓGYTESTNEVELÉS JELENTŐSÉGE AZ ALAP-ÉS KÖZÉPFOKÚ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBEN

THE IMPORTANCE OF ADAPTED PHYSICAL EDUCATION IN THE HUNGARIAN PRIMARY AND SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Deme Fanni¹, Hidvégi Péter²

¹Debreceni Egyetem, Sporttudományi Koordinációs Intézet, II. éves matematika-testnevelés szakos hallgató

²Debreceni Egyetem, Sporttudományi Koordinációs Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Az Egészségügyi Világszervezet szerint a rendszeres testmozgás megakadályozza és csökkenti az elhízás kockázatát, hozzájárul a jó közérzethez, a betegségek megelőzéséhez, valamint csökkenti a stresszt. A már gyermekkorban kialakított szokásos fizikai aktivitás nagy valószínűséggel befolyásolja a hosszú életet és a halálózást. Az inaktivitás nagy gazdasági költségeket eredményez mind az egyén és családja mind pedig a társadalom számára. A gyerekek és fiatal felnőttek ülő életmódja közegészségügyi probléma, mivel összefüggésben áll a gyermekkori elhízással és a felnőttkori megnövekedett morbiditással. A gyerekeket nagyon sok virtuális inger éri, és ez kihatással van az inaktív életmódra. KSH adatok szerint az elmúlt években megnőtt a gyógytestnevelésre besorolt tanulók száma.

Kulcsszavak: gyógytestnevelés, alap és középfokú oktatási intézmények

Abstract

According to the World Health Organization, regular exercise prevents and reduces the risk of obesity, contributes to well-being, disease prevention, and reduces stress. Regular physical activity developed as early as childhood is likely to affect longevity and mortality—inactivity results in high economic costs for both the individual and his family and society. The sedentary lifestyle of children and young adults is a public health problem associated with childhood obesity and increased adult morbidity. Children are exposed to a lot of virtual stimuli, which impacts an inactive lifestyle. According to CSO data, the number of students classified in physiotherapy has increased in recent years.

Keywords: adapted physical education, primary and secondary education

ELMÉLETI HÁTTER

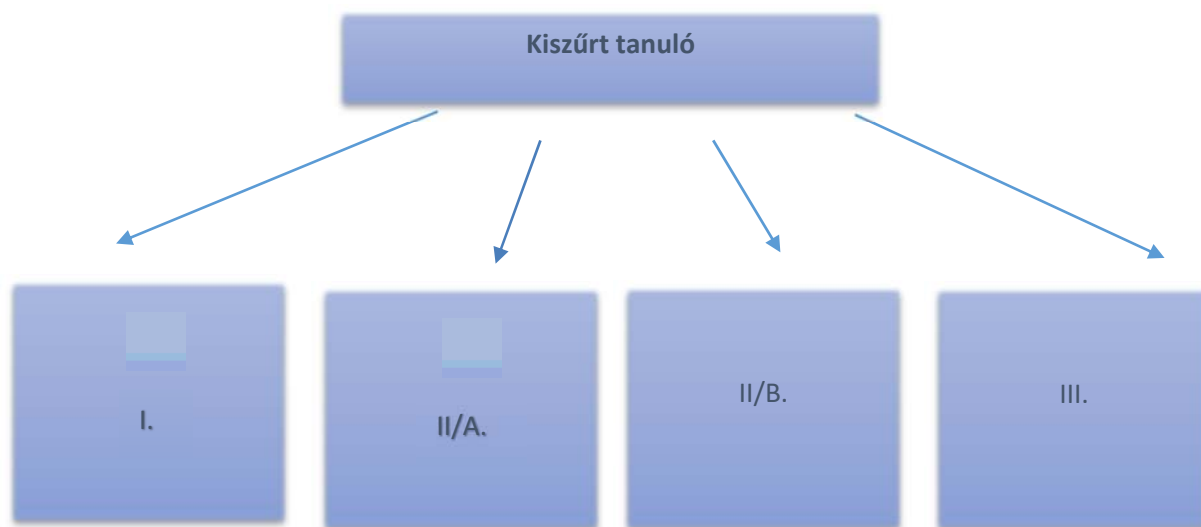
A mozgásnak, így az alap és középfokú oktatási intézményekben a testnevelés tantárgynak elég nagy szerepe van a gyermekek fejlődésében. A mozgás öröme nem beszélve arról, hogy egészség megőrző szerepe óriási, növeli az egyén tudatosságát, fejleszti a non verbális kommunikációt, hozzájárul önmagunk megismeréséhez és nem utolsósorban elősegíti feszültség és stressz levezetést, elősegíti az érzelmi stabilitást. A testmozgás által a gyerekek megtanulják fesszegetni

saját határaikat és fejlesztik kitartásukat. Vannak olyan esetek, amikor a tanuló valamilyen szerzett vagy vele született betegség miatt nem tud részt venni testnevelés órán, ilyen esetekben a diáknak gyógytestnevelés órán kell részt vennie.

A gyógytestnevelés fogalma az elmúlt években több változáson ment keresztül. Az egyik legelső meghatározás Nemessúri Mihály orvosprofesszor nevéhez fűződik. A professzor meghatározása szerint „A gyógytestnevelés az a tudományág, amely a testnevelés módszereinek felhasználásával betegségek megelőzésére és gyógyítására alkalmas” (NEMESSÚRI, 1965). Simon és Gombocz 2007-es megfogalmazása szerint a „A gyógytestnevelés az esélyegyenlőséget szolgáló, az egész pedagógiai gyakorlatban párját ritkító kitűnő megoldás, amelyben maximálisan érvényesül az egyénhez igazodó fejlesztés” (SIMON-GOMBOCZ, 2007).

A gyógytestnevelés feladata: A gyógytestnevelés, mint testnevelési alternatíva, rehabilitációs és gyógyító mozgásos tevékenységek testnevelése (VASS-BOHNER, 2015). A gyógytestnevelési csoportba való beosztás az iskolaorvos illetve amennyiben lehetőség van rá az ortopéd orvos feladata. Az újonnan bekerülő tanulókat mindig tanév elején kell leszűrni, hogy az ellátásból senki se maradjon ki. A kategóriába besorolt tanulókat minden évben felül kell vizsgálni, mely az iskolaorvos, vagy az ortopéd orvos feladata. Amennyiben a szűrést végző orvos a tanulónál mozgásszervi vagy belgyógyászati elváltozást diagnosztizál, gyógytestnevelési kategóriákba sorolja.

Gyógytestnevelési kategóriák

1. ábra: A gyógytestnevelési kategóriák rendszere

Forrás: Saját forrás

- I. kategória: Könnyített testnevelés, bizonyos feladatokat nem végezhet (pl. futás, ugrás) de a testnevelés órán vesz részt. A könnyített testnevelésben részesülő tanulók rehabilitációs ideje, mint a gyógytestnevelésben részesülők.
- II/a kategória: A gyógytestnevelés óra mellett testnevelési órán is részt vehet.
- II/b kategória: Testnevelés órán nem, csak gyógytestnevelés órán vehet részt

- II. kategória: Felmentett. A felmentett tanuló lehet időszakosan vagy tartósan felmentett, ezt az iskolaorvos vagy az ortopéd orvos az aktuális tanévben elbírálja. (HIDVÉGI-MÜLLER, 2015).

A gyógytestnevelésre beosztott diákok egészségi állapota eltér diáktársaiktól, ezek lehetnek alkati és/ vagy pszichés eltérések.

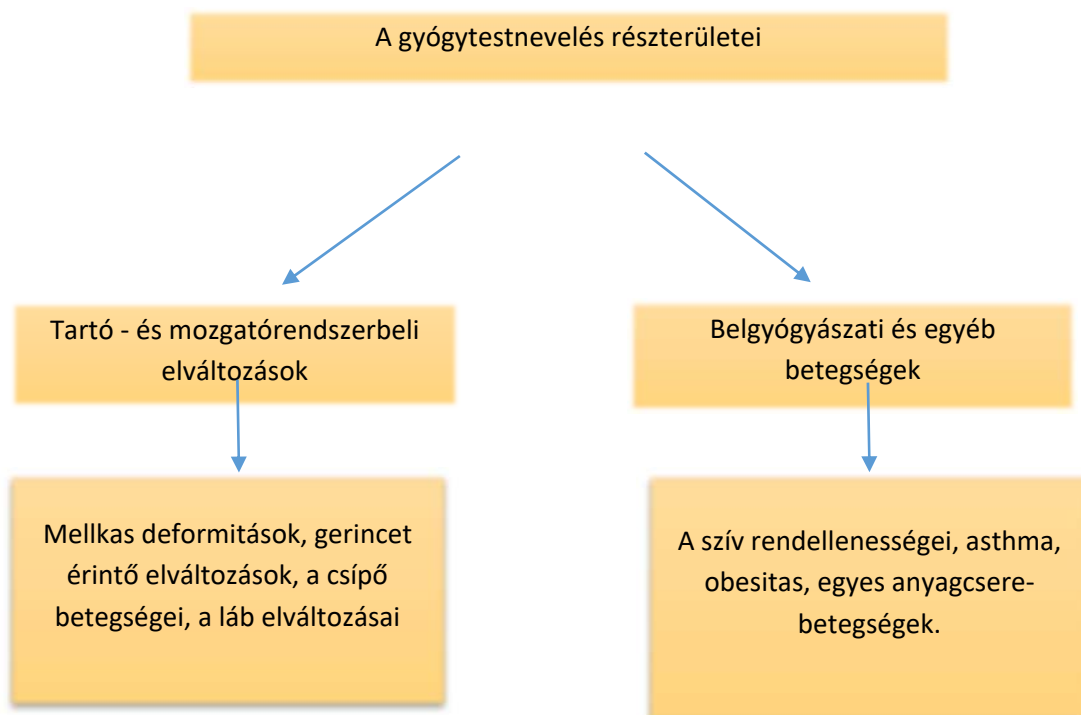
A gyógytestnevelés célja:

A testi és a lelki egészség megőrzése, az egészségügyi elváltozások javítása, megelőzése, a testi képességek fejlesztése, a mozgásigény kialakítása, a mozgásműveltség fejlesztése és elérni azt, hogy a gyógytestnevelésre szoruló felzárkózhassanak egészséges társaikhoz (GUNDA et al, 2015).

A GYÓGYTESTNEVELÉS HELYZETE AZ OKTATÁS RENDSZERÉBEN

A gyógytestnevelés helyzete a közoktatási intézményekben teljesen megváltozott 7 évvel ezelőtt, ugyanis egy rendeletet adtak ki, mely szerint „A gyógytestnevelés megszervezése, személyi feltételeinek biztosítása a pedagógiai szakszolgálat feladata.”. E szerint a törvényi rendelkezés értelmében az alap és középfokú nevelési oktatási intézményekben megszűnt a helyben végzett gyógytestnevelési ellátás. Közel 5 évig folyt a vita, hogy hol is van a gyógytestnevelés helye, de 2017-ben kimondták az oktatásirányítók, hogy a gyógytestnevelési feladatellátás marad a Pedagógiai Szakszolgálatok rendszerében. Mivel a gyógytestnevelést ellátó szakemberek a Pedagógia Szakszolgálat nevelőtestületéhez tartoznak, ezért napi szinten nem tudnak bekapcsolódni az oktatási intézmények munkájába, hiányzik a személyes kontaktus a tanuló tanáraival. Minden tanév elején a Pedagógia Szakszolgálat beiratkozási időpontokat hirdet ki, amikor a szülő beírathatja gyermekét a gyógytestnevelési ellátásra, ilyenkor a szülő személyesen találkozhat az ellátást végző pedagógussal, és láthatja az órák helyszínét felszereltségét. A középfokú oktatási intézményekben általában a tanulók már egyénileg intézik el a beiratkozást, itt kevés az esélye, hogy a szülő személyesen találkozik a gyógytestnevelő tanárral. A gyógytestnevelés preventív jelleget és gyógyító funkciót is ellát, testnevelés órát vált ki, és mint önálló tantárgy osztályozni kell. Az osztályozást a gyógytestnevelő tanár végzi, viszont amennyiben a diák II/a besorolású úgy a testnevelő tanárral egyeztetve egy „közös” jegyet kap, de ha II/b besorolású a tanuló akkor csak a gyógytestnevelő tanár érdemjegye számít, amit minden hónap végén meg kell küldeni az iskolának, aki továbbítja az osztályfőnök felé az aktuális osztályzatot. A 6-18 éves korú gyermekeknek kb 1/5-e szorul a Pedagógia Szakszolgálat keretében megszervezett gyógytestnevelési ellátásra. A városokban és az agglomerációkban az órán való részvétel kivitelezhetőbb, mint a várostól távolabb fekvő kisebb településeken.

A gyógytestnevelés részterületei:

2. ábra: A gyógytestnevelés területei
Forrás: Saját forrás

A városiasodás, a munkahelyek és a lehetőségek nagyobb tárháza miatt sokan költöznek vidékről nagy városokba. Az emberek nagyobb része lakótelepeken, kis lakásokban él, ahol nincsenek meg a lehetőségek az aktív testmozgásra.

A gyerekek az iskolákban töltik a napjuk nagy részét, szinte második otthonuk. Az alsóbb évfolyamosok akár 8 órát is, a felső tagozatosok és a középiskolások szintén legalább 6-8 órát töltenek az intézményekben az óráknak és a szakköröknek köszönhetően. Testmozgásuk az oktatási intézményekben nem teljes mértékben megoldott, bár bevezették a heti 5 testnevelés órát ez még mindig nagyon kevés a sok elméleti tantárgy mellett. Amikor a gyerekek kiszabadulnak, az iskolából haza vagy valamilyen edzésre mennek, de az otthon töltött szabadidő nagy részében telefonon, számítógépen játszanak vagy a televíziót nézik.

Az oktatási intézmények a gyerekeket ért civilizációs ártalmakkal nem tudja felvenni a versenyt. A legrosszabb a helyzet a középfokú oktatási intézményekben ahol szinte könyörögni kell a tanulóknak, hogy öltözzenek át és vegyenek részt testnevelési órán.

Azok a tanulók, akik gyógytestnevelésre vannak besorolva, a besorolási kategóriákat figyelembe véve nem, vagy csak részben kell részt venniük testnevelés órán. Azok a diákok, akik az orvosi vizsgálaton II/a besorolást kapták, biztosítani kell a mindennapos testnevelésen való részvételt. Ilyen esetben úgy szól a törvény, hogy a testnevelés és gyógytestnevelés tanórákon való jelenlétnek együttesen kell elérnie a heti 5 órát. Azt, hogy a heti 5 óra milyen arányban áll össze, az függ az orvos ajánlásától, a tanuló órarendjétől és a tanóra helyszínétől (mennyire kivitelezhető az odautazás). A gyógytestnevelés tanórán a megengedett maximum csoportlétszám 16 fő. A

csoportos órán amennyiben lehetséges azonos életkorú és azonos betegségtípusú tanulókat osszunk be.

A gyógytorna és a gyógytestnevelés közti különbség

Mind a gyógytorna és mind a gyógytestnevelés közös kapcsolódási pontja, a mozgás. A gyógytorna az egészségügyhöz tartozik és kórházban tartózkodó betegeknél, vagy járó beteg ellátásban alkalmazzák, és pedagógia végzettség nélküli, addig a gyógytestnevelés pedagógus munkakörhöz kötött és jóval enyhébb elváltozásokkal foglalkozik (GERGELY, 2009.)

A KUTATÁS CÉLJA

A kutatás célja, hogy az interjú alanyok segítségével mélyebb betekintés nyerhessünk a gyógytestnevelés gyakorlati működésébe, válaszokat kapjunk a Szakszolgálathoz csatolás előnyeiről és hátrányairól.

ALAPFELTEVÉSEK, HIPOTÉZISEK

Három hipotézisre kerestük a választ:

1. Feltételezem, hogy a kommunikáció a résztvevők között 2013 után kevésbé hatékony.
2. Feltételezem, hogy a 2013 után kevesebb gyermek került be a gyógytestnevelés rendszerébe.
3. Feltételezem, hogy a szülők szerepe nagyban befolyásolja a gyerekek gyógytestnevelés órákon való részvételét.

MÓDSZER

A módszer interjúvolt. Az interjú előre összeállított nyílt kérdéseket tartalmazott, melyeket egyenként hangrögzítőre vettünk fel. A kérdések arra irányultak, hogy milyen előnyei és hátrányai vannak a gyógytestnevelés szakszolgálathoz csatolásának, milyen a szakemberek, a pedagógus és a szülők együttműködése. Helyszín minden esetben a gyógytestnevelés tanóra helyszíne (tornaterem) volt, ami a gyógytestnevelők esetében minden nap más és más helyszínt jelentett, hisz van, aki a szakszolgálat tornatermében kapott helyett, de sokan minden nap más iskolák tornatermeiben tartják meg az óráikat.

A 10 fő (9 nő és 1 férfi) interjúalany a IX., XV., és a XVI. kerületi szakszolgálatnál dolgoznak. A résztvevők életkora 40 és 55 év közé esett. Diplomát tekintve kivétel nélkül mindenki Testnevelés - Gyógytestnevelés szakos tanár, 1-1 főnek még van gyógytornász, illetve gyógypedagógiai diplomája. Az OKJ-s papírok tekintetében elmondható, hogy a 10 főből 4 főnek úszó edzői, 1 főnek személyi edző és 2 főnek alapozó terápia végzettsége van.

EREDMÉNYEK

Az összes interjúalany átélte mikor elvették a gyógytestnevelést az iskoláktól és a Pedagógia Szakszolgálathoz csatolták. Ebben a tekintetben elmondható, hogy 7 évvel ezelőtt mindenki várakozással tekintett a jövő elé, mert nem tudták mi vár rájuk, milyen elvárásokat fognak bevezetni és mindenki reménykedett, hogy nem fog megszűnni a munkahelyük. A mostani helyzetet már mindenki elfogadta, kicsit nehéz volt az átállás, hisz a 10 főből 7 fő a

Szakszolgálatához csatolás előtt még délelőtti beosztásban dolgozott, hisz az órák a testnevelési órákkal párhuzamosan folytak. Mindenki kitért arra, hogy régebben hatékonyabb, folyamatos kommunikáció volt a testnevelők az osztályfőnökök és az oktatási intézmény vezetése között. Az órán történt eseményeket azonnal meg lehetett beszélni, vagy jelezni az illetékes felé (hiányzás, baleset...). Szinte minden válaszadó említette, hogy jó volt egy intézményhez, egy tantestülethez tartozni és együtt élni az iskolai programokkal.

Jelen esetben minden gyógytestnevelő egy-egy kerületi tornateremben dolgozik a délelőtti tanítás után, ahová a gyerekeknek önállóan vagy szülői segítséggel kell eljutniuk. Elmondták, hogy tudnak olyan tanulókról, akik kimaradnak az ellátásból, mert nem tudja a szülő megoldani az eljutást az óra helyszínére (sokszor még dolgoznak a szülők ebéd után és sok esetben nagyszülők sincsenek, akik segítenek).

Pozitívum, hogy a Szakszolgálatához kerülés után ugyanúgy megmaradt a kapcsolat rendszer a védőnőkkel és az ortopéd orvosokkal. A szűrés esetén annyi változás történt, hogy 2013 előtt az intézményekbe jártak ki az ortopéd orvosok a szűrést elvégezni, jelenleg a gyógytestnevelők írnak ki időpontokat, amikor fel lehet keresni a szülőnek a gyermekével együtt az ortopéd rendelőt, ahol kiszűrik és besorolják a gyógytestnevelési kategóriákba a gyermekeket. Az iskolaorvosnak nagy szerep van a szűrő rendszerben, hisz az Ő javaslatára megy a gyermek ortopéd orvoshoz. Mind a 10 interjúalany úgy nyilatkozott, hogy ez a rendszer abszolút működik, a szülők megszokták és viszik is a gyermeküket a szűrések időpontjában. A nagyobb tanulók már önállóan jutnak el a rendelőbe, nem szükséges szülői kíséret. Négy megkérdezett nyilatkozott úgy, hogy a védőnők nem minden esetben vannak tisztában a gyógytestnevelés témakörével, hisz vannak olyan esetek, amikor sérülés/baleset után küldik el a tanulót gyógytestnevelés órára, de ezeket az eseteket nem minden esetben tudják ellátni. A megkérdezettek közül 1 fő (a gyógytornász végzettségű) vállal ilyen speciális helyzetben lévő diákokat, de csak a gyógytornász végzettsége miatt.

A gyógytestnevelők elmondásai alapján a diákok nagyon szeretnek az órákra járni, hisz itt nem érzik magukat kiközösítve, levetkőzhetik gátlásaikat és szorongásaikat, mert itt minden gyerek ugyanolyan problémával küzd. Itt barátságokat kötnek, vannak, akik már kéri, kikkel legyenek egy csoportba, mert csak ilyenkor találkoznak. Sok szülő is ismeretségeket kötött és a várakozás közben jókat beszélgetnek.

Mindhárom kerületben a gyógytestnevelés keretén belül hetente egy napon csak gyógyúszás van, ami nagyon népszerű a diákok körében. Ezen csak azok a tanulók vehetnek részt, akik már tudnak úszni, mert az elváltozásnak megfelelően speciális gyakorlatokat kell végezniük.

KONKLÚZIÓ

Konklúzióként elmondható, hogy 2013 előtt minden oktatási intézményben dolgozott egy gyógytestnevelő, aki a testnevelés órával párhuzamosan tartotta az órát. Az ortopéd szűrésre a helyi intézményekben került sor és szinte minden tanulót leszűrték helyben. 2013-óta azonban minden gyógytestnevelő egy-egy iskola tornateremben dolgozik a délelőtti tanítás után, ahová a gyerekeknek önállóan vagy szülői segítséggel kell eljutniuk. Sok szülő nem tudja megoldani az eljutást az óra helyszínére (dolgoznak, vagy nagyszülők sincsenek, akik segítenek). A Szakszolgálatához kerülés után ugyanúgy megmaradt a kapcsolatrendszer a védőnőkkel és az ortopéd orvosokkal. Az iskolaorvos javaslatára megy a gyermek ortopéd orvoshoz. A szűrés esetén annyi változás történt, hogy a gyógytestnevelők írnak ki időpontokat, amikor fel lehet keresni a szülőnek a gyermekével együtt az ortopéd rendelőt, ahol kiszűrik és besorolják a

gyógytestnevelési kategóriákba a gyermekeket. Sajnos sokan nem tudják elvinni gyermeküket ezekre az időpontokra és így bele sem kerülnek a rendszerbe.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatás során bemutatásra került az alap és középfokú oktatási intézményeket ellátó gyógytestnevelési rendszer. Ismertettük a gyógytestnevelés fogalmát, célját, kategóriáit, részterületeit és tisztáztuk a gyógytorna és a gyógytestnevelés közti lényeges különbségeket. A kutatás során 10 budapesti gyógytestnevelővel készítettünk interjút, mely során a gyakorlati munkájukat vizsgáltuk. Továbbá arra kerestük a választ, hogy milyen módon sikerült az átállás, és milyen az együttműködés a Pedagógiai Szakszolgálattal.

A publikáció elkészítését az EFOP -3.6.1. -16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Gergely Gyula (2009): Gyógytestnevelés, gyógytorna, gyógypedagógia.
<http://www.ofi.hu/tudastar/gyogytestneveles>
2. Gunda, A, Pataky, O., Pánger, A., és Somogyiné, K.I. (2015): A gyógytestnevelés szakszolgálat protokollja. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest.
<http://www.pedagogiai-szakszolgalat.hu/files/dokumentumok/gyogytessneveles-protokoll.pdf>
3. Hidvégi, P. & Müller, A. (2015): Gyógytestnevelés. EKF Líceum Kiadó.
https://sporttudomany.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/gyogytestneveles-konyv_570f7e3e24efc.pdf
4. Nemessúri, M. (1965): Gyógytestnevelés. Tk. Bp. In: Hézsőné Böröcz Andrea, Hocza Ágnes, Katona Zsolt Szablics Péter (2005): Gyógytestnevelés óvodapedagógusoknak, tanítóknak, testnevelőknek.
http://www.jgyph.hu/tamop15e/tananyag_html/gyogytesi/ltalnos_tudnivalk_az_iskolai_s_vodai_gygytestnevelsrl.html
5. Simon, I. & Gombocz, J. (2007): A gyógytestnevelés fogalma, célja feladata. Kalolagathia 2007. 1-2 sz. 87-95.o.
6. Vass, L. & Bohner-Beke, A. (2015): Kézikönyv a gyógytestnevelés mozgásanyagához. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Sporttudományi és Testnevelési Intézet.
<http://tamop-sport.ttk.pte.hu/files/tananyagfejlesztes/kezikonyv-a-gyogytestneveles-mozgasanyagahoz.pdf&>

SZABADIDŐ ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK, ÉLETMINŐSÉG VIZSGÁLATA A HAJDÚ- BIHAR MEGYÉBEN ÉLŐ EMBEREK KÖRÉBEN

EXAMINATION OF LEISURE HABITS, QUALITY OF LIFE AMONG PEOPLE LIVING IN HAJDÚ-
BIHAR COUNTRY

Szabó Katalin,¹ Kinczel Antónia¹, Molnár Anikó¹, Hőnyi Dorottya¹, Maklári Gergely¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és Menedzsment Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Az európai értékrend szerint, előtérbe került az állampolgárok életminőségének javítása, mely Magyarországon is szívügyként szerepel. Az ország lakosságának testi- lelki állapota, és életminőségének fejlesztése, élménycentrikusan képes preventív funkciót betölteni az egészségben, annak fejlesztésében és megőrzésében egyaránt. Kutatásunk célja megvizsgálni a Hajdú- Bihar Megyében élő emberek (N=266) életminőségét, és azt, hogy hogyan töltik el a rendelkezésükre álló szabadidőt.

Kulcsszavak: életminőség, életmód, egészség, szabadidő, Hajdú-Bihar Megye

Abstract

According to the European values, improving the quality of the life of citizens has come to the forefront, which is also matter of the heart in Hungary. The Physical and mental condition of the country's population, and the improvement of their quality of life can play, in an experience-centric way a preventive role in health, its development and preservation.. The aim of our research is to examine the quality of life of people living in Hajdú-Bihar County (N=266) and their leisure habits regarding to how they spend their free time.

Keywords: quality of life, lifestyle, healthy, free time, Hajdú-Bihar County,

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Magyarországon Európához hasonlóan előtérbe került az emberek életminőségének javítása, hiszen napjainkban már értelmét veszítette a régi típusú időfelosztás. A mindennapi munka mellett lehetőséget kell teremteni a szabadidőre is. A szabadidő ma már nem magát az időt, hanem annak szabadon való felhasználását jelenti. (KELLY, 1982) szerint ennek megfelelően a szabadidő magában a cselekvőbe létezik.

A szabadidőnek négyféle funkciót tulajdoníthatunk az egyén szintjén (NAGY – FAZEKAS, 2012) szerint:

- Önfejlesztés, személyiség fejlesztés
- Önkifejezés- önmegvalósítás
- Feltöltődés- rekreáció, pihenés, lazítás
- Élménykeresés, szórakozás.

Az általunk folytatott életmód egyben az életminőségünk záloga is. „...az életmód az egyén identitásának megismeréséhez szolgáltat alapot, ehhez tartozik a munka, az étkezés, az öltözködés, a pihenés, a rekreáció, a sporttevékenység, a viselkedés, amelyek nyitottak a változásokra, hisz az emberek alkalmazkodnak az új feltételekhez, értékekhez (BENKŐ – LIPPAI, 2001).” Az életmód mindig az emberiséggel együtt változik. „Mára egyértelműen megfogalmazódik az életminőségbeli javulás iránti igény az egészséges és a beteg emberek körében egyaránt (MÜLLER – KERÉNYI, 2009; BALÁZS-FÖLDI – DAJNOKI, 2016; DEVITA – MÜLLER, 2019; MÜLLER et al., 2018a; b, BÁCSNÉ et al., 2018a).” Az életminőséget többen definiálták már egy-egy aspektusát kiemelve, a fogalom azonban nehezen definiálható és meglehetősen tágan értelmezett: „az emberi tapasztalat összes aspektusát magába foglalja (MÉSZÁROS, 2006).” „Az életminőséggel kapcsolatos kutatások is növekvő számban jelentek meg (LENGYEL et al., 2019).” Az életminőség nem csak az egészséggel kapcsolatos tényezőket vizsgálja, hanem a teljes életstílust. „Az európai értékrend szerint az állam legfontosabb célja az, hogy állampolgárai életminőségét, egészségi állapotát – a legkisebb állami forrás felhasználásával – javítsa (NEMZETI SPORTSTRATÉGIA, 2007-2020).” „Az országok lakosságának testi és lelki állapota, életminősége nagyban meghatározza az ország gazdasági sikereit is (NEMZETI SPORTSTRATÉGIA, 2007-2020; GABNAI et al., 2019; BÁCSNÉ et al, 2018b,c; Fenyves et al, 2019a). „

A szabadidős tevékenységek között a sportolásnak a szerepe vitathatatlan, hiszen hozzájárul az egészséges testi fejlődéshez, a testi képességek fejlesztéséhez, a munkaképesség megtartásához és a relaxációhoz egyaránt. A fejlesztő szerepe által egészségesebb társadalom alakulni, melynek a munkaerőpiaci értéke és versenyképessége is nagyobb. „A sporttevékenységek mellett a szabadidős fizikai aktivitásnak is meghatározó a szerepe az egészségvédelemben, mely a motivációban is erőteljesen megjelenik (FEHÉR et al., 2019; FENYVES et al, 2019b,c).” „A magyarok az egyik legelhízottabb nemzet, annak ellenére, hogy aktívak, bár ezt az aktivitást leginkább a munkával és házimunkával teljesítik, a szabadidős aktivitásuk azonban csekély (BÁCSNÉ et al., 2020).”

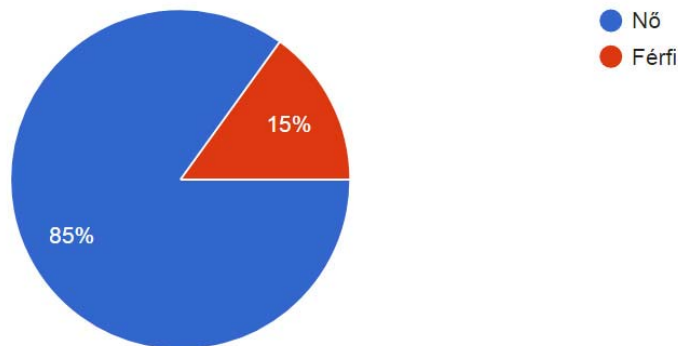
ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatáshoz különböző szakirodalmakat elemeztünk, valamint szerkesztettünk egy online kérdőívet, melyet online felületeken osztottunk meg. A válaszadók közül a Hajdú Bihar megyében élő válaszait dolgoztuk fel Excelben, ahol számítottunk átlagot, szórást és gyakoriságot (%). Annak érdekében, hogy változatos eredményt kapjunk nem jelöltünk meg konkrét célcsoportot, bárki kitölthette kortól és nemtől függetlenül.

EREDMÉNYEK

A kutatásban összesen 266 fő Hajdú Bihar megyében élő töltötte ki megfelelőképpen a kérdőívet. A válaszadók 85%-a nő (226 fő), és 15%-a férfi (40 fő).

Az Ön neme?

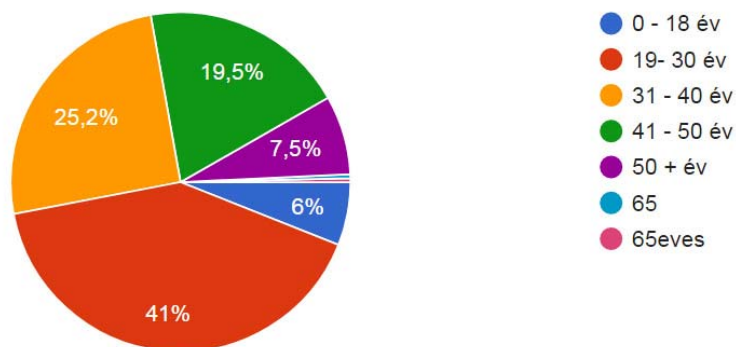
1. ábra: A válaszadók nemek szerinti eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés 2020

A válaszadók többsége (109 fő) 19-30 év közötti fiatal volt, (67 fő) 31-40 év közötti kategóriába tartozott, (52 fő) 41-50 év közötti, míg (22 fő) 50 év feletti. A válaszadók 6%-a 18 éves vagy az alatti volt.

Az Ön kora?

266 válasz

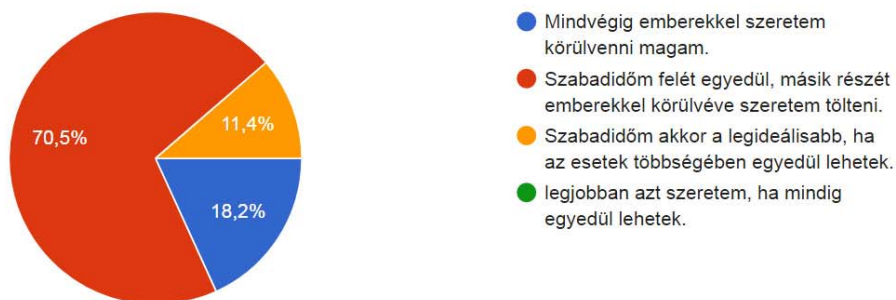
2. ábra: A válaszadók kor szerinti eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés 2020

Elmondható, hogy a vizsgált személyek szabadidős tevékenységeik nagy részét legszívesebben otthon, családjuk és barátaik körében végzik. Az eredmény igazolja, hogy a válaszadók számára fontos, hogy a rekreációs tevékenységek végzése társaságban történjenek. „A szabadidős trendek, fitnessz trendek is igazolják, hogy a csoportos edzések,

vagy társaságban szervezett tevékenységek egyre népszerűbbek (KINCZEL et al., 2020; BODA et al., 2019; LAOUES et al., 2019b)."

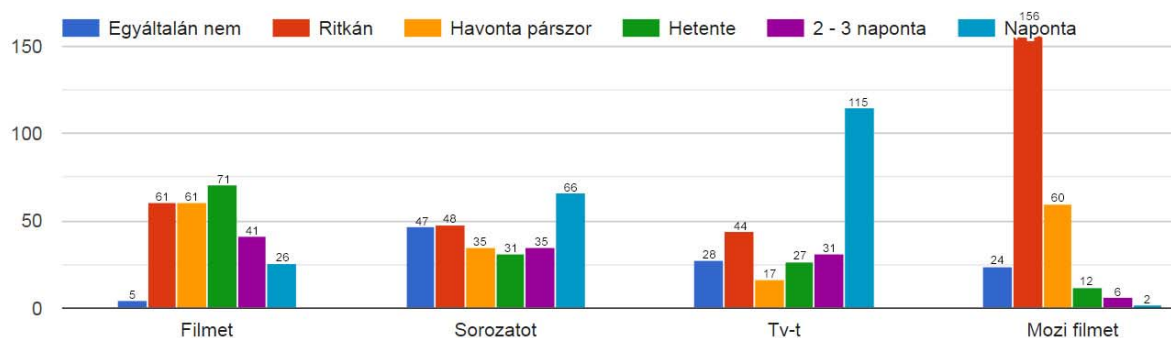
A szabadidő mekkora részét szereti egyedül tölteni?

3. ábra: Szabadidő eltöltési szokások
Forrás: Saját szerkesztés 2020

Manapság az emberek elfoglaltságának nagy részét a „képernyős elfoglaltságok” töltik ki. Ez vonatkozik a hétköznapokra, és a hétvégékre is. Ezeket a cselekvési formákat erősíti az oly népszerű okos készülékek felbukkanása, mint például az okostelefon, tablet, laptop, okos tv-k használata.

Milyen gyakran néz:

4. ábra: A válaszadók körében mennyire fontosak a „képernyős tevékenységek”
Forrás: Saját szerkesztés 2020

Az embereket ma már születési évük alapján különböző generációkba sorolhatjuk. Az 1975 és 1995 között születetteket nevezzük Y generációnak. Ennek a generációnak a mindennapjaiban már megjelent a mindennapos számítógép és internet használat. Az 1996 és 2010 között született embereket hívjuk Z generációnak. Ők már a digitális

korszakba születtek bele. Számukra teljesen természetes, hogy az internet jelen van az életükben. Ez a generáció már el sem tudja képzelni milyen volt az élet azelőtt. A mindennapi életük elképzelhetetlen telefon és internet nélkül. 2010 után születetteket már Alfa- generációnak nevezzük. Ők már mind rendelkeznek okostelefonnal, tablettel. Az ő életükben az internet az elsődleges kommunikációs eszköz. Telefonon és interneten keresztül élik a szociális életük nagy részét.

„A képernyő előtt töltött túlzott idő beszűkíti a pszicho- szociális kapcsolatokat és komoly egészségkárosító hatásai lehetnek, ami akár már napi két órás televízió nézés esetén is megjelenik (HÓDOS – MURÁNYI, 2001).”

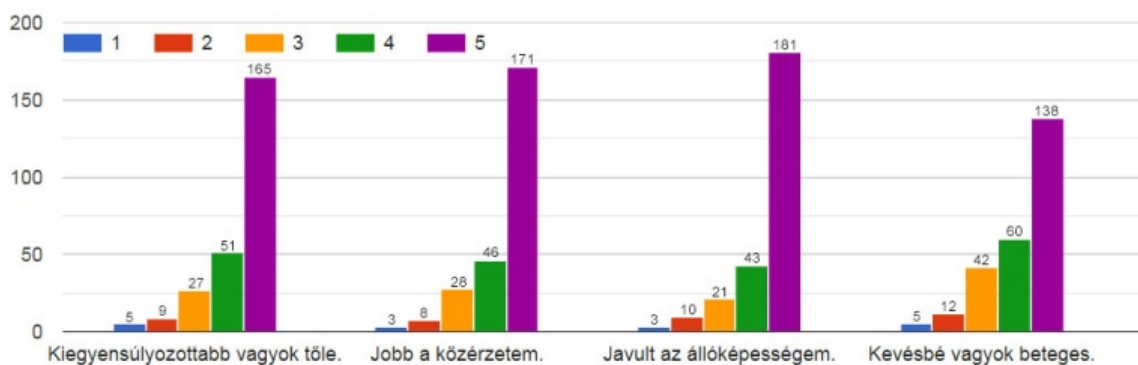
5. ábra: Sport fontossága a válaszadók körében

Forrás: Saját szerkesztés 2020

A skálán a válaszadók többsége (59,6% -a nyilatkozta azt, hogy nagyon fontosnak ítéli meg a sportot. „A rendszeres sportolás, testedzés alapvető jelentőségű a testsúlyszabályozás és az elhízás megelőzése kapcsán is, és emellett hatással van a fiatalok pozitív én- és testképére (LOPEZ – HYNES, 2006; MÜLLER et al., 2019).”

Az Ön életére milyen pozitív hatásai vannak a sportnak?

Értékelje 1-5-ig terjedő skálán!
1-es, ha egyáltalán nem jellemző rám, 5-ös, ha nagyon jellemző rám.

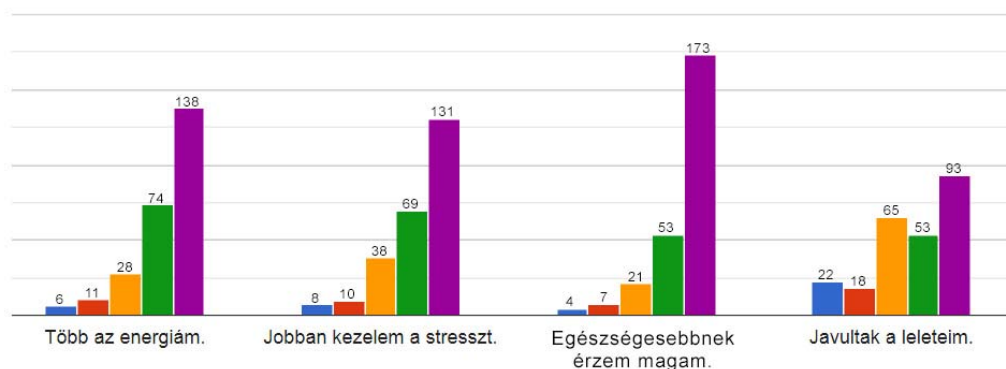
6. ábra: A válaszadókra milyen pozitív hatásai vannak a sportnak

Forrás: Saját szerkesztés 2020

Az aktív életmódot folytatók körében csökken a szív és érrendszeri betegségek kialakulásának esélye, továbbá javul az oxigén ellátás, jobban kezeljük az oxidatív stresszt, így megóvjuk a központi idegrendszer, befolyásolja az agyi funkciókat. „A rendszeres testmozgás előnye még, hogy csökkenti a mozgásszervi betegségek előfordulását, késlelteti a csontritkulást (RÁCZ, 2005; BÍRÓ et al., 2018)”, ahogy a kutatásunkban a válaszadók egy része is a „kevésbé vagyok beteges” választ emelte ki.

Az Ön életére milyen pozitív hatásai vannak a sportnak?

Értékelje 1-5-ig terjedő skálán!
1-es, ha egyáltalán nem jellemző rám, 5-ös, ha nagyon jellemző rám.

7. ábra A válaszadókra milyen pozitív hatásai vannak a sportnak

Forrás: Saját szerkesztés 2020

„A rendszeresen végzett fizikai aktivitás, fontos jelentőséggel bír, képes befolyásolnia a szervezet működését, ezáltal nagy szerepet vállal az egészség megőrzésében, az életminőség javításában (MÜLLER – BÁCSNÉ, 2018).”

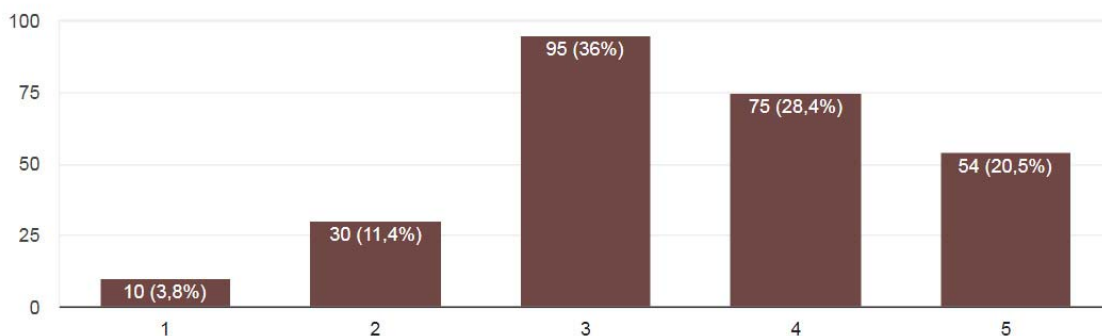
A Hajdú- Bihar Megyében végzett kutatásunk során kíváncsiak voltunk a válaszadók kultúrához, kulturális fogyasztáshoz kapcsolódó viszonyára is. A válaszadók csupán 20,5

%-a (54 fő) számára nagyon fontos, míg további 28,4 % (75 fő) számára eléggé fontos a kulturális szórakozás. Összességében elmondhatjuk, hogy a válaszadók 48%-ának az élete része a kulturális fogyasztás, mely azt jelenti, hogy az emberek igénylik és keresik az e fajta szórakozást.

Mennyire fontos számodra a kulturális szórakozás? (pl. színház, múzeum, előadás)

Értékelje 1-5-ig terjedő skálán!

1-es, ha egyáltalán nem jellemző rám, 5-ös, ha nagyon jellemző rám.

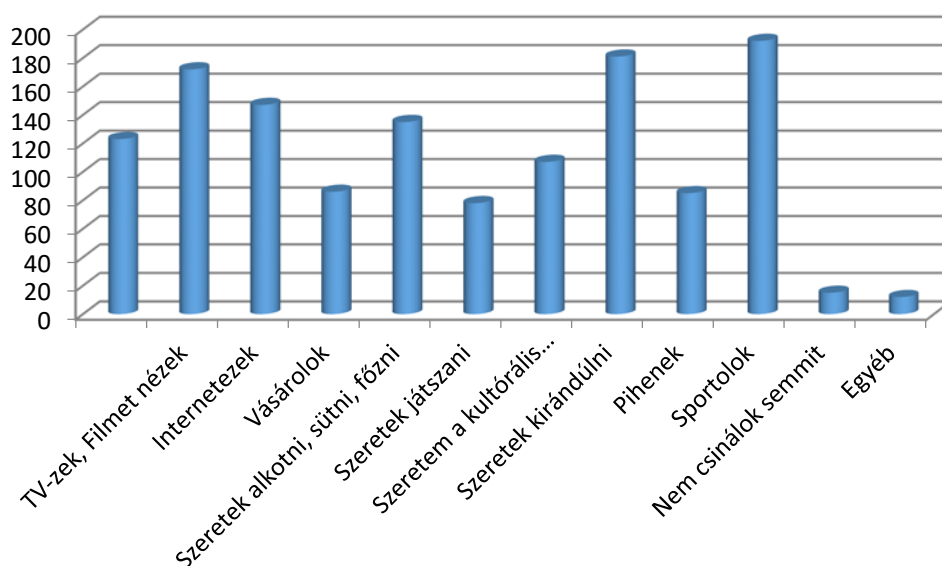

8. ábra: A kulturális szórakozás fontossága a válaszadók körében

Forrás: Saját szerkesztés 2020

„A kilencvenes évek közepétől a kétezres évek elejéig folyamatosan nőtt a kulturális intézmények látogatottsága (HUNYADI, 2005).” Népszerűek a színházak, a múzeumok, a könyvtárak, és egyre többen vásárolnak a könyvesboltokban. Az emberek rendszeresen látogatják a mozikat, részt vesznek koncerteken, és a művelődési házak egyre több látogatót vonzanak évről évre. A szabadidős terek látogatottságát befolyásolja a lakóhely adta lehetőség. A vidéken élők körében ugyanis, kevésbé népszerű a kultúrafogyasztás, mint a nagyobb városokban, vagy azok környékén élőkénél. A művelődési házak évről évre egyre jobban többfunkciós térként funkcionálnak. Igyekeznek betölteni a kisebb települések életében is a mozi, színház, kiállítások, szórakozási terek hiányából fakadó űrt.

A magasabb kultúrával töltött szabadidő, a gazdaság növekedésének hatására egyre inkább kiteljesedik, folyamatosan, fejlődik.

9. ábra: A válaszadók szabadidejükből leginkább ezt szeretik tenni
 Forrás: Saját szerkesztés 2020

A kutatásunk válaszadóinak többsége leginkább sportolni, kirándulni, és „képernyős tevékenységeket” szeret végezni, és szerencsére elmondható, hogy azok vannak a legkevesebben, akik nem tudnak mit kezdeni a saját szabadidejükkel. A kutatás igazolja az aktív és passzív szabadidős trendeket, melyek az általunk vizsgált Hajdú-Bihar megyei mintán is igazolást nyert (PUCSOK et al., 2020; GÖDÉNY et al., 2018).

ÖSSZEGZÉS

A Hajdú- Bihar Megyében élők körében kutatásunk során elmondható, hogy szeretik társaságban tölteni szabadidejüket, így a rekreáció közösségformáló és szocializációban betöltött szerepe hangsúlyozott. A Hajdú-Bihar megyében élők leginkább sporttal, kirándulással és képernyős tevékenységgel töltik szabadidejüket, mely a szabadidős trendekhez igazodik. Szeretik a kultúrát, szeretnek sportolni, társas lények, vágnak a családtagjaik, barátaik társaságára. A gazdaság fejlődésének, a Művelődési Házak, Közösségi terek fejlesztésének köszönhetően egyre színesebb paletta várja a szórakozni, rekreálódni vágyókat a megyében.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A publikáció elkészítését a “GINOP-2.3.2-15-2016-00062 Életminőség fejlesztése Kelet-Magyarországon: Táplálkozás-, teljesítménybiológiai és biotechnológiai experimentális kutatások és eszközfejlesztések a humán megbetegedések megelőzésére és kezelésére” projekt támogatta.

A kutatás mentora: Dr. Müller Anetta

IRODALOMJEGYZÉK

1. Bácsné Bába É., Fenyves V., Szabados Gy., Dajnoki K., Müller A. & Bács Z. (2018b): A sportágazat nemzetgazdasági jelentőségének vizsgálata beszámoló adatok alapján 2014-2016-os időszakban. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok* 13:3-4 pp. 93-103.
2. Bácsné Bába, É., Fenyves, V., Szabados, Gy., Pető, K., Bács, Z. & Dajnoki, K. (2018a): Sport Involvement Analysis in Hungary, in the North Great Plain Region. *Sustainability* 10:5, pp. 1-20.
3. Bácsné Bába, É.; Bács, Z.; Pető, K.; Müller, A.; Pfau, C.; Dajnoki, K. & Molnár, A. (2018c): Önkéntesség a sportban. *International Journal of Engineering and Management Sciences / Műszaki és Menedzsment Tudományi Közlemények* 3:5, pp. 217-230.
4. Bácsné, B. É., Ráthony, G., Müller, A., Ráthonyi-Ódor, K., Balogh, P., Ádány, R., & Bács, Z. (2020). Physical Activity of the Population of the Most Obese Country in Europe, Hungary. *Frontiers In Public Health*, 8, 1-8.
5. Balázs-Földi E. & Dajnoki K. (2016): A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci részvételét befolyásoló jellemzők. *Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat: A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei* 2016/4. sz.: No25 pp. 145-154.
6. Benkő, Zs., & Lippai, L. (2001). Teljességigény egy egészségműhelyben. Egészségfejlesztő mentálhigiénikus képzési spektrum a szegedi egyetemen. *Új Pedagógiai Szemle*, 51, (5), 36-53.
7. Bíró, M., Pucsok, J., M., Hídvégi, P., Tatár, A., & Lenténé, P., A. (2018). Az Észak-alföldi régió lakosságának egészségi állapota – a mozgás potenciálja. In: Balogh, László (szerk.) *Fókuszban az egészség*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet, 61-72.
8. Boda, E., J., Bácsné, B. É., Laoues-Czimbalmos, N., & Müller, A. (2019). Rekreációs fogyasztói szokások vizsgálata magyar fiatal felnőttek körében. *Különleges Bánásmód*, 5, (4), 33-44.
9. Devita, S., Müller, A. (2020). Association of Physical Activity (Sport) and Quality of Life: A Literature Review. *Geosport For Society*, 12, (1) 44-52.
10. Fehér, A., Bácsné, B. É., Müller, A., & Szakály, Z. (2019). MPAM-R modellekkel kapcsolatos kutatások rendszerezése – Szakirodalmi áttekintés. In: Fehér, András; Szakály, Zoltán *Egészségpiaci kutatások*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 173-183.
11. Fenyves V., Dajnoki K. & Bácsné Bába É. (2019c): Sportolási szokások vizsgálata a Campus Sportfesztivál tapasztalatai alapján. *Acta Carolus Robertus* 9:2, pp. 27-40.

12. Fenyves, V., Dajnoki, K., Kerezsi, D. & Bácsné, Bába É. (2019b): Analysis of Sport Motivation Factors amongst Eastern European Higher Education Students. *European Journal Of Contemporary Education* 8:4, pp. 761-778.
13. Fenyves, V.; Bácsné, Bába É.; Dajnoki, K. & Kerezsi, D. (2019a): Analysis of the financial situation of sports companies and their relation with the notes to the financial statements in the 2014-2017 years. *Közgazdász Fórum / Forum on Economics and Business* XXII:139, pp. 16-28.
14. Gabnai, Z., Müller, A., Bács, Z., & Bácsné, B. É. (2019). A fizikai inaktivitás nemzetgazdasági terhei. *Egészségfejlesztés*, 60, (1), 20-30.
15. Gödény, N., Biró, M., Lenténé, P., A., Lente, L., Müller, A. (2018). A fogyasztói szokások és trendek változásának vizsgálata a fitness területén. In: Balogh, László (szerk.) *Fókuszban az egészség*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet, 9-18.
16. Hódos, T. & Murányi, B. (2001). *Egészségmegőrzés a képernyő előtt*. Szerzői Kiadás
17. Hunyadi, Zs. (2005). *Kulturálódási és szabadidő eltöltési szokások, életmód csoportok. Találkozásuk a kultúrával 7. kötet*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet.
18. Kelly, J. R. (1982). *Leisure*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall.
19. Kinczel A., Maklári, G., & Müller, A. (2020). Recreational Activities and Motivation Among Young People. *Geosport For Society*, 12 (1), 53-65.
20. Laoues- Czimbalmos, N., Bácsné, B., É., Szerdahelyi, Z., Müller, A. (2019b). Sportmotivációs tényezők vizsgálata a 8-18 éves fogyatékkal élő korosztály körében. *Acta Carolus Robertus*, 9, (1), 121-132.
21. Lengyel, A., Kovács, S., Müller, A., Lóránt, D., Szőke, Sz., & Bácsné, B., É. (2019) Sustainability and Subjective Well-Being: How Students Weigh Dimensions *Sustainability*, 11, (23), 6627
22. Lopez, R. P., & Hynes, H. P., (2006). Obesity, physical activity, and the urban environment: public health research needs. *Environmental Health*, 5, (25)
23. Mészáros, Á. (2006). *Életminőség- mérés asthma bronchialisban*. LAM, 16: 353-359.
24. Müller, A., & Bácsné, B., É. (2018). *Az egészséges életmód és a sport kapcsolata*. Létavértes, Magyarország: Létavértes SC '97 Egyesület 96.
25. Müller, A., & Kerényi, E. (2009). *Trendek a fogyasztói magatartás az egészségügyben. Egészségügyi marketing és telekommunikáció c. konferencia kiadványkötete*. Mátrai Gyógyintézet. Magyarország, Kékestető. 11-19.
26. Müller, A., Bendíková, E., Herpainé L., J., Bácsné, B., É., Łubkowska, W., & Mroczek, B. (2019). Survey of regular physical activity and socioeconomic status in Hungarian preschool children. *Family Medicine And Primary Care Review*, 21 (3), 237- 242.
27. Müller, A., Ráthonyi, G., Bíró, M., Ráthonyi- Ódor, K., Bács, Z., Pongrácz, Á., G., Hegyi, É., Bácsné, B. É. (2018a). The effect of complex climate therapy on rehabilitation results of elderly asthmatic and chronic obstructive airways disease (COPD) patients: *European Journal Of Integrative Medicine*, 20, 106-114.

28. Nagy, Á., & Fazekas, A. (2012). Szabad és még szabadabb idők- Szabadidős terek és tevékenységek változása
29. Pucsok, J., M., Bíró, M., Czeglédi, H., O., Lenténé, P., A., Borók, O., & Hídvégi, P. (2020). A nemzetközi fitness trendek megjelenése az Észak-alföldi régióban - elemzés I. In: Balogh, László (szerk.) *Trendek a versenysport és a szabadidősport területéről*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet, 184-192.
30. Rácz, J. (2005). *J/16930. számú tájékoztató a lakosság egészségi állapotáról, valamint a népegészségügyi program 2004. évi előrehaladásáról/előadó*
31. Sport XXI. Nemzeti Sportstratégiáról (2007-2020). 62.

A KOSÁRLABDAMÉRKŐZÉSEK LÁTOGATÁSI MOTIVÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA A DEAC CSAPATÁNAK PÉLDÁJÁN

INVESTIGATION OF THE MOTIVATION OF THE SUPPORTERS IN BASKETBALL MATCHES IN THE EXAMPLE OF DEAC

Bács Zalán Mihály¹, Lente Lajos¹

¹Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Sporttudományi és Koordinációs Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Jelen tanulmányban a Debreceni Egyetemi Atlétikai Club kosárlabda mérkőzéseit látogatók motivációját vizsgáltam. Kutatási módszerként kérdőívet használtam. Kérdőívemet hólabda módszerrel online formában juttattam el a célcsoporthoz, a minta nagysága 68 fő. Feltételeztem, hogy a mérkőzések megtekintésének fő okai között a helyi közösséghez, azaz a városhoz, illetve az egyetemi közösséghez való tartozás érzése áll. Hipotézisem azonban nem igazolódott be, a megkérdezett válaszadók esetében a szabadidő eltöltése a legfőbb indok. Ennek ellenére a közösséghez tartozás motivációja megjelenik, mivel a megkérdezetteknek jelentős hányada családtagjaival és barátaival vesz részt a mérkőzéseken. A vizsgálatból megállapítható, hogy a legfőbb motiváló tényező a sportnak a szépsége, jelen vizsgálatban a kosárlabda esztétikuma és izgalma volt a legfontosabb motiváló tényező a megkérdezettek számára.

Kulcsszavak: sportrendezvénylátogatási motiváció, kosárlabda, közösség, sport szépsége

Abstract

In this study I've been examining the motivation of the fans of the Debreceni Egyetemi Atlétikai Club's basketball team. I sent my questionnaire online to the target group by snowball method, the sample was 68 people. I assumed, that one of the main motives of match attendance is being part of the local community, belonging to the city and to the university. My hypothesis was not proved, for most of the people who answered the questionnaire, spending freetime was the main motive. Nonetheless the motive of belonging to a community appeared, because significant part of the interviewed persons goes to basketball matches with their friends and family. It can be stated from the study, that the main reason for match attendance were the aesthetics and beauty and excitement of basketball.

Key words: sports motivation, basketball, community, beauty of sport

BEVEZETÉS

A motivációs vizsgálatok között jelentős részt képviselnek a sportszolgáltatásokhoz kapcsolódó kutatások. Ezekre elsősorban a marketingszemléletű megközelítés a jellemző. Kutatásom fő célja, hogy felmérjem a Debreceni Egyetem sportegyesületének a DEAC-nak a látvány csapatsport csapatainak szurkolói táborát. Alapvető feltételezésem, hogy mivel egyetemi sportegyesületet vizsgállok, a klub nézőinek motivációs hátterében első helyen az egyetemi közösséghez való tartozás áll majd. Korábbi kutatásomban a DEAC

labdarúgócsapatának vizsgálata igazolta ezt a feltételezésemet. A kosárlabdacsapat vizsgálata azért tűnik összetettebbnek, mert arra számítok, hogy itt a háttérben fellelhető indokok közt a helyi közösséghez, a városhoz való tartozás is megjelenik majd, ugyanis a Debrecenben igencsak népszerű sportágit jelenleg egyedül a DEAC kosárlabdacsapata képviseli az első osztályú nemzeti bajnokságban. Továbbra is feltételezem, hogy a szurkolói motiváció fő tényezője a közösséghez tartozás, de itt az egyetemi közösségen túl az egész helyi közösséghez való tartozás motivációja is megjelenhet.

ELMÉLETI HÁTTÉR

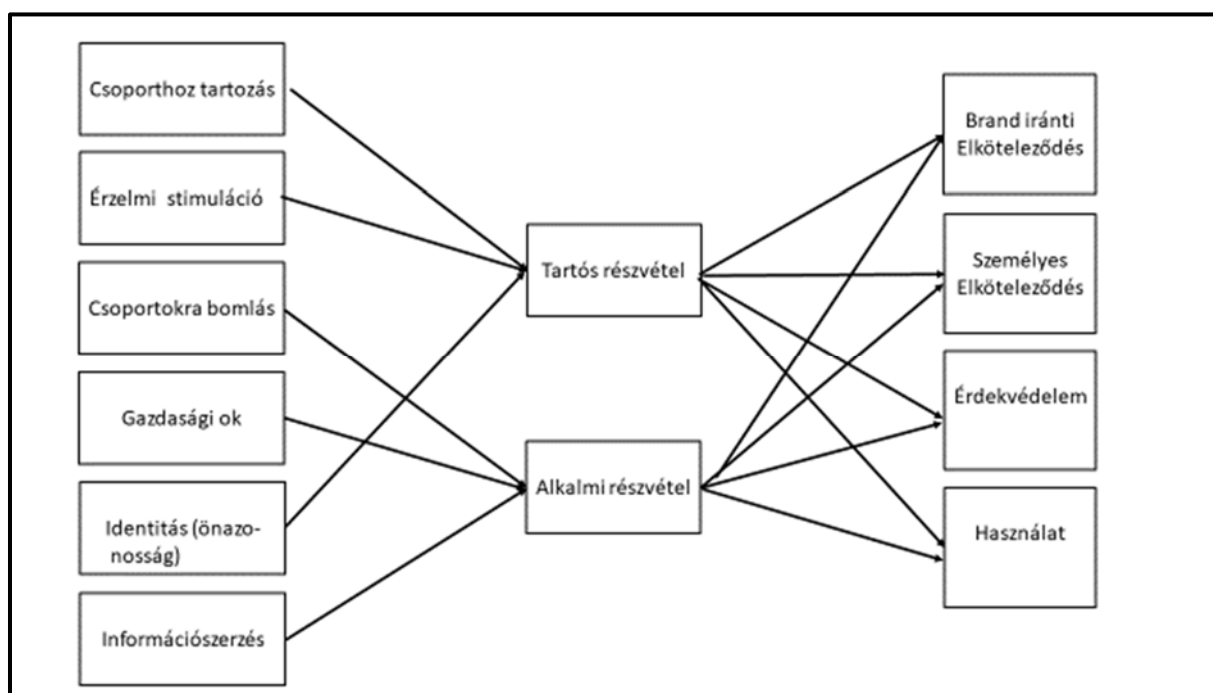
A sportszolgáltatások fogyasztói, azaz a sportesemények, a kosárlabda esetében a mérkőzések nézői passzív sportfogyasztók. A sportfogyasztók csoportja nagyon heterogén (TOKUYAMA – GREENWELL, 2011). Alapvetően aktív és passzív sportfogyasztókat különböztethetünk meg. Az aktív sportfogyasztók csoportjába azokat soroljuk, akik rekreációs sporttevékenység végzése céljából vesznek igénybe sportszolgáltatást. Passzív sportfogyasztóknak azt a fogyasztói csoportot nevezzük, akik azért fizetnek, hogy mások sportolását nézzék. A sportmarketing irodalomban a passzív sportfogyasztók motivációját számos kutatás vizsgálta. A tanulmányok egy része sportfogyasztói motívumokat (DWYER et. al., 2011; ROHM et. al., 2006 IDÉZI PRAYAG – GRIVEL, 2014), másik része sportturisták motivációs profiljait (ALEXANDRIS et. al., 2009; HALLMANN et al., 2012 IDÉZI PRAYAG – GRIVEL, 2014) tárta fel.

Az elnevezésbeli különbségeket tovább bővíthetjük a néző és a szurkoló megkülönböztetésével. A kettő közötti „meghatározó különbség abban rejlik, hogy a valódi szurkoló a saját identitásának részeként kezeli a sportot. Erős érzelmi kötődést mutatnak az eseménnyel, a játékosokkal, vagy a csapattal kapcsolatban (KASSAY, 2017 idézi CANVAS, 2016).” GARGONE (2016) szerint a sportmarketingeseknek azonosítaniuk kell a szurkolókat motiváló hajtóerőket, annak érdekében, hogy promotálják a csapatukat és építsék a szurkolótáborukat. A szurkolók motivációját nyolc faktorban azonosították: szórakozás, kiszabadulás, pozitív stressz, esztétika, tanulás, teljesítmény, kapcsolat, kötődés.

QUICK (2000) szerint nem minden rajongót motiválnak ugyanazok a tényezők. Általában a szurkolókat tipizálják „termékhasználatuk” aránya alapján. Számos kutatást összefoglalva SAMRA – WOS (2014) a szurkolók három jellegzetes típusát azonosítja be: alkalmi szurkoló, elkötelezett szurkoló, fanatikus szurkoló.

Az alkalmi szurkoló érdeklődése a sportesemény iránt korlátozott, az esemény után érdeklődése megszűnik, visszatér normál viselkedéséhez. Az elkötelezett szurkoló az esemény után is lojális, hűséges csapatához, játékosához, annyira kötődik hozzájuk, hogy identitásának részét képezi a velük való azonosulás. A fanatikus szurkoló esetében a szocializáció során, az egyén fejlődési folyamatába épül be a hűség, ragaszkodás egy tárgyhoz, a sport esetében egy csapathoz, játékoshoz. A fogyasztói fanatizmus a hűség olyan egyedülálló formája (COVA – COVA, 2002; MCALEXANDER, 2002; FUNK – JAMES,

2001), amelyet erős intenzív elköteleződés, szenvedély, lelkesedés és azonosulás jellemez. A releváns szakirodalom alapján SAMRA – WOS (2014) a tipizált rajongók közötti kapcsolatok bemutatására modellt alkotott. A modell bemutatja azokat a tényezőket, amelyek az alkalmi és a tartós elkötelezettséget kialakítják. SAMRA – WOS (2014) modelljét az 1. ábra mutatja. A szerzők javasolják a modell felhasználását marketing szakembereknek új stratégiák elkészítéséhez, melyek a sportfogyasztók elérését szolgálják. Több kutató (TRAIL et al., 2003) úgy véli, hogy a szurkolók motivációjának jobb megértése jelentősen hozzájárulhat egy sportszervezet marketing tevékenységének sikeréhez.

1. ábra: A szurkolói elköteleződés koncepcionális modellje

Forrás: Samra – Wos (2014)

ANYAG ÉS MÓDSZER

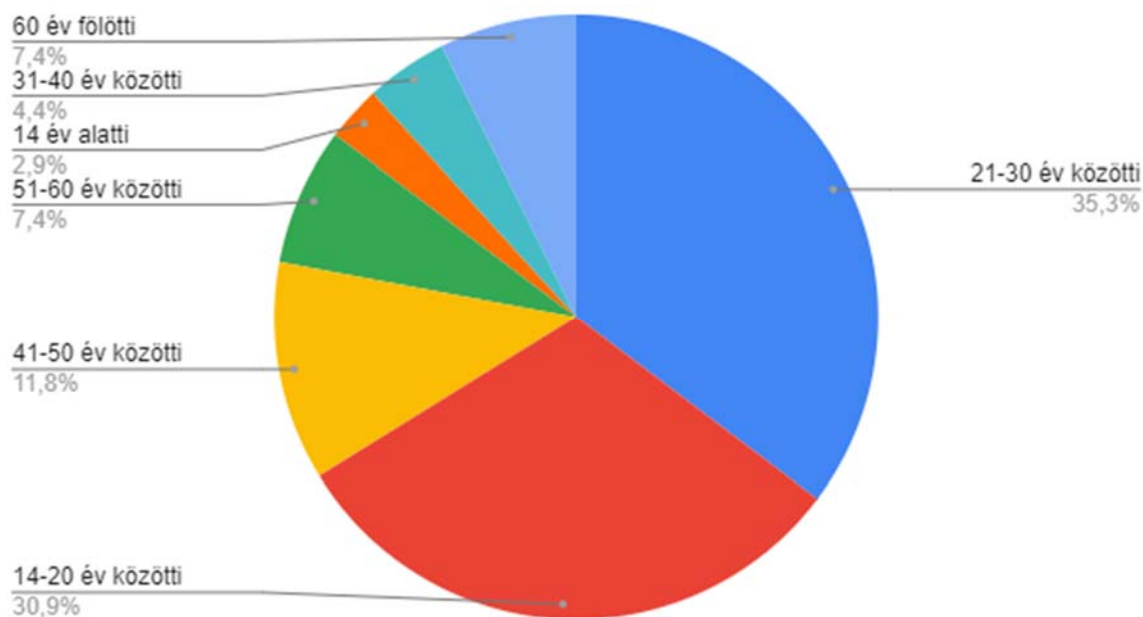
Kutatási módszeremnek a kérdőívet választottam. Kérdőívem első része demográfiai adatok felmérésére szolgál (a válaszadók neme, életkora, lakhelye, végzettsége, családi állapota).

Mérőeszközöm második része sportrendezvény-látogatási motivációt mérő szakmai kérdésekből áll. Ebbe a részbe beépítettem KAJOS et. al. (2017) által adaptált és validált SPEED-H kérdőív kérdéseit. Ezt a skálát labdarúgó mérkőzések szurkolói motivációjának mérésére fejlesztették ki és használják.

Kérdőívemet a DEAC kosárlabda szurkolóihoz online formában juttattam el. 68 válaszadótól gyűjtöttem be az adatokat.

A kitöltők 50%-a férfi és 50%-a nő, azaz 34-34 válaszadó volt mind a két nemből. A válaszadók életkor szerinti megoszlását a 2. ábra mutatja, mely szerint a legtöbb kitöltő

21-30 év közötti, egész pontosan 35,3%-uk (24 fő), nem sokkal lemaradva pedig a 14-20 év közötti korcsoport van jelen a mintában, 30,9%-kal (21 fő).

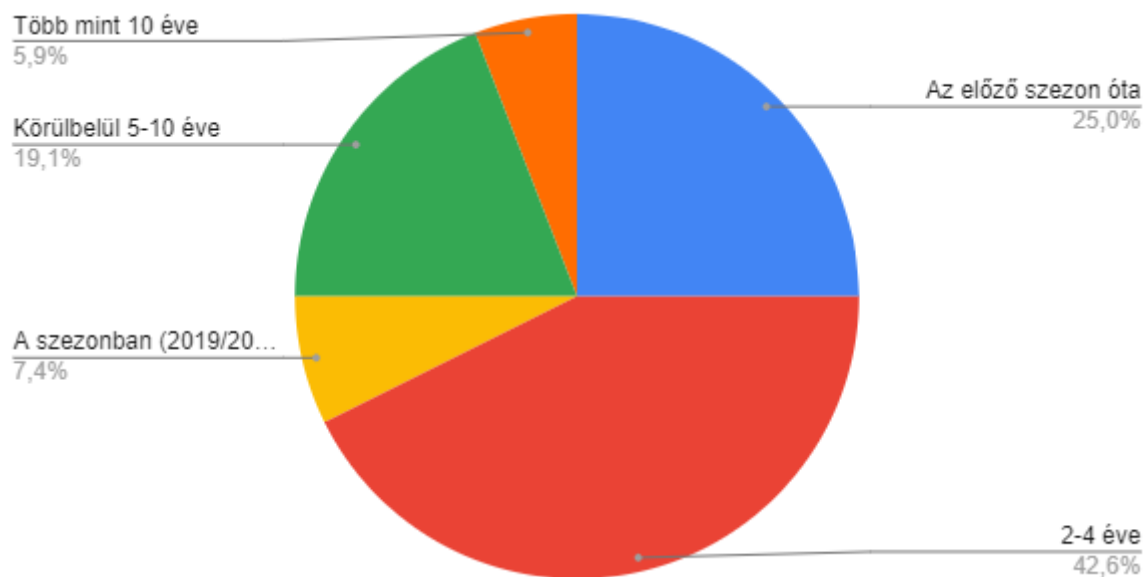
2. ábra: A minta megoszlása életkor szerint
Forrás: Saját szerkesztés

Családi állapotukat tekintve a válaszadók legnagyobb hányada, 67,7%-a él 1-5 fővel közös háztartásban, 8,8%-uk 5 vagy több fővel él együtt, míg 23,5%-uk egyedül él.

A kitöltők 67,7%-a lakik megyeszékhelyen, 25,5%-uk városban, 5,9%-uk községben és 2,9%-uk a fővárosban. Legmagasabb iskolai végzettség szerint a válaszadók legnagyobb részének érettségije van (47,1%), 22,1% egyetemi, 19% főiskolai diplomával rendelkezik, a megkérdezettek 8,8%-a mindössze az általános iskolát végezte el, végül 1,5%-1,5% azoknak az aránya, akik kevesebb, mint általános iskolai, vagy szakiskolai/szakmunkásképzős végzettséggel rendelkeznek.

EREDMÉNYEK

Kutatásom során először megvizsgáltam a mérkőzések látogatási gyakoriságát. A kérdőívet kitöltők 8,8%-a azt nyilatkozta, hogy 5-nél kevesebb mérkőzésen, 29,4%-a 5-10 mérkőzésen, 61,8%-a pedig minden vagy majdnem minden mérkőzésen részt vesz egy bajnoki idény alatt. A válaszadók közül meglepően sokan, 24 fő (35,3%) jár idegenbeli mérkőzésre is. A 3. ábra azt mutatja, hogy mióta látogatják a válaszadók a DEAC kosárlabda csapatának mérkőzéseit. Többségében már több éve a csapat szurkolói (67,6%), 25%-uk az előző idényben, 7,4%-uk pedig ebben az idényben csatlakozott a szurkolókhoz (3. ábra).

3. ábra: A minta megoszlása a DEAC mérkőzések látogatásának kezdési ideje szerint
Forrás: Saját szerkesztés

Kérdéseim között szerepelt, hogy minek a hatására látogattak ki először a szurkolók a DEAC mérkőzéseire. A megkérdezettek többségét (48,5%) a sport szeretete vezérli, amely után a második legmeghatározóbb tényező a barátok hatására való részvétel a mérkőzésen (26,5%). Arra a kérdésre, hogy kiknek a társaságában látogatják a mérkőzéseket a labdarúgáshoz (92,5%) hasonlóan a kosárlabda mérkőzéseket is barátokkal nézik meg a helyszínen legtöbbször (80,9%), azonban a kosárlabda esetében 16,2% kizárólag rokonokkal tekinti meg ezeket. Ennek alapján úgy tűnik, hogy a kosárlabda mérkőzések inkább nevezhetőek a DEAC esetében családi eseménynek, mint a labdarúgásnál.

A kosárlabda mérkőzések látogatási motivációját vizsgálva a válaszadók 63,23 %-a (43 fő) jelölte meg, hogy a szabadidő eltöltése céljából látogat ki a mérkőzésre. 31,74% (20 fő) számára a barátokkal, családdal való együttlét adja a mérkőzésen való részvétel indokát. A megkérdezettek ugyanilyen arányban jelölték meg a jó hangulatot, mint motiváló tényezőt. 26,98%-ban (17 fő) a csapattal való azonosulást is kiválasztották a felsorolt tényezők közül. Hipotézisem vizsgálata szempontjából fontos kérdés volt annak feltérképezése, hogy hányan járnak DEAC kosárlabda mérkőzésre a várossal, vagy az egyetemmel való azonosulás miatt. Sajnos mindkét esetben elenyésző számban jelölték be ezeket a válaszlehetőségeket. Ugyanakkor arra a kérdésemre, hogy növeli-e az egyetem hírnevét az, hogy a DEAC kosárlabdacsapata a lehető legmagasabb osztályú hazai bajnokságban szerepel, jelentős többségben, 95,7%-ban igennel válaszoltak.

1. táblázat: A SPEED-H skála eredményei a mintában

SPEED-H tényezők	első item átlaga	második item átlaga	a tényező átlaga	rangsor
Társas kapcsolatok iránti igény	3,31	3,79	3,55	4.
Teljesítmény	3,87	3,83	3,85	3.
Önbecsülés	4,14	4,08	4,11	2.
Izgalomkeresés	4,65	4,28	4,46	1.
Kikapcsolódás/elmenekülés	2,98	3,64	3,31	5.
Esztétikum	4,34	4,61	4,46	1.

Forrás: Saját szerkesztés

A SPEED-H skála tényezőinek értékelése a mintában úgy alakult, hogy a DEAC mérkőzéseket látogatók számára a legfontosabb tényezők az esztétikum és az izgalomkeresés volt. Legkevésbé a kikapcsolódás vagy az elmenekülés jelentett motiváló erőt a válaszadók számára..

Az esztétikum és az izgalomkeresés faktorok előtérbe kerülése a sport, a sportág iránti vonzódásról tanúskodnak.

A DEAC kosárlabda mérkőzések nézőinek véleményét kikértem a hazai mérkőzések helyszínéül szolgáló sportlétesítménnyel kapcsolatban is, mivel ez is egy olyan szempont lehet, amely alapvetően befolyásolhatja a mérkőzslátogatási szokásokat. Örömmel tapasztaltam, hogy nagyjából (76,9%) elégedettek a megkérdezettek a mérkőzések környezeti feltételeivel.

Kérdőívem végén nyitott kérdés keretében lehetőséget adtam a válaszadóknak arra, hogy javaslatokat fogalmazzanak meg azzal kapcsolatban, hogy miként lehetne növelni a mérkőzések látogatottságát. A kosárlabda szurkolók többen jelezték, hogy ösztönző lenne, ha több közvetlen interakcióra kerülne sor a nézők és a játékosok között, promóciós termékek kiosztása és kedvezményes, illetve ingyenyjegyek kerültek még a javaslatok közé. Többen jobb marketingtevékenységet, a csapat és az egyesület jobb promótálását, hatékonyabb reklámtevékenységet várnának.

MEGBESZÉLÉS

Kutatásomban a DEAC kosárlabdacsapatának nézőit vizsgáltam abból a szempontból, hogy mi motiválja őket a mérkőzések látogatására. Feltételeztem, hogy a mérkőzések megtekintésének fő okai között a helyi közösséghez, azaz a városhoz, illetve az egyetemi közösséghez való tartozás érzése áll. Hipotézisem azonban nem igazolódott be, a megkérdezett válaszadók esetében a szabadidő eltöltése a legfőbb indok. A közösségi szellem mindazonáltal megjelenik a válaszokban, hiszen 97,1%-ban barátaikkal vagy rokonaikkal együtt vesznek részt az eseményeken. A mérkőzések jó hangulata és a csapattal való azonosulás is nézővonzó hatásúak lehetnek. A mérkőzés rendezési

körülményeivel a válaszadók elégedettek. Játékosokkal való interakciókat és hatékonyabb marketingtevékenységet javasolnak a nézőszám növelésének érdekében. Összegző értékelésként megállapítom, hogy a sportnak a szépsége, jelen vizsgálatban a kosárlabda esztétikuma és izgalma volt a legfontosabb motiváló tényező a megkérdezettek számára.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Cova B., Cova V. (2002): Tribal Marketing: the tribalisation of society and its impact on the conduct of marketing. *Eurpoen Journal of Marketing* Vol. 36 No. 5/6. pp. 595-620.
2. Funk D.C., James J.D. (2001): The Psychological Continuum Model: A conceptual framework for understanding an individual's psychological connection to sport. *Sport Management Tricium*. Vol. 4 pp. 119-150.
3. Gargone D. (2016): A Study of the Fan Motives for Varying Levels of Team Identity and Team Loyalty of College Football Fans. *The Sport Journal*. 2016 Jan. 25.
4. Kajos A., Prisztóka Gy., & Pais A. (2017): A nézőtéri sportfogyasztás motivációt mérő, magyar nyelvű SPEED-H skála validációja és néhány eredménye. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review* XLVIII. ÉVF. 2017. 10. SZ. pp. 19-31.
5. Kassay L. (2017): Akarunk mi meccsre járni? A labdarúgó mérkőzésre járás mögötti szurkoló motivációkat meghatározó tényezők Testnevelés, Sport tudomány Vol 2. No. 3. pp. 52-63.
6. McAlexander J.H. Schouten J.W., & Koenig H.F. (2002): Building Brand Community. *Journal of Marketing*. Vol. 66. pp. 38-54.
7. Prayag G. Grivel E. (2014): Motivation, Satisfaction, and Behavioral Intentions: Segmenting Youth Participants at the Interamnia World Cup 2012. *Sport Marketing Quarterly*. Vol. 23. pp. 148-160.
8. Quick (2000): Contemporary sport consumers: some implications of linking fan typology with key spectator variables. *Sport Marketing Quarterly* Vol. 9, No. 3, pp 149-156.
9. Samra B., Wos A. (2014): Consumer in Sports: Fan typology analysis. *Journal of Intercultural Management* Vol. 6, No. 4. pp.263-288.
10. Trail, G.T., Robinson M.J., & Gillentine A.J.(2003): Motives and points of attachment: Fans versus spectators in intercollegiate athletics. *Sport Marketing Quarterly*. Vol 12. pp. 217-227.
11. Tokuyama S., Greenwell T.C. (2011): Examining Similarities and Differences in Consumer Motivation for Playing and Watching Soccer. *Sport Marketing Quarterly*. Vol. 20 pp. 148-156.

AZ ÚSZÁS FIZIOLÓGIAI, PEDAGÓGIAI ÉS EGYÉB HATÁSAI

THE PHYSIOLOGICAL, PEDAGOGICAL, AND OTHER AFFECTS OF SWIMMING

Bernáth Andrea Gréta¹

¹ Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet

Összefoglaló

Az úszás egy olyan mozgásos tevékenység, amely igen sokrétűen fejti ki pozitív egészségügyi hatását az emberi szervezetre (BÍRÓ, 2011). Az úszás közege a víz és ez alapjaiban különbözteti meg a többi sportágtól. A víz ellenállása miatt számtalan pozitív fiziológiai hatással rendelkezik. Ezek mellett véd a lelki és testi eredetű betegségek kialakulása ellen, valamint növeli a stressz-tűrő képességet. Nagyban hozzájárul a személyiségfejlődéshez, fejleszti a motivációt és a kitartást is, azonban csökkenti az agressziót.

Kulcsszavak: úszás, víz, egészség

Abstract

Swimming is a physical activity that has a lot of various positive health effects on the human body. Swimming takes place in water and that is the reason why swimming differs from the other sports. Because of the resistance of water swimming has numerous positive physiological effects. In addition to these, swimming protects against the emergence of mental and physical illnesses. It also increases the stress tolerance. It contributes greatly to personality development, develops motivation and endurance but reduces aggression.

Keywords: swimming, water, health

BEVEZETŐ

„Víz! Se ízéd, se zamatod, nem lehet meghatározni téged, megízlelnék anélkül, hogy megismernének. Nem szükséges vagy az életben: maga az élet vagy.”
- Saint-Exupéry

Az úszás egy olyan sportág, amely nagyon jó hatást gyakorol az emberi szervezetre, sokoldalúsága miatt pedig amellet, hogy egészséges, képes a személyiséget is fejleszteni. De mi is az az úszás? „Az úszás a vízben végzett tudatos, helyzetváltoztató mozgás. Már az őskorban megjelent. Az ősember valószínűleg az állatok ösztönös, vízben végzett előrehaladását biztosító mozdulatait próbálta ellesni. A természetes akadályként megjelenő vizeket, folyókat, patakokat próbálta ily módon áthidalni” (GALLOVITS et al., 2011). Ebből a részletből megállapíthatjuk, hogy az úszás már a kezdetek óta szerves és elengedhetetlen része az emberi létnek. Kezdetben még csak az akadályokat akarták az úszás segítségével áthidalni, azonban idővel rájöttek, hogy ebből a sportból sokkal többet ki lehet hozni és nemcsak mint versenysport, hanem mint egészségfejlesztő tevékenység

is. „ Az úszástanítás, úszástanulás több, mint az egyes úszómozdulatokegymás utáni végrehajtásának az oktatása, egy olyan összetett pedagógiai hatásrendszer, amelyben a mozgásos cselekvéstanítás komplex személyiségfejlesztő hatásai érvényesülnek” – mondja Bíró (2011). Dolgozatomban az úszás fiziológiai, pedagógiai, személyiségfejlesztő, valamint egészségre gyakorolt hatásait foglaljuk össze.

AZ ÚSZÁS FIZIOLÓGIAI HATÁSAI

Az úszás azon kívül, hogy egy kiváló sportág, számtalan pozitív egészségügyi, fiziológiai és pedagógiai előnnyel rendelkezik. Úszás hatására különféle kedvező biológiai változások jönnek létre ideg-, izom-, csontrendszer, valamint az egyéb szervek, szervrendszerek funkcionális tulajdonságaiban (BÍRÓ, 2011). Az úszás nagyban különbözik a szárazföldi sportoktól, hiszen a sport közege a víz, ami már önmagában képes felfrissíteni, felélnéskíteni a szervezetünket. Fokozza a vérkeringést, javítja az erek tónusát és emellett élénkíti a vegetatív reakciókat (BÍRÓ, 2011). Ha rendszeresen úszunk, később elkerülhetőek lesznek a különféle érrendszeri problémák is, hiszen az úszásnak a hőmérsékletváltozások miatt nagyon jó hatása van az erekre. Az úszás mindemellett javítja a keringési-, és légzőrendszert. Segíti és egyben nehezíti is a hidrosztatikus nyomás hatására a szív munkáját, mely jobb funkciót biztosít. ezzel javítva működését.

Az úszás kedvezően hat a légzőszervi működésre is, hiszen az úszás kényszeríti a legprecízebb légzésszabályozásra, mivel egy-egy úszásnem végzése közben csak adott pillanatban lehet levegőt venni. A hidrosztatikai nyomás nehezíti a belégzést, ellenben segíti a kilégzést és ezzel hozzájárul a légzőizmok, valamint a mellkasi izmok fejlődéséhez. Az asztma úszás általi kialakulása nem jellemző, mivel a belélegzett levegő párás és meleg, hiszen a vízfelszín feletti levegőben nincsen por, viszont páradús. Ez az allergiában szenvedő emberek számára is igen kedvező. Ha rendszeresen úszunk nő a tüdőventilláció, fejlődnek a légzőszervek, nagyobb lesz a belélegzett levegő mennyisége és csökken a percnkénti légvételek száma.

Az úszás és a vizes, medencés szolgáltatások fontos és meghatározó szerepet töltenek be a rekreációban (BÍRÓ-MÜLLER 2017, TÓTH-MÜLLER 2019), turizmusban (KÖNYVES et. al. 2005, BARTA et. al. 2011, MÜLLER et. al. 2009, 2016) és a rehabilitáció, a gyógyítás terén is. Számtalan ember szenved sajnos asztmatikus, valamint allergiás megbetegedésekben és az úszás ezek megelőzésére is szolgál. Sok olyan példát lehetne felhozni, amikor az úszás segítségével sikerült kigyógyítani az asztmából kisgyermeket, hiszen amikor úszunk az élettani funkcióink felgyorsulnak, ezért az immunrendszerünk is képes hatékonyabban védekezni a különféle vírusokkal szemben, javul a légzéstechnika és erősödnek a légzőizmok (BÍRÓ,2011). Másik világméretű probléma a gyermekek körében is a túlsúly. Az úszóvíz hőmérséklete általában 24-26 fok, ami jóval alacsonyabb az ember testhőmérsékleténél, ezért úszás közben a víz összehúzza a vérereket, felgyorsítja ezzel a véráramlást, ami fokozza a szív működést. Ennek következtében a kapillárisok vérellátása javul. Az egyenletes és kíméletes terhelés mellett ez nagy

energiafelhasználással jár, ami kimondottan kedvező a túlsúlyos gyermekek számára (BÍRÓ, 2011).

A víz, az úszás számtalan pozitív hatását említhetjük meg a keringés kapcsán. Úszás közben kialakul a folytonos oxigénhiány, mert a legtöbb izomcsoport egyszerre, egy időben működik. Ezért a szívnek és az ereknek nagyobb mennyiségű oxigént és energiaforrást kell eljuttatni az izomba, ehhez a teljesítményhez viszont alkalmazkodnia kell a szívnek és az ereknek egyaránt. Megerősödik a szívizomzat, illetve a hajszálérhálózat fejlődik és behálózza a szívizmot, annak érdekében, hogy a szív saját vérellátása hatékonyabb legyen (12). Megváltozik a véreloszlás. A vízben a gravitáció csökken, ezért a szív munkája is könnyebb lesz. Terhelés hatására gyorsul a vérkeringés és távoznak a salakanyagok. Rendszeres úszás hatására ki tud alakulni az edzett szív, mely segít megelőzni a szív és érrendszeri problémákat (BÍRÓ, 2011).

Úszás közben a munkavégzés sokkal intenzívebb, mint szárazföldön, hiszen a víz rendelkezik ellenállással, ami nagyobb, mint a levegő ellenállása, ezért az úszás sokkal hatékonyabb, mint a levegőn végzett kardióedzések (11). Pozitívumként hoznám fel, hogy mivel a vízben könnyebb a hőleadás és kevesebb az izzadás, valamint kevésbé megterhelő, ezáltal kedvező az időseknek, a szív-érrendszeri problémával küzdőknek, valamint a túlsúlyosoknak. Az ízületek folyamatosan kímélve vannak a felhajtóerő miatt, ami csökkenti a testre nehezedő súlyt. Ennek köszönhetően kicsi a sérülésveszély. A gerincoszlopra és a tartórendszerünkre nem helyez akkora terhelést, mint más sportágak, éppen ezért a túlsúlyos, ízületi mozgássérültek számára is jó szívvel ajánlott ez a fajta mozgásforma (BÍRÓ et al 2007a,b; BÍRÓ, 2011).

Az úszás fejleszti az izomrendszert, valamint javítja a mozgásszervi rendellenességeket. A gyermek kétszer megy keresztül jelentős alakváltozáson. Az első során fejlődik ki a gerinc háti-, és a nyaki görbülete. Ebben az időszakban nagyon jó döntés a gyermeket úszni vinni, ugyanis a vízben végzett izommunka hatására elősegíti a gyermek megfelelő fejlődését, sőt a hátúszás a gerinc tartásában résztvevő izmok erősítését. Ez segít megelőzni az esetlegesen kialakuló tartáshibákat (BÍRÓ, 2011). A második alakváltozások szakaszban, mely leginkább serdülőkorra esik, a gyermek hirtelen megnyúlik és az izmai fejlődése sajnos gyakran elmarad, ami szintén tartáshibához vezet. A gyerekek sokkal többet ülnek ahelyett, hogy sportolnának. És az ülés egy idő után sajnos nem a megfelelő testhelyzetben történik. Ha nem is alakul ki kóros elváltozás a helytelen testtartás előbb-utóbb bekövetkezik. Mind a saggitalis (kypholordotikus tartás), mind az axialis (scoliosis) sík betegségei ellen a legkiválóbb „ellenszer” az úszás. Egyes úszásnemek kiválóan fejlesztik a mély hátizmokat, a törzsfeszítő izmokat, valamint a has- és farizmokat, melyek hozzájárulnak a megfelelő tartás kialakításához (BÍRÓ, 2011).

Ahogy Bíró (2011) is megfogalmazta: fiatalabb korban, úszás hatására a csontrendszerben történő változások döntő fontosságúak, hiszen elősegítik a csontok megvastagodását, a csontsűrűséget, a hosszanti növekedést és ezáltal az egész test hosszanti növekedését is. A csontok szilárdabbá, strapabíróbbak lesznek, az ásványi

anyag tartalmuk is jóval kedvezőbb. Idősebb embereknél sokkal erősebb, teherbíróbb csontozatot figyeltek meg azoknál, akik szabadidejükben úsztak.

A gerincoszlop testünknek azon része, mely leghamarabb elkopik. A lengéscsillapítóként működő porckorong, melyet zselészerű mag tölt ki az ember legsérülékenyebb testtája (BÍRÓ,2011). Azért is hasznos az úszás, mert a támasztóoszlopra nem nehezedik súly, nem éri terhelés a gerincet és emiatt nem lesznek súlyosabb egészségügyi következmények. Azonban, ha úszás előtt valamiféle más mozgásformát végzett az ember, melynek hatására deréktáji fájdalom jelentkezett. Az úszás hatására csökken a gerincre nehezedő gravitációs hatás és enyhül a derékfájdalom is (BÍRÓ, 2011).

AZ ÚSZÁS PEDAGÓGIAI, PSZICHOLÓGIAI HATÁSAI

Amint már említettem, az úszás nagyon sok pozitív pszichológiai hatással rendelkezik. *„A lelki tulajdonságok és a sportteljesítmények kapcsolata olyan nyilvánvaló, hogy talán fölösleges is részletesen indokolni. Az antik bölcselet eszméje, az „Ép testben ép lélek!” is erre a kapcsolatra utal”* mondja Gáspár Mihály (2011). Ő maga is említi az „Ép testben ép lélek”, azaz „Mens sana in corpore sano” eszmét, mely szerint, ha egészségesen élünk sportolunk, megfelelően táplálkozunk, közelebb tudunk kerülni az önmegvalósításhoz, az elégedettséghez és önmagunk elfogadásához. Igaz ez bármely sportágra, és már gyermekkorban megmutatkozik a sport jótékony hatása a gyermek pszichés állapotára (MOLNÁR, 2019a), illetve annak hiánya szintén hatással van az akutális hangulati állapotra (MOLNÁR, 2019b).

Az úszás azon sportágak egyike, mely biztosítja az örömteli és egészséges testmozgást és védelmet jelent a pszichoszomatikus betegségek ellen is (önértékelés, testtudat javítása). 1999-ben az Egyesült Királyságban kiderítették, hogy a fizikai aktivitás, így az úszás is javítja az életminőséget, a kedélyállapotot, a stressz-tűrést, az alvást és javítja az önbizalmat is (BÍRÓ 2007; BÍRÓ, SALVARA 2005; BÍRÓ, 2011). Mint minden sportág az úszás is (bár véleményem szerint a hidegebb víz miatt ez méginkább, mint a többi) segít levezetni a felesleges energiát, felpörget és az agressziót is csökkenti. Ahogy Bíró (2011) fogalmaz *„szerepe van a félelem leküzdésében, a szabályok betartásában, az összpontosításban, a céltartásban, a nehézségek leküzdésében, az empátiában és a kudarcok elviselésében. Az úszás kedvezően hat az idegrendszerre, serkenti az agyműködést, segíti a pihenést és a szellemi felfrissülést”*. Ebben a részletben sok fontos hatása ki van emelve az úszásnak. Üdítő hatással van a testre és a lélekre egyaránt.

Gyurta Dániel olimpiai, háromszoros világ- és kétszeres Európa-bajnok úszó azt mondta: *„voltak pillanatok, amikor elbizonytalanodtam, vagy rossz hangulatba kerültem, de a hit mindig megvolt. Az igazán nagy sportoló nem akkor kemény, amikor minden rendben van, hanem amikor nehéz, fáj, nem megy neki* (link3).

AZ ÚSZÁS HATÁSA A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSRE

Gáspár (2011) szerint *„a személyiség az egyén összes tulajdonságának egységes és dinamikus szerveződése”*. Úszásoktatás vagy úszóedzés során a gyermek megtanul alkalmazkodni egy adott közeghez. Minden úszónak fontos, hogy könnyedén, harmonikusan és összerendezetten végezze az adott úszásnemet és emiatt fejlődik az esztétikai értékük is. Az úszás, a szabályok ismerete, a sportági eredményekről való tájékozottság az értelmi nevelés egyik fontos eszköze (BÍRÓ, 2011). A sportág fejleszti továbbá a motivációt, az aktivitást, az önfegyelmet, a kitartást, a bátorságot, az akaraterőt, a küzdeni akarást, az önbizalmat, a fájdalomtűrést, továbbá segíti a reális énkép kialakítását (BÍRÓ 2006a,b; BÍRÓ,2011; SZABÓ-RÁCZ, BÍRÓ 2012). Az előbb felsorolt tulajdonságok elengedhetetlenek ahhoz, hogy a mai társadalomba be tudjunk illeszkedni, továbbá, hogy elégedettek legyünk önmagunkkal, és képesnek érezzük magunkat a saját boldogságunk megteremtésére (MOLNÁR, MÁRFY, 2018).

Az úszók hatalmas monotóniatűréssel rendelkeznek, hiszen a kitartás, az önfegyelem és a küzdőképesség olyan fiziológiai-pszichikai jelenségek, amelyek alapja az állóképesség (BÍRÓ,2011; BÍRÓ, KUN, KOLOZSI 2010) és a monotóniatűrés az állóképesség egyik szakasza. A faltól-falig úszás azoknak az embereknek, akikben ezen tulajdonságok nincsenek meg egy idő után céltalanná, monotonná válik és előbb-utóbb a sport abbahagyásához vezethet. A tudatos fegyelemre való neveléshez szükség van önuralomra, helyes önértékelésre, szabályok elfogadására és alkalmazkodási képességre (BÍRÓ, 2011). Ezen tulajdonságok kialakítása elősegíthető az úszással.

Bíróné úgy fogalmaz, hogy *„a mozgásnak, a sporttevékenységnek, így a rendszeres úszásnak is a személyiség fejlesztésben betöltött funkciója ma már nem vitatott. A személyiség fejlődése egy bonyolult, soktényezős folyamat, komplex jellegű, amelyben a sportnak is megvan a sajátos helye és szerepe, s nem szakítható ki ebből a rendszerből”*. Ahogyan Bíróné is mondja, az úszás komoly hatással bír a személyiségfejlesztést tekintve. Számtalan újdonsággal kell szembenéznie annak, aki az úszást választja sportágául. Ilyen például az, hogy bele merjen menni a vízbe, bele merje tenni a fejét a vízbe, bele merjen menni olyan vízbe, ahol nem ér le a lába, vagy a hideg közeg, a fejes ugrás, stb. Ezekhez a tevékenységekhez eleinte nem kis bátorságra van szüksége az embernek, hiszen egy nem megszokott, az átlagostól eltérő közegben találja magát, amint belép a medencetérre.

Bábosik (1999) szerint *„a tevékenység a nevelési folyamat alapja”*, melyhez azonban igen fontos szerepe van az oktatás támogatásának is (CZEGLÉDI 2016). A tanuló tevékenysége kortárs közegben zajlik, ezzel egy új közösségbe kerül, ami egyfajta „szociális szabályozó tényező” (BÍRÓ, 2015). Itt tudnak együtt fejlődni, segíteni egymást, megfigyelni a másik mozgását, tanulni egymástól. Azzal, hogy látják mások hogyan teljesítenek, tudnak egy reális énképet kialakítani és tudnak egy célt kitűzni maguk elé, és megpróbálhatják túlszárnyalni önmagukat. Ez azért jó, mert kölcsönösen tudják formálni egymást.

Ha egy gyermek bekerül egy ilyen közegbe, egy oktatásba, meg kell tanulnia elfogadni az edző vezetői szerepét és egyfajta „tekintélyi szabályozás” (BÍRÓ,2011) alá kerül ezáltal. Ez mindig korcsoportfüggő és mindig az úszásoktatás kezdetén kell kialakítani. *„Visszaulva a gondolatmenet elejéhez, Bábosikhoz, megállapíthatjuk, hogy úszásoktatás-edzés során, ha a tanulók tevékenysége megfelelő tekintélyi és szociális szabályozás alá kerül, személyiségükben változásokat eredményez, így a személyiség formálásában jelentős szerepet játszik”* – mondja Bíró és munkatársai (2015).

ÖSSZEGZÉS

Az úszás mellett, hogy egy kiváló sportág számtalan pozitív fiziológiai és pedagógiai hatással rendelkezik, valamint nagyban hozzájárul a személyiség kifejlődéséhez, a szubjektív jó léthez is hozzájárulhat (SŐRÉS et. al. 2012). Olyan embert nevel a gyerekekből, aki bátor, akaraterős, türelmes, kitartó és értelmes. Szent-Györgyi Albert így fogalmazott: *„Milyen embert is akarunk nevelni? A válasz egyszerű: egészséges testű, akaraterős, jó ítéletű, értelmes, tettekre kész szép célokért hevülő és áldozó embereket, akik meg tudják érteni és élni a szépet és nagyot minden téren, akik az életüket ki tudják tölteni tartalommal, akik megértik a dolgok összefüggéseit, akik átérzik azt, hogy emberi közösségben élnek, amely csak kölcsönösségen, méltányosságon, és jóakaraton épülhet”* (link4). Az úszásoktatás során ezeket a tulajdonságokat mind el tudják sajátítani a fiatalok és magabiztos sportolókká tudnak válni.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.2.-16-2017-00003 „Sport-Rekreációs és Egészséggazdasági Kooperációs Kutatóhálózat létrehozása” projekt támogatta.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bíró Melinda (2006): Az úszásnemek megválasztásának és oktatási sorrendjének vízbiztonság és egészség szempontú megközelítése. ISKOLAI TESTNEVELÉS ÉS SPORT - ELMÉLETI MÓDSZERTANI ÉS INFORMÁCIÓS SZAKLAP (32) pp. 13-20.
2. Bíró Melinda (2006): Az interakció sajátossága az általános iskolai úszásoktatásban. ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS NOVA SERIES: SECTIO SPORT 33: pp. 23-34.
3. Bíró Melinda (2007): Investigation of the structure of the swimming lesson. KALOKAGATHIA 45:(3-4) pp. 90-98.
4. Bíró M , Salvara I. Marina (2005): Student – teacher interaction analysis of teaching of swimming. KALOKAGATHIA 43:(3) pp. 85-90.
5. Bíró Melinda, Fügedi Balázs, Révész László (2007): The Role of Teaching Swimming in the Formation of a Conscious Healthy Lifestyle. INTERNATIONAL JOURNAL OF AQUATIC RESEARCH AND EDUCATION 1:(3) pp. 269-284.

6. Biro Melinda, Birone Edit Nagy, Fugedi Balazs, Revesz Laszlo, Szabo Bela, Honfi Laszlo (2007): Examination of Teaching-Learning Process in Swimming Applying Chaffers' System of Interaction Categories. EDUCATIONAL RESEARCH AND REVIEWS (ERR) 2:(4) pp. 64-73.
7. Bíró M. (2011): Uszodai Sportok – Úszás, Víz alatti sportok, Mű- és toronyugrás, Vízilabda, Kajakpóló, Szinkronúszás, Aquafitness. Dialóg Campus Kiadó. pp. 49-52.
8. Szabó-Rácz Petra, Bíró Melinda (2012): Az úszásnemek sorrendjének megválasztása az óvodai úszásoktatásban. ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS NOVA SERIES: SECTIO SPORT 39: pp. 30-43. (2012)
9. Bíró Melinda (2011): A rekreációs úszás története. REKREACIO. EU 1:(1) pp. 14-19.
10. Bíró Melinda, Kun Péter, Kolozsi László (2010): A Játékos vízhez szoktatás, mint oktatási stratégia az úszásoktatásban. ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS NOVA SERIES: SECTIO SPORT 37: pp. 39-48. (2010)
11. Bíró Melinda (2015) Játékok vízben In: Bíró Melinda (szerk.) Mozgásos játékok. 144 p. Eger: EKF Líceum Kiadó, 2015. pp. 112-144. (ISBN:978-615-5297-29-8)
12. Bíró Melinda, Révész László, Hidvégi Péter (2015): Melinda Bíró (szerk.) Krisztina Kaló (ford.); Swimming Eger: EKC Líceum Press, 2015. 92 p. (ISBN:978-615-5297-70-0) Bíróné N. E. (2011): Sportpedagógia. Dialóg Campus Kiadó.
13. Gallovits L., Honfi L., Széles-K. Gy. (2011): Sport A-tól Z-ig. Dialóg Campus Kiadó. pp. 240-243.
14. Czeglédi H. ; Lenténé, P. A., Müller A.; Bíró M. (2020):Az úszás, mint az egészség megőrzésének és megtartásának módszere. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD 6: 2 pp. 35-47. , 13 p
15. Czeglédi, László (2016): Oktatástámogatás – felelősség és minőség In: Karlovitz, János Tibor (szerk.) IV. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia: Vzdělávacia, výskumná a metodická konferencia. Stúrovo (Párkány), 2016. február 21-23. Program, tartalmi összefoglalók – Abstrakty Komárno, Szlovákia: International Research Institute, (2016) p. 28
16. Anetta, Müller; Barbara, Barcsák ; Judit, Eszter Boda (2016):Health tourism the cavebath of Miskolctapolca. In: György, Juhász; Enikő, Korcsmáros; Erika, Huszárik (szerk.) Korszerű szemlélet a tudományban és az oktatásban. Gazdaságtudományi szekció: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2016 „Súčasné aspekty vedy a vzdelávania". Sekcie ekonomických vied. Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem (2016) 278 p. pp. 233-245. , 13 p.
17. Müller, Anetta; Szabó, Róbert; Kerényi, Erika; Mosonyi, Attila: (2009): Fürdő kutatás a Közép-dunántúli régióban. ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS NOVA SERIES: SECTIO SPORT 36 pp. 77-87. , 11 p. (2009)
18. Bíró, Melinda; Müller, Anetta (2017): Aktív pihenés, rekreáció = Active relaxation, recreation. In: Dobos, Anna; Mika, János (szerk.) Természeti és kultúrtörténeti értékek Eger térségében = Natural and cultural heritage in the Eger Region. Eger, Magyarország: Líceum Kiadó (2017) 164 p. pp. 128-130. , 3 p.

19. Könyves, E; Müller, A; Szalay, F; Szabó, R (2005): Cserkeszőlő és Karcag egészség-turizmusának összehasonlító elemzése. SZOLNOKI TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK 9 Paper: 9
20. Barta, Gábor; Pálincás, Réka ; Müller, Anetta (2011):The Role of the Saliris Thermal Spa's bath in the tourism and recreation. ACTA ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS NOVA SERIES: SECTIO SPORT 38. pp. 5-13. , 9 p. (2011)
21. Tóth, Andrea; Müller, Anetta (2019): Jász-Nagykun-Szolnok megyei fürdők szabadidős és sportkínálatának vizsgálata. ACTA CAROLUS ROBERTUS 9: 2 pp. 175-189. , 15 p. (2019)
22. Sőrés A. ; Pető K. ; Csipkés M. (2012): Examining life quality in Hajdúszoboszló Tourist Area, with a special focus on health conditions. AGRÁRINFORMATIKA / JOURNAL OF AGRICULTURAL INFORMATICS 3: 1 pp. 1-9. , 9 p. (2012)
23. Osváth P. (2009): Sportegészségügyi ismeretek.
24. Rétsági E., H. Ekler J., Náadori L., Woth P., Gáspár M., Gáldi G., Szegterné D. H. (2011): Sportelméleti ismeretek. Dialóg Campus Kiadó. pp. 128., 148-152
25. Molnár, Edina (2019a) Kutyával asszisztált óvodai foglalkozások [Dog-assisted kindergarten activities]. GRADUS 6: 3 pp. 27-34.
26. Molnár, Edina (2019b) Elektronikus médiahasználat óvodáskorban [Electronic media use in preschool]. GRADUS 6: 3 pp. 16-21.
27. Molnár, Edina, Márffy, Anna (2018) Életkérdések az önismeret tükrében: egy választható egyetemi kurzus tapasztalatai. ECONOMICA (SZOLNOK) 9: 2 pp. 65-70.

Internetes források:

- 11 Komáromi Úszóklub: Az úszás anatómiai és élettani előnyei:
https://kukse.hu/?page_id=234
- 12 Komáromi Úszóklub: Az úszás anatómiai és élettani előnyei:
https://kukse.hu/?page_id=234
- 13 Motiváló idézetek olimpikonjainktól, mindannyiunk számára:
<https://www.stylemagazin.hu/hir/Motivalo-idezetek-olimpikonjainktol-mindannyiunk-szamara/15836/stylenews/kultur-kitero/>
- 14 Úszás, futás, kéttusa és öttusa gyerekeknek:
<https://www.megmondommitsportolj.hu/cikkek/idezet/>

A MAGYARORSZÁGI FIATAL FELNŐTTEK SZABADIDŐSPORTOLÁSI SZOKÁSAINAK VIZSGÁLATA

INVESTIGATION OF LEISURE SPORTS HABITS OF YOUNG ADULTS IN HUNGARY BY
EXAMINATION OF A SPORTS SITE

Kinczel Antonia¹, Molnár Anikó¹, Szabó Katalin¹, Hőnyi Dorottya¹, Müller Anetta¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és Menedzsment Intézet, Debrecen

Összefoglaló

A mai fiatalok életét, így a szabadidő-eltöltési szokásait is rendkívül befolyásolja a modern technika, internet világa. Sokkal több energiát, időt szánnak a passzív rekreációs tevékenységekre és a sportolás, aktivitás háttérbe szorul, annak ellenére, hogy a fiatal felnőttek csoportja sokkal többet sportol szabadidejében, mint az idősebb munkavállalók vagy a nyugdíjasok. A sportnak számos pozitív hatása van, mellyel protektív tényezőt jelent az emberi egészségre. Ahhoz, hogy egy egészségesek tudjunk maradni fontos, hogy kellő figyelmet szánjunk a testmozgásra és növeljük az erre fordított időt. A szabadidős sport a prevenció egyik legköltséghatékonyabb és vitathatatlanul az egyik legkiválóbb eszköze, mely képes az egyénes egészségének megőrzésére, megtartására az általános kondicionálásra, a fittség növelésére. A kutatásunkban a Magyarországon élő fiatalok aktivitását és szabadidős tevékenységeik közül a sportolási szokásaikat (N=394) vizsgáltam. Az eredményekből kiderült, hogy a válaszadók többsége próbál kellő hangsúlyt fektetni a sportra és örülne annak, ha még több lehetőséget nyújtanának az iskolák/egyetemek/munkahelyek a rendszeres testmozgásra.

Kulcsszavak: aktivitás, szabadidősport, mozgás

The lives of today's youth, including their leisure habits, are extremely influenced by the world of modern technology and the Internet. Much more energy and time is devoted to passive recreational activities while sports and other activities are pushed into the background, despite the fact that young adults do much more sports in their spare time than older workers or retirees. Sport has a number of positive effects, making it a protective factor for human health. In order to stay healthy, it is important to pay attention to exercise and increase time spent doing it. Recreational sports are one of the most cost-effective and arguably one of the most excellent tools of prevention, which plays an important role in preserving the health of the individual, maintaining general conditioning, and increasing fitness. In our research, we examined the sporting and leisure activities of young people living in Hungary (N=394), and we were curious about their sports habits. The results show that the majority of respondents are trying to put enough emphasis on sport and would be happy if schools / universities / workplaces put even more emphasis on regular exercise.

Keywords: activity, leisure sport, physical activity

BEVEZETÉS

A sportnak és a fizikai aktivitásnak igen fontos szerepe van valamennyi életkori szakaszban (MÜLLER – BÁCSNÉ, 2018; JUHÁSZ et al., 2015; BENDÍKOVÁ et al., 2018; BÁCSNÉ et al., 2018a,b). A fiatalok sportolását és aktivitását ösztönző és növelő

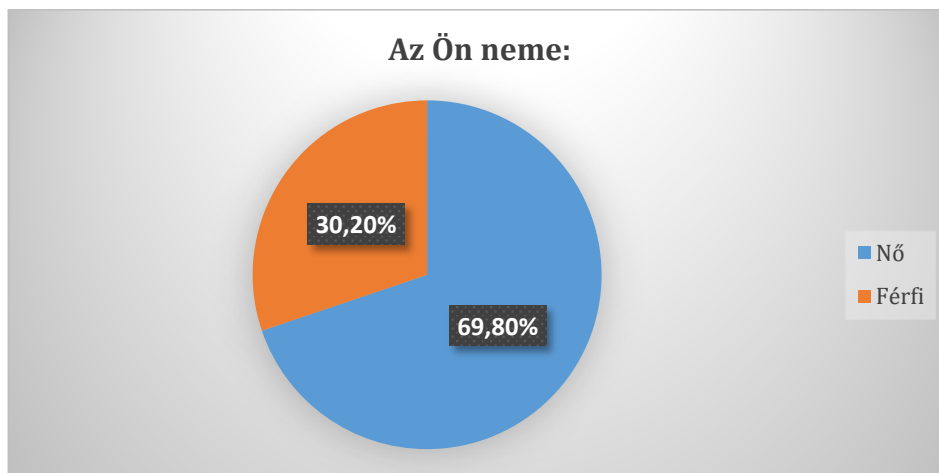
eszközöknek a szerepe abban áll, hogy amennyiben a fiatalok életébe beépül a rendszeres sportolás, mint életmód-elem, akkor a későbbi életkori szakaszban is többen lesznek azok, akik tovább folytatják ezt az aktív életmódot. A hazai kutatások ugyanis beszámolnak arról, hogy a fiatalok körében a rendszeres sportolók aránya és a fizikai aktivitás mennyisége sokkal magasabb, mint a középkorúak, vagy senior korosztály körében (FEHÉR et al., 2019; BÁCSNÉ et al., 2020, BODA et al., 2019, BERGIER – BERGIER, 2016, DOBAY et al., 2017, FENYVES et al., 2019a). Az idősebb generáció előnyben részesíti a passzívabb szabadidős tevékenységeket, az egészségmegőrző-gyógyító fürdős (MÜLLER et al., 2009; BÍRÓ – MÜLLER, 2017; LENTÉNÉ et al., 2019, SŐRÉS et al., 2012) vagy akár a relaxációs tevékenységeket (LENGYEL, 2019, MOLNÁR, 2012, LENGYEL 2015, 2017). Elmondható, hogy a mai modern világban elsőként nem a sport kerül előtérben, sem az iskolában, sem a hétköznapi életben. Megfigyelhető, hogy a gyermekek, fiatalok és néhol a felnőttek is inkább passzív szabadidős tevékenységekre fordítják az energiájukat (MOLNÁR, 2019). Tisztában vannak a fiatalok is a sport pozitív hatásaival, azonban szabadidejüket jobban szeretik eltölteni a tv, internet, telefon, számítógép világában. Egy problémamegoldó módszer lehetne, ha az iskola/egyetem/munkahely több sportrendezvényt szervezne, amelyet szabadon választható formában ajánlana és biztosítana a fiatalok számára.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A szabadidő eltöltés és a sportolási szokások vizsgálatára online kérdőívet szerkesztettünk. A vizsgálatban részt vevő személyek (N=394) sportolási gyakoriságát, és szokásait vizsgáltuk, továbbá azt is, hogy amennyiben az iskolában, munkahelyen lenne rá lehetőség akkor hogyan alakul a sportolási hajlandóság a körükben. A kérdőívet hálabda mintavétellel továbbítottuk online felületeken. Az eredményeket grafikusán is szemléltettük, alapstatisztikát számítottunk és gyakoriságot.

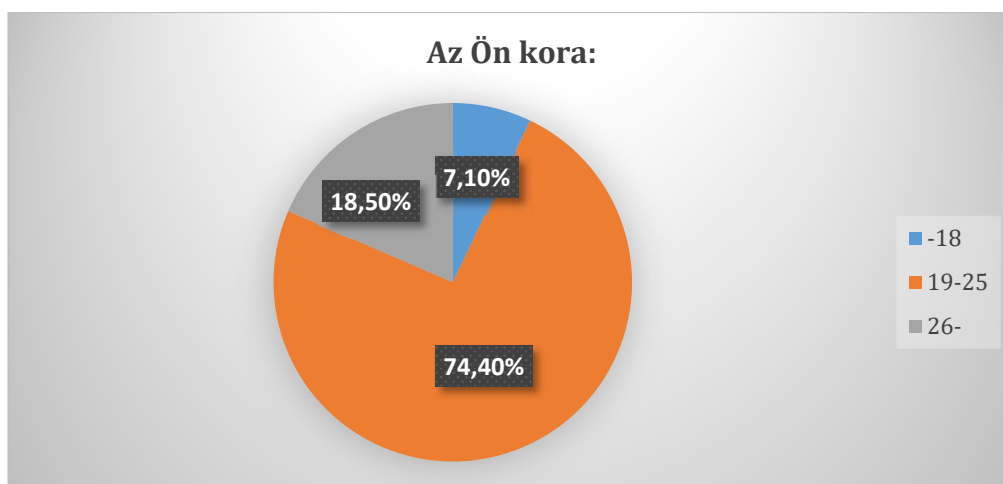
A MINTA BEMUTATÁSA

A kérdőív válaszadói közül 275 nő (69,8%~70%), míg 119 férfi (30,2%~30%).

1. ábra: Nők/Férfiak aránya
Forrás: saját forrás 2020

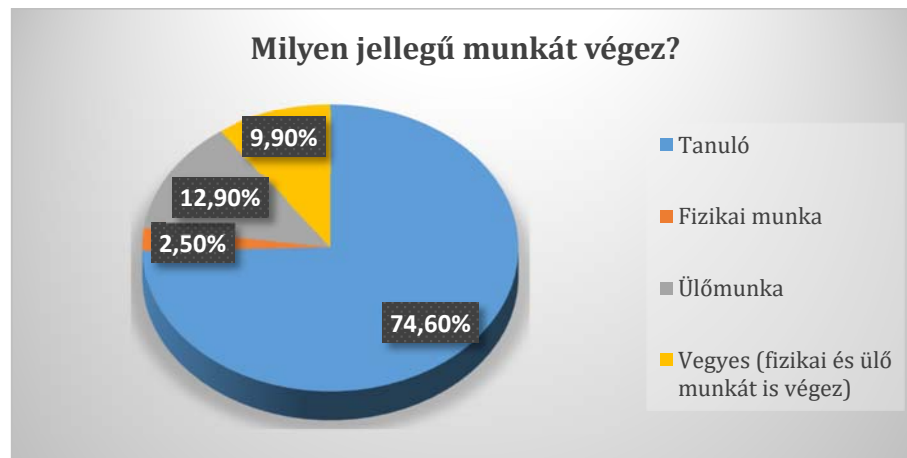
A kitöltők 74,4%-a (293 fő) 19-25 év közötti, 7,1%-a (28 fő) 18 év alatti, a többiek pedig 26 év fölöttiek (73 fő).

2. ábra: Felosztás korosztály szerint
Forrás: saját forrás 2020

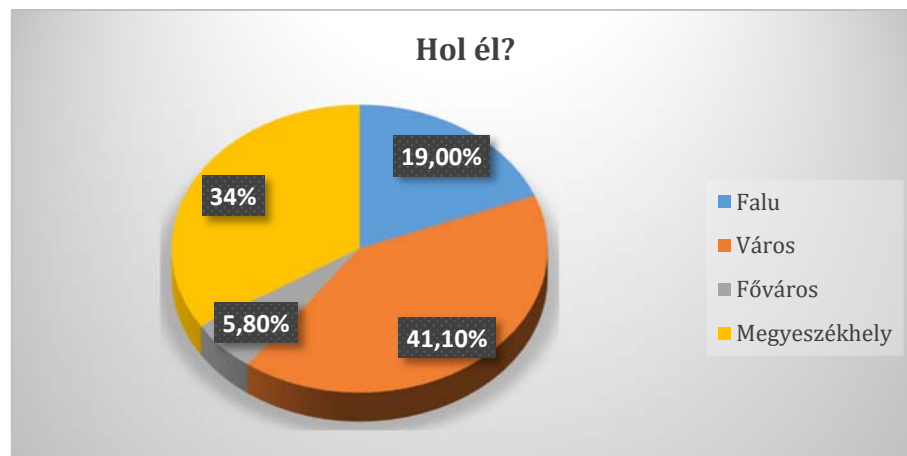
A minta munkaerő piaci státuszát és a munkavégzés jellegét a 3. ábra mutatja. A válaszadók 74,6%-a tanuló, akikre az ülő-életmód dominánsan jellemző, hiszen igen magas a tanulással eltöltött idő. Az ülő munkát végzők aránya 12,9% a mintában és a fizikai munkavégzés csupán 2,5%-ra jellemző. A vegyes, azaz ülőmunka és fizikai munka keveréke a mintánkban lévők 9,9%-ra igaz. A munkavégzés jellege nagyban befolyásolhatja a szabadidős tevékenységeket és a sportolási szokásokat. Mivel a tanulókra és az ülő munkát végzőkre igaz a nagyon magas ülő idő, vagyis inaktivitás, ezért

az egészségtudatos fogyasztók a szabadidejükben tudják kompenzálni részben az inaktivitást.

3. ábra: Munkaerő piaci státusz
Forrás: saját forrás

A lakóhely típusa meghatározó lehet a sportolás és a fizikai aktivitás alakulásában. Bergier és munkatársai (2016) azt igazolták egy IPAQ vizsgálatban (N=646), hogy azok a fiatalok, akik családi házban éltek vagy olyan városrészben, ahol családi házak voltak azok szignifikánsan sokkal több fizikai aktivitást végeztek, mint azok a fiatalok, akik bérházakban vagy társasházban laktak. A válaszadóink 41,1%-a városban él, 19,0%-a falun, 34,0%-a megyeszékhelyen és 5,8%-a pedig fővárosban (4. ábra).

4. ábra: Lakóhely típusa szerinti megoszlás
Forrás: saját forrás 2020

EREDMÉNYEK

SPORT

A kitöltők 91,4%-a tisztában van a környezetében található sportolási lehetőségekkel, mint például a kondipark, edzőterem, egyesület stb., mégis csupán 71,6%-uk végez testnevelés órán kívüli testmozgást, melynek hossza minimum fél óra. A fiatalok által választott helyszín vagy sportaktivitás összhangban van napjaink szabadidős trendjeivel (GÖDÉNY et al., 2018; MOLNÁR, 2019; FENYVES et al, 2019b).

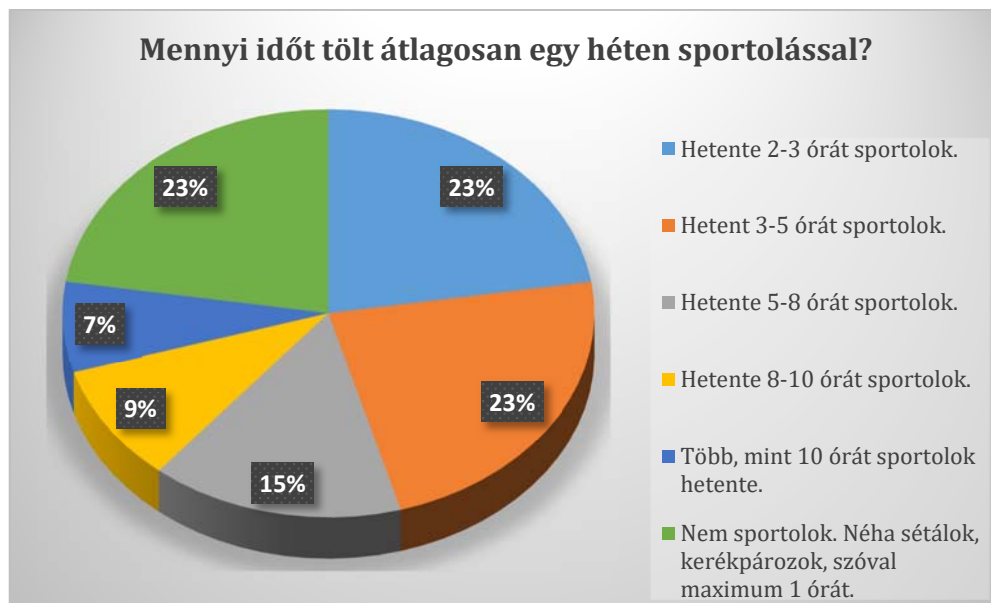
1. táblázat: Tisztában van a sport pozitív hatásaival?

Tisztában van a sport pozitív hatásaival? fő (%)	
Igen	384(97,5)
Nem	10(2,5)

Forrás: saját forrás 2020

Szintén a kitöltők nagy része, 97,5%-uk, tisztában van a sport pozitív hatásaival, azonban mégis vannak olyan személyek, akiket még ez sem buzdít a sportolásra. A sportnak rengeteg pozitív hatása ismert az ember testi, lelki és szociális közérzetére, melyet több hazai (APOR, 2011; JUHÁSZ et al., 2015; SIMON et al., 2018, SŐRÉS-PETŐ, 2015) és nemzetközi (DOBAY et al., 2017; BENDÍKOVÁ et al., 2018) szakirodalom is igazolt. A hetente legalább három alkalommal végzett, megfelelő intenzitású, kellő időtartamú, rendszeres sport hosszú távon a szervezet anyagcsere folyamatait is serkenti, ami jobb közérzetet, gyorsabb regenerációs képességet eredményez. (HONFI et al., 2009) A sport, mint mozgásgyógyszer rengeteg dologra megtanít, és olyan pozitív személyiségjegyeket alakít ki, mint például a kitartás, önfeláldozás, sikerek és kudarcélmények feldolgozása, fáradtságtűrés, reális önértékelés, tolerancia ugyanakkor fejleszti az akaraterőt, szocializációt, társas kapcsolatok alakulását, bátorságot (MOLNÁR, 2020a; b; c). Számos ember életében a sport ad motivációt más feladatok elvégzéséhez is. Aktív testmozgással csökkenteni lehetne több betegség későbbi kialakulását (BÍRÓ, 2018).

Az Eurobarométer 2018-as tanulmánya, mely szerint az unióban a lakosságnak csupán 7%-a sportolt heti 5 vagy annál többször, 33%-uk heti 1-4 alkalommal, míg az ennél ritkábban sportolók aránya 14% volt. 46%-os volt azoknak a felnőtteknek az aránya, akik soha nem végeznek rendszeres sporttevékenységet (EUROBAROMETER, 2017). A kitöltők csupán 21%-a az, aki nem sportol, néha sétál, kerékpározik, szóval maximum egy órát tesz ki összesen a sportolása, de ez az eredmény is jobb, a 2018-as Eurobarometer eredményeihez képest. A legtöbben 2-3 órát sportolnak hetente (112 fő), majd ezt követi a 3-5 órát sportolók (84 fő), mindössze 56 fő sportol 5-8 órát hetente, 34 fő 8-10 órát és több, mint 10 órát csupán 26 fő sportol hetente.

5. ábra: Sportolással töltött idő
Forrás: saját forrás 2020

A legszívesebben az emberek a természetben, szabadban, parkokban sportolnak, de népszerűek még a fitness-wellness központok és az egyesületek is. Több személynek nem jut arra ideje, hogy elmenjen külön edzőterembe, parkba, így ők otthon végzik a testmozgást. Vannak olyan személyek, akik iskolában/egyetemen/munkában sportolnak, de olyanok is, akik útközben szokták végrehajtani a testmozgást.

Az emberek 78,9%-ának van olyan ember a környezetében, aki tudja őt motiválni a sportolásra, vagy ha elhívná őt, akkor szívesen elmenne vele edzeni.

Nehéz elkerülni azokat a tényeket, hogy a sportnak számos pozitív hatása van az emberek életmódjára, egészségére, testi-lelki épségükre. Bizonyára e tényeket figyelembe véve válaszolták azt az emberek, hogy ha van/lesz gyermekük akkor támogatni, biztatni fogja a sportolásra. Csupán 2 személy a 394 főből nem szeretné támogatni majd a gyermekét abban, hogy sportoljon.

A SPORT ÉS ISKOLA/EGYETEM/MUNKAHELY

Kíváncsiak voltunk arra, hogy mi az emberek véleménye arról, hogyha a munkahelyen/iskolában/egyetemen a munka/tanulás közben lenne valamilyen sporttal kapcsolatos tevékenység is (mint például, a 8 óra munkából 30 perc vagy 1 óra állna rendelkezésükre, hogy részt vegyenek egy tornán, ritmikus gimnasztikán, valamilyen mozgásos tevékenységen vagy az iskolában/egyetemen is lenne olyan 30 perc, amikor többet mozoghatnak). Az emberek 89,6%-a szerint jobb lenne ezáltal az emberek teljesítménye, sokkal jobban tudnának összpontosítani az előttük álló feladatokra.

Szintén a többség örülne annak, ha az iskola/egyetem/munkahely, ahol tanul/dolgozik, rendezne különböző sportnapokat. 76,0%-uk szívesen részt venne az ilyen eseményeken, míg 24,0%-uk nem támogatná ezt az ötletet.

6. ábra: Részt venne az eseményeken?
Forrás: saját forrás 2020

Az ilyen közös programok elősegítenék az új kapcsolatok építését, a régi kapcsolatok felújítását, közösségérzet erősödését, továbbá minden egyén számára egy jó élmény, kikapcsolódási lehetőség lenne.

KONKLÚZIÓ

A szabadidős- és sportolási szokásokat vizsgáló kutatások felhívják a figyelmet a szabadidős trendekre, azok változására, mely segítheti a döntéshozókat abban, hogy a célcsoport igényeinek és szokásainak ismeretében még hatékonyabb legyen a célcsoport elérésében alkalmazott üzenet (MOLNÁR, 2017a; b) és a nekik nyújtott szabadidős sportszolgáltatás. Az eredményeink jól mutatják a magyarországi fiatalok hozzáállását a szabadidősporthoz. A kitöltőink többsége próbál elég hangsúlyt fektetni a sportolásra és örülne, ha még több lehetősége lenne az aktív testmozgásra. A sportrendezvények számának növelésével az iskolákban/egyetemen/munkahelyen, hozzásegíthetnénk a fiatalokat a sportolásba való bekapcsolódásba. A sporteseményeken kialakulhatna a sport szeretete a fiatalokban, amely felnőttkorban is buzdítaná őket az aktív életmódra.

LIMITÁCIÓ

A kutatás korlátjai közé tartozik, hogy a kérdőívet nagyobb elemszámban töltötték ki a fiatalok és a nemek megoszlása nem volt egyenletes. A kitöltők között a nők dominanciája figyelhető meg.

A publikáció elkészítését a "GINOP-2.3.2-15-2016-00062 Életminőség fejlesztése Kelet-Magyarországon: Táplálkozás-, teljesítménybiológiai és biotechnológiai experimentális kutatások és eszközfejlesztések a humán megbetegedések megelőzésére és kezelésére" projekt támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Apor P. (2011). A cardiovascularis kockázat kapcsolata a fizikai aktivitással és a fittséggel. *Orvosi Hetilap* 152, 107–113.
2. Bácsné Bába, É., Fenyves, V., Szabados, Gy., Pető, K., Bács, Z. & Dajnoki, K. (2018a): Sport Involvement Analysis in Hungary, in the North Great Plain Region. *Sustainability* 10:5 pp. 1-20.
3. Bácsné Bába, É., Ráthonyi, G., Müller, A., Ráthonyi-Odor, K., Balogh, P., Ádány, R., & Bács, Z. (2020). Physical Activity of the Population of the Most Obese Country in Europe, Hungary. *Frontiers in Public Health* 8, 1-8.
4. Bácsné, Bába É., Balogh, R., Bács, Z., Fenyves, V. & Dajnoki, K. (2018b): Sportszolgáltatások keresleti, kínálati oldalának elemzési lehetőségei. *Studia Mundi - Economica* 5:3 pp. 19-33. Paper: 10.18531/Studia.Mundi.2018.05.03.19-33
5. Bendíková, E., Marko, M., Müller A., & Bába É. Bácsné (2018). Effect of Applied Health-Oriented Exercises in Physical and Sport Education on Musculoskeletal System of Female Students. *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, 58, (2), 84-96.
6. Bergier, J., Bergier, B., & Tsos, A. (2016). Place of residence as a factor differentiating physical activity in the life style of Ukrainian students. *Ann Agric Environ Med*, 23, (4), 549-552.
7. Bíró, M., Müller, A., (2017). Aktív pihenés, rekreáció In: Dobos, Anna; Mika, János (szerk.) *Természeti és kultúrtörténeti értékek Eger térségében*. Eger, Magyarország, Líceum Kiadó, 128-130.
8. Boda, E. J., Bácsné, Bába É., Laoues-Czimbalmos, N., & Müller, A. (2019). Rekreációs fogyasztói szokások vizsgálata magyar fiatal felnőttek körében. *Különleges Bánásmód*, 5, (4), 33-44.
9. Dobay B., Müller A., & Bendíková, E. (2017). Adult Health in Terms of Selected Lifestyle Factor. *Disputationes Scientifcae Universitatis Chatholicae In Ruzomberok*, 17, (4), 32-39.
10. Eurobarométer 2017 Special Eurobarometer 472, Sport and physical activity. (https://ec.europa.eu/health/nutrition_physical_activity/eurobarometers_hu)
11. Fehér, A., Bácsné, B. É., Müller, A., & Szakály, Z. (2019). MPAM-R modellekkel kapcsolatos kutatások rendszerezése – Szakirodalmi áttekintés. In: Fehér, András; Szakály, Zoltán (szerk.). *Egészségpiaci kutatások*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 173-183.
12. Fenyves V., Dajnoki K. & Bácsné Bába É. (2019b): Sportolási szokások vizsgálata a Campus Sportfesztivál tapasztalatai alapján. *Acta Carolus Robertus* 9:2 pp. 27-40.
13. Fenyves, V., Dajnoki, K., & Bácsné, Bába É. (2018). Assessment of sport activities among higher education students in Eastern Europe. *Sea: Practical Application of Science* 6, (3), 347-353.

14. Fenyves, V., Dajnoki, K., Kerezsi, D. & Bácsné, Bába É. (2019a): Analysis of Sport Motivation Factors amongst Eastern European Higher Education Students. *European Journal of Contemporary Education* 8:4 pp. 761-778.
15. Gődény, N. , Biró, M., Lenténé, P. A., Lente, L., & Müller, A. (2018). A fogyasztói szokások és trendek változásának vizsgálata a fitness területén. In: Balogh, László (szerk.) *Fókuszban az egészség*. Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordonációs Intézet, Debrecen. 9-18.
16. Honfi, L., Szalay, G., Váczi, P. (2009) A sport beépülése a mindennapokba. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport*, 36 51-63.
17. Juhász, I., Kopkáné Plachy, J., Kiszela, K., Bíró, M., Müller A., & Révész, L. (2015). Időskorúak rekreációs fizikai aktivitásának hatása a kardiorespiratorikus rendszerre. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 16, (63), 4-8.
18. Lengyel, A. (2019). A mindfulness és liminalitás felértékelődése: spirituális elvonulási központok, a fenntartható jövő desztinációi? *Turizmus Bulletin*, 19, (1), 14-24.
19. Lengyel A. (2015). Mindfulness and sustainability: utilizing the tourism context. *Journal of Sustainable Development*, 8(9), 35. 22.
20. Lengyel A. (2017). A Figyelem és Tudatosság Mindfulness Skála (FTMS) pilot tesztelése: Egyes módszertani problémák megoldási alternatíváinak vizsgálata. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 18(4), 334-364.
21. Lenténé, P. A., Tatár, A., Lente, L., Pucskó, J., Bíró, M., & Hidvégi P (2019). A sport és wellness elemek megjelenése az Észak-alföldi régió három-, négy- és ötcsillagos szállodáinak kínálatában. In: Bácsné, Bába Éva; Müller, Anetta (szerk.) *"Mozgással az egészségért" A fizikai aktivitás jelentősége a jövő munkavállalóinak egészségmegőrzésében: Nemzetközi Konferencia és Workshop: Válogatott tanulmánykötet*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem, 204-215.
22. Molnár, A. (2019). Fitness trendek az egészség szolgálatában. In: Bácsné, Bába Éva; Müller, Anetta (szerk.) *"Mozgással az egészségért" A fizikai aktivitás jelentősége a jövő munkavállalóinak egészségmegőrzésében: Nemzetközi Konferencia és Workshop: Válogatott tanulmánykötet*. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem, 113-120.
23. Molnár E. (2019) Elektronikus médiahasználat óvodáskorban. *Gradus* 6, (3), 16-21.
24. Molnár E. (2017a) *Kommunikáció, meggyőzés, reklám*. Alumni Kiadó, Szolnok
25. Molnár E. (2017b) *Korabeli magyar reklám és pszichológia*. Alumni Kiadó, Szolnok
26. Molnár E. (2012) Supervision in social work: experiences as a college supervisor of social worker training, *Economica (Szolnok)* 5, 2. különszám, 29-35.
27. Molnár E. (2020a) The Role of the High Emotional Arousal Level in Purchasing Decisions Caused by Advertisements (August 3, 2020). *SEA - Practical Application of Science*, 2020.
28. Molnár E. (2020b) The role of empathy, anxiety and personality in purchasing decisions caused by advertising. *Annals of the University of Oradea. Economic Science*, 29, (1), 376-386.

29. Molnár E. (2020c) The role of momentary and sustained emotional arousal level in advertising-influenced and non-influenced purchasing decisions. *Cross-cultural Managament Journal*, 22, (1), 67-78.
30. Müller, A. & Bácsné Bába, É. (2018). *Az egészséges életmód és a sport kapcsolata*. Létavértes, Magyarország: Létavértes SC '97 Egyesület (2018), 96 p. ISBN: 9786150031897.
31. Müller, A., Szabó, R., Kerényi, E., & Mosonyi, A. (2009). Fürdő kutatás a Közép-dunántúli régióban. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport* 36, 77-87.
32. Simon, I. Á., Kajtár, G., Herpáiné, Lakó J., & Müller, A. (2018). A fizikai aktivitás és a mentális egészség jelentősége a 60 év fölötti korosztály életében. *Képzés És Gyakorlat: Training And Practice*, 16, (1). 25-36.
33. Sörös, A. – Pető, K., & Csipkés, M. (2012): Examining Life Quality in Hajdúszoboszló Tourist Area, with a Special Focus on Health Conditions, *Journal of Agricultural Informatics*, 3, (1). 1-10.
34. Sörös, A. – Pető, K. (2015): Measuring of subjective quality of life, *Procedia Economics and Finance*, 32, 809-816

A PREVENCIÓ ÉS A REHABILITÁCIÓ VIZSGÁLATA NŐI KÉZILABDÁZÓK KÖRÉBEN

INVESTIGATION OF PREVENTION AND REHABILITATION AMONG FEMALE HANDBALLERS

Gyökös Barbara, Bácsné Bába Éva

Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági- és Menedzsment Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Napjainkban a versenysportban a folyamatos terhelés és a teljesítménykényszer az egészség határait feszegetik, melyek határozottan veszélyt jelentenek a sportolók számára. Ebből adódóan növekedik a sportsérülések valószínűsége. Egy sportoló ideiglenes elvesztése negatív hatással lehet a csapat jövőbeli eredményességére. A sportsérülések elkerülésére határozottan megoldást jelenthet a megelőzés. Eredményeink alapján beigazolódtak a feltételezéseink, miszerint a sportolóknak több időt kell fektetniük a rehabilitációba, mint a prevencióba, hiszen a leggyakoribb sérülésből való felépülés hat, vagy annál több hónapot is igénybe vehet. Így megállapítható, hogy a preventív jellegű edzések számának növelésével csökkenne a rehabilitációra fordított idő mennyisége. A prevenciós jellegű tréningek a rendszeres edzésekbe beépíthetők, többlet időt nem feltétlenül jelentenek a játékosok számára, viszont az esetleges sérülések mind a játékosnak, mind a klubjának negatív hatással járnak, így vizsgálataink megerősítették a prevenció fontosságát a versenysportban.

Kulcsszavak: prevenció, rehabilitáció, kézilabda, sérülés

Abstract

Recent days, in competitive sports constant workload and stakes pushes the boundaries of health, which are definitely a threat to athletes. As a result, the likelihood of sports injuries increases. The temporary loss of an athlete can have a negative impact on the future performance of the team. Prevention can definitely be a solution to avoid sports injuries. In addition, athletes need to invest more time in rehabilitation, as recovery from the most common injuries takes 6 months or longer. Thus, it can be stated that increasing the number of preventive workouts would reduce the time spent on rehabilitation. These trainings can be incorporated into regular workouts not necessarily an additional time for the clubs, but potential injuries, on the other hand have negative consequences for both the player and his club, so our research has confirmed the importance of prevention in competitive sports.

Keywords: prevention, rehabilitation, handball, injury

BEVEZETÉS

Kutatásunk célja a sportolók sérülésarányának csökkentése, valamint a sérült sportolók mielőbbi felépülésének elősegítése volt, különös tekintettel a kézilabda sportágra. A kutatás során kiderült, hogy a játékosok túlnyomó részt mérkőzésen sérülnek meg, így fontos megállapítás, hogy a mérkőzésekre való felkészülés ne csak gyakorlati, hanem elméleti is legyen. Egy játékos legyen fejben megfelelően koncentrált, és felkészült. Eredményeink szerint a sérülésekhez kapcsolódó felelősséget érdemes megosztani az érintettek esetében, közel azonosan komolyan kell vegye a szakedző, a sportvezető, mint

a sportoló. Egy játékos magáért legyen igényes és felelős, a szakedző, illetve a klubvezetőség pedig lehetőségéhez mérten igyekezzon minden lehetőséget megteremteni a sérülések elkerülése érdekében, vagy helyreállításában.

ELMÉLETI HÁTTÉR

A megelőzés magába foglalja mindazon törekvéseket, melyek az egészség fejlesztését, megőrzését, illetve egészségkárosodás esetén az egészség mielőbbi visszaállítását, a károsodás további súlyosbodásának kivédését szolgálják (HIDVÉGI-MÜLLER, 2015). A sport olyan terület, amely nemcsak az egészség megőrzéséhez járulhat hozzá, de gyakran sérülésekhez vezethet. A sérülést, ami a sporttevékenység miatt vagy közben alakul ki, sportsérülésnek nevezünk (FULLER ET AL., 2006).

A 15-20 éves labdajátékot játszó sportolók körében a térd elülső keresztszalag sérülései fordulnak elő a legnagyobb gyakorisággal (GRIFFIN ET AL., 2006). A legmagasabb kockázata az ACL sérülésre a női kézilabdázóknak és a futballjátékosoknak van. A női sportolók 4-6-szor gyakrabban szenvednek ilyen jellegű súlyos sérülést, mint férfi sportoló társaik, így fontos ezen veszélyeztetett csoportokra kiemelten figyelni, speciális feladatokat készíteni számukra, amellyel akár csökkenthető a sportág-specifikus sérülések gyakorisága. (BAHR ET AL., 2009). Abban az esetben, ha azonosítani tudunk egy okot a sérülés kialakulásánál, meg kell próbálni azt a tényezőt megváltoztatni (pl: a játékosok magatartását, a játékvezető hozzáállását, az edző módszereit). Ha megfelelő kockázatmentes pályán dolgozunk, ha jó minőségű felszerelést és védőeszközöket használunk, megelőzhetjük a sérülés kialakulását (VERES-BALAJTI ET AL., 2015).

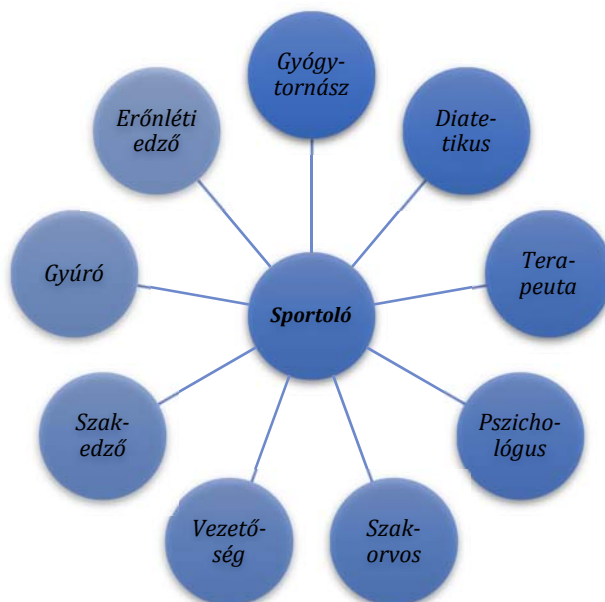
A sportolók sérülés veszéllyel járó magatartásához sorolható az óvatosság hiánya, vagy az aggodalom alacsony szintje is. A nagyfokú szorongás is megzavarhatja a sportoló koncentrációját és növelheti a sérülések valószínűségét, így elmondható, hogy összefüggés tapasztalható a sportoló életében előforduló negatív történések (pl.: edzővel való nézeteltérés) és a sérülések gyakorisága között. Emellett elmondható, hogy a különböző stressz-szituációkat átélő sportolók is többször szenvednek sérülést [I01].

A rehabilitációs folyamat legfontosabb feltétele a rehabilitációs team. Egy-egy szakképesítéssel bíró szakember kompetenciája korlátok közé fogott, így igen sokféle szakképesítésű szakembernek kell együtt dolgozni. A rehabilitáció célkitűzése az akadályozott ember vissza vezetése az eredeti társadalmi környezetbe. Ez a célkitűzés és a többféle szakképesítésű szakember együtt dolgozása, illetve a gazdaságos működés ellentmondásban vannak egymással (PAPP, 2014).

Fontos, hogy a rehabilitációs team minden részt vevője ugyanolyan elkötelezetten dolgozzon azon, hogy a sérült játékos mielőbb a pályán lehessen. A csoporttagok kommunikáljanak egymással, és a lehető legtöbbször egyeztessenek a játékos helyzetével kapcsolatosan.

A sérülések bekövetkezésének valószínűsége, előfordulásának minimálisra csökkentése csakis együttes munka eredménye lehet, mindenkinek a saját feladatainak betartásával

valósulhat meg, érintve a játékost, az orvosi és az edzői stábot, a klubot, illetve minden klubhoz tartozó személyt. A sport minden szereplőjének közös feladata a játékosok egészségének megőrzése.

1. ábra: Rehabilitációs team résztvevői

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A sportoló feladata a szakmai stábbal történő együttműködés. Köteles sportruházatának helyes, védőfelszerelésének rendeltetésszerű használatára, a sportág szabályainak betartására. Sérülése esetén aktívan részt vesz a rehabilitációban. Ismernie kell a sérülések kialakulásának külső és a belső tényezőit, a sérülések elkerüléséért tudásához és lehetőségeihez mérten a legtöbbet megtenni (RÁTGÉBER, 2015).

A csapatorvos feladata a sérülést megelőző programok, módszerek kidolgozása, azok felügyelete és irányítása. Sérülés esetén a diagnózis felállítása és az utókezelések biztosítása, a sérült játékos visszatérésének engedélyezése és az újasérülések, másodlagos károsodások kialakulásának megelőzése (RÁTGÉBER, 2015).

A klub, egyesület feladata a sérülések prevenciójához biztosítja a megfelelő tárgyi és személyi feltételeket. Időszakos továbbképzéseket, megbeszéléseket szervez a sérülések megelőzése témában. Szakmai stábot alakít ki a sportsérülések megelőzéséért, akik közül egy személy az edzésnek és mérkőzésnek állandó jelenlévője (RÁTGÉBER, 2015).

A hivatásos szervezetek feladata a játék szabályainak folyamatos vizsgálata, azok változtatása a sérülések gyakoriságának csökkentése érdekében (RÁTGÉBER, 2015).

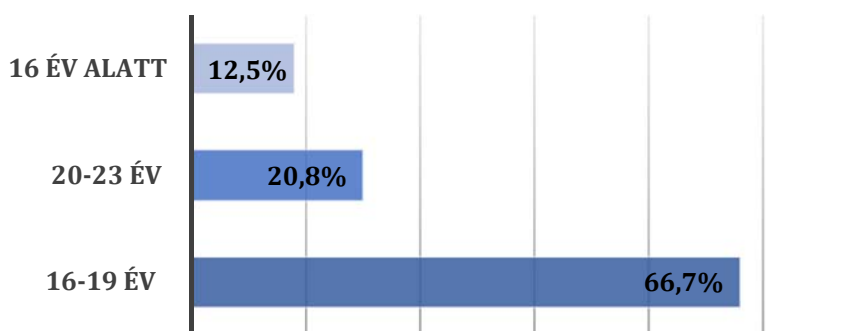
ANYAG ÉS MÓDSZER

Primer kutatás során kérdőíves felmérést végeztünk. A kapcsolatfelvétel online módon történt, a felhívást pedig interneten keresztül tettük meg. A kérdőívet 215 sportoló töltötte ki, melyet a *Survió* kérdőív webes felületével készítettük el, melyben összesen 25 kérdés szerepel. Az első kérdéscsoport a demográfiai kérdéseket tartalmazza, a második kérdéscsoport a sportolási szokásokra, a harmadik kérdéskör pedig a prevenció és rehabilitáció gyakoriságára, majd a sportsérülésekre fókuszál. Kutatást leszűkítettük a 18-23 éves korú női kézilabda játékosokra (N=72), hogy minél pontosabb képet kapjunk sportág-specifikusan.

Ezenkívül egyes klubok edzőit, vezetőit, szakembereit kerestük fel egy személyes találkozó keretében, megtudva, hogy miként építik fel a preventív jellegű edzéseket, mennyi időt fordítanak a sportsérülések megelőzésére. Mindezeket felmérve egyeztetettünk gyógytornászokkal, hogy megerősítést szerezzünk a felmérés eredményeivel kapcsolatban.

EREDMÉNYEK

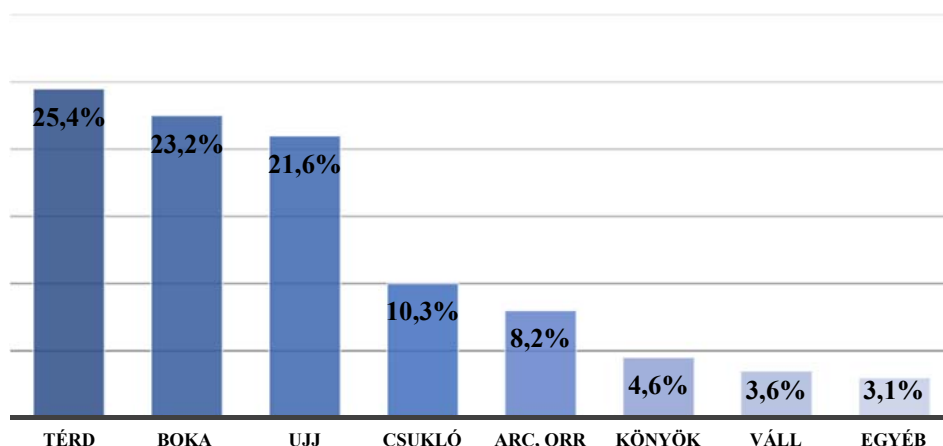
Ha életkor szerint vizsgáljuk, hogy a sportoló mikor szenvedett el sérülést, kiderült, hogy bár 16 év alatt is magas a sérülésszázalék (12,5%) a kézilabdázóknál, de 16-19 év között (66,7%) a leginkább sérülékenyek a sportolók, mely csökkenve, de kitart 20-23 év közötti időszakig (20,8%) (2. ábra).

2. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók sérülésének életkori megoszlása (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

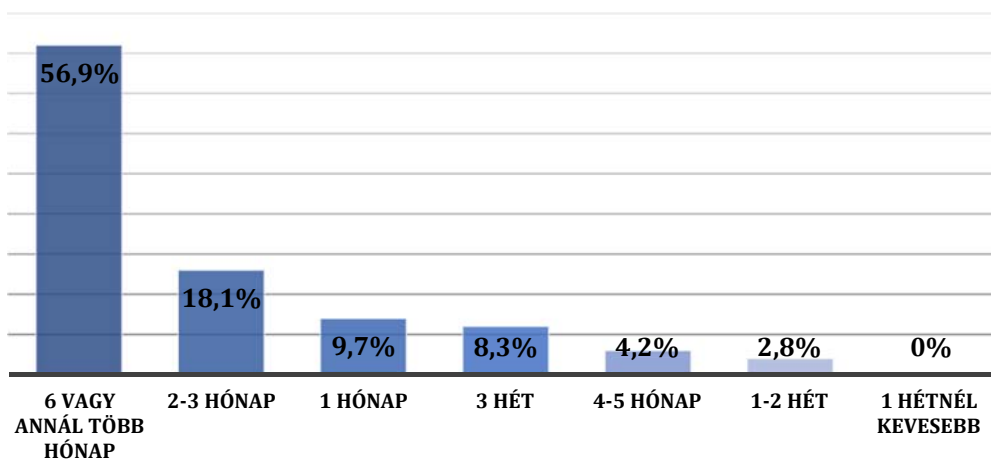
A kutatást követően bebizonyosodott, hogy a 18-23 év közötti női kézilabdázók leggyakoribb sportsérülése a térsérülés (25,4%). Ezt követi a boka sérülés (23,2%), majd az ujj sérülés (21,6%), illetve a csuklósérülés (10,3%). Gyakori az arc, és az orr sérülése (8,2%), elvétve jellemző a könyöksérülés (4,6%), a váll-(3,6%), illetve az egyéb sérülések, mint például a hát, és deréksérülés (3,1%) (3. ábra).

3. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók leggyakoribb sportsérülései (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A 18-23 év közötti női kézilabdázók rehabilitációja leginkább 6, vagy annál több hónapot (56,9%) vett igénybe. Ezt követte a 2-3- (18,1%), majd az 1 hónapos (9,7%) kihagyás. Ezt követi a 3 hetes- (8,3%), illetve a 4-5 hónapos (4,2%) kényszerpihenő. Az 1-2 hetes (2,8%), vagy az 1 hétnél kevesebb kihagyás (0%) már csak elvétve, vagy egyáltalán nem jellemző. Így átlagosan a sportolóknak több, mint 4 hónap a rehabilitációs idejük (4,2 hónap) (4. ábra).

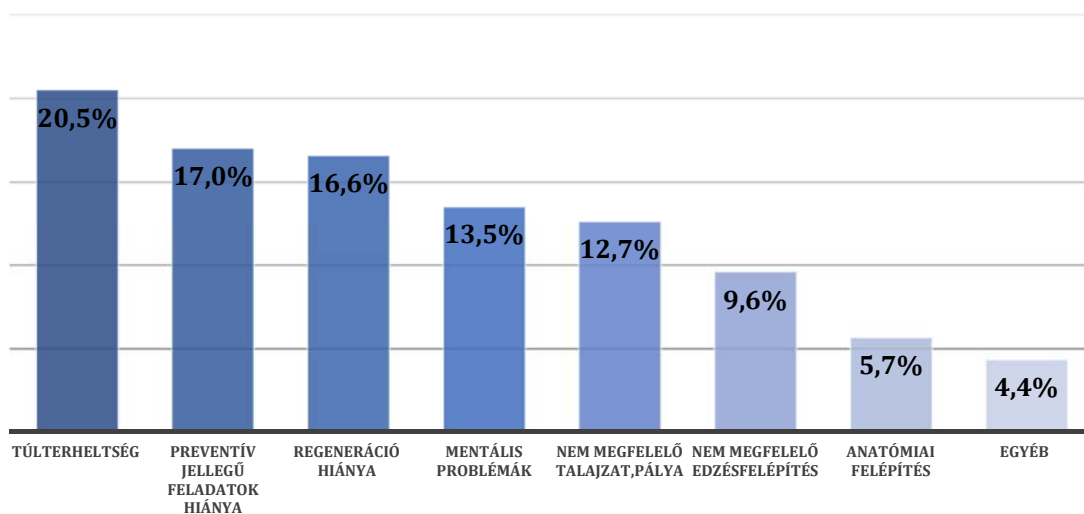

4. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók sérülésének rehabilitációs ideje (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kitöltők szerint leginkább a túlterheltség (20,5%) az oka a sportsérüléseknek, majd ezt követi a prevenciós jellegű feladatok hiánya (17,0%), majd a megfelelő regeneráció hiánya (16,6%). Nagy százalékban befolyásolhatja a sportsérülés bekövetkeztét a mentális probléma (13,5%), illetve a nem megfelelő pályaminőség (12,7%). Jelen van a nem megfelelő edzés- (9,6%) és anatómiai felépítés (5,7%) is, legkisebb százalékban pedig

egyéb befolyásoló tényezőket jelöltek (4,4%), mint pl.: a rendszertelen edzés vagy korábbi sérülések (5. ábra).

5. ábra: A sportsérüléseket befolyásoló tényezők (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

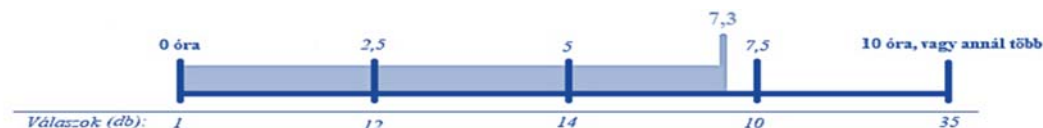
A következő két számegyenesen azt szemléltetjük, hogy a válaszadók között hogyan oszlott meg a prevencióra, illetve a rehabilitációra fordított idő aránya. A skálán az 0 óra és 10 óra, vagy annál több idő között lehetett megadni választ, hogy a sportoló mennyi időt foglalkozik egy héten a megelőzéssel, illetve a helyreállítással. Az eredményekből kiderült, hogy a 18-23 éves női kézilabdázók heti szinten prevencióval mindössze átlagosan 3,1 órát foglalkoznak (6. ábra).

6. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók prevencióra fordított ideje heti szinten (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

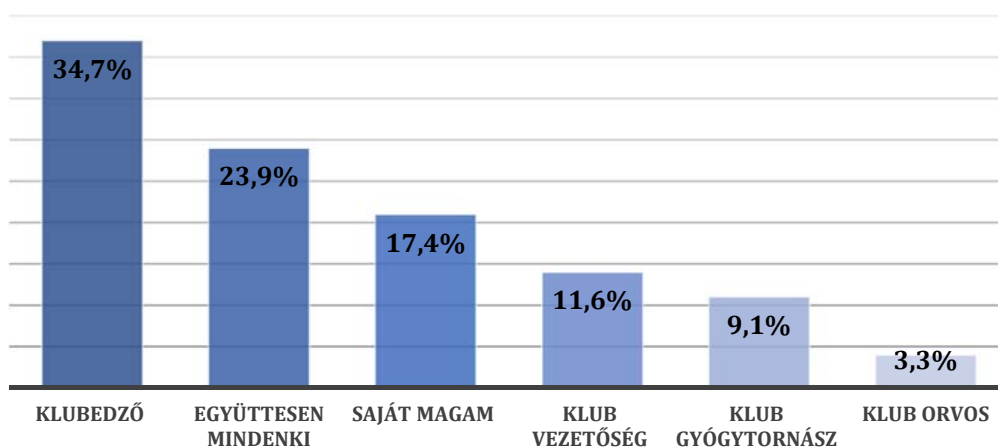
Az eredményből kiderült, hogy a kézilabdázók jóval több időt foglalkoznak heti bontásban a rehabilitációval. Ez azért lehet, mivel egy sérült játékos a normál edzését nem tudja végezni, így csak a rehabilitációra kell koncentrálnia, míg prevenciós edzések mellett a játékosok más jellegű edzőmunkát is folytatnak. Ebből kiderült, hogy a 18-23 év közötti női kézilabdázók hetente 7,3 órát töltenek el rehabilitációs edzéssel (7. ábra).

7. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók rehabilitációra fordított ideje heti szinten (N=72)

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

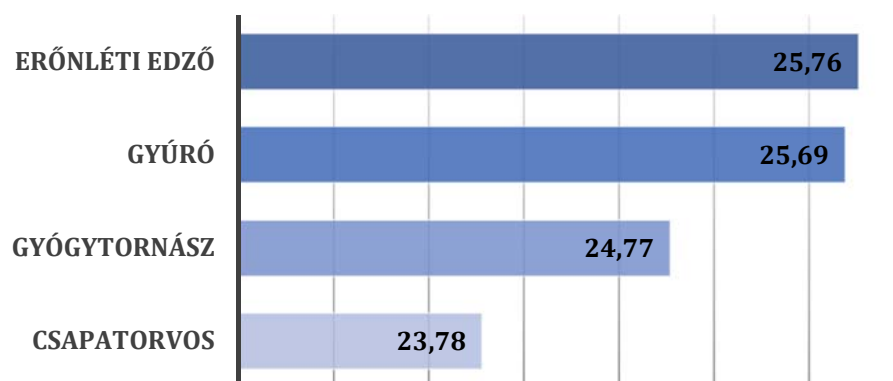
Megkérdezve a 18-23 év közötti női kézilabdázókat, hogy a kluboknál elsődlegesen kinek a feladata a prevenció biztosítása, bebizonyosodott, hogy a sportsérülések megelőzése leginkább a klubedző feladata (34,7%), majd ezt követi az a megállapítás, hogy ez együttesen minden részt vevő feladata megosztva (23,9%) beleértve az edzőt, a játékost és az orvosi stábot is. A sportolók egyes része úgy gondolja, hogy saját maguk-(17,4%), illetve akár a vezetőség feladata (11,6%), kisebb arányban a gyógytornász feladata (9,1%), majd legkevesebb százalékban a csapatorvos (3,3%) dolga lehet (8. ábra).

8. ábra: A prevenció felelőssége (N=72)

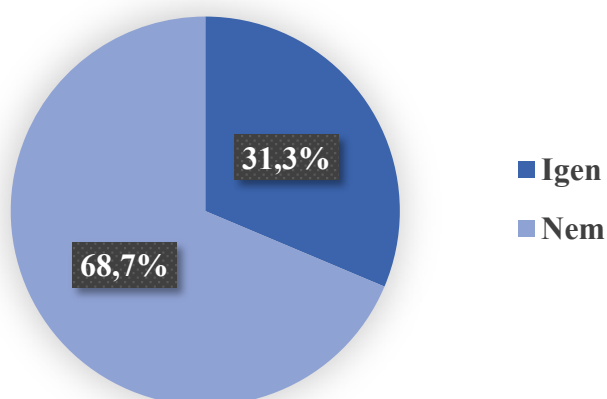
Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kutatás következő szakaszában azt vizsgáltuk, hogy a megkérdezettek mennyire tartják fontosnak az alábbi orvosi stábot a felkészülésük során. Kiderült, hogy leginkább fontosnak az erőnléti edzőt (25,76%), majd szorosan követve a gyúró (25,69%) tartották fontosnak. A gyógytornász a harmadik helyet foglalta el (24,77%), a csapatorvos pedig 23,78%-ot kapott a kézilabdázóktól (9. ábra).

9. ábra: Az egészségügyi stáb felelőssége (N=72)
Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Kutattuk, hogy a megkérdezettek körében jelen van-e az újasérülés. Kiderült, hogy szerencsére nem gyakori az újasérülés, a válaszadók nagyobb része azt válaszolta, hogy nem volt még újasérülése (68,7%), míg kisebb arányban előfordult az újasérülés (31,3%) a kézilabdázóknál (10. ábra).

10. ábra: A 18-23 év közötti női kézilabdázók újasérülésének aránya (N=72)
Forrás: Saját szerkesztés (2020)

SZAKÉRTŐI INTERJÚ EREDMÉNYEI

SZAKÉRTŐI INTERJÚ SZAKEDZŐKKEL

Szakértői interjúban négy kézilabdával foglalkozó szakembert kérdeztünk meg, akik nemzeti válogatott kézilabdázók voltak és jelenleg is aktívan foglalkoznak ezzel a

sportággal. Elismert sportolók, és sportvezetők jelenleg is, példaképet jelentenek sokak számára. A szakedzők sportoló karrierjük befejezte után különböző kézilabda specifikus klubokkal foglalkoztak, jelenleg pedig NB1 felnőtt, NB1/B felnőtt, NB2 felnőtt, illetve utánpótlás korosztályban tevékenykednek.

Az interjú első része azzal foglalkozott, hogy a szakedzők hogyan építik bele az edzésükbe a prevenciót, így kiderült, hogy ezen edzéseket általában két részre osztják fel. A prevenciót alkalmazzák az edzések bemelegítő, erősítő szakaszában, illetve a levezető, nyújtó részében. Bebizonyosodott, hogy minél magasabb szintű bajnokságban szerepel a csapat, annál több időt töltenek el prevenció jellegű edzésfeladatokkal. Ez adódhat abból is, hogy az edzésmennyiség és edzéslehetőség is egyenesen arányosan nő a klubok szintjével. A szakedzők úgy látják, hogy annak ellenére, hogy a játékosok szeretik elvégezni ezeket a típusú edzéseket, mégis hajlamosak kevésbé komolyan venni. Fontos felhívni a figyelmüket ennek jelentőségére, különösen utánpótlás korosztályban, ahol még inkább megnő az edző felelőssége. Ha profi játékosokról van szó, természetes dolog nekik ezen gyakorlatok elvégzése, egészségük megőrzése, karrierjük meghosszabbítása érdekében. Az interjúból kiderült, hogy a kézilabdában a leggyakoribb sportsérülés a térd-, majd ezt követően a boka sérülés, de az ujj-, és a váll sérülése is gyakori. Így a szakemberek egyértelműen fontosabbnak tartják a prevenciót, mint a rehabilitációt, hiszen a rehabilitáció már feltételez(het) egy bekövetkezett sérülést, így sajnos a kieső játékos már nem tud a csapat rendelkezésére állni.

Természetesen a rehabilitáció ideje sérülésfüggő, de a leggyakoribb sportsérülésekből kiindulva nem ritka a több hónapos kényszerpihenő, melyet a játékos a csapattól külön tölt. Ha egy sportoló kellően elkötelezett, napokkal, vagy hetekkel hamarabb el tudja érni a céljait. Sokat segít súlyosabb sérülések esetén egy jól sikerült beavatkozás, illetve egy megfelelően elvégzett gyógytorna, de a szakemberek által kiadott protokoll időt mindig érdemes betartani, sőt akár a két-háromszorosát elvégezni.

A sérülések fő okát a játékosok fokozott terhelésében látják, illetve abban, hogy nem rendelkeznek megfelelő alapokkal egyes játékosok. Előfordul, hogy utánpótlás korosztályban a gyerekeknek hiányosságai vannak az alap- és az összetett mozgássorban, ennek kiküszöbölésére már tenni kellene kiskortól kezdve. Egy sérülésből való visszatérés egyértelműen mentális kérdés, amely a sérülés súlyosságától és nagyságától függ. A mentalitás pozitívan viszi előre a rehabilitációt, és akár egy jól sikerült rehabilitáció bár a képességet nem feltétlen erősíti, azonban a személyiséget mindenképpen fejleszti. Ha egy játékos nem tudja megfelelően feldolgozni mentálisan sérülését, nem tudja a sérüléshez vezető szituációt a helyén kezelni, az fizikálisan is negatívan hat(hat) a felépülésére, esetleg meghosszabbíthatja a rehabilitációt, és önbizalomhiány lép(het) fel. Ilyenkor az edző feladata, hogy kommunikáljon vele, és esetleg hívja fel erre a csapat figyelmét is.

SZAKÉRTŐI INTERJÚ GYÓGYTORNÁSZOKKAL

A kutatás során két gyógytornászt is megkérdeztünk, akik magas szinten foglalkoznak professzionális sportolókkal. Elismert szakemberek, akik tudása és tapasztalata nagymértékben segítette a munkánkat. A szakemberek úgy gondolják, hogy a sportolók túlnyomórészt sajnos nem minden esetben veszik kellő komolysággal a preventív gyakorlatok jelentőségét. Úgy látják, azon sportolók, akiknek már volt sportsérülése, észrevehetőbb a tudatosság és a precizitás a gyakorlat végrehajtása során. A tapasztalatokra építve a szakemberek szerint a kézilabdában a leggyakoribb sportsérülés a térdszalag szakadás, a bokarándulás, a vállsérülés, és az ujj törés, de alapvetően észrevehető, hogy ezen sérülések közül a sportoló csak a komolyabb sérülés következtében keresi fel a szakembert. A rehabilitációra fordított időt vizsgálva, úgy vélik a gyógytornászok, hogy a sportolónak fontos ugyan azt az időt rehabilitációval tölteni, mint amit a saját edzésével töltene, amely átlagosan heti 7-8 óra, bár ez utánpótlás korosztályban ez valamivel kevesebb.

A szakemberek is kimondták, hogy a kézilabdában a megelőzés mindenképpen fontosabb egy sportoló életében. Ennek megoldását abban látják, hogy a magas sérülésszázalékot csökkentve érdemes minél kisebb kortól bevezetni a prevenció jellegű edzésfeladatokat, gyakorlatokat, akár már kisgyermekkortól elkezdni külön szakember segítségével. Ennek ellenére úgy tapasztalják, hogy a játékosok nagyobb részének sikeres a rehabilitációja, és képes visszaállni, viszont tartósan a pályán maradni már csak kevesebb százaléka tud. A sport egyre durvább, így jóval magasabb a kontakt sérülések aránya, mint korábban. Ebből adódóan magasabb a sérülések száma, a visszaállást követően pedig egyértelműen érezhető a változás a sportoló fizikális és mentális képességeiben.

MEGBESZÉLÉS

Jelen kutatás során nem a hibákra, sokkal inkább a megoldásokra kerestük a választ a sportsérülések kapcsán vizsgált prevenció, rehabilitáció esetében. A sportegyesületektől szerzett információknak köszönhetően feltérképezhetővé vált, hogy milyen arányban van jelen a klubokon belül a prevenció. Ez alapján javasolható, hogy magasabb időtartamban legyen jelen az edzéseken a preventív jellegű feladatok alkalmazása. Ezenkívül ajánlott a magasabb minőségi megelőzés alkalmazása, kellő idő és türelem ráfordítása. Ha egyes kluboknál magas a sérülések aránya, érdemes többet foglalkozni a sportsérülések megelőzésével, kellően komolyan venni a preventív jellegű edzéseket, növelni a megfelelő regenerációs időt, betartani a szabályokat a pályán és azon kívül is, illetve mentálisan felkészültnek lenni.

A sportolók válaszaiból következtetve egyértelműen kiderült, hogy a sérüléseket befolyásoló tényezők sokrétűek. Leginkább a túlterheltség, illetve a prevenció jellegű feladatok hiánya okolható a sérüléseknél, de nem elhanyagolható a megfelelő regeneráció sem. A legfontosabb, hogy az élsport valamennyi szereplője tisztában legyen

a prevenció fontosságával, szerepével az edzéseken és azon kívül is. Egy jól felépített edzéstervben nem elegendő csak a mennyiséget növelni, fontos minőségi időt is tölteni prevenciós gyakorlatokkal. Ezen kívül fontos a sportpálya- és a felszerelések minősége, és a sportolók megfelelő mentális állapota is.

Érdemes minél kisebb kortól bevezetni a prevenciós jellegű edzésfeladatokat, akár már kisgyermekkortól elkezdni külön szakember segítségével. Fontos, hogy a játékos tisztában legyen azzal, hogy éppen preventív jellegű edzésfeladatokat végez, és hogy mindezeket miért végzi. Ezzel tudatosabbá válhat, és komolyabban veheti a megelőzést pályafutása során. Ezek gyakorlatban hasznosítható prevenciós, rehabilitációs intézkedéseket indukálhatnak a kézilabda csapatot működtető kluboknál. Eredményeinkről a vizsgálatba bevont klubokat is tájékoztattuk.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú, Debrecen Venture Catapult Program című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

1. BAHR, R., ENGBRSTEN, L. (2009) *Sports Injury Prevention*, International Olympic Committee
2. FULLER, C., EKSTRAND, J., JUNGE, A., ANDERSEN, T.E., BAHR, R., DVORAK, J., HÄGGLUND, M., MEEUWISSE, W. (2006) *Consensus statement on injury definitions and data collection procedures in studies of football injuries*. Clinical Journal of Sport Medicine 16, 97-105
3. GRIFFIN, L.Y., ALBOHM, M.J., ARENDT, E.A., BAHR, R., BEYNNON, B.D., DEMAIO, M., DICK, R.W., ENGBRETSSEN, L., GARRETT JR. (2006) *Understanding and preventing noncontact anterior cruciate ligament injuries: a review of the Hunt Valley II meeting, January 2005*. American Journal of Sports Medicine 34, 1510–1531
4. HIDVÉGI P.-MÜLLER A. (2015) *A prevenció*, EKF Líceum Kiadó, Eger ISBN 978-615-5621-05-5
5. PAPP K.(2014): *Rehabilitáció*, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010_0020_rehabilitacio_magyar/orvosi_rehabilitci.html
6. RÁTGÉBER L., IMREH A., MOLICS B. (2015): *Sportsérülések primer prevenciója*. Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar, Budapest
7. VERES-BALAJTI I., TAKÁCS D., TISLJÁR R. (2015): *Sportrehabilitáció*. Campus Kiadó, Debrecen
8. Internetes hivatkozás [I01]: *A sportsérülések rehabilitációja* (2012): <https://semmelweis.hu> (letöltve:2020. 05.03)

A LABDARÚGÁS FOGYASZTÓI PIACÁNAK ELEMZÉSE

ANALYSIS OF CONSUMER MARKET IN FOOTBALL

Balogh Renátó¹, Csiza Márton², Bácsné Bába Éva¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és -menedzsment Intézet, Debrecen

²Magyar Asztalitenisz Szövetség

Összefoglaló

A hivatásos labdarúgás üzleti modellje szerint a középpontban a sportfogyasztó áll, éppen ezért motivációjuk vizsgálata, megértése kulcsfontosságú az üzletileg sikeres futball megteremtésében. A nyugat-európai ligák mérkőzéseit a helyszínen átlagosan több tízezren követik, míg a televíziós közvetítéseket milliók nézik szerte a világon. Ezzel szemben a közép-európai régióban, a bajnokságok átlagnézőszám adatai a 10 000 főt sem közelítik meg, a közvetítési jogokat is csak az országhatáron belül, a nyugat-európai ligákhoz képest jóval csekélyebb összegért tudják értékesíteni, amely hatalmas különbségeket eredményez a klubok költségvetései között. Kutatásunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen tényezők állnak annak hátterében, hogy a közép-európai bajnokságok mérkőzéseinek átlagnézőszám adatai jócskán elmaradnak a nyugat-európai versenytársakétól, milyen faktorok befolyásolják a helyszíni- és a médiafogyasztók szokásait? Elképzelhető-e, hogy a nyugat-európai top bajnokságok televíziós közvetítései távol tartják a közép-európai csapatok szimpatizánsait a helyszíni sportfogyasztástól, így a figyelem mindinkább a Big 5 Ligákra koncentrálódik és ez a trend a jövőben csak erősödni fog? Kérdéseink megválaszolása érdekében szekunder vizsgálatot végeztünk. Eredményeink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a hivatásos futball Európában egy erőteljesen növekvő szórakoztatóipari termék, azonban az elmúlt években hatalmas olló nyílt a nyugati és a közép-európai ligák között. Napjainkban a nyugat-európai a futballmérkőzések a hétköznapi életünk részévé váltak a különböző sportcsatornák közvetítései révén, így szinte napról-napra a top labdarúgással találkozhatnak az érdeklődők. Ezért a régióknak szereplőinek a közösségépítést, a csapathoz való tartozást kell középpontba helyezniük, melynek eredményeként létrejöhet egy a klubhoz kötődő, lojális szurkolói bázis, amely az üzleti alapú működés alapjául szolgálhat.

Kulcsszavak: sportmarketing, sportszolgáltatás, sportfogyasztás

Abstract

The business model of the professional football is focusing on the sport consumer. Therefore, examining and understanding the consumers' motivation is a key factor to creating a commercially successful football. Matches in Western European leagues are followed on the spot by an average of ten thousands, while television broadcasts are watched by millions around the world. In contrast, in the Central European region, the average viewership figures for tournaments do not even come close to 10,000, and broadcasting rights can only be sold within the country much cheaper than in Western European countries, resulting in huge differences in club budgets. In our research, we tried to answer the question, what are the factors behind the fact that the data on the average number of viewers in Central European leagues lags far behind the competitors in Western Europe, what factors influence the habits of on-site and media consumers? Is it conceivable that television broadcasts of the top leagues in Western Europe may keep the sympathizers of Central European teams away from on-site sport consumption, so that the focus will increasingly be on the Big 5 Leagues and this trend might

only intensify in the future? In order to answer our questions, we conducted a secondary study. Based on our results, we concluded that professional football is a fast-growing entertainment product in Europe, however, huge scissors have opened up between Western and Central European leagues in recent years. Nowadays, football matches in Western Europe have become a part of our everyday life through the broadcasts of various sport channels, so those interested can meet the top football almost every day. Therefore, the actors of our region shall focus on building to the team belonging community, as a result of which a loyal fan base connected to the club can be created. This can serve as a basis for business-based operation.

Keywords: sportmarketing, sport services, sport consumption

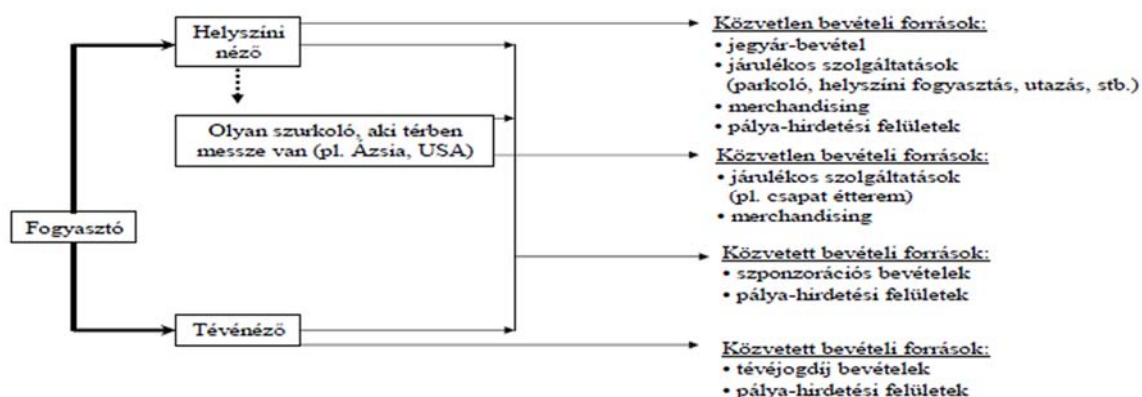
BEVEZETÉS

Az európai hivatásos labdarúgás napjainkra már meghaladta a klasszikus sport kereteit, a szórakoztatóiparon belül az egyik legdinamikusabban fejlődő terület, így a csapatok versengése mellett jelentős üzletté is vált. Ez megállapítás elsősorban a nyugat-európai klubfutballra vonatkozik, ahol a labdarúgó-mérkőzéseket hétről-hétre több tízezer tekint meg a stadionokban, illetve milliók követik azt a televízión keresztül szerte a világon. A televízió közvetítéseknek köszönhetően a mérkőzések kiléptek a stadionok falai közül, és tulajdonképpen a világon bárhol elérhetővé váltak, melynek következtében a labdarúgás globalizálódott (CLELAND, 2015; MADERER - HOLTBRÜGGE, 2019).

A labdarúgásban ANDRÁS (2003) 5 piacot azonosított, amelyen keresztül üzleti alapú bevételekre tehetnek szert a futballklubok.

- Fogyasztói piac
- Szponzori piac
- Közvetítési jogok piaca
- Merchandising piac
- Játékos piac

A hivatásos labdarúgás üzleti modelljének nélkülözhetetlen kulcsszereplője a fogyasztó, tekintettel arra, hogy közvetlenül vagy közvetve valamennyi piacra hatással van (1. ábra). A fogyasztókat két csoportba sorolhatjuk, a helyszíni nézők, illetve a televíziófogyasztók csoportjába.

2. ábra A hivatásos labdarúgás általános üzleti modellje

Forrás: András, 2003 alapján saját szerkesztés

A hivatásos labdarúgás középpontjában a helyszíni néző helyezkedik el, hiszen valamennyi piac méretét alapvetően befolyásolja. A helyszíni nézőktől egyrészt közvetlenül ún. mérkőzésnap bevételre (jegy és bérlet, merchandising, büfé és egyéb kiegészítő szolgáltatások) tehetnek szert a klubok, másrészt pedig részben ők képzik a hirdetési felületek értékét. A hivatásos sport bevételszerkezetében egyre jelentősebbé váló televíziós közvetítésekből származó bevételek (FEUILLET et al. 2019) alapjául a helyszíni nézők szolgálnak, hiszen a televízióstársaságok joggal élnek azzal a feltételezéssel, hogy azokat a sporteseményeket fogják tömegek követni a médian keresztül, amelyeknek magas rajongó tábora van (ANDRÁS, 2004; VÁRHEGYI 2016). Amennyiben egy mérkőzést közvetít a televízió, úgy a létesítményben elhelyezett hirdetési felületek is értékesebbé válnak, ugyanis akkor már nemcsak a helyszíni nézőkhöz, hanem egy jóval nagyobb közeghez, a médiafogyasztókhoz is elérnek a hirdetési üzenetek, ennek következtében a szponzorok hajlandóak magasabb díjat fizetni a reklámfelületekért. A televíziós közvetítések további értéke, hogy új fogyasztókhoz is eljuttatja a sporteseményt, akikből később helyszíni néző lehet, akik majd jegyet vásárolnak a mérkőzésre, igénybe veszik a különböző kiegészítő szolgáltatások, illetve merchandising termékeket is vásárolhatnak. Ez a hivatásos labdarúgás üzleti modelljének logikája, ami egyfajta körkörös folyamatként fogható fel, melynek alapját a helyszíni fogyasztók biztosítják.

A nyugat-európai virágzó futballgazdasággal szemben Magyarországon és más közép-európai országokban az elmaradó nemzetközi sportsikerek mellett, az alacsony átlagnézőszám adatok, illetve a kezdetleges piaci mechanizmusok kerülnek rendre a fókuszba. A 2010-es kormányváltás után a sport stratégiai ágazattá vált Magyarországon (SÁRKÖZY, 2017), melynek köszönhetően a sportinfrastruktúra megújult (STOCKER-SZABÓ, 2017), azonban az átlagnézőszám adatok továbbra is rendkívül alacsonyak.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Magyarországon a kormányzati törekvések és a klubok számára nyújtott közvetlen és közvetett támogatások ellenére sem sikerült jelentősen növelni a labdarúgó-mérkőzések iránti fogyasztói érdeklődést. Az új stadionok megépítése előtt a játék színvonala mellett, a sportlétesítmények kritikus állapotával és a kiegészítő szolgáltatások hiányával magyarázták az alacsony nézőszám adatokat. Napjainkra, azonban a sportinfrastruktúra megújult, valamint tudományos cikkek kérdőjelezték meg azt, hogy a sportteljesítmény minősége kizárólagosan vagy elsődlegesen lenne felelős az üres lelátókért (KAJOS et al. 2017; KASSAY, 2018; BALOGH – BÁCSNÉ, 2019a; BALOGH – BÁCSNÉ, 2019b).

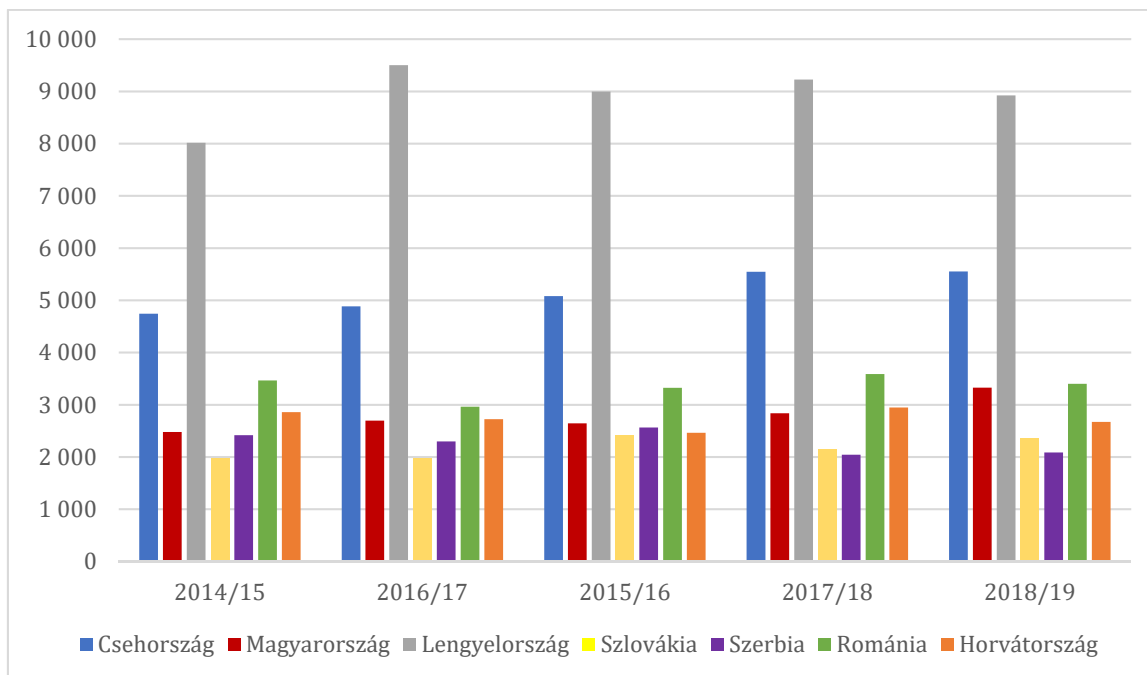
Felmerült bennünk az a kérdés, hogyha a megújuló sportlétesítmények sem tudtak több nézők vonzani a mérkőzésekre és a játék színvonala is megkérdőjeleződött, akkor mégis milyen tényezők állnak annak hátterében, hogy nemcsak Magyarországon, hanem valamennyi közép-európai bajnokságban hasonló tendenciák mutatkoznak, és jócskán elmaradnak a nyugat-európai ligák nézőszám adataitól?

Kutatási kérdésünk megválaszolása érdekében szekunder kutatást végzünk, feldolgozzuk a releváns nemzetközi és hazai kutatásokat, összegyűjtjük az elmúlt 5 bajnoki szezon átlagnézőszám adatait a V4 országok, illetve Horvátország, Románia és Szerbia első osztályú bajnokság esetében.

Kutatási célkitűzésünk, hogy választ találjunk erre a kérdésre, illetve megvizsgáljuk milyen motivációs faktorok húzódnak a fogyasztói piacon, a helyszíni nézők és a médiafogyasztók esetében.

EREDMÉNYEK

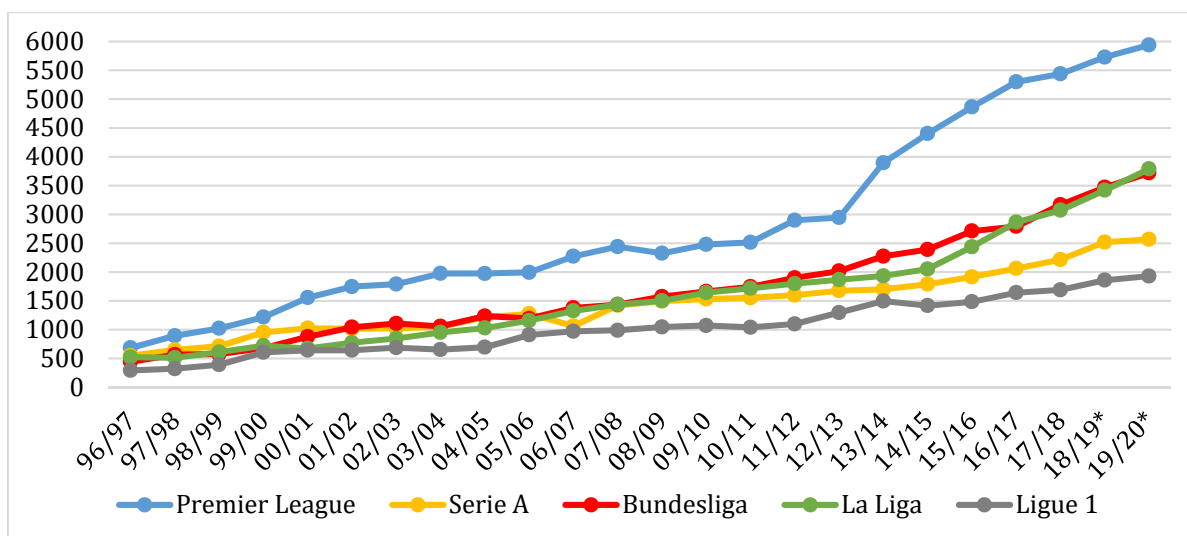
Az elmúlt 5 szezonban (2014/15-ös szezontól a 2018/19-es szezonig) a vizsgálatba bevont országok bajnokságaiban nem sikerült jelentős előrelépést tenni a nézőszámokat illetően (2. ábra). A fogyasztói érdeklődés tekintetében a legrosszabb helyzetben az első 3 idényben Szlovákia volt, a bajnokságának átlagnézőszáma egyik szezonban sem érte el a 2 500 főt, majd a 2017/18-as és 2018/19-es szezonban Szerbiának sikerült alulmúlnia a szlovák adatokat. A legnagyobb érdeklődés a lengyel Ekstraklasa kíséri, azonban a lengyel labdarúgóliga sem büszkélkedhet 10 000 fős átlagnézőszámmal, függetlenül attól, hogy a népessége jóval meghaladja az összehasonlításba bevont országokét (2. ábra). Magyarországon a fogyasztói érdeklődést tekintve némi emelkedés mutatkozik, a 2018/2019-es szezonban már meghaladta az átlagnézőszám a 3 300 főt (2. ábra), ugyanakkor jócskán elmarad a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) által 2020-ra kitűzött 8 000 fős céltől (MLSZ, 2015).

2. ábra Átlagnézőszám adatok alakulása 2014/15 és 2018/19 között

Forrás: worldfootball.net alapján saját szerkesztés

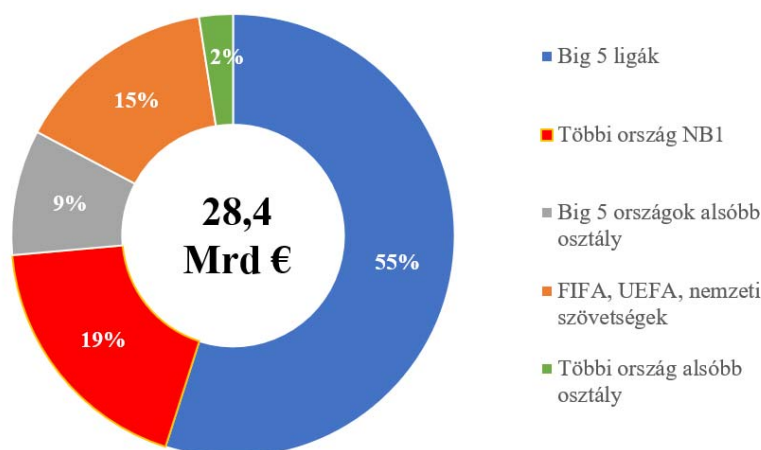
A labdarúgás üzleti jelentőségét jól mutatja, hogy az elmúlt évtizedekben exponenciálisan növekedtek a Big 5 ligák (angol, olasz, német, spanyol és francia bajnokság) bevételei (3. ábra). Amíg például az angol Premier League bevételei az 1996/1997-es idényben 685 millió euróra volt tehető, addig a 2017/18-as idényben már meghaladta az 5 550 millió eurót, és szakértő előrejelzések szerint a 2019/20-as szezonban már megközelítheti a 6 000 millió eurót. A tendencia még, ha ilyen mértékű növekedést más liga nem is tud felmutatni, az olasz Serie A-ban, a német Bundesliga-ban, a spanyol La Liga-ban, illetve a francia Ligue 1-ben is hasonló (3. ábra).

3. ábra Big 5 ligák bevétel növekedése 1996/97-2019/20 között

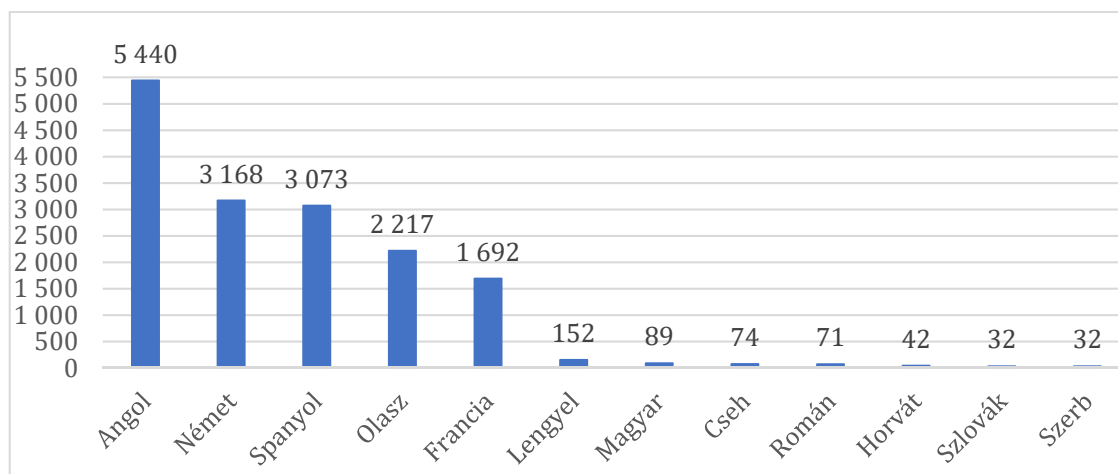
Forrás: statista.com alapján saját szerkesztés

A Big 5 ligák óriási bevételnövekedéseit látva téves következtetéseket vonhatunk le az európai klubfutballról. A 2017/18-as idényben Európában a hivatásos labdarúgás piaca 28,4 milliárd euróra volt tehető, amely egy hatalmas összeg, de érdemes e szám mögé nézni. Ha megnézzük, hogy a több, mint 28 milliárd eurón hogyan osztoztak a szereplők, akkor annak megoszlása már egy súlyos problémát jelez. A bevételek közel 2/3-át az angol, olasz, német, spanyol és francia labdarúgás első osztályú ligái, illetve alacsonyabb osztályú bajnokságai birtokolják, míg az Európai Labdarúgó Szövetség (UEFA) további 50 tagországainak első osztályú bajnokságai csupán a bevételek 19%-án, nagyságrendileg 5,3 milliárd euro felett diszponál (4. ábra).

4. ábra Európai futballpiac a 2017/18-as szezonban
 Forrás: Deloitte 2019 alapján saját szerkesztés

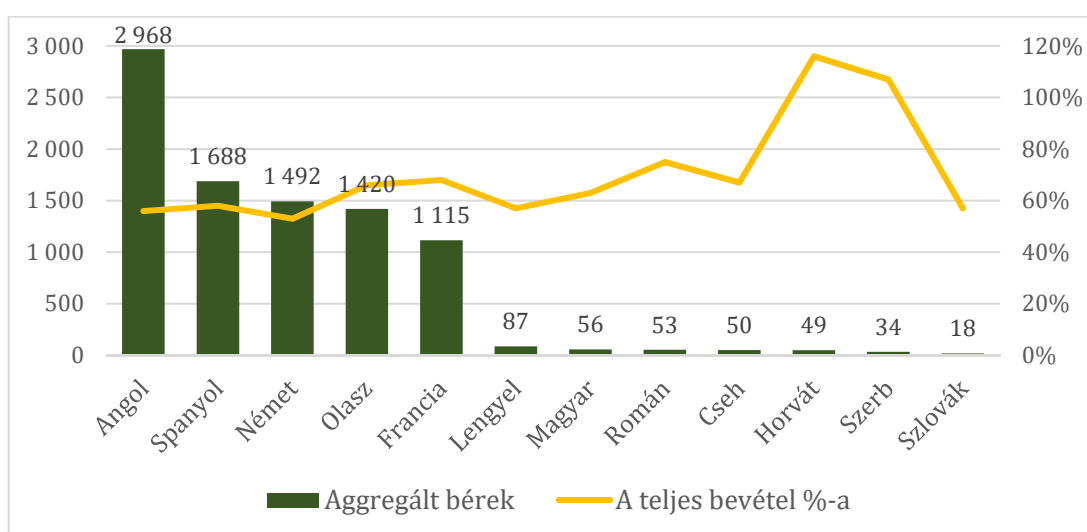
A Big 5 ligák és a közép-európai országok bajnokságainak bevételei között óriási különbségek mutatkoznak. Megállapítható, hogy a nyugat-európai ligák bevételeit (számítási átlaggal számolva) alapul véve - a költségvetést tekintve - egy átlagos csapat nagyobb bevétellel rendelkezik, mint a teljes első osztályú magyar bajnokság, de ez nemcsak a magyar bajnokság esetében áll fent, hanem a cseh, a román, horvát, szlovák és szerb liga tekintetében is (5. ábra).

5. ábra Ligák aggregált bevételeinek alakulása a 2017/18-as szezonban (millió euróban)

Forrás: UEFA, 2018 alapján saját szerkesztés

Ez a hatalmas bevétel különbség természetesen a sportszakmai sikeresség mellett más területeken is érezteti hatását. Az angol Premier League-ben például a klubok aggregált bérkölsége megközelíti a 3 000 millió eurót, a német Bundesligában az 1 500 milliót, ami azt jelenti, hogy számtani átlag szerint egy angol klub személyi jellegű kiadása is meghaladja a teljes magyar bajnokság bevételeit (6. ábra). A közép-európai bajnokságok bérkölségeit vizsgálva megállapítható, hogy a román és szerb bajnokságot leszámítva, követik azt a hüvelykujj szabályt, hogy a személyi jellegű ráfordítások nem haladhatják meg a bevételek 70%-át, ugyanis csak ezt a bővös 70%-ot betartva működtethető üzleti alapon, hosszú távon egy futballklub (6. ábra). A magyar csapatok esetében ez előrelépést mutat az előző évekhez képest, amikor gyakran előfordult a 70%-ot meghaladó bérkölség (BÁCSNÉ et al. 2018).

6. ábra Személyi jellegű kiadások a 2017/18-as szezonban (millió euróban)

Forrás: UEFA 2018 alapján saját szerkesztés

A nyugat-európai labdarúgóligák és a közép-európai bajnokságok gazdasági potenciálját, a klubok bevételeit, illetve bérköltségeit figyelembe véve ki kell jelteni, hogy Nyugat-Európában merőben más lehetőségekkel bírnak a futballklubok, így kis túlzással más sportágat űznek ott. Az üzleti sikereiket képesek sportszakmai sikerekre váltani, amelyek növekvő fogyasztói érdeklődést váltanak ki, melyek újabb és újabb bevételekhez juttatják őket. A labdarúgás a kontinensünk nyugati részén a globális szórakoztatóipar részévé vált. Az olyan csapatoknak, mint a Real Madrid vagy Manchester United teljesen indifferens, hogy a termékeiket a Föld melyik részén értékesítik, tekintettel arra, hogy a világ minden pontján élnek szurkolók, akik akár több órát és több ezer kilométert hajlandóak utazni azért, hogy a helyszínen, a kedvenc csapatuk stadionjában tekintsék meg a mérkőzésüket. Ezek a csapatok a szó szoros értelmében egy az egész világra kiterjedt fogyasztói bázissal rendelkeznek, az ő motivációjuk jellemzően a látványosságra, a sportteljesítmény minőségére és a sikerekre fókuszálnak. Jól jelzi ezt, hogy a motivációjukat vizsgáló tanulmányok esetében nem szurkolóként, hanem fogyasztóként tekintenek rájuk (TRAIL – JAMES, 2001; FUNK et al. 2009). Az európai klubfutball igazán az 1990-es években szakadt két táborra (nyugati – közép-kelet-európai), amelyhez két sorozat elindulása, illetve az egész labdarúgásra komoly hatást gyakorló szabály életbe lépése kapcsolódik. 1992-ben indult el a már üzleti célokat is kitűző angol Premier League és a korábbi Bajnokcsapatok Európa-kupáját felváltó Bajnokok Ligája. Az igazán nagy horderejű változást az 1995-ben életbe lépett Bosmann-szabály jelentette, amelynek értelmében a lejáró szerződésű labdarúgók szabadon igazolhatóvá válnak, a szerződéssel rendelkezők játékjogát pedig átigazolási díj ellenében meg lehet vásárolni (HAVRAN, 2016). A szabály életbe lépését követően a kisebb, közép-európai csapatok már nem tudták megtartani értékes futballistáikat, hiszen azok racionális döntést követve a magasabb fizetés reményében a jobb lehetőségekkel bíró Big 5 ligák valamelyik csapatába igazoltak, következésképp a világklasszis tehetségek a nyugat-európai bajnokságokban koncentráltak, koncentrálnak mind a mai napig. Ezzel egyidőben a '90-es években a volt szocialista országokban az állami televízió mellett elkezdtek kereskedelmi tévétársaságok is létrejönni, így a sportcsatornák is megjelentek. A sportcsatornáknak köszönhetően a labdarúgás, más sportágakkal együtt beköltöztek a háztartások nappalijába, így hétről-hétre a legmagasabb minőségű futball-mérkőzéseket követhetik a televízió nézők.

A közép-európai labdarúgás az 1990-es években kezdett el jelentősen lemaradni, amelyet csak tovább erősített a rendszerváltást okozó gazdasági sokk, amely az emberek életszínvonalának csökkenésében, a sport alulfinanszírozottságában, a gazdasági szereplők a sportfinanszírozásból való kivonulásában mind-mind megmutatkozott (SÁRKÖZY, 2015).

A labdarúgó-mérkőzések iránti alacsony fogyasztói érdeklődést rendre a sportteljesítmény gyenge minőségével magyarázzák, azonban meg kell jegyezni, hogy a fentebb említett okok mindegyike hozzájárult ahhoz, hogy a rendszerváltást követően például Magyarországon számottevően csökkent az átlagnézőszám. Érdeemes

megvizsgálni tehát, hogy milyen tényezők befolyásolják a passzív sportfogyasztás iránti érdeklődést. Ezt célszerű két csoportra bontani, hiszen egészen más motivációs tényezőkkel találkozhatunk a helyszíni nézők, illetve a médiafogyasztók esetében. A helyszíni nézők esetében valóban megjelenik befolyásoló tényezőként a látványosság vagy a szórakozás iránti igény, csak hogy olyan szocio-kulturális tényezők is, mint a közösséghez való tartozás vagy a csapattal való azonosulás is (1. tábla). A médiafogyasztók tekintetében az élményszerzése mellett kimondottan a televízió közvetítéshez kapcsolódó tényezők jelennek meg úgy, mint a kommentátor, az idő faktor vagy a közvetítés alatti interaktivitás (1. tábla).

1. táblázat A helyszíni és médiafogyasztók motivációs tényezői

Helyszíni nézők	Médiafogyasztók
látványosság	élményszerzés
csapattal való azonosulás	tájékozottság
szórakozás	technikai elemzés
vonzalom	sportfogadás
közösséghez való tartozás	interaktivitás
	kommentátor
	időtényező

Forrás: BALOGH – BÁCSNÉ 2019a, MADARÁSZ 2018

A motivációk vizsgálata után kijelenthető, hogy teljesen más termék a helyszínen és a televízióon keresztül követve egy labdarúgó-mérkőzés, illetve más elvárásokat támasztanak egy-egy mérkőzéssel szemben, attól függően, hogy a lelátón vagy a fotelben nézik azt. A helyszíni nézők számára kiemelten fontos, hogy valamilyen kapcsolódása legyen az adott klubhoz és az azt körülvevő közösséghez, míg a televízió néző számára az élmény az elsődleges, amelyet a látványosságon és a sportteljesítményen keresztül kaphat meg.

Véleményünk szerint a helyszíni nézők jellemzésére a legjobb szó a szurkoló, míg a médián keresztül követőkre pedig a fogyasztó.

KÖVETKEZTETÉS

A klasszikus közgazdasági megközelítések helyett, melyek a mérkőzések jegyárait (KIM – TRAIL, 2010), a sportteljesítmény színvonalát (ZHANG et al. 1997), a sikerességet (MCDONALD et al. 2002) vagy a létesítményt (CLEMENS et al. 2011) helyezik a középpontba, a közép-európai labdarúgókluboknak célszerű lenne az olyan szocio-kulturális tényezőkre helyezni a hangsúlyt, mint a közösséghez való tartozás vagy a csapattal való azonosulást. Az európai futball piac bevételeinek a megoszlása, illetve a nyugat-európai és a közép-európai klubok lehetőségei közötti különbségek mind arra

mutatnak, hogy más gondolkodást, más filozófiát és ehhez kapcsolódóan más marketingstratégiát kell követniük a közép-európai csapatoknak. Amíg a nyugat-európai labdarúgást a globalizáció jellemzi, és a sikereket a globális brandtől várják, addig a közép-európai régióban a lokálpatriótizmust kellene a középpontba helyezni. A televízión keresztül nem lesz képes felvenni a versenyt egyetlen egy bajnokság sem a Big 5 ligákkal, tekintettel a hihetetlen mértékű üzleti és sportszakmai különbségekre, amely természetesen a mérkőzések színvonalára, így a szórakoztatásra is kihat, ugyanakkor a stadionok lelátóinak megtöltése, ha nehezen is, de megoldható probléma. A közép-európai futball szereplőinek elsődlegesen a közösségépítésre kell törekedniük, a helyi tradíciók, értékek felhasználásával, amelynek eredménye egy a klubhoz kötődő, lojális szurkolói bázis létrejötte lehet, akikről elmondható, hogy kevésbé érzékenyek, mint az egyszeri sportfogyasztók (Madalozzo and Villar, 2009) a mérkőzések színvonala nem kulcsfontosságú számukra, illetve nem fordulnak el a csapattól, ha elmaradnak a sikerek.

A publikáció megjelenését az EFOP-3.6.2-16-2017-00003 „Sport-, Rekreációs- és Egészséggazdasági Kooperációs Kutatóhálózat létrehozása” pályázat támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

1. András K. (2003): Üzleti elemek a sportban, a labdarúgás példáján keresztül. Doktori (PhD) értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem.
2. András K. (2004): A hivatásos labdarúgás piacai. *Vezetéstudomány*. Különszám, 40-57.
3. Bácsné Bába É., Bács B.A., Bács Z. (2019): Hazai professzionális labdarúgó klubok iparági elemzése – A magyar labdarúgás Pénz Ligája 2014-2016. *International Journal of Engineering and Management Sciences*. 3 (5), 284-296.
4. Balogh R., Bácsné Bába É. (2019)a: Az MSSC szurkolói motivációs skála adaptálása egyetemi hallgatók körében. *Studia Mundi – Economica*, 6, 3-10.
5. Balogh R., Bácsné Bába É. (2019)b: Sportszövetségi intézkedések attitűdvizsgálata. *Acta Carolus Robertus*. 9 (1), 23-33.
6. Cleland, J. (2015): *A Sociology of Football in a Global Context*. Routledge: New York.
7. Clemens M.D., Brush, G.J., Collins M.J. (2011): Analysing the professional sport experience: A hierarchical approach. *Sport Management Review*. 14 (4), 370-388.
8. Deloitte (2019): Annual Review of Football Finance 2019. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-business-group/deloitte-uk-annual-review-of-football-finance-2019.pdf>
9. Dima, T. (2015): The Business Model of European Football Club Competitions. *Procidia Economics and Finance*. 23, 1245-1252.

10. Feuillet, A., Scelles, N., Durand, C. (2019): A winner's curse in the bidding process for broadcasting rights in football? The cases of the French and UK markets. *Sport in Society*. 22 (7), 1198-1224.
11. Funk D.C., Filo K., Beaton A.A., Pritchard M. (2009): Measuring the motives of sport event attendance: Bridging the academic-practitioner divide to understanding behavior. *Sport Marketing Quarterly*. 18(3), 126–138.
12. Havran Zs. (2016): A játékosvásárlás és az eredményesség kapcsolata a hivatásos labdarúgásban. *Vezetéstudomány*. 47 (6), 30-40.
13. Kajos A., Prisztóka Gy, Paic R. (2017): A nézőtéri sportfogyasztás motivációit mérő, magyar nyelvű „SPEED-H” skála validációja és néhány eredménye. *Vezetéstudomány*. 48 (10), 19-31.
14. Kassay L. (2018): Ismerjük a helyszíni szurkolás nézői attitűdjeit a hazai hivatásos labdarúgásban? *Magyar Sporttudományi Szemle*. 19 (1), 4-12.
15. Kim Y.K., Trail G.T. (2010). Constraints and motivators: A new model to explain consumer behavior. *Journal of Sport Management*. 24 (2), 190-210.
17. Madalozzo, R., Villar, R. B. (2009): Brazilian football: What brings fans to the game. *Journal of Sports Economics*. 10 (6), 639-650.
18. Madarász T. (2018): Magyar sportsikerekben gazdag egyéni sportágak versenyképességi tényezőinek meghatározása fiatal sportfogyasztók megítélése alapján. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Debrecen.
19. Maderer D., Holtbrügge, D. (2019): International activities of football clubs, fan attitudes, and brand loyalty. *Journal of Brand Management*. 26 (4), 410-425.
20. McDonald M. A., Milner G., Hong J.B. (2002): Motivational Factors for Evaluating Sport Spectator and Participant Markets. *Sport Marketing Quarterly*. 11 (2), 100-113.
21. MLSZ (2015): A magyar labdarúgás stratégiája. A megújulás évtizede 2010-2020. https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/529/dokumentumok/mlsz_strategiai_kiadvany.pdf
22. Pawlowski, T., Nalbantis, G. (2015): Competition format, championship uncertainty and stadium attendance in European football – a small league perspective. *Applied Economics*. 47 (38), 4128-4139.
23. Sárközy T. (2015): *Magyar sportjog - Az új Polgári Törvénykönyv után*. HVG-Orac Kiadó, Budapest.
24. Sárközy T. (2017): A sport mint nemzetstratégiai ágazat. Előnyök és hátrányok, hosszú távú kilátások. *Polgári Szemle*. 13 (4-6), 143-159.
25. Statista: Revenue of the biggest (Big Five*) European soccer leagues from 1996/97 to 2019/20 (in million euros). <https://www.statista.com/statistics/261218/big-five-european-soccer-leagues-revenue/>

26. Stocker M., Szabó T. (2017): A sportirányítás gazdasági kérdései. *Magyar Sporttudományi Szemle*. Különszám, 56-78.
27. Trail, G., James, J. (2001): The motivation scale for sport consumption: assessment of the scale's psychometric properties. *Journal of Sport Behavior*. 24 (1), 108-127.
28. UEFA (2018): Club Licensing Benchmarking Report: Financial Year 2017. https://ru.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Clublicensing/02/58/99/65/2589965_DOWNLOAD.pdf
29. Várhegyi F. (2016): A sport és a televízió kapcsolata. *Testnevelés, Sport, Tudomány*. 1, 20-29.
30. Worldfootballnet. <https://www.worldfootball.net/>
31. Zhang J.J., Pease D.G., Smith D.W., Lee J.T., Lam E.T., Jambor E.A. (1997). Factors affecting the decision making of spectators to attend Minor League Hockey games. *International Sports Journal*. 1(1), 39-53.

A TOP ÖT LABDARÚGÓ BAJNOKSÁG ÖSSZEHAJONLÍTÁSA KÜLÖNBÖZŐ TÁMADÓ TELJESÍTMÉNYINDIKÁTOROK MENTÉN

Comparison of the top five football leagues along with different offensive performance indicators

Karikás Krisztián¹, Ráthonyi Gergely²

¹ Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sport- és rekreációs szervezés szak, BSc hallgató

² Debreceni Egyetemi, Gazdaságtudományi Kar, Alkalmazott Informatika és Logisztika Intézet

Összefoglaló

A világ egyik legnépszerűbb sportja a labdarúgás, mely évről-évre egyre több embert vonz világszerte. A technológia fejlődése révén a labdarúgásban egyre nagyobb teret foglal el az objektivitáson alapuló adatelemzés, melynek köszönhetően hatalmas mennyiségű adat áll rendelkezésre az ezeket vizsgáló szakembereknek. Ezek feldolgozása és felhasználása mára kulcsfontosságú a csapatok taktikájának kialakításához. A sikerességet a labdarúgásban a szezon végén összegyűjtött pontokban mérik, melyek segítségével kialakítják a bajnokság helyezéseit. Minél előkelőbb helyezést érnek el a csapatok, annál sikeresebbnek ítélik meg őket. Az eddig történt kutatások eredményei kimutatták, hogy a sikeres labdarúgó csapatok olyan kulcsfontosságú teljesítményindikátoroknál mutatnak szignifikáns különbséget a többi csapathoz képest, mint a labdabirtoklás, a kapura lövés, a kaput eltaláló lövés és a szerzett gólok száma. Jelen tanulmány célja, hogy az elmúlt öt évad viszonylatában megvizsgálja a top öt európai bajnokságban (Premier League, LaLiga, Seria A, Ligue 1, Bundesliga) azokat a támadó teljesítményindikátorokat, melyek segítségével kimutathatóak az egyes bajnokságok közötti különbségek a sikeres és sikertelen csapatok tekintetében. Emellett a nemzetközi kupaindulást jelentő helyekért, illetve a kiesés ellen harcoló csapatok pontszámok alapján történő összehasonlítását is elvégeztük mind az öt bajnokságban.

Kulcsszavak: labdarúgás, mérközélelemzés, teljesítményindikátor

Abstract

One of the most popular sports in the world is football, which attracts more and more people around the world every year. Due to the development of technology, objective data analysis is gaining more and more importance in football, thanks to the professionals, who examine huge amount of data. Processing and using these is now key to developing team tactics. Success in football is measured by the points collected at the end of the season, which are used to shape the league rankings. The higher the rankings of the teams, the more successful they are judged. The results of research to date have shown that successful football teams show significant differences from other teams in key performance indicators such as ball possession, goal shots, goal shots and number of goals scored. The aim of this study is to examine the offensive performance indicators in the top five European leagues (Premier League, LaLiga, Seria A, Ligue 1, Bundesliga) over the last five seasons to show the differences between successful and unsuccessful teams in each league. We also compared the scores for the international cup starting places and the teams fighting for relegation based on scores in all five leagues.

Keywords: *football, match analysis, performance indicators*

ELMÉLETI HÁTTÉR

A technológiai fejlődés, amin a világ keresztül ment, a sport területén is rengeteg változást eredményezett, mely alól a labdarúgás sem lehet kivétel. A felgyorsult játékmenetnek köszönhetően, melyet a különböző innovációk (labda, cipő, ruházat) eredményeztek, a játékosoknak egy-egy játék helyzetben nagyon kevés idejük van a jó megoldás, döntés meghozatalára. Ezeket a játékhelyzeteket a videóelemzés megjelenésével, akár már a félidőben is megbeszélhetik a stáb tagjai a játékosokkal, aminek köszönhetően az eredményességet növelhetik a csapatok. Az elemzést lebonthatják játékosra, csapatrészekre vagy akár az egész csapat statisztikáit megvizsgálhatják különböző indikátorok mentén. Ezeknek az indikátoroknak az elemzésével a sportszakemberek segíthetnek az edzőnek a sikeres taktika kidolgozásában, amellyel a csapat eredményesen szerepelhet a bajnokságban.

Az elmúlt években a top öt bajnokság Európában található, mely bajnokságok az angol, spanyol, francia, német, olasz. A világ legjobb játékosai és csapatai ezekben a bajnokságokban mérik össze erejüket hétről hétre a bajnoki cím érdekében. Ezen bajnokságok top csapatai rendszeresen képviseltetik magukat a legrangosabb Európai kupasorozatban a Bajnokok Ligájában és az Európa Ligában. Az elmúlt 15 évet tekintve rendre ezeknek a bajnokságoknak a csapatai nyerték meg a Bajnokok Ligája kiírását és a döntőt elvesztő csapatok is ebből a top öt bajnokságból kerültek ki.

Kutatásunk célja, hogy feltárjuk az esetleges különbségeket különböző támadó indikátorok mentén, a top öt bajnokság csapatai között. Továbbá a csapatstatisztikák vizsgálata mellett kíváncsiak voltunk arra is, hogy hogyan alakultak a bajnoki helyezések a pontszámok függvényében, az európai kupaindulást jelentő helyezések versenyében, illetve mennyire volt kiélezett a kiesés elleni harc a bajnokság utolsó harmadában végzett csapatok között. Hasonlóan a csapatstatisztikák vizsgálatánál, itt is az öt bajnokság öt szezonjának a záró tabelláját vizsgáltuk meg.

A mérkőzések, edzések során a videóelemzés segítségével generált adatok, az adatelemzésnek és annak fejlődésének köszönhetően megmutatják azokat a teljesítményindikátorokat, amelyek egy csapat sikerességét leginkább befolyásolják. Számos kutató foglalkozott már különböző indikátorok vizsgálatával, mint például a kapura lövés, labdabirtoklás, vagy épp a labdabirtoklás területének a jelentőségével.

ARAYA – LARKIN, 2014 a Premier League 2013/2014-es szezonját vizsgálták több teljesítményindikátor mentén (labdabirtoklás, kapura lövés, kaput eltaláló lövés, rövid passzok száma stb.). Két részre osztották a tabellát, a bajnokság első és utolsó tíz helyén végzett csapatra. Arra a következtetésre jutottak, hogy a bajnokság elején végzett csapatok, melyek az európai kupaszereplésért harcolnak, többet birtokolják a labdát, többet rúgnak kapura, illetve a játéktílusok a rövid passzokra épülnek, így több ilyen

játékelemet alkalmaznak, mint a bajnokság második felében végzett csapatok, melyek a kiesés ellen menekülnek. Szembetűnő volt még, hogy a sikeresebb csapatok a góljaik nagy részét a 16-on belülről érték el.

JOAQUIN – CARLOS, 2010 hasonló kutatást végzett a spanyol bajnokságban, ahol a 2008/2009-es szezon legfontosabb indikátorainak a vizsgálata után arra a megállapításokra jutottak, hogy a bajnokság első négy csapata többet lő kapura a többi csapatnál és ezeknek a lövéseknek nagyobb százaléka találja el a kaput, illetve szignifikánsan kevesebb lövésre volt szükségük ezeknek a csapatoknak a gólszerzéshez, mint a középsőhöz, illetve az alsóházhoz tartozó csapatoknak. Ebben a kutatásban is a labdabirtoklást tekintve arra a következtetésre jutottak, hogy az élcsapatok szignifikánsan többet birtokolják a labdát, mint a többi csapat.

JAVIER et al., 2016, tanulmányának az volt a célja, hogy meghatározza és kategorizálja az elit foci különféle játéktílusait különböző támadó, illetve védekező teljesítménymutatók elemzésének segítségével. A kutatásban 97 mérkőzés indikátorait elemezték a spanyol, illetve angol bajnokságban 2006/2007, illetve a 2010/2011-es szezonban. A megállapítások azt mutatták, hogy a csapat játéktílusát speciális teljesítménymutatók határozták meg és következésképpen a csapatok besorolhatók egy játéktílus-profil létrehozásához. Gyakorlati szempontból a játéktílus-profilok felhasználhatóak a különböző csapatok összehasonlítására, illetve segíthetnek felkészülni a következő ellenfélből, ezzel is segítve a versenyelőny megteremtését. Ezenkívül a csapatok speciális edzési gyakorlatok kialakítására is felhasználhatják, melyek célja a játéktílusuk javítása. CASTELLANO et al., 2012 hasonló kutatásában a 2002-es, 2006-os, illetve a 2010-es Labdarúgó Világbajnokságok 177 mérkőzését vizsgálták, ugyancsak különböző támadó, illetve védekező teljesítményindikátorok mentén, melynek célja az volt, hogy kategorizálják azokat az indikátorok, amelyek befolyásolják a mérkőzések végkimenetelét. A vizsgálat eredményeit kiértékelve arra a következtetésre jutottak, hogy a győztes, illetve vesztes csapatok között a labdabirtoklásban a legjelentősebb az eltérés, amiből a támadó játék, illetve a támadó indikátorok nagyobb hatékonysága figyelhető meg.

KERYS – ALAN, 2014 kutatásában az angol League One labdarúgó bajnokság 2012/2013-as szezonjának 46 mérkőzését vették alapul, arra keresve a választ, hogy beazonosítsák azokat a teljesítményindikátorokat, amelyek megkülönböztetik a győztes, vesztes, illetve a döntetlent hozó mérkőzéseket, továbbá meghatározni kívánták azokat a változókat, amelyek hozzájárulnak a győztes csapat sikeréhez. Ezek alapján, támadó, illetve védekező teljesítményindikátorokat vizsgáltak. Szignifikáns különbségeket azonosított a passzok számában, a sikeres passzok számába és az ellenfél térfelén történt passzok számában is. DAFOUR et al., 2017 a 2014-es Világbajnokságot vette kutatása alapjául, amelyben arra kereste a választ, hogy melyek azok a teljesítményindikátorok, amik segítségével megkülönböztethető a győztes, illetve a vesztes csapatok. Ezenkívül a kvalifikált és kieső csapatok közötti különbségeket próbálták meghatározni. A korábbi kutatásokhoz hasonlóan a győztes csapatok itt is több gólt szereztek, többet próbálkoztak a mérkőzések

alatt kapura lövessel és ezek a próbálkozások nagyobb arányban találták el az ellenfelek kapuját. Ezek az eredmények megegyeztek a kvalifikált csapatok vizsgálatánál is.

Szintén a 2014-es Világbajnokságot vizsgálva GÖRAL, 2015, arra a kérdésre kereste a választ, hogy melyek azok a statisztikai mutatók, amelyek hozzájárulhattak a német válogatott végső sikeréhez. Elemzése olyan teljesítményindikátorokra irányult, mint például a lövések, pontos lövések, sarokrúgások, pontos és nem pontos átadások, valamint a meccseken elért gólokat elemezte a gólszerzési idő és terület függvényében, amelyhez az adatokat a FIFA hivatalos oldaláról és a versenyt közvetítő TV csatornáktól gyűjtött össze. A német válogatott sikerének alapvető elemei a labdabirtoklás, a lövések és átadások pontossága voltak a kutatás alapján.

MÓDSZER

Kutatásunk során szekunder forrás- és adatfeldolgozást végeztem. Hazai és nemzetközi folyóirat adatbázisokban (Matarka, ScienceDirect, NCBI), kulcsszavas (teljesítményelemzés, teljesítményindikátor, labdarúgás, labdabirtoklás, kapura lövés, pozíció, védekezés és angol megfelelőjük) keresést hajtottam végre az elméleti háttér megismeréséhez.

Az öt bajnokság öt szezonjának a csapatstatisztikáit egy nyilvánosan elérhető adatbázisból töltöttük le, amelyek a whoscored.com oldalon voltak elérhetőek. Az említett oldalon található adatokat az Opta nevű cég gyűjti össze, mely munkakörébe tartozik számos labdarúgó bajnokságoknak adatelemzése is. A kiválasztott teljesítményindikátorokat egy összesítő Excel táblázatba töltöttük.

Az összesítő táblázatban a teljesítményindikátorokat leíró statisztikai átlagok mentén vizsgáltuk. Az itt kapott eredményeket megvizsgálva kiválasztottuk azt a négy indikátort, melyeket egy táblázatba helyeztük, az öt bajnokság, illetve az öt évad alapján, összesen négy táblázatba.

Az indikátorokon kívül mind az öt bajnokság öt szezonjának a végső táblázatát is letöltöttük, majd ezeket az Excel segítségével vizualizáltuk az első hat, illetve utolsó hat csapat esetében, a vizsgált öt évben.

EREDMÉNYEK

Az öt bajnokság elmúlt öt idényének eredményeit ismertetjük a következő táblázatokban. Az eredményeket a kiválasztott négy vizsgált teljesítményindikátor mentén mutatjuk be.

1. táblázat: Lövések átlaga mérkőzésenként az adott évadban

Évad	Bundesliga	LaLiga	Ligue 1	Premier League	Seria A
2014_2015	13,1	11,9	11,4	13,0	13,2
2015_2016	12,9	11,9	11,6	12,9	12,9
2016_2017	12,5	12,0	12,1	12,8	13,3
2017_2018	12,7	12,1	12,4	12,2	12,9
2018_2019	13,5	12,2	12,4	12,7	13,9

Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

Első vizsgálatunk a lövések mérkőzésenkénti átlagára irányul (1. táblázat), ahol az öt bajnokság öt szezonját összesítettük egy táblázatban. Átlagosan a 2018/2019-es olasz Seria A bajnokságban lőttek a legtöbbet a csapatok az összes adatot tekintve. Ebben az évadban a csapatok átlagosan 13,9-szer próbálkoztak kapura lövéssel. A legkevesebb lövést átlagosan a 2014/2015-ös francia Ligue 1 hozta, ekkor átlagosan 11,4-szer kísérleteztek. Ezt a teljesítményindikátort tekintve az évadok, illetve a bajnokságok között nem mutatkozik meg érdemleges különbség.

2. táblázat: Kaput eltaláló lövések mérkőzésenként az adott évadban

Évad	Bundesliga	LaLiga	Ligue 1	Premier League	Seria A
2014_2015	4,7	4,2	4,0	4,2	4,3
2015_2016	4,8	4,3	4,1	4,3	4,2
2016_2017	4,4	4,5	4,2	4,3	4,7
2017_2018	4,5	4,3	4,3	4,2	4,4
2018_2019	4,8	4,2	4,2	4,3	4,4

Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

Az egy mérkőzésen leadott lövések átlaga után, azt vizsgáltuk, hogy ezekből a lövésekből átlagosan hány talál kaput egy mérkőzés során (2. táblázat). Az eredmények alapján az öt bajnokság vizsgált öt évadában a csapatok átlagosan 4,0, illetve 4,8 között találják el az ellenfél kapuját. A legmagasabb átlagot (4,8) a Bundesligában találhatunk, itt két évadban is (2015/2016 és 2018/2019) hasonló eredmény született. A legalacsonyabb átlagot a 2014/2015-ös francia Ligue 1 bajnokság hozta (4,0), ami annak is köszönhető, hogy ugyanebben a szezonban a mérkőzésenkénti leadott lövések átlaga is ebben a bajnokságban volt a legalacsonyabb.

3. táblázat: Összes passzok száma átlagosan az adott évadban

Évad	Bundesliga	LaLiga	Ligue 1	Premier League	Seria A
2014_2015	465	436	443	467	465
2015_2016	469	452	470	464	468
2016_2017	468	460	469	466	483
2017_2018	473	463	464	478	487
2018_2019	481	453	457	482	474

Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

A kapura lövések és a kaput eltaláló lövések átlagának vizsgálatához hasonlóan, a passzok számát is vizsgáltuk (3. táblázat). A vizsgált eredmények alapján nincs nagy eltérés a bajnokságok és az évadok között. A Seria A 2017/2018-as szezonjában a csapatok átlagosan 487 passzt eszközöltek. A spanyol LaLiga csapatainak a taktikája általában rövid passzokra épül, ezért lehet érdekesség, hogy a 2014/2015-ös LaLiga évadban esett a legkevesebb passz (436) a vizsgált bajnokságok közül.

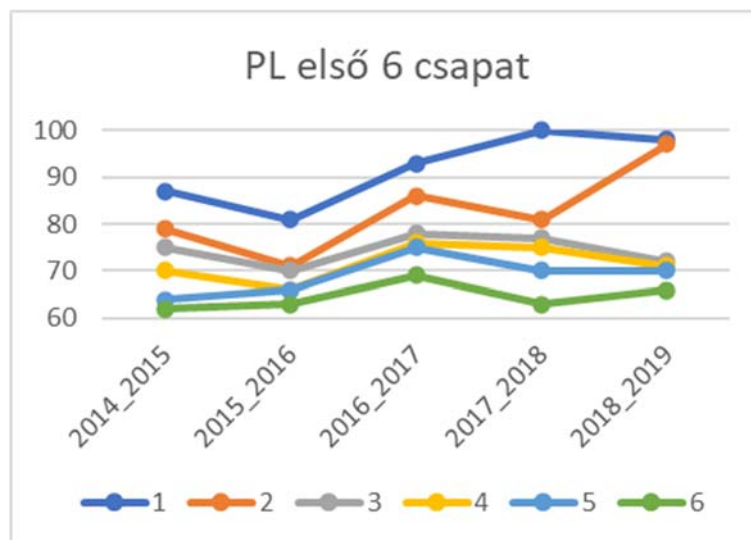
4. táblázat: A csapatok passzpontossága egy évad átlagában.

Évad	Bundesliga	LaLiga	Ligue 1	Premier League	Seria A
2014_2015	74,6%	75,9%	76,8%	78,1%	79,7%
2015_2016	75,2%	76,7%	78,1%	77,8%	78,7%
2016_2017	75,7%	77,9%	79,1%	77,9%	80,0%
2017_2018	78,0%	78,7%	79,7%	77,6%	80,3%
2018_2019	79,0%	78,2%	79,8%	78,3%	81,1%

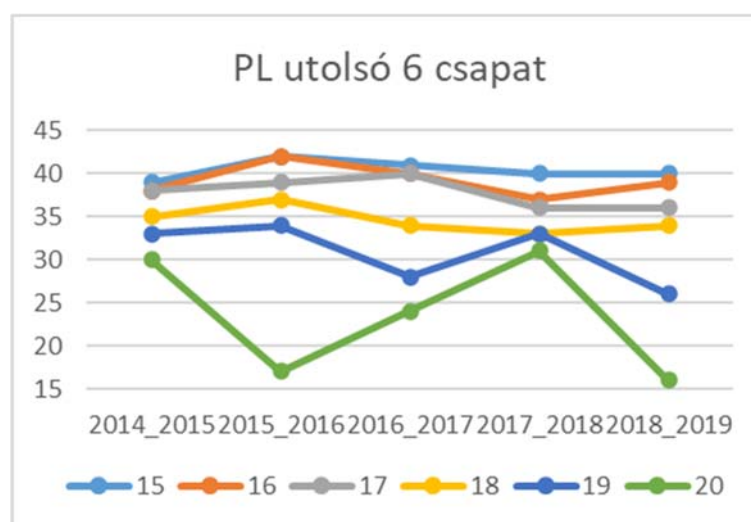
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

Az utolsó teljesítményindikátor, amit megvizsgáltunk, a csapatok passzpontossága volt az adott évad átlagában (4. táblázat). Ennél a statisztikai mutatónál is elmondható, hogy érdemleges különbség nem található az évadok és bajnokságok között. Az olasz Seria A bajnokság vizsgált utolsó három szezonja egyaránt 80% fölötti passzpontosságot eredményezett. Itt található a legnagyobb átlag is 81,1%, amelyet a 2018/2019-es évad eredményezett. A legalacsonyabb passzpontosság százalékot a német Bundesligában véltünk felfedezni a 2014/2015-ös szezonban, ekkor a csapatok átlaga 74,6% volt.

A csapatstatisztikák vizsgálata mellett arra is kíváncsiak voltunk, hogy hogyan alakultak az egyes bajnokságokban szereplő csapatok helyezése, az európai kupaindulást jelentő helyezéseket, illetve a kiesés elleni harcot tekintve. Mind az öt bajnokságban az elmúlt öt év bajnoki helyezéseit vizsgáltuk a pontszámok alapján.

1. ábra: Premier League első hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
 Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

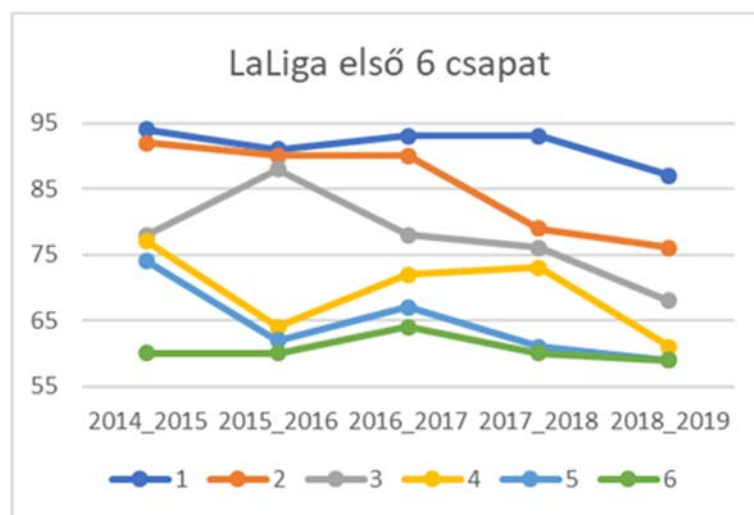

2. ábra: Premier League utolsó hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
 Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

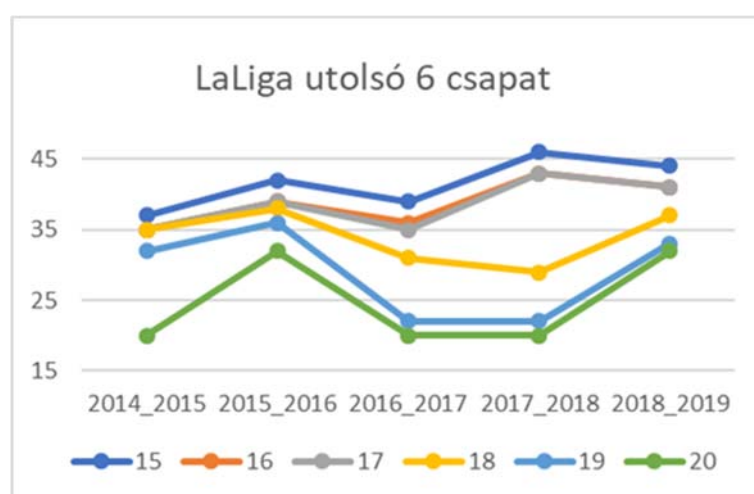
A Premier League nemzetközi kupaindulást jelentő helyezéseket vizsgálva kijelenthetjük, hogy a 3., 4., 5.-ik az öt év alatt majdnem minden évben 1-2 pont döntött a helyezésekről. Ez a rendkívül szoros végeredmény annak köszönhető, hogy az első négy helyezett indulást nyer a legrangosabb európai kupasorozatba, a Bajnokok Ligájába. A 2018/2019-es év hozta a legkiélezettebb harcot a bajnoki címért folyó harcban, illetve a bronzérem küzdelmeiben. Mindkét helyezés között (1-2, illetve 3-4) csak egy pont volt a különbség a csapatok között (1. ábra).

A Premier League-ből minden évben 3 csapat esik ki, és folytatja az angol másodosztályban. Hasonlóan az első hat csapathoz, itt is a 2018/2019-es szezon volt a legkiélezettebb a biztos bent maradáshoz vezető helyezéseket tekintve. A 18.-ik már kieső helyezett mindössze 2 ponttal maradt el a biztos bent maradáshoz vezető 17.-ik helyezettől.

Az öt évad alatt átlagosan 3,2 pont volt a különbség az utolsó kieső helyezett (18), illetve a biztos bent maradáshoz jelentő 17.-ik helyezett között. Érdekesség, hogy két szezonban is (2015/2016 és 2018/2019) 20 pontnál kevesebbet gyűjtött az utolsó helyen végző csapat a Premier League-ben (2. ábra).

3. ábra: A LaLiga első hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

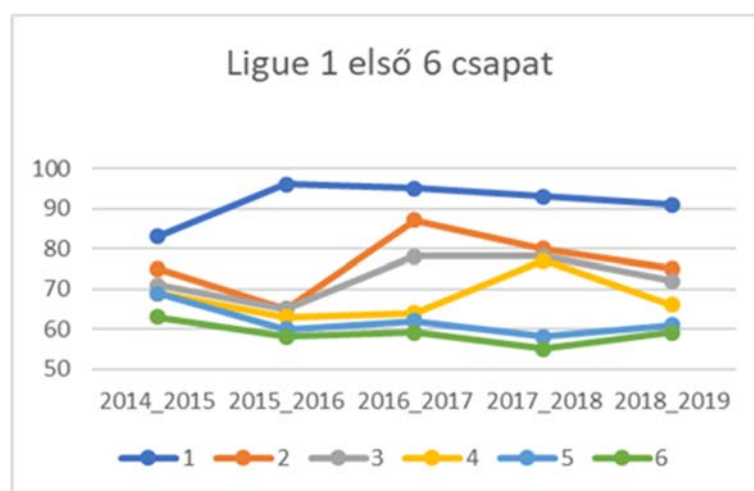

4. ábra: A LaLiga utolsó hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

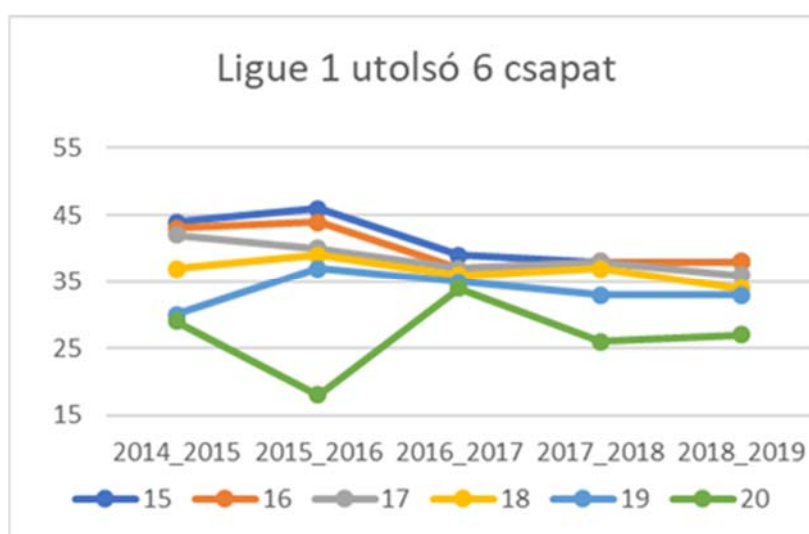
A LaLiga első hat helyezettjét tekintve láthatjuk, hogy az első két helyen végző csapat minden évben kiemelkedik a mezőnyből. Ez annak köszönhető, hogy a LaLiga-ban minden évben a Real Madrid, illetve a Barcelona csapatai a legesélyesebbek a bajnoki cím megszerzésére, így többségben ez a két csapat végzett az első két helyen az öt év alatt. A vizsgált öt évadot tekintve, átlagosan 6,2 pont volt a különbség az első, és a második helyezett között. Azonban, ha az első három vizsgált évet nézzük ez az átlag 2 pont. A kupaindulásért való harc miatt itt is szoros csata mutatkozik az 5., 6.-ik helyezett csapatok

között. Átlagosan 4 pont volt a különbség a két helyezés között, viszont, hogy ha nem vesszük figyelembe a 2014/2015-ös évadot, ahol a legtöbb volt a különbség (14 pont) ez az átlag mindössze 1,5 egység (3. ábra).

A spanyol bajnokságban is az utolsó három csapat esik ki a másodosztályba. A vizsgált évadok közül a legkiélezettebbnek tekinthető a 2014/2015-ös szezon. Ebben a bajnoki évben három csapat is azonos pontszámmal fejezte be a bajnokságot (35 pont), aminek köszönhetően a bent maradásról a jobb gólkülönbség döntött. A legszorosabb eredményt a hat csapat között a 2015/2016-os szezon hozta. Ebben az évben az utolsó és a 15.-ik helyezés között mindössze 10 pont különbséget jegyeztek fel, illetve a biztos bent maradást jelentő 17.-ik és a már kieső 16.-ik helyezések között mindössze 1 egység volt a különbség. Ezt a két helyezést tekintve, a vizsgált öt évad alatt átlagosan 4,6 pont volt a különbség (4. ábra).

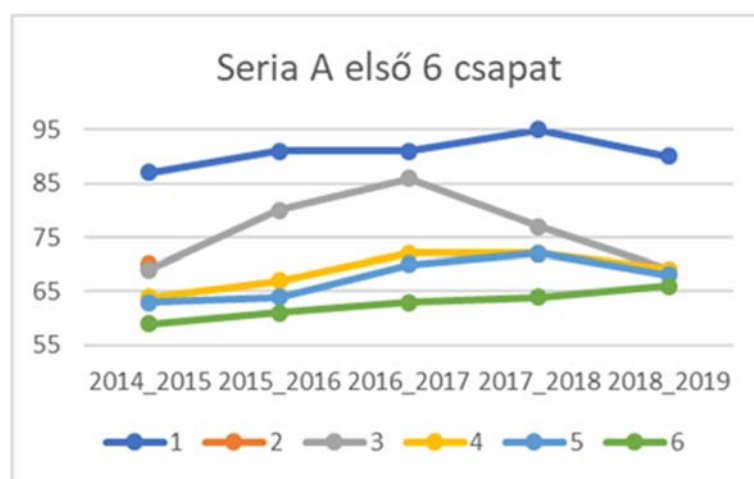
5. ábra: A Ligue 1 első hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

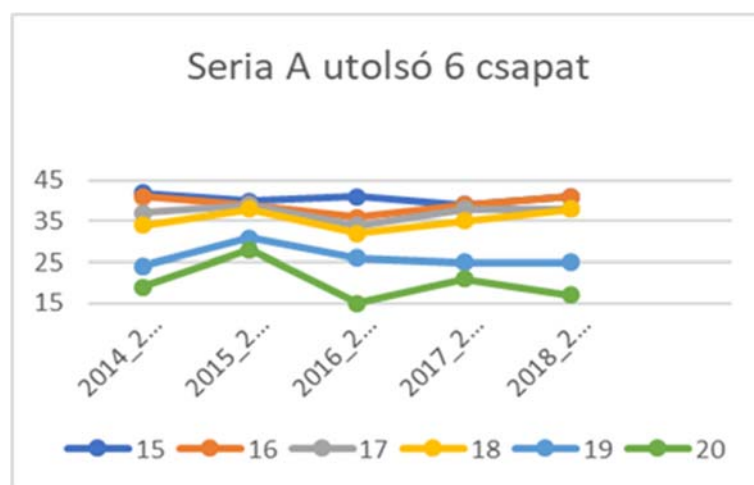
6. ábra: A Ligue 1 utolsó hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

A francia bajnokság első hat csapatát vizsgálva láthatjuk, hogy a bajnokság aranyérmese minden évben kiemelkedik a többi öt csapathoz képest. Egyedül a 2014/2015-ös, illetve a 2016/2017-es szezonban tudta megközelíteni a második helyezett csapat, mindkét esetben 8 pont volt a különbség a két helyezés között. A bajnokot követő csapatokat tekintve a legszorosabb évad a 2015/2016-os volt, amikor az öt csapat 5 pontot belül volt egymáshoz képest. Itt is beigazolódott, hogy a nemzetközi kupaindulásért hatalmas csata folyik a csapatok között, ahol csak 1-2 pontok döntenek (5. ábra).

A kiesés elleni harcot tekintve is nagyon szoros volt a bajnokság végeredménye mind az öt évadban. A 2016/2017-es szezonban az utolsó helyezett és a 16.-ik helyezett között mindössze 5 pont volt a különbség. Egy évad kivételével (2014/2015), a 19.-ik és a 16.-ik helyezések között a csapatok minden évadban a 10 pontos határon belül helyezkedtek el (6. ábra).

7. ábra: A Serie A első hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

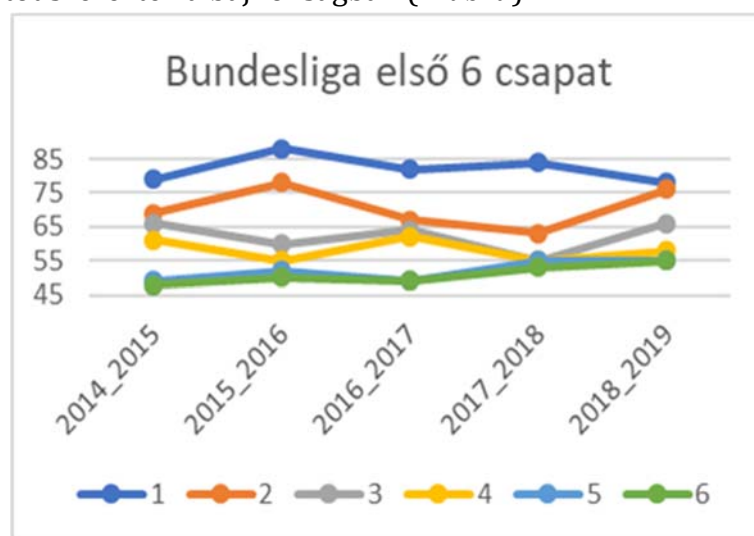

8. ábra: A Serie A utolsó hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

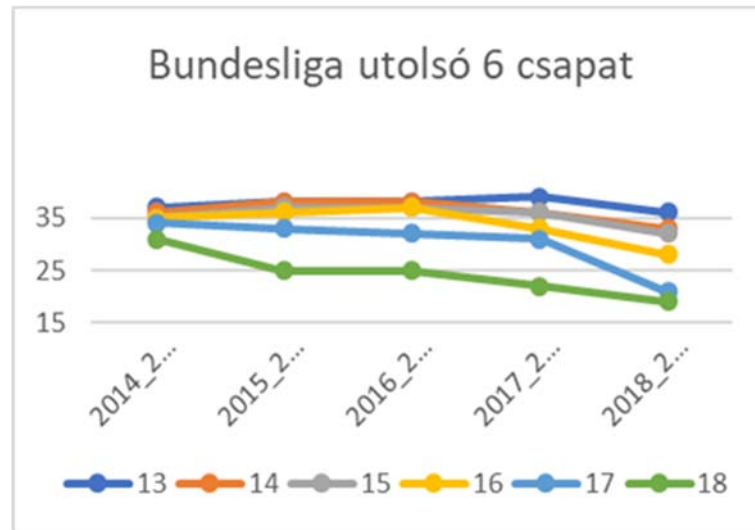
Az olasz bajnokságban a franciához hasonlóan a bajnokcsapat minden évben kiemelkedik a mezőnyből. Egyedül a 2016/2017-es szezonban került 5 pont távolságra a második helyezett csapat. A nemzetközi kupaindulást jelentő helyekért folyó küzdelemben, hasonlóan a többi bajnokságokhoz, a csapatok helyezésénél mindössze 1-2 pont döntött. A 2018/2019-es szezonban a bajnok mögötti csapatok 2 ponton belül helyezkedtek el egymáshoz képest, több csapat is azonos pontszámmal rendelkezett ebben az évadban (7. ábra).

A kiesés elleni harcot vizsgálva, kijelenthetjük, hogy a bajnokság utolsó két helyén záró csapat mind az öt évadban több pontos hátrányt halmozott fel a többi csapathoz képest. A már biztos kieső 18-ik helyezett csapat és a kiesés ellen harcoló csapatok között (17.-ik, 16.-ik, és 20.-ik helyezett) minden évadban nagyon szoros volt a végső tabella, a pontszámok alapján. A 2015/2016-os évadban négy csapat is egyetlen pontot belül végzett a bajnokságban, több csapat is pontazonossággal (8. ábra)

A német bajnokság küzdelmeiben 18 csapat vesz részt. A 2018/2019-es szezon volt a legszorosabb az aranyéremért folytatott harcban a német bajnokságban. Ebben az évadban az első és második helyezés között 2 egységnyi volt a különbség. A másik négy helyezés, mely a nemzetközi kupaindulásról dönt, minden évben szoros eredményeket hozott. Azonban a 2017/2018-as évadban volt a legszorosabb végeredmény, amikor is 2 pontra voltak egymástól a csapatok, illetve 3 csapat esetében is a gólarány döntött, mivel ugyanannyi pontot szereztek a bajnokságban (9. ábra).

9. ábra: A Bundesliga első hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

10. ábra: A Bundesliga utolsó hat helyezett csapatainak pontszáma az öt évadban
 Forrás: whoscored.com 2020, saját szerkesztés

A kiesés elleni küzdelem hasonló eredményeket hozott, mint az olasz bajnokságban. Az utolsó két helyezett csapat, több pontos hátrányban volt minden évben, az előttünk végzett csapatokhoz képest, akiknek a helyezésétől minden évben ugyancsak 1-2 pont döntött. A legszorosabb évadok a 2015/2016, illetve a 2016/2017-es évadok voltak, amikor több együttesnél is pontazonosság mutatkozott (10. ábra).

MEGBESZÉLÉS

Továbbra is a világ egyik legnépszerűbb sportja a labdarúgás, mely évről-évre egyre több embert vonz világszerte, a kiszámíthatatlan játékmenete, illetve a mérkőzések izgalma miatt. A technológiai fejlődése révén az elmúlt években, a labdarúgásban egyre nagyobb teret foglal el az objektivitáson alapuló adatelemzés. Ennek az innovációnak köszönhetően, hatalmas mennyiségű adat áll rendelkezésre a csapatok számára. Ezeknek az adatoknak a feldolgozásával az erre szakosodott szakemberek foglalkoznak. A teljesítményindikátorok vizsgálata mára kulcsfontosságú a csapatok taktikájának kialakításához, tehát kijelenthetjük, hogy szerves részét képezik a taktika kialakításának. A vizsgált teljesítményindikátorokból kiderül, hogy az európai top bajnokságok között nincs kiemelkedő különbség a kapura lövéseket, a kaput eltaláló lövéseket, a passzok számát, illetve a passzpontosságot tekintve. Mind az öt bajnokságban a csapatok hatalmas harcot vívnak az európai kupaszereplést érő helyekért, illetve azon helyekért, amelyek a biztos bent maradást jelentik az egyesületek számára.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 „Debrecen Venture Catapult Program” projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Araya J., & Larkin P. (2014). Key performance variables between the top 10 and bottom 10 teams in the English Premier League 2012/13 season. *University of Sydney Papers in HMCCE*. Vol. 2. pp. 17-29.
2. Joaquin L.B., & Carlos L.P. (2010). Performance in Team Sports: Identifying the Keys to Success in Soccer. *Journal of Human Kinetics*. Vol. 25. pp. 85-91. DOI 10.2478/v10078-010-0035-0
3. Javier F.N., Luis F., Asier Z., Paul R.F., & Allistair P.M. (2016). Attacking and defensive styles of play in soccer: analysis of Spanish and English elite teams. *Journal of Sports Sciences*. Vol. 34. pp. 2196-2204. DOI <https://doi.org/10.1080/02640414.2016.1169309>
4. Castellano J., Casamichana D., & Lago C. (2012). The Use of Match Statistics that Discriminate Between Successful and Unsuccessful Soccer Teams. *Journal of Human Kinetics*. Vol. 31. pp. 139-147. DOI: 10.2478/v10078-012-0015-7
5. Kerys H., & Allan N. (2014). Performance indicators that predict success in an English professional League One soccer team. *International Journal of Performance Analysis in Sport*. Vol. 14. pp.907-920. DOI <https://doi.org/10.1080/24748668.2014.11868767>
6. Dafour M., Phillips J., & Ernwein V. (2017). What makes the difference? Analysis of the 2014 World Cup. *Journal of Human Sport and Exercise*. Vol. 12,616-629. DOI: <https://doi.org/10.14198/jhse.2017.123.06>
7. Göral K. (2015). Performance analysis of the last champion German National Team in 2014 FIFA World Cup. *Journal of Human Sciences*. Vol. 12. No.1. DOI: 10.14687/ijhs.v12i1.3215

A SPORTLÉTESÍTMÉNYEK TÉRBELI ELHELYEZKEDÉSÉNEK JELLEGZETESSÉGEI AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

CHARACTERISTICS OF THE SPATIAL LOCATION OF SPORTS FACILITIES IN THE NORTHERN GREAT PLAIN REGION

Kozma Gábor¹

¹Debreceni Egyetem, Természettudományi és Technológiai Kar, Földtudományi Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Az egészséges életre történő nevelésben igen fontos szerepet töltenek be a sportlétesítmények, amelyek térbeli elhelyezkedésének vizsgálata a napjainkban egyre nagyobb szerepet betöltő sportföldrajz egyik fontos kutatási területének tekinthető. Ennek szellemében a tanulmány arra törekszik, hogy bemutassa sportlétesítmények térbeli elhelyezkedését egy konkrét magyarországi mintaterületen (Észak-Alföldi régió), rámutasson a települési különbségekre és az azok mögött álló okokra.

A vizsgálat információbázisát az Észak-Alföldi régió három megyéjében elvégzett felmérés biztosította, amelynek keretében tételesen felsorolásra kerültek a kiválasztott településeken működő különböző típusú sportlétesítmények.

A tanulmány legfontosabb megállapításai az alábbiakban foglalhatók össze. Egyrészt a sportlétesítmények térbeli elhelyezkedését nagymértékben befolyásolja a települések nagysága: a nagyobb lélekszámú települések a nagyobb lakossági igény és az ehhez kapcsolódó nagyobb vásárlóerő következtében több jobb és változatosabb sportinfrastruktúrával rendelkeznek. Másrészt a különböző méretű települések közötti különbséget a legkisebb a versenysport vonatkozásában lehet megfigyelni, amely a szinte minden településen jelen lévő labdarúgó-pályákkal magyarázható. Harmadrészt fontos befolyásoló tényezőnek tekinthető a települések közigazgatási jogállása is: a járásközponti szereppel rendelkező települések adottságai jobbak bizonyultak, és ez a különbség a legkisebb a 10.000-50.000 fő lakosságcategória esetében volt.

Kulcsszavak: sportlétesítmények, Észak-Alföldi régió, területi sajátosságok, települések

Abstract

Sports facilities play a very important role in the education to a healthy lifestyle, and the study of their spatial distribution and location can be considered as one of the important research areas of sports geography which has an increasing role today. In the spirit of this, the study aims at analysing the spatial distribution of sports facilities in a specific sample area in Hungary (Northern Great Plain region), pointing out the differences and its reasons on the settlement level.

The information base of the study was provided by a survey conducted in the three counties of the Northern Great Plain region, in the framework of which the different types of sports facilities operating in the selected settlements were listed one by one.

The main findings of the study can be summarised as it follows. First, the spatial location of sports facilities is greatly influenced by the size of settlements: settlements with a larger population have more and diverse sports infrastructure due to higher population demand and the associated higher purchasing power. Second, the difference between settlements of different sizes is the smallest in terms of competitive sports, which can be explained by football-grounds being present in almost all settlements. Third, the administrative status of the settlements can also be considered an important influencing factor: the specificities of the settlements with a district-centre role proved to be better, and this difference was the smallest in the case of the settlements with 10,000-50,000 inhabitants.

Key words: sports facilities, Northern Great Plain region, spatial characteristic, settlements

BEVEZETÉS – ELMÉLETI HÁTTÉR

A társadalomföldrajzon belül az utóbbi évtizedben egyre nagyobb szerepet betöltő sportföldrajz (BÁNHIDI, 2011; ILIES ET AL., 2014; KOZMA, 2014; WISE – KOHE, 2020) egyik kiemelt kutatási területe a sportlétesítmények térbeli elhelyezkedésének vizsgálata, amely több ténnyel is magyarázható. Egyrészt a kutatások rámutattak arra, hogy az egészséges életmódhoz nélkülözhetetlen sportolási tevékenység szoros összefüggést mutat a sportlétesítmények földrajzi eloszlásával. Másrészt a sportlétesítmények az elmúlt időszakban igen fontos szerepet töltöttek be a nagyvárosok egyes területeinek megújításában (gyakran zászlóshajó-projekteként is szolgáltak). A sportlétesítmények földrajzi eloszlásával foglalkozó vizsgálatok alapvetően két térbeli szintre helyezték a hangsúlyt: elemezték a települések közötti különbségeket, illetve a településen/települési agglomeráción belüli viszonyokat.

A települések közötti különbségek területén elvégzett elemzések igen változatos eredményeket mutattak fel. A skandináv országok (Dánia és Norvégia) helyzetét bemutató vizsgálat (RAFOSS – TROELSEN, 2010) eredményei szerint a vidéki térségek a relatív (egy főre jutó) értékeket tekintve jobb ellátottsággal rendelkeznek, mint a városok, az 1990-es évtizedben megjelent, a korábbiól mozgásformákat elősegítő létesítmények (pl. fitness-központok, műjégpályák, multifunkcionális központok) esetében ugyanakkor egyértelmű a nagyvárosok és sűrűbben lakott országrészek előnye.

A hollandiai viszonyokat feltáró kutatás (HOEKMAN ET AL., 2016) részben hasonló, részben eltérő eredményeket hozott. Egyrészt itt is jól kimutatható volt, hogy az urbanizáltsági szint csökkenésével emelkedik a sportlétesítmények relatív (10.000 főre jutó) értéke (a létesítményekhez való átlagos távolság ugyanakkor a városi térségekben sokkal alacsonyabb volt), másrészt a sportlétesítmények egyes típusainak (pl. fitness-központ, golf-pálya, uszoda, sportcsarnok) elterjedtségét tekintve nem lehetett nagyobb különbségeket megállapítani a vidéki és városi térségek között.

Higgs és szerzőtársai (HIGGS ET AL., 2015) által Walesben végzett elemzések a lakosság deprivációs helyzetének a fontosságát emelték ki: a depriváció által leginkább sújtott országrészekben elsősorban a közszféra tulajdonában lévő sportlétesítmények dominálnak.

A települések szintjén elvégzett elemzések vonatkozásában Kanadában végzett kutatás egyrészt rámutatott arra, hogy a nagyvárosi magasabb relatív értéket a szuburbanizációs zóna első övezetében elhelyezkedő települések alacsonyabb értéke követi, a távolabbi elővárosok ugyanakkor ismét jobb értékekkel rendelkeznek (O'REILLY ET AL, 2015). Másrészt a létesítmények minőségi jellemzőit (pl. kiegészítő szolgáltatások megléte, parkolóhelyek száma, öltözők száma) tekintve is megfigyelhetők voltak bizonyos különbségek: a nagyvárosban – elsősorban a régi építésnek köszönhetően – inkább az alacsonyabb vonzerővel rendelkező létesítmények jellemzőek, és ezt a szuburbanizációs zóna első övezetében magasabb értékek, majd a második övezetben alacsonyabb – de a nagyvárosinál jobb – értékek követték.

A németországi Hamburgban végzett vizsgálatok (FEDDERSEN – AHLFELDT, 2020) – hasonlóságot mutatva a walesi elemzésekkel – rámutattak az egyes városrészek jövedelmi viszonyainak a fontosságára. Egyrészt helyi önkormányzatok kezelésében lévő sportlétesítmények elsősorban az alacsonyabb jövedelmű rétegek által lakott városrészekbe koncentrálódnak, másrészt a privát szféra által tulajdonában álló sport-infrastruktúra (pl. tenisz-pályák) a nagyobb vásárlóerővel rendelkező városrészeket preferálják. Emellett általános tendenciának tekinthető, hogy a bevándorlók által lakott városrészek az átlagnál alacsonyabb sportlétesítmény-ellátottsággal rendelkeznek. A jövedelmi viszonyok fontosságát emelték ki a párizsi régióra vonatkozó kutatásaik eredményeként Billaudeau és munkatársai is (BILLAUDEAU ET AL., 2011), és ők is hangsúlyozták a sportlétesítmények egyes típusai közötti különbségeket.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálatok során az Észak-Alföldi régió három megyéjében a tankerületi központoktól kapott információkra, az Internetre és személyes terepbejárásra támaszkodva települési szinten vizsgáltam a sportlétesítmények földrajzi elhelyezkedését. A kutatásba bevont települések (Hajdú-Bihar megye – 28 település, Jász-Nagykun-Szolnok megye – 28 település, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – 40 település; *1. ábra*) kiválasztása során arra törekedtem, hogy azok mind a lakosságszám, mind pedig jogállás szerint tükrözzék a megyék településhálózatát, és így jól kimutathatók legyenek a települések közötti különbségek.

1. ábra: A vizsgálatba bevont települések

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgálat során a sportlétesítményeknek különböző típusait különítettem el (1. táblázat), és a nemzetközi szakirodalomra (pl. LAMB ET AL., 2010) támaszkodva súlyozás révén arra törekedtem, hogy az ellátottságot egy összesített számmal is kifejezzem.

1. táblázat: A komplex mutatószám kiszámításához használt szorzószámok

		pontszámok
iskolai tornaterem	450 m ² -nél kisebb	1,0
	450-900 m ²	1,6
	900 m ² -nél nagyobb	2,2
műfüves kispálya	szabadtéren	1,6
	teremben	2,2
tenispálya	szabadtéren	1,6
	teremben	2,0
uszoda	25-33 méteres szabadtéri	1,6
	25-33 méteres fedett	2,0
	50 méteres szabadtéri	1,8
	50 méteres szabadtéri	2,4
fitnesz-terem		2,4
sportcsarnok		3,0
labdarúgó	természetes füves	1,8
nagypálya	műfüves	2,2

Forrás: saját munka

EREDMÉNYEK

A különböző nagyságú települések sportlétesítményekkel való ellátottságát tekintve igen jól kirajzolódik a településnagyság erőteljes befolyásoló hatása. Az ellátottságot komplex módon tükröző mutató (2. táblázat) a lakosságszám csökkenésével egyre kisebb lesz, és ez a folyamat mind a három megyében jól megfigyelhető (az egyes megyék értékei között nagyobb eltérések alig mutathatók ki).

2. táblázat: Az egyes települések sportlétesítményekkel való ellátottságát tükröző összetett mutató értékének települési átlaga a különböző nagyságú településkategóriákban az Észak-Alföldi régió egyes megyéiben

lakosságszám-kategória	Hajdú-Bihar megye	Jász-Nagykun-Szolnok megye	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	Észak-Alföldi régió
kevesebb, mint 1.000 fő	0,9	2,4	1,8	1,7
1.000-2.000 fő	2,8	3,6	3,3	3,3
2.000-5.000 fő	4,3	5,3	6,4	5,4
5.000-10.000 fő	14,0	12,2	13,8	13,5
10.000-50.000 fő	28,2	29,9	31,9	29,9
50.000 fő felett	230,7	101,6	141,2	157,8

Forrás: saját adatgyűjtésre alapján az 1. táblázatban bemutatott módszerre támaszkodva

A településnagyság erőteljes meghatározó szerepét tükrözik a különböző kategóriákba tartozó sportlétesítményekkel kapcsolatos adatok is (3. táblázat). Az iskolai tornatermek vonatkozásában jól megfigyelhető, a nagyobb méretű tornatermek elsősorban a 10.000 főnél népesebb települések iskoláiba koncentrálnak, míg a kisebb településeken döntő szerepet töltenek be a 450 m-nél kisebb objektumok. A 1.000 főnél kisebb települések esetén a 19 településből mindössze nyolcban működik általános iskola, és közülük hét tornateremmel is rendelkezik (igaz ez a legkisebb kategóriába sorolható).

3. táblázat: Az iskolákban meglévő tornatermek mérete a különböző nagyságú településkategóriákban, az Észak-Alföldi régióban (%)

lakosságszám-kategória	450 m ² -nél kisebb	450-900 m ²	900 m ² -nél nagyobb
kevesebb, mint 1.000 fő	100,0	0,0	0,0
1.000-2.000 fő	86,7	13,3	0,0
2.000-5.000 fő	78,6	21,4	0,0
5.000-10.000 fő	60,4	33,3	6,3
10.000-50.000 fő	67,3	22,4	10,3
50.000 fő felett	65,0	20,0	15,0

Forrás: saját adatgyűjtés

A lakosság sportolási tevékenységét szolgáló létesítmények esetében is hasonló tendenciák figyelhetők meg (4. táblázat). A kisebb településeken szinte egyáltalán nincsenek ilyen létesítmények (sajnos ebbe a körbe tartoznak a 2.000-5.000 közötti lakosságszámú települések is), és teljes körű ellátottság (minimum egy-egy tenispálya, uszoda és fitness-terme) csak a 10.000 főnél nagyobb településekre jellemző.

4. táblázat: A lakosság sportolását szolgáló létesítmények száma és átlaga a különböző nagyságú településeken az Észak-Alföldi régióban (átlag – egy településre jutó érték)

		A	B	C	D	E	F
szabadtéri tenispályák	száma	0	0	2	14	39	47
	átlaga	0,0	0,0	0,1	0,8	2,2	15,7
fedett tenispályák	száma	0	0	1	0	5	18
	átlaga	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	6,0
fitness-termek	száma	0	1	1	11	36	35
	átlaga	0,0	0,0	0,0	0,6	2,0	11,7
uszodák (db)	rövidpályás ^a nyitott	0	0	0	6	10	0
	rövidpályás ^a fedett	0	0	4	3	8	7
	rendes ^b nyitott	0	0	0	1	6	3
	rendes ^b fedett	0	0	0	1	3	3

A - kevesebb, mint 1.000 fő, B - 1.000-2.000 fő, C - 2.000-5.000 fő, D - 5.000-10.000 fő, E - 10.000-50.000 fő, F - 50.000 fő felett, a – 25-33 méteres, b – 50 méteres

Forrás: saját adatgyűjtés

A versenysportot szolgáló létesítmények esetében (5. táblázat) egy kicsit pozitívabb kép állapítható meg. Egyrészt igaz, hogy a sportolást minden körülmények között lehetővé tevő műfüves pályák, valamint a teremsportok művelését magas szinten biztosító sportcsarnokok alapvetően csak a 10.000 főnél nagyobb településeken jellemzőek. Az 5.000 és 10.000 fő közötti lakosságszámú települések 44,4%-a rendelkezik sportcsarnokkal és a 11,1 %-a műfüves nagypályával, ugyanakkor a természetes füves pályák hiánya csak az 1.000 főnél kisebb települések esetében figyelhető meg.

5. táblázat: A lakosság sportolását szolgáló létesítmények száma és átlaga a különböző nagyságú településeken az Észak-Alföldi régióban (átlag – egy településre jutó érték)

		A	B	C	D	E	F
sport-csarnokok	száma	0	0	1	8	23	7
	átlaga	0,0	0,0	0,0	0,4	1,3	2,3
természetes füves nagypályák	száma	12	16	27	29	34	24
	átlaga	0,6	1,0	1,2	1,6	1,9	8,0
műfüves nagypályák	száma	0	0	0	2	9	7
	átlaga	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	2,3

A - kevesebb, mint 1.000 fő, B - 1.000-2.000 fő, C - 2.000-5.000 fő, D - 5.000-10.000 fő, E - 10.000-50.000 fő, F - 50.000 fő felett

Forrás: saját adatgyűjtés

A fentiekben bemutatott különbségek háttérében elsősorban az a tény áll, hogy a nagyobb lakosságszámú településeken nagyobb és változatosabb igény merül fel a sportolásra, és általában a társadalom is nagyobb jövedelemmel rendelkezik ahhoz, hogy igénybe vegye ezeket a szolgáltatásokat.

A három nagy sportlétesítmény-típus eloszlásának egyenlőtlenségét vizsgálva (6. táblázat) a legnagyobb különbség (és így a legegyenlőtlenebb eloszlás) a szabadidősport esetében figyelhető meg, ezt követi az iskolai sport és a versenysport. Ennek háttérében véleményem szerint az áll, hogy szabadidősporthoz tartozó létesítmények látogatása jelentős pénzügyi erőforrásokat igényel, míg ezzel szemben a versenysport egyik alapját jelentő labdarúgópályák, mint korábban utaltam rá, szinte minden településen jelen vannak. Az előbbi állítást igazolja, hogy a szabadidősport esetében a három nagy sportlétesítmény-típus közül a pontszámok alapján a legnagyobb koncentráció a legtöbb pénzügyi erőforrást igénylő tenisz-infrastruktúra esetében tapasztalható

6. táblázat: Az egyes népességekategóriákba tartozó települések sportlétesítményekkel való ellátottsága átlagpontszámának aránya az adott létesítmény-típuson belül (%)

	iskolai sport	szabadidősport	versenysport	minden létesítmény
kevesebb, mint 1.000 fő	0,53	0,11	2,47	0,78
1.000-2.000 fő	1,76	0,22	4,04	1,57
2.000-5.000 fő	2,46	0,78	5,17	2,30
5.000-10.000 fő	5,98	4,21	10,11	6,11
10.000-50.000 fő	13,18	12,86	18,65	14,30
50.000 fő felett	76,10	81,82	59,55	74,95
összesen	100,00	100,00	100,00	100,00

Forrás: saját adatgyűjtés

A vizsgálat következő nagyobb egysége a települések közigazgatási szerepkörének hatását elemezte. Ennek során az összehasonlításban csak három népesség-kategória került be, mivel csak ezek esetében fordultak elő járásközponti és nem járásközponti települések. Az ellátottságot tükröző komplex mutató esetében (7. táblázat) a közigazgatási szerepkör erőteljes hatását lehet kimutatni: a járásközpontok értékei mind a három népesség-kategóriában jelentős mértékben meghaladják az összes település adatát.

7. táblázat: A járásközpontok sportlétesítményekkel való ellátottságának települési átlagpontszáma az adott lakosságszám-kategóriába tartozó összes településhez viszonyítva

lakosságszám-kategória	összes település	járásközpont-település
2.000-5.000 fő	5,4	10,5
5.000-10.000 fő	13,5	18,3
10.000-50.000 fő	29,9	31,4

Forrás: saját adatgyűjtésre alapján az 1. táblázatban bemutatott módszerre támaszkodva

A járásközpontok kiemelt szerepe az egyes sportlétesítmények minőségi mutatóinál is megmutatkozik. Egyrészt az iskolák vonatkozásában megfigyelhető (8. táblázat), hogy a járásközpontokban működő iskolák nagyobb méretű tornatermekkel rendelkeznek, mint a többi település. Ennek hátterében elsősorban az áll, hogy a település közigazgatási központi szerepköréből adódóan e létesítmények a legtöbb esetben nagyobb diáklétszámmal rendelkeznek (a környékből is sokan járnak be ezekbe), és ez természetesen szükségessé tette a nagyobb tornatermek építését.

8. táblázat: Az adott lakosságszám-kategóriába tartozó összes település és a járásközpontok tornatermeinek nagyság szerinti megoszlása (%)

		450 m ² -nél kisebb	450-900 m ²	900 m ² -nél nagyobb
összes település	2.000-5.000 fő	78,6	21,4	0,0
	5.000-10.000 fő	60,4	33,3	6,3
	10.000-50.000 fő	67,3	22,4	10,3
járásközpontok	2.000-5.000 fő	71,4	28,6	0,0
	5.000-10.000 fő	57,1	35,7	7,2
	10.000-50.000 fő	64,8	23,1	12,1

Forrás: saját adatgyűjtés

Másrészt a szabadidősporthoz kapcsolódó létesítmények esetében jól kirajzolódik a járásközpontok kedvezőbb helyzete (9. táblázat): mind a három létesítménytípusnál ezen települések jobb adottságokat tudnak felmutatni. Igen érdekes tény ugyanakkor, hogy a 5.000-10.000 fős települések esetében sokkal nagyobbak a különbségek, mint a 10.000-50.000 fős településeknél, amely valószínűleg arra vezethető vissza, hogy az előbbi kategóriánál a járásközpont szerep sokkal erősebb jelentőséggel bír (pl. sokkal több kiegészítő funkció kapcsolódik hozzá), mint a 10.000-50.000 fős településeknél.

9. táblázat: Az adott lakosságszám-kategóriába tartozó összes település és a járásközpontok szabadidősporthoz kapcsolódó létesítményekkel való ellátottsága

		összes település		járásközpontok	
		A	B	A	B
szabadtéri tenispályák	száma	14	39	10	36
	átlaga	0,8	2,2	1,2	2,4
fitness-termek	száma	11	36	8	33
	átlaga	0,6	2,0	1,0	2,2
uszodák	rövidpályás ^a (db)	9	18	7	16
	rövidpályás ^a (átlag)	0,5	1,0	0,9	1,1
	rendes ^b (db)	x	9	x	8
	rendes ^b (átlag)	x	0,5	x	0,5

A - 5.000-10.000 fő, B - 10.000-50.000 fő, a – 25-33 méteres, b – 50 méteres, x – az alacsony elemszám miatt nem számolható

Forrás: saját adatgyűjtés

Harmadrészt a minőségi különbségek versenysport vonatkozásában is megfigyelhetők (az alacsony elemszám miatt itt nem lehetett a legtöbb esetben elvégezni a számításokat), igaz a legkisebb mértékben (10. táblázat), amely alapvetően két ténnyel magyarázható. Az előző táblázat magyarázatánál említett okok miatt a legnagyobb településkategóriába tartozó járásközpontok értékei alig haladják meg a teljes települési kör adatát, valamint természetes füves pályák esetében az 5. táblázatnál megadott magyarázat miatt sincs jelentős különbség az összes település és a járásközpontok adatai között.

10. táblázat: Az adott lakosságszám-kategóriába tartozó összes település és a járásközpontok versenysporthoz kapcsolódó létesítményekkel való ellátottsága

		összes település			járásközpontok		
		A	B	C	A	B	C
sport-csarnokok	száma	x	8	23	x	6	19
	átlaga	x	0,4	1,3	x	0,8	1,3
természetes füves nagypályák	száma	27	29	34	4	14	29
	átlaga	1,2	1,6	1,9	1,3	1,7	1,9
műfüves nagypályák	száma	x	x	9	x	x	9
	átlaga	x	x	0,5	x	x	0,6

A - 2.000-5.000 fő, B - 5.000-10.000 fő, C - 10.000-50.000 fő, x – az alacsony elemszám miatt nem számolható

Forrás: saját adatgyűjtés

KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmány legfontosabb megállapításait az alábbiakban lehet összefoglalni. Egyrészt a sportlétesítmények térbeli elhelyezkedését nagymértékben befolyásolja a települések nagysága: a nagyobb lélekszámú települések a nagyobb lakossági igény és az ehhez kapcsolódó nagyobb vásárlóerő következtében több jobb és változatosabb sportinfrastruktúrával rendelkeznek. Másrészt a különböző méretű települések közötti különbséget a legkisebb a versenysport vonatkozásában lehet megfigyelni, amely a szinte minden településen jelen lévő labdarúgó-pályákkal magyarázható. Harmadrészt fontos befolyásoló tényezőnek tekinthető a települések közigazgatási jogállása is: a járásközponti szereppel rendelkező települések adottságai jobbak bizonyultak, és ez a különbség a legkisebb a 10.000-50.000 fő lakosságcategória esetében volt.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.2.-16-2017-00003 „Sport-Rekreációs és Egészséggazdasági Kooperációs Kutatóhálózat létrehozása” projekt támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Bánhidi, M. (2011). *Sportföldrajz*. Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
2. Billaudeau, N., Oppert, J-M., Simon, Ch., Charreire, H., Casey, R., Salze, P., Badariotti, D., Banos, A., Weber, Ch. & Chaix, B. (2011). Investigating disparities in spatial accessibility to and characteristics of sport facilities: Direction, strength, and spatial scale of associations with area income. *Health and Place*, 17, 114-121.
3. Feddersen, A., & Ahlfeldt, G. M. (2010). Geography of a Sports Metropolis. *Région Et Développement*, 31, 12-26.
4. Higgs, G., Langford, M., & Norman, P. (2015). Accessibility to sport facilities in Wales: A GIS-based analysis of socioeconomic variations in provision. *Geoforum*, 62, 105-120.
5. Hoekman, R., Breedveld, K., & Kraaykamp, G. (2016). A landscape of sport facilities in the Netherlands. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8, (2), 305-320.
6. Ilies, A., Dehoorne, O., Wendt, J., & Kozma, G. (2014). For Geography and Sport, Sport Geography or Geography of Sport. *Geosport for Society*, 1, (1-2), 5-12.
7. Kozma, G. (2014). The spatial development of sports facilities within the cities: a Central European case study. *Geosport for Society*, 1 (1-2), 13-20.
8. Lamb, K.E., Ferguson, N.S., Wang, Y., Ogilvie, D., & Ellaway, A. (2010). Distribution of physical activity facilities in Scotland by small areas measures of deprivation and urbanicity. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7, 76.
9. O'Reilly, N., Berger, I. E., Hernandez, T., Parent, M.M. & Séguin, B. (2015). Urban sportscares: An environmental deterministic perspective on the management of youth sport participation. *Sport Managment Review*, 18, (2), 291-307.
10. Rafoss, K., & Troelsen, J. (2010). Sports facilities for all? The financing, distribution and use of sports facilities in Scandinavian countries. *Sport in Society*, 13, (4), 643-656.
11. Wise N. & Kohe G. Z. (2020). Sports geography: new approaches, perspectives and directions. *Sport in Society*, 23, (1), 1-10,

TÖRZS ÉS ALSÓ VÉGTAG STABILITÁSÁNAK INTERVENCIÓJA LABDAJÁTÉKOSOK KÖRÉBEN

INTERVENTION OF STABILITY OF THE TRUNK AND LOWER LIMBS AMONG BALL
PLAYERS

Lepp Kitti, Némethné Gyurcsik Zsuzsanna

Debreceni Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Sportorvosi Tanszék, Debrecen

Összefoglaló

A kosárlabdások technikai hátterét a törzs és végtag izmainak összehangolt működése biztosítja az alsó végtag szempontjából. A mély és felületes hasizmok aktivitása a mozgó és a támaszkodó végtag stabilizáló, gyorsító, fékező funkcióját biztosítja. A sérülés prevenció fontos alapeleme a stabilizátorok megfelelő működése. Az állapotfelmérés során végzett nemzetközileg is elfogadott tesztek lehetővé teszik a játékosok fizikális kondíciójának felmérését és a célzott intervenciós program tervezését. A kutatási program célja, kosárlabdázók törzs és alsó végtag izmainak stabilizáló funkciójának mérése, célzott intervenciós program kidolgozása és megtartása. A célcsoportunk az U16-os kosaras játékosok (15 fő.) Kiinduló adatok felmérésénél mozgásszervi vizsgálatokat végeztünk a törzs és alsóvégtagi stabilitásra kiterjedő vizsgálatokkal, speciális tesztek segítségével. Nemzetközileg is alkalmazott standard tesztek: Single leg squat teszt (sec.), Single leg squat on TOGU teszt (sec.), Single leg wall-sit teszt (sec.) Single leg wall-sit with ball (sec.) Single leg bridge (sec.). Az intervenciós program 5 héten keresztül, 10 alkalommal hetente kétszer 30 percen keresztül tartott. Az adatokból átlagot és szórást számoltunk, a szignifikancia szintet t-próbával, vagy Mann-Whitney teszttel állapítottuk meg ($p < 0,05$). A technikai hátteret és eredményeket figyelembe véve meghatározzuk a tornaprogram hatékonyságát valamint, hogy egy funkcionális szemléletmódra alapozott intervenciós program milyen mértékben befolyásolja a törzs és alsó végtag szinergista működését a meghatározott tesztpozíciókban.

Kulcsszavak: vizsgálat, intervenció, ízületi stabilitás

Abstract

The technical background of the basketball players is determined by its lower endpoint and ultimately provides a coordinated functional assurance of its muscles. The activity of the deep and superficial abdominal muscles is a function of the moving, jumping limbs, kicking and the supporting, limiting and stabilizing functions of the supporting limb. The operation of stabilizers is a basic main element of injury prevention. During the health check, routine testing options should be checked and a targeted intervention program developed. The goal of the research was to measure the lower final and torso stabilization functions of basketball players by analyzing and classifying the various technical knowledge into the group, as well as statistical classification and analysis of the target groups. The U16 basketball players were tested by us. A musculoskeletal comparative study was performed specifically with an examination of the stability of the torso and the lower limb, with special tests. Internationally Used Standard Tests: Single Leg Squat test (sec.), Single Leg Squat on TOGU test (sec.), Single leg wall-sit test (sec.) Single leg wall-sit with a

ball (sec.) and Single leg bridge (sec.). The intervention program lasted for 5 weeks, 10 times twice a week for 30 minutes. Mean and standard deviation were calculated from the data, and the significance level was determined by t-test or Mann-Whitney test ($p < 0.05$). Considering the technical background and developing the results determine the effectiveness of the intervention program, that is a functional approach-based program that needs to be introduced into the body and the final determination of the synergistic function from a special test position bank.

Keywords: observation, intervention, joints stability

ELMÉLETI HÁTTÉR

A különböző labdajátékok technikai hátterét az alsó végtag szempontjából a törzs és végtag izmainak összehangolt működése biztosítja. A felületes és mély hasizmok aktivitása a mozgó (rúgó, ugró végtag), valamint a támaszkodó végtag gyorsító, fékező és stabilizáló funkcióját biztosítja. Az izmok működéséhez szükséges optimális erő, flexibilitás, állóképesség és gyorsaság mellett fontos a mozgulatok stabilizálása, a külső erőkkel szembeni stabilizáló képesség (HORAN, 2014). A sérülés prevenció egyik alapeleme a stabilizátorok működése. Az állapotfelmérés során alkalmazott standard tesztek lehetővé teszik a játékosok fizikális kondíciójának után követését és a célzott intervenciós program tervezését (LEETUN, 2004).

CÉLKITŰZÉS

- A kosárlabdázók törzs és alsó végtag izmainak stabilizáló funkciójának mérése
- Az intervenciós program felállításával a törzs és alsó végtag stabilitásának növelése
- A kosárlabdázók statisztikai összehasonlítása, elemzése, kiértékelése

Célcsoportunk a Debreceni Sportiskola-Sportcentrum kosárlabdás, U16-os korosztálya (15 fő). Mozgásszervi összehasonlító vizsgálatot végeztünk célzottan a törzs és alsóvégtagi stabilitásra kiterjedő vizsgálatokkal, nemzetközileg is alkalmazott speciális tesztek segítségével. Az 5 hetes intervenciós programmal célunk a törzs és alsó végtag stabilitásának növelése a kosárlabdázó csapat körében. Az első 3 hét talajgyakorlatokból, 3-5 hétig instabil felszínnel összekötött talajgyakorlatokra épített intervenciós programból állt, 30 percen keresztül. Különböző testhelyzetekben, dominánsan zárt láncú feladatok, bridge, plank, push up pozíciók, valamint a vertikális testhelyzetek adaptálva a teszt pozíciókhoz, mint a Single leg teszt, Single leg wall sit teszt.

MÓDSZER

INTERVENCIÓS PROGRAM

Az intervenciós program 5 héten keresztül hetente kétszer, az edzés végén 30 percből állt. Az első 3 héten talajgyakorlatokat végeztünk, amely különböző alsó végtag és törzserősítő elemekből állt, az ízületvédelem mellett, a stabilitás és erősítés volt a célunk. A harmadik héttől instabil felszínként a fitballt használtuk, proprioceptív tréning alkalmazásával, megtartva az alsó végtag-törzs erősítését fő szempontként. A gyakorlatok változatos felépítésével igyekeztünk célunkat több oldalról megközelíteni, mint a megtartott squat pozíció, hamstring erősítése fitball labda segítségével háton fekvésben, dinamikus szökkenő gyakorlatok kihasználva a m. quadriceps izomerejét. Az intervenciós program végén ismét felmértük a sportolókat, amely a nemzetközileg elfogadott funkcionális, fizikális tesztekkel állt, összehasonlítási alapot adva a kiinduló teszt értékeihez. Az adatokból átlagot, szórást számoltunk, a tornaprogram előtti és utáni adatok összehasonlítását T-próbával vagy Mann-Whitney teszttel állapítottuk meg, a szignifikanciaszintet $p < 0,05$ -nél határoztuk meg.

1. ábra Intervenciós program a kosárlabdázók körében

FUNKCIONÁLIS/OBJEKTÍV TESZTEK

1. SINGLE LEG SQUAT TESZT (SLS/SEC.)

A vizsgált személy csípőszéles terpeszben, párhuzamos lábakkal áll. Karjait törzse mellett, tekintetével előre néz. Törzse egyenes. Egyik alsó végtagot nyújtva előre emeli (csípő flexió) 45° -os szögig. Ebből a helyzetből guggolást végez egészen 40° -os térd flexiós helyzetig, és tartja ezt a pozíciót (UGALDE, 2014) (3. ábra). A teszt eredményét másodpercben rögzítjük. Értékelése megadott kategória értékek alapján történik (MISUK, 2013) (2. ábra).

Kategória	férfi (second)
kiváló	>100
jó	75-100
átlagos	50-75
átlag alatti	25-50
rossz	< 25

2. ábra A Single Leg Squat teszt kategória értékei secundumban kifejezve

3. ábra Single Leg Squat teszt (SLS/sec.)

2. SINGLE LEG SPUAT ON TOGU TESZT (SEC.)

A vizsgált személy párhuzamos lábakkal áll a TOGU-n, csípőszéles terpeszben. Karjait törzse mellett tartja, tekintete előre néz, törzse egyenes. Az egyik alsó végtagot előre emeli nyújtva (csípő flexió) 45°-os szögig, innen guggolást végez egészen 40°-os térd flexiós helyzetig, és tartja ezt a pozíciót (4. ábra). Másodpercben rögzítjük az eredményt. Értékelése az intervenció előtt és után mért adatok összehasonlítása alapján történik.

4. ábra Single Leg Squat on TOGU teszt (sec.)

3. SINGLE LEG WALL-SIT TESZT (SLWS/SEC.)

A vizsgált személy a falhoz támaszkodik a háti szakasszal, csípőben, térdben 90°-os flexióban helyezkedik el. Karjait lazán a törzs mellett tartja, tekintetével előre néz. Kinyújtja az egyik alsó végtagját a comb folytatásába és megtartja minél hosszabb ideig, kompenzáció nélkül (5. ábra). A teszt végrehajtását másodpercben rögzítjük. Értékelése az 1. ábra alapján megadott kategória értékek alapján történik.

5. ábra Single Leg Wall Sit teszt (SLWS/sec.)

4. SINGLE LEG WALL-SIT WITH BALL (SEC.)

A vizsgált személy a falnak háttal állva, a fal és a háti szakasz közé fitt ball-t helyeztünk. Csípőben, térdben 90°-os flexios helyzetet vesz föl. Karjait lazán a törzs mellett tartja, tekintetével előre néz. A kiinduló helyzetből kinyújtja az egyik alsó végtagot a comb folytatásába és tartja minél hosszabb ideig, kompenzáció nélkül (UGALDE, 2014) (6.

ábra). A teszt végrehajtását másodpercben rögzítjük. Értékelése az intervenció előtt és után mért adatok összehasonlítása alapján történik.

6. ábra Single Leg Wall-Sit with ball (sec.)

5. SINGLE LEG BRIDGE (SEC.)

A vizsgált személy háton fekvő helyzetben helyezkedik el. Talpra tett lábakkal medenceemelést végez és nyújtja a térdet a comb folytatásában. Másodpercben mérjük a testhelyzet megtartási idejét, ameddig kompenzáló mozgásokat nem végez (7. ábra). Értékelése az intervenció előtt és után mért adatok összehasonlítása alapján történik.

7. ábra Single Leg Bridge teszt (sec.)

EREDMÉNYEK

1. táblázat A kosaras csapat eredményei a funkcionális tesztek átlagértékével és szórásával ábrázolva az intervenció program előtt

Funkcionális tesztek	Jobb oldal (átlag±SD)	Bal oldal (átlag±SD)
Single leg squat teszt	47 ± 33,74	51,47 ± 33,74
Single leg squat on Togu teszt	12,73 ± 9,54	15,04 ± 9,6
Single leg wall-sit teszt	29,87 ± 12,51	25 ± 12,32
Single leg wall-sit with ball teszt	37,73 ± 19,27	24,4 ± 14,31
Single leg bridge teszt	65,87 ± 29,05	71,47 ± 21,23

A SLS teszt átlag adatait áttekintve jobb oldalon 47 másodperc, bal oldalon 51,47 másodperc, ami a kategória értékeknél az átlagos kategóriába sorolható. Az SLWS teszt értékeinél jobb oldalon 29,87 másodperc, bal oldalon 25 másodperc lett az eredmény átlagot tekintve, amely az átlag alatti kategóriába sorolható (1.táblázat).

2. táblázat Kosaras csapat jobb és bal oldal összehasonlítás eredménye az intervenció program előtt

Funkcionális tesztek	p érték
Single leg squat teszt	0,71
Single leg squat on Togu teszt	0,45
Single leg wall-sit teszt	0,29
Single leg wall-sit with ball teszt	0,04
Single leg bridge teszt	0,55

A kapott értékek alapján nem találtunk szignifikáns különbséget a kosaras csapat jobb és bal oldali eredményei között az intervenció program előtt (2. táblázat).

3. táblázat A kosaras csapat eredményei a funkcionális tesztek átlagértékével és szórásával ábrázolva az intervenció program után

Funkcionális tesztek	Jobb oldal (átlag±SD)	Bal oldal (átlag±SD)
Single leg squat teszt	71,8 ± 31,7	94,8 ± 73,9
Single leg squat on Togu teszt	17,1 ± 14,5	15,8 ± 12,5
Single leg wall-sit teszt	47,06 ± 28,5	45,3 ± 19,6
Single leg wall-sit with ball teszt	62 ± 51,6	53 ± 30,9
Single leg bridge teszt	72,1 ± 33,4	68 ± 33,1

A SLS teszt átlaga jobb oldalon 71,8 másodperc, bal oldalon 94,8 másodperc, ami a kategória értékekhez viszonyítva az átlagos illetve a jó kategóriába sorolható. Az SLWS teszt értékeinél jobb oldalon 47,06 másodperc, bal oldalon 45,3 másodperc lett az átlageredmény, amely az átlagos kategóriába sorolható (3.táblázat).

4. táblázat Kosaras csapat jobb és bal oldal összehasonlítás eredménye az intervenciós program után

Funkcionális tesztek	p érték
Single leg squat teszt	0,28
Single leg squat on Togu teszt	0,7
Single leg wall-sit teszt	0,8
Single leg wall-sit with ball teszt	0,5
Single leg bridge teszt	0,7

A kapott eredmények alapján nem találtunk szignifikáns különbséget a kosaras csapat jobb és bal oldala között az intervenciós programot követően (4. táblázat).

5. táblázat Kosaras csapat jobb és bal oldal összehasonlítás eredménye az intervenciós program előtt és után

Funkcionális tesztek	Jobb oldal (p érték)	Bal oldal (p érték)
Single leg squat teszt	0,05	0,05
Single leg squat on Togu teszt	0,3	0,9
Single leg wall-sit teszt	0,05	0,01
Single leg wall-sit with ball teszt	0,1	0,01
Single leg bridge teszt	0,5	0,7

A kapott eredmények alapján az SLS tesztnél jobb és bal oldalon szignifikáns lett a különbség ($p < 0,05$). Az SLWS, SLWSB tesztnél szintén pozitív irányú szignifikáns javulást tapasztaltunk ($p < 0,05$, 0,01) (5. táblázat).

MEGBESZÉLÉS

A kosárlabdázók esetében, a technikai háttérrel tekintve a teljes testsúlyos emelkedés, ugrás megköveteli a testrészek összehangolt működését az izomláncokon keresztül. A funkcionális tesztek eredményei ismeretében látható, hogy mely izom szinergizmus igényel fejlesztést a kosaras csapat számára, így a célzott intervenciós programmal javítjuk a törzs és alsó végtag stabilitását, izomerejét, valamint prevenciós jelleggel csökkentjük a sérülések kialakulásának kockázatát.

A kapott eredmények alapján elmondható, hogy pozitív szignifikáns javulást tapasztaltunk a tesztek eredményeit tekintve, a jobb és bal oldal közötti nagyobb fokú különbséget is pozitív irányba korrigáltuk. A szignifikáns változásokat tekintve érdemes egy funkcionális szemléletmódra alapozott tornaprogram beiktatására a sportcsapatok számára, mellyel elkerülhető, és megelőzhető a különböző sportsérülés, vagy a krónikus állapotok kialakulása.

„A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú, Debrecen Venture Catapult Program című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.”

IRODALOMJEGYZÉK

1. Horan, S. A. – Watson, S. L. – Carty, C. P. – Sartori, M. – & Weeks, B. K. (2014). Lower-limb kinematics of single-leg squat performance in young adults. *Physiotherapy Canada. Physiotherapie Canada*, 66, 3, 228–233.
2. Leetun D. R. – Ireland M. L. – Willson J. D. – Ballantyne B. T. – Davis I. M. (2004) Core stability measures as risk factors for lower extremity injury in athletes. *Med Sci Sports Exerc.* 36, 6, 926-934.
3. Misuk Cho (2013). The Effects of Modified Wall Squat Exercises on Average Adults' Deep Abdominal Muscle Thickness and Lumbar StabilityJ Phys Ther Sci. 2013 Jun; 25, 6, 689–692. Published online 2013 Jul 23. doi: 10.1589/jpts.25.689
4. Pontaga I. (2003) Muscle strength imbalance in the hip joint caused by fast movements. *Mechanics of Composite Materials.* 39, 4.
5. Ugalde V. – Brockman C. – Bailowitz Z. – Pollard CD. (2007, 2014). Single leg squat test and its relationship to dynamic knee valgus and injury risk screening. *PM R.* 2015 Mar. 7, 3, 229-35; quiz 235. doi: 10.1016/j.pmrj.2014.08.361. Epub 2014 Aug 8.
Med. 2007 Apr 41, 4, 264-8; discussion 268. Epub 2007 Jan 15.
6. Watanabe M. – Matsumoto, T. – Ono S. – Koseki H. – & Watarai K. (2016). Relationship of lower extremity alignment during the wall squat and single-leg jump: assessment of single-leg landing using three-dimensional motion analysis. *Journal of physical therapy science*, 28, 6, 1676–1680.

A PUMA ZÖLD TÖREKVÉSEI

GREEN EFFORTS BY PUMA

¹Ráthonyi-Ódor Kinga – ²Ráthonyi Gergely– ³Márton Laura

¹ Debreceni Egyetem Sportgazdasági és menedzsment Intézet

² Debreceni Egyetem Alkalmazott Informatika és Logisztika Intézet

³KMH Sportegyesület

Absztrakt

A sportszektor etikus magatartása megjelenhet a környezetvédelem területén, mellyel foglalkozó nemzetközi szakirodalmak száma jelentősen megnőtt az elmúlt évtizedben és a témával foglalkozó publikációk egyre szélesebb körben vizsgálják ezt a területet. A téma jelentőségét támasztja alá, hogy minden sporttal kapcsolatos tevékenység hatással van a természetes környezetre, hiszen természeti erőforrásokat használ. A területek kisajátítása, az élővilágra gyakorolt hatás, a vízfelhasználás, hulladék kibocsátása, kemikáliák használata, szállítás, sporteszközök előállítása és forgalmazása megsokszorozza azokat a megoldásra/zöldítésre váró feladatokat, melyeken segíthet a felelős magatartás. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa és szintetizálja a Puma sportszer- és sportruházat gyártó cég környezetvédelem érdekében hozott intézkedéseit. A cég által az elmúlt években megvalósított környezetbarát intézkedésekről könnyű volt információt találni. Előrelépés figyelhető meg abban a tekintetben, hogy a korábban publikált információkhoz képest, most sokkal több részletes adatot találtunk, jobban át lehetett tekinteni az intézkedéseket, azok hatását és ezáltal a Puma felelős magatartását.

Kulcsszavak: környezetvédelem, Puma, sportszer- és sportruházat gyártó vállalat

Abstract

One of the key aspects of the responsible approach in the sports sector is to investigate the connecting points of sports and environmental protection. The number of professional research has grown dramatically in the past 15 years and publications concerning the topic are examining the field in an ever-wider scope. The significance of the theme is underlined by the fact that every activity within sports impacts the natural environment as it utilizes natural resources. By dispossessing property, affecting biodiversity, using drinking water, emitting waste, applying chemicals, transportation, manufacturing and selling sport equipment, the number of duties to make the environment greener multiply, which can be helped by responsible behaviour. This present study is to introduce and synthesize the environmental provisions of Puma, the sports equipment and sportswear manufacturer. It was easy to find information on the environmental measures made by the company in the last few years. Progress can be found concerning the fact that compared to the earlier published data, we can find much more detailed information, the provisions, their effects and thus the responsible approach of Puma are more transparent.

Keywords: environmental protection, Puma, sporting goods manufacture

BEVEZETÉS

Az etikus magatartás az egyes szektorokban, más-más tevékenység révén valósulhat meg. Az elmúlt években felkeltette a kutatók érdeklődését a sportszektor felelős magatartásának vizsgálata, melynek egyik területe lehet a sport és a környezetvédelem kérdéskörének vizsgálata. Az ehhez kapcsolódó, elsősorban külföldi, szakirodalmak száma jelentősen megnőtt az elmúlt évtizedben (TRENDAFILOVA et al., 2014) és a témával foglalkozó publikációk egyre szélesebb körben vizsgálják ezt a témát (pl.: sportesemények környezetre gyakorolt hatása, sportlétesítmények fenntartható építése, üzemeltetése, sportszer- és sportruházat gyártó cégek zöld törekvései).

A gazdaság zöldítése kulcskérdés a fenntartható fejlődés koncepciójának megvalósítása szempontjából (TÓTHNÉ – RONCZ, 2016), mellyel a sportszektornak is foglalkoznia kell.

Valamennyi sporttal kapcsolatos tevékenység kihat a természetes környezetre, hiszen természeti erőforrásokat használ. A területek kisajátítása, az élővilágra gyakorolt hatás, a vízfelhasználása, a hulladékgazdálkodás, a vendéglátás, a sportlétesítmények építése és működtetése, a sporthelyszínek közötti ingázás, valamint a sporteszközök előállítása és forgalmazása megnöveli azokat a megoldásra váró feladatokat, melyeken segíthet az etikus magatartás (BRAR – PATHAK, 2016; SHIPLY, 2018).

A sportban alkalmazott környezeti tevékenységek vizsgálatához leggyakrabban az alábbi értékelési szempontrendszer alkalmazták a kutatók (CASPER – PFAHL, 2015; DIKÁCS – UJJ, 2004; IOC, 2005, JENKINS, 2011; NRDC, 2012; RÁTHONYI-ÓDOR – RÁTHONYI, 2016; TARRADELLAS, 2003):

- környezeti feltételek,
- tájhasználat,
- nyersanyag és energiahasználat,
- hulladékkezelés,
- környezetszennyezés, károkozás,
- kulturális örökség védelme,
- sporthoz kapcsolódó tevékenységek környezeti hatása.

Sportszer- és sportruházat gyártó cégeknél némileg eltérnek a vizsgálati szempontok. A fent említett területek közül a környezeti feltételekhez kapcsolódóan a klímaváltozás témaköre, a karbonkibocsátás mérsékelése viszonylag új területnek számít a sportban, azonban az elmúlt években egyre inkább gyakorlattá vált, hogy egyes sportesemények lebonyolítását, klubok, sportszergyártó cégek működését igyekeznek karbon semlegessé tenni (BOHÓ et al., 2015; IOC, 2017; RAMPASEK, 2014; VARGA, 2015).

Napjaink egyik legégetőbb, megoldásra váró feladata a klímaváltozás hatásainak kiküszöbölése. FRY (2008) szerint, ahhoz, hogy a klímaváltozást meg tudjuk fékezni, az

egy főre eső teljes CO₂ kibocsátás nem haladhatja meg a 2,5 tonnát. Magyarországon az átlagos CO₂ kibocsátás 5-7 tonna között alakul évenként, sajnos Amerikában ez az érték 18-20 tonna (SZÉCHY – ZILAHY, 2018). Jól látható, hogy a globális folyamatokba való beavatkozás szükségszerű, mely alól a sport sem lehet kivétel.

A karbonlábnyom megmutatja, hogy egy ember életmódja, egy termék életciklusa, egy vállalat tevékenysége, jelen esetben egy sportesemény megrendezése, mennyi közvetlen és közvetett üvegházhatású gáz kibocsátásával jár. Mértékegysége kg szén-dioxid-egyenérték (CO₂e), ami az összes üvegházhatású gáz kibocsátását jelenti. Minél nagyobb a számított karbonlábnyom, annál nagyobb a globális felmelegedést okozó hatás (TÓTHNÉ, 2017).

A sportszer- és sportruházat gyártó cégek a karbonkibocsátáson túl, leggyakrabban a nyersanyag és energiahasználat racionalizálására térnek ki, illetve nagy hangsúlyt fektetnek a hulladékkezelésen belül a csökkentés, az újrahasznosítás és az újrahasználat területére is, valamint a káros vegyi anyagok használatának mérsékelésére. Az elmúlt években jól megfigyelhető az a tendencia, hogy egyre több nagyvállalat igyekszik partnereit is ösztönözni a környezetbarát intézkedések megvalósítására, illetve különböző szempontrendszerek alapján értékelik partnereik munkáját ezen a területen.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa és szintetizálja a Puma sportszer- és sportruházat gyártó cég környezetvédelem érdekében hozott intézkedéseit.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A multinacionális sportszer- és sportruházat gyártó vállalat (Puma) működése során bevezetett zöld megoldások feltárásakor másodlagos adatforráson nyugvó dokumentumelemzést alkalmaztunk. Dokumentumelemzést alkalmazva, az elmúlt évek legfrissebb jelentéseit, részletes esettanulmányokat, szerteágazó jó-gyakorlatokat elemezve gyűjtöttünk példákat arra, hogy az egyes területeken (pl.: klímavédelem, energiafelhasználás, vízfelhasználás, hulladékkibocsátás, veszélyes vegyszerek használata) milyen megoldások kerültek előtérbe tevékenységük környezetbaráttá tételéhez.

EREDMÉNYEK

KÖRNYEZETBARÁT MEGOLDÁSOK – PUMA

A Puma esetében a 2013-ban és 2018-ban megjelent éves jelentést, kapcsolódó cikkeket vizsgáltam a cég környezetvédelmi intézkedéseivel kapcsolatban. A 2013-as jelentésben célkitűzéseiket és az azok megvalósulását szolgáló intézkedéseiket részterületenként

(nyersanyag, közlekedés, kémiai anyagok használata, energiafelhasználás, hulladéktermelés, partnerek ösztönzése) ismertetik. A 2018-as jelentésben az előzőeken túlmenően a klímavédelem, víz és levegőtisztaság védelme is megjelenik.

1. ALAPANYAG

Egy 2010-ben végzett felmérés szerint, az alapanyag előállítás (bőr, pamut) okozza tevékenységük környezeti hatásának 57%-át. A bőr esetén a biodiverzitás és a CO₂ kibocsátás, míg pamut esetén a biodiverzitás és a vízfelhasználás a két leginkább érintett terület (PUMA, 2013). A vállalat 2015-ben célul tűzte ki, hogy 2020-ig a termelés során felhasznált pamut, poliészter, bőr és karbon mennyiségének 50%-a fenntartható módon kerüljön előállításra. 2019-ben – két évvel korábban, mint ahogy tervezték – ez az arány már meghaladta az 50%-ot és tervezik szerint, 2020 végéig eléri a 90%-ot (GYEKYE, 2019). A negatív környezeti hatások csökkentése érdekében a Puma is csatlakozott a BCI (Better Cotton Initiatives) kezdeményezéshez, mely a fenntartható pamuttermelés megvalósítására koncentrál. Ennek az eljárásnak a célja, hogy pl.: a termelés során csökkentsék a rovarölő szerek használatát, megvalósuljon a racionális vízfelhasználás, vetésforgót alkalmazzanak és, hogy érvényesüljenek a fair trade alapelvei. (A termelők nemcsak a termelés költségeit fedező árban részesülnek, hanem egy Fair trade Premium-ot is, továbbá tisztességes munkakörülmények között dolgoznak.) Mára már igazolást nyert, hogy a vízhasználat, a peszticidek használata jelentősen csökkenthető ezen eljárás révén, melynek köszönhetően a farmerek jövedelmezőségi mutatói javultak. Az elmúlt néhány évben, racionálisabb vízfelhasználásuknak köszönhetően, 15,5 millió fürdőkádnyi ivóvíz minőségű víz felhasználását spórolták meg az alapanyag előállítás során (PUMA, 2019).

A 2020-as cél elérése érdekében, a ruházati termékeknel, kiegészítőknél 47-34%-ban használnak „bluesign” tanúsítvánnyal rendelkező poliésztert (fenntartható termelés tanúsítása) 2018-ban, mely arányokat igyekeznek még tovább növelni a következő években. 2017-ben az FSC tanúsítvánnyal rendelkező (az adott termék környezeti, gazdasági, társadalmi szempontból felelős módon került előállításra) és/vagy újrahasznosított karton, papír használat mértéke meghaladta a 90%-ot. A felhasznált bőr már közel 90%-át kizárólag a fenntartható termelési folyamatot támogató Bőr Munkacsoport regisztrált tagjaitól vásárolják fel (PUMA, 2018).

2. KÖZLEKEDÉS, CO₂ KIBOCSÁTÁS

A 2013-as jelentés közlekedési áganként ismerteti az elmúlt években elért eredményeket és a jövőre vonatkozó célkitűzéseket. Összességében 3,5%-kal nőtt a CO₂ kibocsátásuk az elmúlt években, melyet az aktívabb gazdasági tevékenységükkel magyaráztak. Ebben nagy szerepet játszik az is, hogy a partnerek 90%-a Ázsiában, 5-5%-a Európában és Amerikában található, míg a cég németországi központtal rendelkezik, és a termékek varrása Kínában történik (PUMA, 2013).

2015-2020 közötti időszakban célul tűzék ki, hogy a közvetlen/közvetett CO₂ kibocsátás mértékét (gyártás, szállítás nem tartozik bele) évenként 3%-kal csökkentik, mely megvalósításához a WWF és a WRI (World Resources Institute) nyújt segítséget. Az előállítás és szállítás során keletkezett CO₂ kibocsátás mértékét 7,4%-kal tudták csökkenteni 2015-2017 között (PUMA, 2018). Jelentésükben arról olvashatunk, hogy tisztában vannak azzal, hogy a repülőgéppel történő szállítás jelentősen növeli karbonlábnyomukat, azonban egyelőre az óriási távolságok leküzdése és a szoros határidők betartása miatt, nem tudnak más megoldást alkalmazni.

3. VESZÉLYES VEGYSZEREK HASZNÁLATA

2011-ben az Adidas, a C&A, a H&M, a Li Ning, a Nike és a Puma egy kézikönyvet adott közre, az általuk használt vegyi anyagokkal kapcsolatban. A cégek vállalták, hogy 2020-ig teljes egészében felhagynak a veszélyes kemikáliák használatával.

2011-ben a Puma volt az első vállalat, mely együttműködési megállapodást írt alá a Greenpeace-szel. Ennek megfelelően vállalták az elővigyázatosság elvének betartását, a veszélyes vegyi anyagok kivonását és az ellátási lánc átláthatóságának biztosítását (PUMA, 2020a).

2013-as saját összeállítású kiadványában a Puma részletesen ismerteti az általa alkalmazott vegyszereket, melyiket milyen mértékben sikerült már csökkenteni, milyen eljárásokkal tesztelik a termékeket és, hogy milyen eredményeket értek el a tesztelése során.

A Nike-hoz hasonlóan a Puma is figyelembe veszi a 2017-ben hatályba lépett szigorítást (Product Restricted Substance List) a veszélyes anyagok használatára vonatkozóan. Míg 2015-ben a bevizsgált anyagok 7,7%-a nem felelt meg az előírásnak, addig 2017-ben ez az arány már csak 2,2% volt (PUMA, 2018).

2017 végére a termékek (lábbelik, ruházat, kiegészítők) mintegy 99%-a perfluor-karbon (daganatos megbetegedést, fejlődési rendellenességet okozhat) mentes volt. Az elmúlt időszakban a dimetil-formamid vegyi anyag, alternatíváját is keresik a Pumánál.

4. ENERGIAHASZNÁLAT

A 2013-as jelentés alapján elmondható, hogy az energiafelhasználásban bekövetkezett 7,5%-os növekedést szintén az aktívabb gazdasági tevékenységükkel indokolták. A megújuló erőforrások használatának aránya (10,8%) stagnál.

2017-ben a cég, más nagyvállalathoz hasonlóan, csatlakozott a Vietnam Fejlesztési Programhoz. A program keretén belül a 8 legnagyobb vietnámi beszállítójánál hajtottak végre fenntarthatósági intézkedéseket, pl.: vízvédelem, energiamegtakarítás, kemikáliák csökkentése. Ezek az intézkedések segítenek abban, hogy a gyárak csökkenteni tudják

működési költségeiket, növeljék produktivitásukat és a környezetvédelem területén is profitáljanak.

A német és olasz üzletek, raktárépületek energiaszükségletét teljes egészében megújuló erőforrásból fedezik, míg Ausztráliában és Angliában ezt csak részben sikerült megvalósítani (PUMA, 2018).

5. HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

Az elmúlt években, az egyes helységeken – irodák, raktárak, üzletek – a karton és papír hulladékok kezelése jelenti a legnagyobb feladatot. Az eredetileg 2015-re vállalat kötelezettséget, miszerint 35%-kal csökkentik a keletkezett hulladék mértékét, már 2010-2013 között teljesítették. A felhasznált papír, karton több, mint 50%-a újrahasznosított alapanyagból készült, és a keletkezett felesleg 60%-át sikeresen újrahasznosítják.

A Puma és a First Mile hálózat 2019-ben kezdte meg együttműködését. A First Mile Taiwan, Honduras és Haiti mikrogazdaságait erősíti. Céljuk a műanyag palackok összegyűjtésével fenntartható munkahelyek teremtése és a térség szennyezettségének csökkentése. A palackokat ezután válogatják, tisztítják, aprítják és fonalakká alakítják. Az együttműködés kezdete óta 40 tonna műanyagot gyűjtöttek össze, ami közel 2 millió flakonnak felel meg. A Puma*First Mile kollekció termékei legalább 83%-ban ilyen alapanyagból készülnek (PUMA, 2020b).

6. PARTNEREK AUDITÁLÁSA

2013-ban a Puma, saját összeállítású, valamennyi tevékenységi folyamatra kiterjedő környezeti teljesítmény mutatókat hozott nyilvánosságra. A cél ezzel az volt, hogy minél tisztább képet kapjanak tevékenységük környezetre gyakorolt hatásáról. Partnereikkel is kitöltették a kérdőívet és a kapott eredmények alapján hosszabbították meg, vagy bontották fel a szerződést az érintett féllel. Több évre érvényes szerződést kötöttek azokkal a partnerekkel, akik környezeti teljesítménye 95-100%-os volt. 90-95% esetén 1 éves hosszabbítást kapott a partner; 85-90% esetén 1 év múlva újra megvizsgálták a partner környezeti teljesítményét. Amennyiben nem volt változás, akkor csak azonnali intézkedés esetén hosszabbították meg a szerződést; 75-85% esetén azonnali korrekcióra volt szükség; míg 75% és az alatti eredménynél átmenetileg felbontották a szerződést a partnerrel (PUMA, 2013).

7. FOGYASZTÓK ÖSZTÖNZÉSE

A „Bring me back” program célja, hogy az üzletekbe kihelyezett gyűjtőhelyekre a vásárlók vissza tudják vinni a termékeket, melyeket tovább már nem szeretnének használni. Az így visszavitt termékek kb. 98%-a újrahasznosítható és csupán 2%-a kerül elégetésre, a nem

megfelelő állapot miatt. Közel 2 év alatt, mintegy 4 tonna használt ruhát sikerült összegyűjteniük (PASOLINI, 2013; PUMA, 2013).

2013-ban innovációs díjat nyert a PUMA „InCycle” kollekciója (1. ábra), amiért a termék életciklus vizsgálatánál sikerült megvalósítaniuk a bölcsőtől a bölcsőig eljárást. A kollekció termékei (cipő, hátizsák, melegítő, sporteszköz) részben újrahasznosított poliészterből, biopamutból, részben pedig biológiai úton lebomló polimerből készültek (VADICHERLA – SARAVANAN, 2015). Használat után az üzletekbe le lehetett adni a termékeket és egy felületkezelési eljárást követően, az elbomlott termékek anyagait megtisztították, melyeket újabb sportruházat gyártásához alapanyagként használtak fel (PASOLINI, 2013).

1. ábra: A PUMA lebomló „InCycle” kollekciója
Forrás: PASOLINI, 2013

8. SZENNYVÍZ KEZELÉSE

2017-ben kidolgoztak egy kézikönyvet a szennyvizek veszélyes anyag tartalmára vonatkozóan, melynek figyelembe vételét sikerült bevezetni a vízigényes gyártási folyamatokkal foglalkozó partnerek 96%-nál. A 42 partner (Banglades, Kína, Indonézia, Thaiföld, Törökország, Taiwan, Vietnám) 54 alkalommal tesztelte a szennyvizek veszélyes anyag tartalmát és elküldték az adatokat. A minták 78%-a teljesen megfelelt az elvárásoknak. A hagyományos szennyvízre vonatkozó előírásnak csupán a minták 48%-a felelt meg, mellyel kapcsolatban meg is említi a jelentés, hogy ezen a területen további intézkedéseket kell bevezetniük (PUMA, 2018).

A Puma 2011-ben publikálta először tevékenysége környezeti hatását. Első lépésben felmérték gyártási tevékenységük externalizált környezeti hatását a levegőszennyezés, klímavédelem, hulladéktermelés, földhasználat, vízhasználat/szennyezés területén, majd meghatározták ezek pénzben kifejezett értékét. Céljuk ezzel, hogy megismerjék tevékenységük hosszú távú hatását és csökkentsék azt. A vizsgált gyártási tevékenységek a legnagyobb mértékben a szénkibocsátást (36,6%) és a földhasználatot (24,4%) érintették negatívan. (vízhasználat 16,5%, levegő szennyezés 8,3%, vízszennyezés 7,7%,

hulladéktermelés 6,5 %). A gyártási tevékenységek közül az alapanyag termelés és feldolgozás a leginkább környezetszennyező folyamat.

ÖSSZEFOGLALÁS

Megállapítható, hogy a Puma környezetbarát intézkedéseiről könnyű volt információt találni. Előrelépés figyelhető meg abban a tekintetben, hogy a korábban publikált információkhoz képest, most sokkal több részletes adatot találtunk, jobban át lehetett tekinteni az elmúlt évek intézkedéseinek hatását, felelős magatartásukat.

Egyre nagyobb mértékben használnak újrahasznosított alapanyagot a környezetterhelés csökkentése érdekében, új eljárásokon alapuló technológiák bevezetésével mérsékelni tudják a gyártás során szükséges pl.: kemikália, energia szükségletet. Mind a saját, mind a partnereik környezettudatos magatartását is javító intézkedéseket vezettek be, külső cégektől kértek segítséget és támogatták más szervezetek környezeti/társadalmi felelősségvállalás területén végzett tevékenységüket.

Összességében elmondható, hogy szükség van a környezetbarát megoldások sportban történő vizsgálatára. A sportnak, mint globális üzletágnak, szerepet kell vállalnia abból a széles társadalmi összefogást sürgető feladatból, mely a fenntartható fejlődés megvalósítását tűzte ki célul. A fenntarthatóság követelményrendszerének való megfelelésben a sportszektor valamennyi szereplőjének – sportolóknak, egyesületeknek, sportrendezvények szervezőinek, sportszer- és sportruházat gyártó cégek, sporthoz köthető gazdasági, társadalmi szervezetek képviselőinek – részt kell vállalnia.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00003 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bohó, T., Kálóczy, M., Kézsmárki, É., Kovács, Á., Mátai, B., Mikula, A., Riesz, L., & Siegler, Sz. (2015): Sport és környezet – a tizenhat kiemelt olimpiai sportág fenntarthatósági aspektusai. MOB Környezetvédelmi és Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest, 100-115.
2. Brar, R. S., & Pathak, A. (2016): Sports and environment. *SOPAAN-II* 1, (1), 7-11.
3. Casper, J. M., & Pfahl, M. E. (2015): Sport and the natural environment In: Casper, J. M. & Pfahl, M. E. (Eds.) (2015): Sport management and the natural environment – theory and practice. GreenGate Publishing Services, Great Brittan. 3-14.
4. Dikács E., & Ujj Z. (2004): Sport és környezetvédelem. Magyar Olimpiai Bizottság Környezetvédelmi Bizottsága, Budapest. 5-14.
5. Fry, C. (2008): A klímaváltozás – A XXI. század legnagyobb kihívása, Totem Plusz Könyvkiadó, 208.

6. Gyekye, L. (2019): Puma smashes sustainable material goal two years ahead of schedule. <https://biomarketinsights.com/puma-smashes-sustainable-material-goal-two-years-ahead-of-schedule/> Letöltés: 2020. szeptember
7. International Olympic Committee (IOC) (2005): Manual on sport and the environment, Lausanne, Switzerland. 7-18.
8. International Olympic Committee (IOC) (2014): Olympic Agenda 2020. Lausanne, Switzerland. 2.
9. Jenkins, H. (2011): CSR in Sport: Investigating environmental sustainability in UK Premier League Football Clubs.
10. NRDC (2012): Game Changer, How the sport industry is saving the environment? National Resources Defense Council Report, 26-29. 46-49. 55-61.
11. Pasolini, A. (2013): PUMA launches biodegradable InCycle collection <http://www.gizmag.com/puma-incycle-recyclable-biodegradable/26273/> Letöltés dátuma: 2015. augusztus
12. Puma (2013): Annual Report http://www.puma-annual-report.com/GB/2013/pages/en/pdf/PUMAGeschaeftsbericht2013_en.pdf Letöltés dátuma: 2015. február
13. Puma (2018): Annual Report 2017 https://annual-report-2017.puma.com/wp-content/uploads/PUMAGB2017_EN.pdf Letöltés dátuma: 2019. március
14. Puma (2019): Creating sustainable impact – PUMA takes action to create a substantial positive impact. <https://www.puma-catchup.com/being-sustainable-puma-takes-action-to-create-a-substantial-positive-impact/> Letöltés: 2020. augusztus
15. Puma (2020a): Good chemical management. <https://about.puma.com/en/sustainability/environment/chemicals> Letöltés: 2020. szeptember
16. Puma (2020b): Beyond recycling: sportswear collection by Puma and First Mile empowers communities in need. <https://about.puma.com/en/newsroom/corporate-news/2020/2020-02-21-first-mile> Letöltés: 2020. szeptember
17. Rampasek, L. (2014): FIFA VB 2014 – Karbon semleges <http://climenews.com/fifa-vb-2014-karbon-semleges> Letöltés dátuma: 2016. április
18. Ráthonyi-Odor, K., & Ráthonyi, G. (2016): Környezetvédelmi kihívások a sportban. *Journal of Central European Green Innovation* 4, (2), 103-119.
19. Shiply, M. (2018): Sport and environment. <https://www.progressiveteacher.in/sport-and-environment/> Letöltés dátuma: 2019. február
20. Széchy, A., & Zilahy, Gy. (2018): Vállalati környezeti menedzsment Magyarországon – az elmúlt húsz év tapasztalatai. In: Parádi-Dolgos A., Fertő I., Marjainé Szerényi Zs., Kocsis T., & Bareith T. (Eds.) (2018): Környezet – Gazdaság – Társadalom: Tanulmányok Kerekes Sándor 70. születésnapja tiszteletére. Kaposvár, Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar. 168-179.

21. Taradellas, J. (2003): The Olympic Movement and the environment – University lecture on the Olympics. Centre d’Estudis Olímpics (UAB). International Chair in Olympism (IOC-UAB). Barcelona. 7-9.
22. Tóthné Szita K., & Roncz J. (2016): Veszélyben a környezet! Megoldások keresése az energetika és biotechnológia területén. In: Tóth A.Né, & S. Gubik A. (Eds.) (2016): Magyarország 2025-ben és kitekintés 2050-re. Tanulmánykötet. Budapest, Arisztotelész Kiadó, 275-287.
23. Tóthné Szita, K: (2017): Amit a környezeti lábnyomok üzennek. *ECO-Mátrix* 5, Nr. 1-2, 29.
24. Trendafilova, S., McCullough, B., Pfahl, M., Nguyen, S.N., Casper J., & Picariello M. (2014): Environmental sustainability in sport: Current state and future trends, *Global Journal on Advances in Pure & Applied Sciences* 3, 9-14.
25. Vadicherla, T., & Saravanan, D. (2015): Sustainable Measures Taken By Brands, Retailers and Manufactures. In: Muthu, S.S. (Eds.) (2015): Roadmap To Sustainable Textiles and Clothing. Springer. 109-137.
26. Varga V. (2015): Karbon neutralizálás a sport és rendezvények terén <http://carbononline.co/nemzetkozi-peldak> Letöltés dátuma: 2016. április

SZABADIDŐ ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK VIZSGÁLATA A FIATALOK KÖRÉBEN

ANALYSING LEISURE TIME HABITS AMONGST YOUNG PEOPLE

Hőnyi Dorottya¹, Kinczel Antónia¹, Molnár Anikó¹, Szabó Katalin¹, Maklári Gergely¹, Müller Anetta¹

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Sportgazdasági és Menedzsment Intézet, Debrecen

Összefoglaló

A szabadidő az egy szabadon felhasználható időkeret, amely felhasználható rekreációs tevékenységre (is). A szabadidő eltöltése hatással van személyiségünkre és egyben közösségformálásunkra is. Ezért minden korosztály számára, de leginkább fiatalkorban nagy jelentőséggel bír a szabadidő hasznos és kellemes eltöltése (BARSINÉ et al., 2020).. Kutatásunk célja, hogy megvizsgáljuk, hogy a fiatalok (N=112) hogyan töltik el a rendelkezésükre álló szabadidőt, mik a legnépszerűbb szabadidős tevékenységek és ezek hogyan viszonyulnak napjaink szabadidős trendjeihez.

Kulcsszavak: szabadidő, egészség, sport

Abstract

Leisure time is considered as a time frame completely empty or free to use, which is (also) suitable for recreational purposes. Spending free time has repercussions on people, shapes our personalities and can have a community-forming effect. As a result, useful and pleasant leisure time is of great importance at all ages, but especially in adolescence and young adulthood (BARSINÉ et al., 2020). The usefulness of the activity is a necessary but not sufficient condition for the leisure activity to be considered as recreation. The aim of our research is to examine how young people (N = 112) spend their free time, what are the most popular leisure activities and how do they relate to today's leisure trends.

Keywords: leisure time, health, sports

BEVEZETÉS

A szabadidő mennyiségének és fontosságának növekedése pozitív hatást gyakorol az életvitelünkben betöltött szerepére, amely erősödő hatásként meghatározó részévé válik életünknek. A szabadidős tevékenységek fontosságát a mai fejlett európai társadalmakban felismerték és számtalan lehetőséggel, programmal segítik. (BORBÉLY – MÜLLER, 2008) Felhasználása kulturális kötöttségekhez (családi (HERPAINÉ et al., 2018), nemzetiségi, vallási hagyományok), regionális különbségekhez (LENTÉNÉ et al., 2018; NÉMETH – PÉTER, 2020), a tömegkommunikáció és trendek (LENTÉNÉ et al., 2019; GÖDÉNY et al., 2018; LACZA, 2020; BÁCSNÉ et al., 2018a; b; FENYVES et al., 2019a; b) befolyásoló szerepéhez is gyakran kapcsolható.

IRODALMAK A SZABADIDŐ ÉRTELMEZÉSÉRŐL

A rekreáció során a szabadidős tevékenységből eredően pozitív érzésnek kell megjelenie közérzetünkben. A szabadidő eltöltésének rekreációvá válása és az egyén képességeinek, készségeinek használata között szignifikáns kapcsolat van.(CSÍKSZENTMIHÁLYI, 1997).

A rekreáció eszközeinek és feltételeinek rendszere igényli a szervezés és menedzsment megvalósítását, mely alkalmazásával a szabadidő-menedzsment foglalkozik. A rekreáció működése szempontjából fontos szerepe van a helyi és országos sportirányításoknak, az infrastrukturális rendszereknek, a turizmus piacainak az egészségügyi és szociális rendszereknek.

HUTIRAY - VÁRKONYI (1995) szerint a rekreációs tevékenységek segítik az ember felüdülését, pihenését (HUTIRAY – VÁRKONYI, 1995). A rekreációt a tevékenység jellege szerint szellemi és fizikai rekreációs csoportokra osztjuk. A fizikai rekreációhoz a mozgásos cselekvések, fizikailag aktív tevékenységek tartoznak. Nehezen választható el a szellemi rekreációtól, mivel a mozgásformák kapcsolódnak szellemi tevékenységekhez is, támogatják a kikapcsolódást, a szellemi felüdülést is.

Az aktív rekreáció mozgatóereje lehet: a mozgáshoz való pozitív attitűd, a mozgás iránti igény a kikapcsolódni vágyás, a szórakozás, a szabadidő hasznos eltöltése a kapcsolatépítés a környezet szeretete.

A rekreáció, nem korlátozódik csupán a sporttevékenységekkel. A fizikai rekreáció egyikjellemzője, hogy, önkéntesen végezzük, szabad elhatározásból a szabad időnkben végezzük.

A tevékenységre való elhatározás mellett rendelkezünk kell szabadon elköltethető jövedelemmel valamint a rekreációs infrastruktúrával is.

A fizikai rekreáció több mozgásformából áll, elsősorban a zenés-táncos mozgásformákból, a turisztikai (pl. kerékpár-, vízi-, gyalogtúra) célú tevékenységekből, a szabadidős mozgásos játékokból (pl. asztalitenisz, tollas), szabadidős céllal űzött sportokból (pl. síelés, korcsolyázás,) (KOVÁCS, 1999), illetve a fizikai tevékenységgel járó hobbikat (pl. kertészkedés, vadászat) is ide soroljuk (ÁBRAHÁM, 2010)]. Napjainkra leginkább a fitness irányzatok és a zenés-táncos mozgásformák a jellemzőbbek. (MÜLLER et al., 2017)

VIZSGÁLATI MÓDSZER ÉS ANYAG

A szabadidő eltöltési szokások vizsgálatára primer valamint secunder kutatási módszereket alkalmaztunk. A kérdőíves kutatás megszervezésekor figyelembe vettük az általunk választott célcsoport internet-használattal kapcsolatos szokásait. Az online kérdőívünkben 18 kérdést állítottunk össze. Elsősorban zárt kérdések alkalmazása a gyorsabb és egyszerűbb véleményadást segítették, és emelték a helyes válaszadások számát.

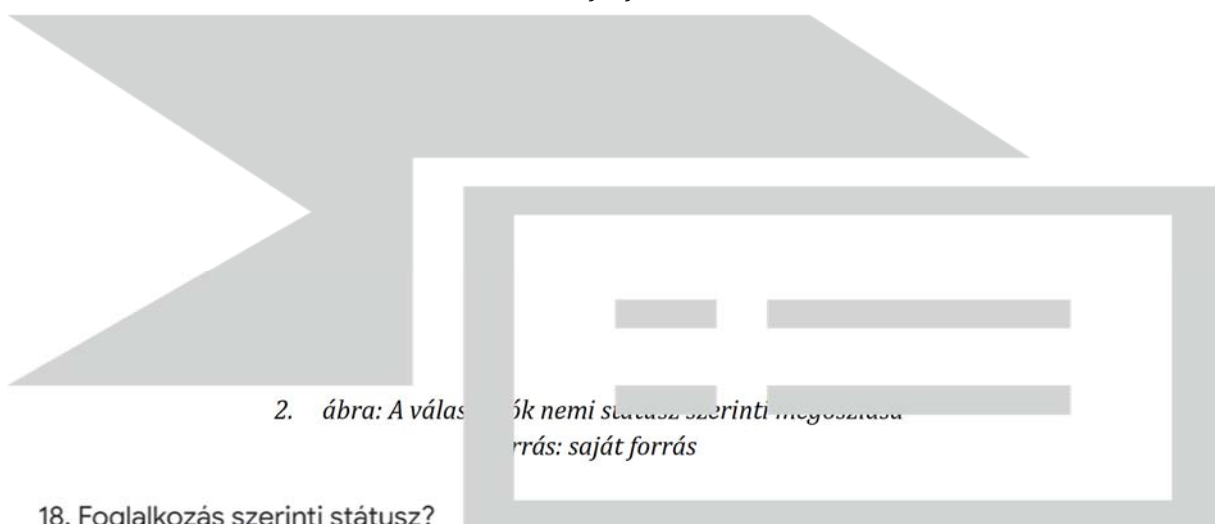
A kérdőívet online felületen, hólabda mintavétellel gyűjtöttük össze. Összesen 112 fő töltötte ki, az adatokat Excel segítségével dolgoztuk fel, gyakoriságot számoltunk, és alapstatisztikát.

A válaszadók többsége (67%) 18-25 év közötti fiatal volt, így a fiatalok szabadidő eltöltési szokásait nagyon jól reprezentálják eredményeink. A válaszadók többsége Nő volt, a megkérdezettek közül legtöbben még nem dolgoznak.

1. ábra: A válaszadók életkori státusz szerinti megoszlása

Forrás: saját forrás

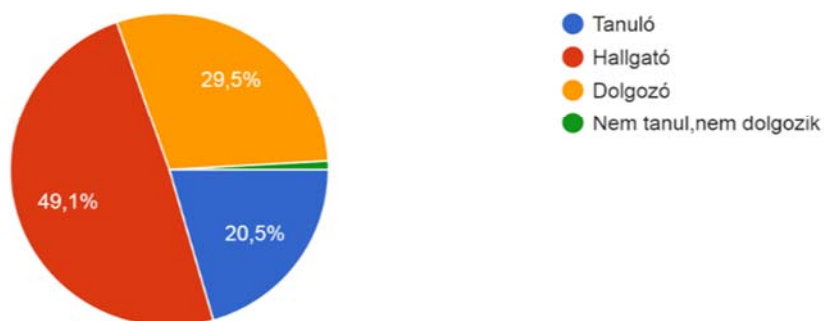

2. ábra: A válaszadók nemi státusz szerinti megoszlása

Forrás: saját forrás

18. Foglalkozás szerinti státusz?

112 válasz

3. ábra: A válaszadók életkori, nemi és foglalkoztatottsági státusz szerinti megoszlása

Forrás: saját forrás

EREDMÉNYEK

A megkérdezettek közül legtöbben a szabadidő eltöltésének értelmét az élményszerzésben és feltöltődésben határozták meg. Ez az eredmény igazodik azokhoz a szabadidős trendekhez, melyen kutatások igazolják, hogy a passzív vagy aktív szabadidő eltöltésben az élmény-centrikus kínálati elemek kereslete növekszik (KINCZEL et al., 2020; LAQUES et al., 2020; BÁCSNÉ et al., 2019; BODA et al., 2019; MÜLLER et al., 2019).

4. ábra: A szabadidő eltöltésének értelme a válaszadók szerint
Forrás: saját forrás

A megkérdezettek szabadidejüket legszívesebben a családjukkal, barátaikkal töltik. Kevésbé fontos számukra a kapcsolatépítés vagy egy új barátság „gondozása”. A családi és baráti társaság jelentősen befolyásolja a szabadidős és sportolási szokásainkat, hiszen ezeknek a befolyásoló, motiváló szerepe igen fontos, melyet több hazai kutatás is megerősít (HERPAINÉ et. al. 2017, LAQUES et. al. 2020).

5. ábra: A válaszadók emberi kapcsolatainak gondozása
Forrás: saját forrás

A következő kérdésre, hogy „Milyen magatartás jellemez leginkább szabadidődben?” a megkérdezettek 55,4%-a leginkább a társaságban (család, barátok, párkapcsolat), és aktívan (50,9%) töltik szabadidejüket, legkevésbé szeretnek egyedül lenni. Ez igazolja a szabadidős tevékenységek, a sportnak is a közösségi szerepét, azaz a társaságban történő szabadidős aktivitások népszerűsége növekszik (RÁTHONYI et al., 2016).

6. ábra: A válaszadók szabadidős magatartásának jellemzése
Forrás: saját forrás

A szabadidős tevékenység során a megkérdezettek körében a barátokkal való találkozás (69,6%) és a sportolás (67,9%) kerül előtérbe, melyeket a válaszadók a leggyakrabban említettek. Ebből a válaszból szintén a szabadidős tevékenységek társasági szerepe, közösségi jellege dominál leginkább. A fiatal korosztály szereti a szabadidejét a kortárscsoport társaságában tölteni, melyet több hazai kutatás is megerősít (MURÁNYI, 2010; KOVÁCS, 2014; HERPAINÉ, 2014). Azt is megfigyelhetjük, hogy a fiatalok körében a sport és aktív szabadidős tevékenységek preferálása gyakoribb, mint az idősebb generáció körében (HERPAINÉ, 2018; SIMON et al., 2018). Megjelenik 55,4%-ban az internetezés, mint szabadidős tevékenység, mely a napjainkban meghatározza a szabadidős tevékenységeket, köztük akár a sportolási szokásokat is (BÚTOR – KOKOVAY, 2014). Más kutatások arra is felhívják a figyelmet, hogy az e-sportok szerepe egyre fokozódik a szabadidős tevékenységek között (BARANYAI – RÁTHONYI, 2019).

7. ábra: A válaszadók szabadidős tevékenységei

Forrás: saját forrás

A megkérdezettek 65,2%-a fontosnak tartja, hogy a szabadidejében tartalmas programjai legyenek, 24,1% akinek nagyon fontos, hogy tartalmas legyen a szabadideje, 10,7%-nak teljesen mindegy, hogy mivel tölti ezt az időt. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a fiatal felnőtt válaszadók több, mint fele értéként kezeli a szabadidőt, hiszen ezek a programok pihentető és fejlesztő szerepén túl hozzájárul az egészség megőrzéséhez, megtartásához, a társasági élet színtereként a kortárscsoport tagjaival való közös élményeket jelenti.

8. ábra: A válaszadók szabadidős programtervei

Forrás: saját forrás

A megkérdezettek egyértelműen 94,6%-ban fontosnak tartják a rendszeres testmozgást az egészség megóvás érdekében, mely eredmény azt jelzi, hogy a fiatal felnőttek holisztikus egészségszemléletében a testmozgás erőteljesen megjelenik, habár a rendszeresen sportolók arány ennél kisebb.

9. ábra: Az egészség megőrzése és a rendszeres testmozgás kapcsolata a válaszadók véleménye szerint
 Forrás: saját forrás

R Rákérdeztünk arra, hogy a fiatal felnőttek milyen jellegű szabadidős tevékenységeket preferálnak. Ennél a kérdésnél több választ is megjelölhettek. Elmondható, hogy a megkérdezettek legnagyobb százaléka végez fizikai rekreációt szabadidejében. A turisztikai célú sportolás vagy sportturizmus igen népszerű (válaszadók 41%-a jelölte), melyet több hazai kutatás is megerősít (MOSONYI et al., 2013, TÜTÜNKOV et al., 2020). A labdajátékok és sportjátékok is népszerűek a fiatalok körében, hiszen a válaszadók 33%-a jelölte, majd a rekreációs célú sportolást (pl. görkorcsolya stb.) és a zenés – táncos mozgásformákat említették. Ezek az eredmények összhangban állnak korunk szabadidős és fitness trendjeivel (GÖDÉNY et al., 2018; MÜLLER – RÁCZ, 2011).

Az eredmények azt igazolják, hogy leginkább a szabadtéren történő mozgások a legkedveltebbek a fiatalok körében, melyek növelik a friss szabad levegőn való tartózkodás idejét és mivel a természet erőivel való edzést jelentik, így edzik a testet és erősítik az immunrendszert is.

10. ábra: A válaszadók szabadidős mozgásformái
 Forrás: saját forrás

KÖVETKEZTETÉSEK

Az elvégzett online kérdőíves kutatás alapján megállapítható, hogy a szabadidő eltöltésének definíciójaként a válaszadók 50%-a az „élményszerzést, feltöltődést” jelölte meg, tehát az ő számukra a szabad idő aktív eltöltése a fontos, míg a válaszok több mint egyharmadából /37,5%/ az derül ki, hogy inkább a „pihenést, lazítást” preferálja. A válaszadók válaszaiból az is kiderül, hogy a tartalmas programok sokkal népszerűbbek, mint az egyéb szabad idő eltöltésére vonatkozó elfoglaltságok 86,6% tarja fontosnak vagy nagyon fontosnak a szabad idejének igényes eltöltését. A kérdőívek elemzése során jól látható, hogy a megkérdezettek 94,6%-a fontosnak tartja egészségének megőrzése érdekében, hogy sportoljon, a tevékenység végzésének gyakoriságára adott válaszok is ezt támasztja alá. A sport ugyanis az egészség megőrzésének és megtartásának egyik kiváló eszköze (LACZA – RADÁK, 2013).

Elmondható, hogy a kutatásban résztvevők többségében fiatalok 18-25 év közöttiek, a szabad idő eltöltésének az aktív, sportolásban gazdag módját választják, és kifejezetten figyelnek az igényes időtöltés fontosságára, mely kérdésekre adott válaszok jól kapcsolódnak egymáshoz. Az egészségmegőrzés része a mindennapjaiknak, amely tény a generációjukra jellemző online jelenlét, ellensúlyozására enged következtetni. Ugyanis a megkérdezettek legnagyobb százaléka végez fizikai rekreációt szabadidejében, melyek közül a sportturizmus (válaszadók 41%-a jelölte), a labdajátékok (33%) a legnépszerűbbek. A rekreációs célú sportolást a válaszadók 25%-a (pl. görkorcsolya stb.) és a zenés –táncos mozgásformákat a 10,7%-uk jelölte a leggyakoribb tevékenységként. Ezek a szabadidős aktivitások korunk szabadidős fogyasztási trendjeihez jól igazodnak, melyben az élménykeresés, közösség és társaság, a szórakoztatás és egészségmegőrzés domináns célként fogalmazódnak meg.

A publikáció elkészítését a "GINOP-2.3.2-15-2016-00062 Életminőség fejlesztése Kelet-Magyarországon: Táplálkozás-, teljesítménybiológiai és biotechnológiai experimentális kutatások és eszközfejlesztések a humán megbetegedések megelőzésére és kezelésére" projekt támogatta.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Ábrahám J. (2010). *Rekreációs alapok*. Nemzeti Erőforrás Minisztérium Sportért felelős Államtitkárság, Budapest.
2. Bácsné Bába É., Balogh R., Bács B. A., Molnár A., Fenyves V., & Müller A. (2020). A passzív sportfogyasztás motivációinak vizsgálata nemek tükrében. *Economica*, 10, (1), 30-35.
3. Bácsné Bába, É., Fenyves, V., Szabados, Gy., Pető, K., Bács, Z. & Dajnoki, K. (2018a). Sport Involvement Analysis in Hungary, in the North Great Plain Region. *Sustainability*, 10, (5), 1-20.

4. Bácsné, Bába É., Balogh, R., Bács, Z., Fenyves, V. & Dajnoki, K. (2018b). Sportszolgáltatások keresleti, kínálati oldalának elemzési lehetőségei. *Studia Mundi – Economica*, 5, (3), 19-33.
5. Baranyai Sz., & Ráthonyi G. (2019). Az e-sport és a fizikai aktivitás. In: Bácsné Bába É., Müller A. (szerk.) "Mozgással az egészségért" A fizikai aktivitás jelentősége a jövő munkavállalóinak egészségmegőrzésében: Nemzetközi Konferencia és Workshop: Válogatott tanulmánykötet = "Movement for health" The importance of physical activity in health protection of future workers: International Conference and Workshop: Proceedings from the International Conference and Workshop. Debrecen: Debreceni Egyetem.
6. Barsiné D. I., Soós I., & Hamar P. (2020). A fizikailag aktív szabadidő eltöltés helye és szerepe a 12-18 éves tanulók heti időrendjében a mindennapos testnevelés tükrében. *Fejlesztő Pedagógia: Pedagógiai Szakfolyóirat*, 31, (1-3), 23-28.
7. Bíró M., & Müller A. (2017). Aktív pihenés, rekreáció. In: Dobos A., Mika J. (szerk.) *Természeti és kultúrtörténeti értékek Eger térségében*. Eger: Líceum Kiadó.
8. Boda E., Bácsné Bába É., & Müller A. (2019). Characteristics of adventure parks with a focus on human resources and visitor profiles. *Journal Of Physical Education And Sport*, 146, (19), 1014-1021.
9. Borbély A., Müller A., & Koncz I. (2008). *A testi-lelki harmónia összefüggései és módszertana*. Budapest: Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület.
10. Bútor B., & Kokovay Á. (2014). Az internet, mint sportolási szokásokat befolyásoló tényező. *Média-Történet-kommunikáció*, 9, (3), 51-59.
<http://www.medok.ro/sites/medok/files/publications/pdfs/ME.dok-2014-3.pdf>
11. Csíkszentmihályi M. (1997). *Living Well. The psychology of Everyday Life*. London: Weindenfeld & Nicolson.
12. Fenyves V., Dajnoki K. & Bácsné Bába É. (2019b). Sportolási szokások vizsgálata a Campus Sportfesztivál tapasztalatai alapján. *Acta Carolus Robertus*, 9, (2), 27-40.
13. Fenyves, V., Dajnoki, K., Kerezsi, D. & Bácsné, Bába É. (2019a). Analysis of Sport Motivation Factors amongst Eastern European Higher Education Students. *European Journal of Contemporary Education*, 8, (4), 761-778.
14. Gődény N., Bíró M., Lenténé P. A., Lente L., & Müller A. (2018). A fogyasztói szokások és trendek változásának vizsgálata a fitness területén. In: Balogh L. (szerk.) *Fókuszban az egészség*. Debrecen: Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet.
15. Herpainé L. J. (2014). The Issues of The Relationship of Grandparents and Grandchildren in the Light of Physical Activity. *European Journal of Mental Health*, 9, (2), 178-194.
16. Herpainé L. J. (2018). Three generation research concerning sport and value. In: Šimonek J., Beáta D., (szerk.) *Sport science in motion : proceedings from the scientific conference. Športová veda v pohybe: recenzovaný zborník vedeckých a odborných*

- prác z konferencie. *Mozgásban a sporttudomány: válogatott tanulmányok a konferenciáról*. Komárno, Szlovákia: Univerzita J. Selyeho.
17. Herpainé L. J., Simon I. Á., Nábrádi Zs., & Müller A. (2017). Családok sportolási szokásainak szocioökonómiai hátterére. *Képzés és Gyakorlat: Training and Practice*, 15, (4), 37-52.
 18. Hutiray J., & Várkonyi Zs. (1995). Szabadidő – turizmus – rekreáció. *Kereskedelmi Szemle* 36, (11), 25-30.
 19. Kinczel A., Maklári G., & Müller A. (2020). Recreational Activities and Motivation Among Young People. *Geosport for Society*, 12, (1), 53-65.
 20. Kovács K. (2014). A sportolás, mint támogató faktor a felsőoktatásban. A sportolási szokások hatásai a magyar és a romániai hallgatók körében. *Phd értekezés*. Debreceni Egyetem. 248 p.
 21. Kovács T. A. (1999). Rekreáció irányzatai. *III. Országos Sporttudományi Kongresszus*, Budapest, 1999. március 5-6.
 22. Lacza Gy. (2020). Új trendek a rekreációs piacon. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 85, (3), 66-66.
 23. Lacza Gy., & Radák Zs. (2013). Elixír-e a testedzés? *Orvosi Hetilap*, 154, (20). 764-768.
 24. Laoues-Czimbalmos N., Bácsné Bába É., Mező K., Kőnig-Görögh D., & Müller A. (2020). Fogyatékos tanulók szabadidős preferenciarendszerének elemzése egy kutatás tükrében. *International Journal Of Engineering And Management*, 5, (1), 102-119.
 25. Lenténé P. A., Hídvégi P., Pucsok J. M., Dobay B., Molnár A., & Bíró M. (2019). A szabadidős sport keresleti és kínálati elemek vizsgálata az Észak-alföldi régió egészségturizmusában. *Különleges Bánásmód*, 5, (4), 45-54.
 26. Lenténé P. A., Hídvégi P., Tatár A., Pucsok J. M., & Bíró M. (2018). Recreational potential of the northern great plain region in Hungary. In: Šimonek J., Dobay B. (szerk.) *Sport science in motion : proceedings from the scientific conference. Športová veda v pohybe: recenzovaný zborník vedeckých a odborných prác z konferencie. Mozgásban a sporttudomány: válogatott tanulmányok a konferenciáról*. Komárno, Szlovákia: Univerzita J. Selyeho.
 27. Mosonyi A., Könyves E., Fodor I., & Müller A. (2013). Leisure activities and travel habits of College students in the light of a survey. *Abstract - Applied Studies In Agribusiness And Commerce*, 7, (1), 57-61.
 28. Murányi I. (2010). Egyetemisták szabadidős tevékenysége és mentális státusa. *Educatio*, 10, (2), 203–213.
 29. Müller A., & Rácz I. (2011). *Aerobic és fitness irányzatok*. Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
 30. Müller A., Bácsné Bába É., Pfau Ch., Molnár A., & Laoues-Czimbalmos N. (2019). Extrém sportfogyasztás vizsgálata egy kutatás tükrében. *International Journal Of Engineering And Management Sciences*, 3 (4), 135-142.

31. Müller A., Bíró M., Bodolai M., Hidvégi P., Váczi P., Dávid L., & Szántó Á. (2017). A 2016-os fitnesztrendek helye és szerepe a rekreációban. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport* 44, 91-102.
32. Németh K., & Péter E. (2020). Klímaváltozás hatásai a mindennapokra és a szabadidő eltöltési szokásokra. In: Marton Zs., Németh K., Pelesz P., Péter E. (szerk.) *Iv. Turizmus És Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet*. Nagykanizsa, Magyarország : Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz.
33. Ráthonyi-Odor K., Ráthonyi G., & Borbély A. (2016). Sportolni jó – felelősen a sport népszerűsítéséért. *Acta Agraria Debreceniensis*, 67, 71-76.
34. Simon I. Á., Kajtár G., Herpainé L. J., & Müller A. (2018). A fizikai aktivitás és a mentális egészség jelentősége a 60 év fölötti korosztály életében. *Képzés És Gyakorlat: Training And Practice*, 16, (1), 25-36.
35. Tütümkov-Hrisztov, J., Müller A., & Molnár A. (2020). The appearance of sport as a travel motivation in traveling habits. *Geosport for Society*, 12, (1). 31-43.

A NEMZETKÖZI (CMAS) ÉS A HAZAI VÍZ ALATTI TEVÉKENYSÉGEK SPORTÁGI SZÖVETSÉGÉNEK (MBSZ) MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

ESTABLISHMENT AND OPERATION OF THE INTERNATIONAL (CMAS) AND THE HUNGARIAN
UNDERWATER ACTIVITIES SPORTS ASSOCIATION (MBSZ)

Kovács Zsófia¹, Prisztóka Gyöngyvér², Mórik Kornélia³, Biró Melinda⁴

¹ Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar „Oktatás és Társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola és Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Testnevelés és
Mozgásközpont, Pécs.

² Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Sporttudományi és Testnevelési Intézet, Pécs.

³ Debreceni Egyetem, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Debrecen

⁴ Debreceni Egyetem, Sporttudományi Koordinációs Intézet, Debrecen

Összefoglaló

A számtalan sportág egyfajta csoportosítási módja szerint beszélhetünk olimpiai és nem olimpiai sportágakról. A tanulmány a nem olimpiai sportágak csoportjába tartozó víz alatti sportok világába kalauzolja az olvasót. Munkánk célja, hogy feltáró jelleggel bemutassuk a Víz alatti Tevékenységek Világszövetségének (Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques, továbbiakban CMAS) és a Magyar Búvár Szakszövetség (továbbiakban MBSZ) megalakulásának körülményeit, annak történetét. Bemutatjuk mindkét szervezet pontos szervezeti felépítését kitérve a tisztségviselőkre, valamint ismertetjük működésüket. Röviden bemutatjuk a CMAS által felkarolt, a teljesség igénye nélkül, az apneát, a víz alatti birkózást, az uszonyosúszást, a víz alatti hokit, a víz alatti rögbi, a tájékozódási búvárúszást, a víz alatti fényképezést, a víz alatti célba lövést, a víz alatti halászatot lándzsával és dárdával, és a sportmerülést. A tanulmányt hiánypótlásnak szánjuk, hiszen a víz alatti sporttevékenységeket összefoglaló, a világ- és nemzeti szervezetet bemutató szakmai anyag tudásunk szerint még nem készült. Az ismeretanyagot főként azoknak ajánljuk, akik bővebb információkat szeretnének kapni egy nemzetközi viszonylatban fokozatosan fejlődő szövetségről, és az irányításuk alatt működő sportágakról. Tanulmányunk egy első kísérlet annak érdekében, hogy a víz alatti sportágak bemutatása, működése, fejlődési folyamata a jövőben a hazai tudományos szférában is helyet és nagyobb szerepet kapjon.

Kulcsszavak: víz alatti sportok, búvársport, sportszövetség, technikai sportok

Abstract

We can talk about Olympic and non-Olympic sports according to a kind of grouping of countless sports. This study guides the reader into the world of underwater sports belonging to the group of non-Olympic sports. The aim of our work is to present the circumstances of the formation of the World Underwater Federation (Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques, hereinafter CMAS) and the Hungarian Divers Federation (hereinafter MBSZ) in an exploratory manner. We present the exact organizational structure of both organizations, covering the officials, and describe their operation. We briefly present the Free diving, Aquathlon, Finswimming, Underwater hockey, Underwater rugby, Orienteering, Visual (underwater photography), Target shooting, Spearfishing, and Sports diving. The study is intended to fill a gap, as to the best of our knowledge, the professional material summarizing underwater sports activities in this way, presenting the world and national organization, has not been prepared, yet. This article is mainly recommended for those who want to

gain more knowledge about an alliance that is gradually developing internationally and about the sports under their control. Our study is a first attempt to ensure that the presentation, operation and development process of underwater sports have a place and a greater role in the Hungarian scientific sphere in the future.

Keywords: *underwater sport, diving, sport federation, technical sports*

BEVEZETÉS

Neoprénruhába öltözött, hátukra rögzített palackos, maszkos búvárok. Talán ezek az első gondolatai olvasóinknak, amelyekre asszociálnak a víz alatti sporttevékenység szavakat olvasva. Azonban ez csupán egy szelete annak az egésznek, amit tanulmányunkban bemutatunk. Munkánk célja, hogy feltáró jelleggel bemutassuk a Víz alatti Tevékenységek Világszövetségének (Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques, továbbiakban CMAS) és a Magyar Búvár Szakszövetség (továbbiakban MBSZ) megalakulásának körülményeit, annak történetét, továbbá mindkét szervezet pontos szervezeti felépítését kitérve a tisztségviselőkre, valamint ismertetjük működésüket. Ezen felül bemutatjuk a CMAS által irányított és szervezett víz alatti sportágakat: az apneát, a víz alatti birkózást, az uszonyosúszást, a víz alatti hokit, a víz alatti rögbi, a tájékozódási búvárúszást, a víz alatti fényképezést, a víz alatti célba lövést, a víz alatti halászatot lándzsával és dárdával, és a sportmerülést.

ELMÉLETI HÁTTÉR ÉS MÓDSZER

A vízfelszín alatt végzett sportmozgások alapja az úszás. Az úszás kialakulása nagyjából egyidős az emberiség történetével. Kezdetben az életben maradás és a táplálékszerzés volt a vízben végzett (úszó)mozgások fő funkciója, később már egyéb célok megvalósulásának érdekében akartak víz alá merülni (BAKÓ, 1986; STIEBER, 1944). Ilyen volt az ember természetes érdeklődése a lenti világ felfedezésre, ilyenek voltak azok a találmányok, amelyek gyorsították a vízben végezhető mozgásokat, vagy növelték a víz alatt eltöltött idő mértékét, de ilyen volt a háborús időszakokban történő fejlesztések is, ahol többek között az ellenséges hajók meglékelése volt a cél. Így történt, hogy részben az emberi kíváncsiság, részben a katonaság számára történt fejlesztések hatására, megnőtt az igény a vízfelszín alatt történő minél gyorsabb és minél kevesebb felszereléssel végezhető mozgások fejlesztésére, valamint az ehhez szükséges eszközök korszerűsítésére. Ez utóbbival vette komolyan kezdetét a technikai búvárkodás kialakulásának története (MASCLET, 2010).

KÖNNYŰBÚVÁRSPORT

A könnyűbúvársport Európában 1935 körül indult fejlődésnek, és az 1950-es évek elején vette kezdetét elterjedése a fejlett országokban. Legnagyobb képviselője, szereplője, a mindenki számára ismert Jaques-Yves Cousteau¹(1910-1997) kapitány volt, aki a sűrített levegős légzőkészülékével (Aqua-Lung) nyitotta meg a lehetőséget a kék mélység felfedezésére. Ezt a szerkezetet Émile Gagnan² (1900-1979) mérnökkel tervezték meg és 1943-ban sikeresen tesztelték (CHAMBRE, BÁSTA és MILLER, 1962).

A második világháborút követően megnőtt a mélység meghódítása iránti érdeklődés, mind a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban is. A bűvárkodás eszközrendszerének fejlődésével, a határok megnyílásával nőtt a turizmus a nyugati tengerpartokon, így a civil szféra számára is könnyebben és részben olcsóbban elérhetővé vált ez a fajta speciális szabadidő eltöltési mód. Mindeközben kialakult az igény egy olyan átfogó szervezet létrehozására is, ami felöleli és szabályozza a víz alatt végezhető valamennyi tevékenységet, legyen az sportági, rekreációs, tudományos vagy felderítő céllal űzve. Ezeket a tevékenységeket elsősorban nyílt vizekben végzik, ami magas szintű tudást és környezeti biztonságot, biztos háttérrel igényelnek a szakemberek részéről. Annak érdekében, hogy a vízfelszín alá történő merüléseket a lehető legnagyobb biztonságban lehessen végezni, komoly szabály-, képzési- és ezekhez kapcsolódó ellenőrzési rendszer kialakítására volt szükség. Megfelelő képzés, előzetes képesítés (búvárminősítés) vagy szakember jelenléte nélkül életveszélyes bármiféle nyílt, vízfelszín alá történő merülést végezni.

Munkánkat szakirodalmak feldolgozásával, a búvársportban eltöltött évtizedes, nemzetközi szinten szerzett versenyzői tapasztalatok elemzésével, a hazai uszonyos úszás legkiemelkedőbb szakembereivel, valamint a Magyar Búvár Szakszövetség vezetőivel folytatott irányított beszélgetések alapján mutatjuk be azt a folyamatot, ami a víz alatti tevékenységek központosításához vezetett, majd áttekintést adunk a létrejött nemzetközi és hazai szervezetek felépítéséről és működéséről.

VÍZ ALATTI TEVÉKENYSÉGEK VILÁGSZÖVETSÉGÉNEK (CMAS) MEGALKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

A CMAS az az átfogó szervezet, amely a különböző víz alatti sportokat és tevékenységeket fogja össze. A napjainkban működő szövetség elődje a Víz alatti Sportok Szövetsége volt, ami 1952-ben jött létre a nemzetközi Sporthorgász Szövetség (CIPS) belül. A közös

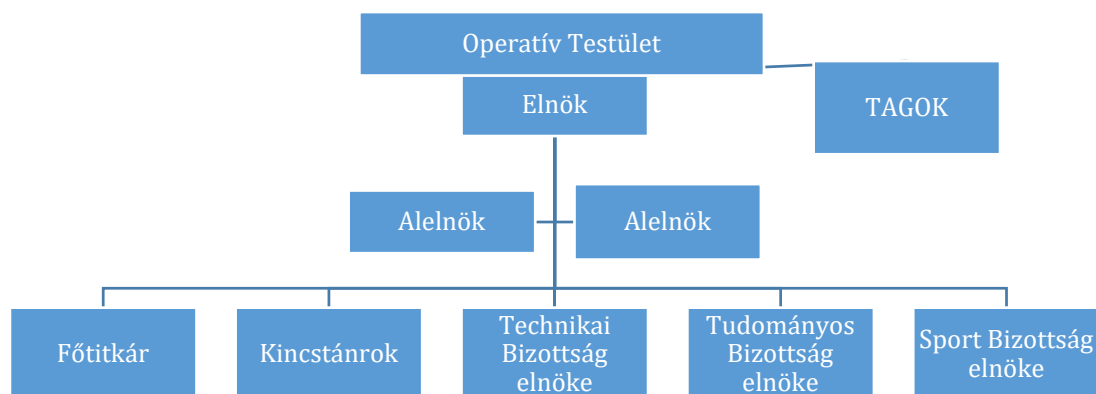
¹ Cousteau kapitány (1910-1997) közismert francia tengerkutató, felfedező, természettudós és filmkészítő, aki életét a tengeri felfedezéseknek szentelte.

²Francia mérnök, a francia haditengerészet mélytengeri kutatásokkal foglalkozó csoport tagja. Társfeltalálója volt a sűrített levegőjű könnyűbúvár-légzőkészüléknek. 1947-ben a kanadai Montrealba emigrált és a Canadian Liquid Air Ltd. alkalmazásában szabadalmaztatott olyan búvár- és légzés szabályozókat, amelyek a ma használatos szabályozók ősei (I01; I02).

szervezet létrehozásának érdekében 1959. január 9-11. között gyűltek össze a Német Szövetségi Köztársaság, Belgium, Brazília, Franciaország, Görögország, Olaszország, Monaco, Portugália, Svájc, Jugoszlávia és az Amerikai Egyesült Államok képviselői, és Jacques- Yves Cousteau elnökletével megalkották a Víz alatti Tevékenységek Világszövetségét (CMAS). Ekkor még párizsi központtal, amit aztán 1992-ben Rómába helyeztek át, és amely város a mai napig is székhelye a szövetségnek. Megalakulásukat követően kiadásra került az első szakkönyv (1962), amely segítette a csatlakozni vágyók oktatását, ezáltal is ismertté, hozzáférhetővé téve tevékenységüket (MASCET, 2010; TORONTÁLI, 2005). A CMAS-nak míg 1982-ben 54 tagországa volt, addig napjainkra közel 94 tagországgal, azon belül kb. 135 szövetséggel rendelkezik (REISZ, 1990; I03). A CMAS tagja a Nemzetközi Sportszövetségek Szövetségének (GAISF) és a Világjátékok Nemzetközi Szövetségének (IWGA), továbbá a Nemzetközi Olimpiai Bizottság (IOC) által elismert szervezetnek minősül (MBSZ, 2020).

A NEMZETKÖZI SZERVEZET (CMAS) MŰKÖDÉSE

A nemzetközi szervezet (ld. 1. ábra) legfőbb döntéshozó szerve a Közgyűlés, amely évente, változó helyszíneken ülészik. Résztevői a tagországok nemzeti szövetségeinek elnökei, vagy azok közvetlen meghatalmazottjai lehetnek. A szövetség élén az elnök áll, akit négyévente választanak. Jelenleg Anna Arzhanova (orosz) tölti be a tisztséget, amely mandátum 2021-ig tart. Az elnök munkáját két alelnök segíti. Az aktuális adatok szerint az egyik Blanchard Jean Louis (francia) a másik pedig Nolli Claudio (olasz). A két alelnök, O'Shaughnessy Kevin (ír) főtitkár, a kincstárnok Germain Alain (francia), valamint a Technika Bizottság Holm Flemming (dán), a Tudományos Bizottság, Prof. Dr. Ralph O. Schill (német) és a Sport Bizottság Xiarchos Ilias (görög) igazgatói alkotják az elnök vezérletével az Operatív Bizottságot, amely része az Igazgatótanácsnak. Az Igazgatótanács másik része az úgynevezett tagokból áll, akiket a közgyűlés választ meg a nemzeti szakszövetségek javaslatai alapján. Jelenleg négy földrésről 11 ország képviselői vesznek részt benne. 2020-ban az alábbi országok képviselői találhatók meg a tagok között: Tunézia, Líbia, Egyiptom, Németország, Portugália, Argentína, Korea, Spanyolország, Szerbia, Kolumbia, Japán. A vezető tisztségviselőket –hasonlóan az elnökhöz– négy éves időszakra választják. (I03).

1. ábra: The Board of Directors (BOD)
 Forrás: MÓRIK (2018) alapján, saját szerkesztés.

Ahogy a bevezetésben említettük, a víz alatt űzhető tevékenységek sokrétűek. Ezek differenciálása során bizottságot alkottak meg a szövetségen belül annak érdekében, hogy a különböző feladatköröket elláthassák, a tevékenységeket ellenőrzésük alá helyezzék.

Az első, a *Technikai Bizottság*, ami a búvároktatást és a búvárok minősítését, a technikai-, a nyílt vízi merüléseket végzi és felügyeli. Rendszeresen szerveznek tanfolyamokat, ahol különböző szintű búvárminősítések szerezhetők meg. Az alapszint a kezdő, vagyis az egy csillagos búvár, a haladó szint a két csillagos búvár, míg a három csillaggal rendelkező búvár már merülésvezetőnek számít.

A második, a *Tudományos Bizottság*, ami a víz alatti kutatásokat koordinálja, víz alatti kulturális örökségekkel foglalkozik, tengeri geológia, szervezetfejlesztés a feladata. Ezen kívül tudományos kongresszusokat tartanak, tájékoztatnak, és összekapcsolják a hivatásos búvárokat az amatőrökkel.

A harmadik a *Sport Bizottság*. Ők a víz alatt végezhető valamennyi sportág szabályait alkotják meg, ellenőrzik. Koordinálják, szervezik és rendezik a nemzetközi versenyeket, bajnokságokat. Az elért eredményeket nyilvántartják, hitelesítik a rekordokat és éves versenynaptárt bocsátanak ki. Ezen belül külön szakbizottságokban működnek a víz alatti sportágak.

Létezik egy negyedik bizottság is, ami az Igazgatótanács alá tartozik és amely a Fellebbezési-, a Fegyelmi-, a Jogi-, az Orvosi-, az Ifjúsági-, a Fogyatékkal élők, a Nők a sportban és a Búvársport elnevezésű albizottságokból tevődnek össze.

Ezek közül a harmadikat, vagyis a *Sport Bizottság*ot emeljük ki, mivel a továbbiakban kimondottan a szövetség sportági vonatkozásában vizsgálódunk.

VÍZ ALATTI SPORTOK A CMAS-BAN

Az alábbiakban bemutatásra kerülnek azok a víz alatti sporttevékenységek, amelyeket a nemzetközi szövetség elismer és szervez. A tanulmány terjedelmét tekintve, röviden összegezzük ezeket az izgalmas sportágakat (I03, KOVÁCS, 2012).

APNEA

Az apnea, vagyis a szabadtüdő merülés a legősibb búvárkodási mód (pl. élelemszerzés, megélhetés, gyöngyhalászat). Az apneának nevezett tevékenységet medencében és nyílt vízben egyaránt űzik.

Medencében rendezik meg a *statikus apnea* versenyszámot, ami mozdulatlan levegővisszatartást jelent. A *dinamikus apnea* versenyszámot, amelynél egy levegővétellel a lehető leghosszabb távot kell leúszni. A *gyorsasági apnea* számot, amikor egy megszabott távolságot kell a leggyorsabban teljesíteni.

Nyílt vízben kerül megrendezésre a „kék ugrás”, vagyis a korlát nélküli merülés, a változó súllyal történő merülés, az állandó súlyú merülés, a szabad merülés és a „skandalopetra”. Ez utóbbi hasonlít leginkább a kezdeti merülésekhez. A sportoló egy követ fogva merül a víz felszíne alá, majd a meghatározott mélység elérését követően a korábban testre rögzített kötél segítségével húzzák vissza a felszínre.

VÍZ ALATTI BIRKÓZÁS (AQUATHLON)

A víz alatti birkózást, más néven az aquathlont ketten végzik háromszor 30 mp-es fordulóban –fordulók közti egy perces pihenő idővel – a medence alján. A cél, hogy mihamarabb megszerezzék az ellenfél bokájára rögzített szalagot. A kellékek közé sorolják a maszkot, a krall uszonyt és az uszonyszorítót, ami a bokát fogja körbe. Ez utóbbira rögzítenek fel egy színes szalagot, ami általában piros vagy sárga színű. A mérkőzés egy 5x5 méteres kijelölt területen zajlik, amit a medence alján egy szőnyeggel és a víz felszínén kötéllal jeleznek. A kijelölt szakasz két egymással szemkötti részén a víz alatt rögzített karika található. A víz alá merülve veszi kezdetét a mérkőzés. A versenyzők a karikán átúszva jutnak el a szőnyeg fölé, és akinek sikerül előbb megszereznie ellenfele szalagját, az határozott felszínre jövetelt követően emeli a magasba azt, ezzel jelezve győzelmét.

USZONYOSÚSZÁS

Nevéből is adódik, hogy a vízben történő mozgás egy lábra rögzített uszonnal történik. Ebben a sportágban is két helyszínt különböztetünk meg, csak úgy, mint az apneában. Vannak a medencében, és a nyílt vízben űzhető versenyszámok.

A medencében (25 és 50 méteres) rendezett uszonyosúszásban négy stílust különböztet meg a versenyszabályzat.

1. A felszíni úszást nagyuszonnyal (monofin) végzik, és egy fejre rögzített homlokcsövön (snorkel) keresztül vesznek levegőt. A fejesugrás és a bukó fordulókat is hasonlóan hajtják végre, mint az úszók, magastartásba tett karral, delfinmozgással haladnak előre. Egyéni távolságok: 50m, 100m, 200m, 400m, 800m, 1500m. Felszíni váltók: 4x50m MIX (2 férfi- 2női versenyző), 4x100m és 4x200m.
2. Búvárúszás légzőkészülékkel szintén nagyuszonnyal történik. A versenyzők sportpalackot maguk előtt tolva reduktoron keresztül veszik a levegőt. Távolságok 100m és 400m.
3. Búvárúszás légzőkészülék nélkül, 50 méteres távon történik. A rajtkőről induló fejesugrásnál a versenyző egyetlen légvételt követően a felszín alá érve, nagyuszonnyal hajtja magát előre és ér a célba. Kizárólag célba érkezést követően törheti át a sportoló arca a vízfelszínt.
4. Uszonyos gyorsúszás gumiuszonnyal (bifins), krallozó lábtempóval. Egy laikus hasonlóan gondolja, mint a hagyományos gyorsúszás, azonban az erő kifejtés, a víz alatti mozgás és a levegővétel is eltérő. A levegőt a fejre rögzített homlokcsövön keresztül veszi a sportoló, így nem szükséges a fejét oldalra fordítania, míg az uszony ellenállási felülete nagyobb erő kifejtést követel így csökkentve a sportoló tempóját. Ezekből adódóan a test pozíciója és a mozgás ritmusa is eltér a hagyományos, mezítlábás gyorsúszástól (IZSÓ et al., 1973). A rajt, a fejesugrás zártállásból, rajtkőről indul. Távolságok: 50m, 100m, 200m és 400m. Uszonyos gyorsúszó váltók: 4x100m MIX (2 férfi, 2 nő).

A nyílt vízben rendezett hosszútávú uszonyosúszás 2019-ig együtt került megrendezésre a medencés világversenyekkel. A Világ- és Európa-bajnokság első négy napjában a medencés versenyszámok kerültek lebonyolításra, majd az azt követő két napban a nyílt vízben folytatták a versenyprogramot. 2020-tól a felmerülő igények és a megfelelő előkészítést követően először volt tervben a két típus teljes szétválasztása, vagyis külön időpontban és helyszínen kerültek volna megrendezésre a medencés és a nyíltvízes távok. Sajnos a COVID-19 járvány következtében ezt a szezont törölték, így nem valósulhatott meg az új típusú versenyrendezés főpróbája.

A korábbi versenyekre az alábbi szabályok és távok voltak érvényesek. A víz lehet édes vagy sós. A pályákat bójákkal és kötelekkel jelölték ki. A versenybírók partról és csónakokból figyelték és irányították a verseny menetét. Ha több kör megtételéből állt a versenytáv, akkor a győztes beérkezését követően a versenyt leállították. Tehát, ha egy versenyzőnek volt még vissza a távból, akkor is be kellett fejeznie. Ezt követően értékelték teljesítményüket, állapították meg az elért helyezéseket a megtett táv és az időeredmények összevetése alapján.

Egyéni versenyszámok: 6 000m.

Hosszútávú uszonyosúszó váltótáv: 4x2 000m.

A jövőben, ha különválva kerülnek lebonyolításra a hosszútávúszó versenyek, várhatóan több táv is megrendezésre kerül majd. Korábban 20 000m-en is hirdettek győztest, nem kizárt, hogy ez az extrém táv újra a versenykiírásba kerül.

VÍZ ALATTI HOKI

A víz alatti hokit uszodai körülmények között úszik egy 25x15 méteres, minimum 2 méter mély medencében. 10-10 fős csapatok mérik össze tudásukat, melyből csapatonként 6-6 játékos lehet aktív, a többi 4-4 fő pedig a csere. A cél, az ellenfél kapujába (3m) juttatni az ólomkorongot (1,5 kg) az ütők segítségével. A mérkőzés ideje kétszer 15 perces félidő. A játékosok felszerelése maszk, krall uszony, fülvédős sapka és légzőcső, ütő és kesztyű. A mérkőzést három bíró vezeti, ebből kettő a vízben, ahol kézjelekkel kommunikálnak egymással és a játékosokkal. A főbíró a partról figyeli az eseményeket, és a víz alatti is hallható hangjelzéssel indítja el vagy állítja le a játékot. Dinamikus, kemény játék a jellemző, de a durva játék nem megengedett. A sportszerűtlenséget, szabálytalanságot ebben a sportágban is szabaddövással, büntetővel, vagy akár kiállítással szankcionálják.

VÍZ ALATTI RÖGBI

A víz alatti rögbi egyedülálló csapatsport, hiszen ezt játsszák a világon egyedül három dimenzióban. A játékot 3,5 - 5m mély (műugró) medencében játsszák, a kijelölt pálya pedig 12-22m hosszú és 8-12m széles. Csapatonként 6-6 játékos lehet egyszerre a medencében, ezen kívül szintén 6-6 csapattársuk biztosítja a folyamatos cserelehetőséget. A játékosok felszerelése maszk, krall uszony, fülvédős sapka és légzőcső.

A két kapu (40 cm átmérőjű fém kosarak) a medence alján helyezkedik el, cél a labda kapuba juttatása. A labda sós vízzel van töltve, így akár két vagy három métert is tud „repülni”, lebegni a vízben, és minden irányban lehet dobni: le, fel és oldalra - fő szabály, hogy nem jöhet felszínre. A medence mélysége és a labda sajátossága teszi lehetővé, hogy a játékosok és a passzok iránya három dimenzióban történhet. A versenyek alatt három versenybíró irányít kéz- és hangjelekkel, kettő a víz alatt, és egy -a főbíró - a medence oldaláról vezényel. Gyors, intenzív mozgást, sok passzot igénylő játék, ezért a mérkőzések ideje 2x10 vagy 15 perc, félidőnél 5 perces szünettel, térfélcserével.

TÁJÉKOZÓDÁSI BÚVÁRÚSZÁS

A víz alatti sportok ezen válfaja nyílt vizekben űzhető. A sportolók számára a szabályzat által meghatározott pontokat kell megtalálniuk és/vagy meghatározott távolságokat megtenniük a víz felszíne alatt haladva. Ennek kivitelezését az alábbi eszközök,

szerelvények segítik: uszony (monofin), tájoló, távolságmérő, oxigénpalack, reduktor, neoprénruha, maszk. Abban, hogy a versenybírók és nézők is pontosan tudják merre halad a sportoló a vízben, egy bója és a hozzátartozó bójazsínór segít, ami a versenyzőre van rögzítve. Haladás közben ezt húzza maga után, így a bója a felszínen mozogva jelzi a versenyző aktuális helyzetét.

Egyéni versenyszámok:

- M/szlalom gyakorlat (M-alakban elhelyezett bóják között kell szlalomozva úszni, ahol az időeredmény mellett a pontosság is számít)
- 5 bójás gyakorlat (5 bóját meghatározott sorrendben kell megtalálni minél gyorsabban)
- Csillag gyakorlat (az előző két versenyszám keveréke, ahol a csillagalakzatban elhelyezett 4 bóját kell kerülni és egy ötödiket megtalálni)
- Paralel versenyszám (egyszerre két versenyző két megegyező pályán végzi ugyanazt a feladatot – egyenes kieséses rendszerben dől el a verseny)

Csapat versenyszámok:

- MONK gyakorlat (a verseny megkezdéséig titkosított térkép alapján kell a pontokat megtalálni)
- Találkozási gyakorlat (4 versenyző 4 rajthelyről indul, majd meghatározott rendben történő találkozás után érnek célba. Itt is a gyorsaság és a pontosság a döntő.)

VÍZ ALATTI FOTÓZÁS

A „CMAS Víz alatti Fotó Világ bajnokság” során a versenyzőknek „éleslövészet” van, vagyis a helyszínen meghatározott számú és idejű merülés alatt kell elkészíteniük a fotókat. A kategóriák a következők: mérsékelt tengeri-, trópusi-, makro-, édesvízi-, barlangi-, ismeretterjesztő-, versenysport téma, édesvízi- és/vagy sósvízi kategória.

Kategóriánként egy képpel lehet nevezni, és az nyeri a bajnokságot, aki a legmagasabb összpontszámot kapja a zsűritől. A teljesítményt nehezíti, hogy a felszínen nem lehet a fényképezőgéphez nyúlni, a versenykiírástól függően képet szerkeszteni, törölni, visszanézni csak a víz alatt engedélyezett. Emellett jókor kell lenni jó helyen, vagyis a rendelkezésre álló idő alatt megfelelő témát kell találniuk a víz alatt.

VÍZ ALATTI CÉLBALLÖVÉS

Rendezhető úszómedencében vagy nyílt vizekben. A medencében rendezett változat nagyobb népszerűségnek örvend, az eredmények könnyebb követhetősége miatt, valamint azért, mert a vízben sokkal jobban lehet látni a céltáblát, mint a nyílt vízben. A sportághoz szükséges felszerelés: búvármaszk, snorkel (légzőcső), uszony, búváröltöny, övsúly, kesztyű, sorozatgyártású lándzsapisztoly (elasztikus vagy hidro-pneumatikus), egy sziluett és természetesen egy céltábla. Három fajtáját űzik: a precíziós, biatlón és váltó

(MIX ffi-nő). A célpontot egy 33 x 35 cm-es panel alkotja, amelynek közepe a medence aljától 80 cm-re helyezkedik el, és a lövővonalától 3 méterre van.

HALÁSZAT LÁNDZSÁVAL, DÁRDÁVAL

A víz alatti halászat lándzsával és dárdával, olyan víz alatti sport-szakág, amely levegő visszatartásos víz alatti halászatot jelent. Eszközök: krall uszony, maszk, snorkel (légzőcső), lándzsa/dárda, tábla, horgonyzó deszka, zsinór, haltartó, kés. A kiinduló bázis (hajó) egy kijelölt bója körüli 25 méteres sugarú kör, amelyen belül lőhetnek. Ezt a zónát három alkalommal helyezhetik odébb, módosíthatják a hajón tartózkodó edzők, szervezők segítségével, a verseny első óráját követően. A verseny végét jelző jel után, kilőtt és felszínre hozott halak nem számítanak a mérlegelés során. Szigorúan tiltják a helyi törvényekben felsorolt védett fajok kilövését is.

SPORTMERÜLÉS

Az ügyességi sportmerülés teljes merülő-felszereléssel, víz alatt történő előrehaladást jelent. Adott távokat kell teljesíteni 50 méteres versenymedencében úgy, hogy a kihelyezett akadályokon mihamarabb áthaladjon a sportoló. A felszerelés a merülő eszközökből áll: oxigénpalack a háton, maszk, reduktorok, nyomásjelző, krall uszony. Az akadályok lehetnek kiépített alagutak - szűkebbek, tágabbak -, amelyeken csak úgy tud áthaladni a sportoló, ha leveti a hátáról a palackot és kézben tolja maga előtt. Egyéni és páros ügyességi gyakorlatokból álló versenyeket is rendeznek. Ez utóbbinál az akadályok leküzdése után együtt kell egy súlygolyót a célba juttatni. Minden esetben a gyorsaság számít.

VÍZ ALATTI SPORTÁGAK SPORTESZKÖZEI

A víz alatti sporttevékenységek eszközfüggők, így technikai sportágaknak minősülnek. Minden szakágat saját albizottság képvisel, és saját szabályzattal rendelkezik a sporteszközökkel kapcsolatban. Ide tartoznak a különböző szakágak verseny- és eszközszabályzatai. Jelenleg kizárólag csak olyan eszközökkel (úszóruha, versenyruha, snorkel (légzőcső), uszony, uszonyzokni, nyíl, szigony, oxigénpalack, víz alatti fényképezőgép, kötél stb.) lehet nemzetközi versenyeken elindulni, amely eszközök előzőleg elfogadásra kerültek a szakbizottságok által. A különböző minőségű és típusú eszközökről szóló elfogadási kérvények a CMAS Sportbizottságának elnöke által beterjesztésre kerülnek a nemzetközi szervezet igazgató tanácsához, aminek tagjai a termék(ek) engedélyezésére hozzák meg a végső döntést (MÓRIK, 2018).

A MAGYAR BÚVÁR SZAKSZÖVETSÉG MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

Az 1950-es években, ahogy a fejlett országokban, úgy hazánkban is egyre többen kezdtek érdeklődni a szabadidős búvárkodás iránt, és több, viszonylag szervezetlen búvárcsoport alakult meg. 1958-ban 14 fővel jött létre az első magyar könnyűbúvár szakosztály a fővárosban. Ezt követően Budapesten és környékén egyre több klubot alapítottak, többek között megalakult a XI. kerületi BHG Gyári Könnyűbúvár Szakosztály, a BEKSZ (óbudai könnyűbúvárok), míg az első vidéki búvár szakosztály Pécsen alakult meg. Később, 1965-ben Budapesti Víz alatti Kutatócsoport (Ferencváros) és Amphora (Lágymányoson) néven is alakultak meg búvárcsoportok. Az első magyar uszonyos- és búvárúszó sportverseny 1959-ben került megrendezésre a Nemzeti Sportuszodában, ahol nagyjából 50 fő állt rajthoz. Az egyik első nemzetközi megmérettetésre Tatán került sor 1967-ben, ahol magyar, jugoszláv és osztrák természetbarát könnyűbúvár szakosztályok tábortartak, és mérték össze erejüket víz alatti céllövésben (TORONTÁLI, 2005).

A könnyűbúvársport fellendülése akkor kezdődött el itthon igazán, amikor tíz természetbarát könnyűbúvár szakosztály kezdeményezte a Magyar Testnevelési és Sporthivatalnál a sportág elismerését. Mivel a politikai vezetés célja volt a honvédelmi sportok beillesztése a civil sportéletbe, így a kérés jóváhagyásra került, és a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ)³ kézbe vette ennek a sportágnak a támogatását, szervezését és irányítását (REISZ, 1990; I05). A Magyar Könnyűbúvár Szövetség (MKBSZ) 1967-ben alakult meg, és 1968. január 1-től kezdte meg hivatalos működését. Ezt követően tagja lett a nemzetközi szervezetnek (CMAS), és rá egy évre a CMAS 10 éves jubileumi közgyűlésén tagja lett a nemzetközi szövetség Sportbizottságának, végül 1991-ben országunkat felvették a Technikai és Tudományos Bizottságokba.

A hazai szövetség első elnöke (1968) Dr. Világi Gyula, főtitkára pedig Mohácsi Ferenc volt. Az MKBSZ volt az első hazánkban, amely összefogta és irányította mind az MHSZ keretein belül, és mind az azon kívül működő könnyűbúvár klubokat. Kezdetét vette a szervezett versenysport, és az irányított búvárképzés egyaránt. Mohácsi később több feladatot is ellátott, 1973-tól bekerült a CMAS Végrehajtó Bizottságába, valamint az uszonyos sportág albizottság vezetőségi tagjának is megválasztották. A nemzetközi munkássága 1989-ig tartott. Segítségével került megszervezésre hazánkban először 1977-ben, másodszor pedig 1983-ban kontinens viadal. Ez utóbbi egészen pontosan 1983. augusztus 18-23. között Dunaújvárosban a XI. Uszonyosúszó és Búvárúszó Európa-bajnokság szervezési jogát jelentette (LUDVIGH, 1999; I05).

1989 decemberében az MKBSZ jogutódaként alakult meg a Magyar Búvár Szövetség (MBSZ), melynek elnöke Csepregi Oszkár lett. A szövetség mai nevét a 2004. évi új sporttörvényt⁴ követően kapta. Magyar Búvár Szakszövetségre változott, amelynek

³ A Magyar Honvédelmi Szövetség egy sport és szabadidős tevékenységeket szervező országos félkatonai szervezet volt 1948 és 1990 között. Története során politikai okokból többször átalakult

⁴ 2004. évi I. törvény a sportról

legfontosabb feladatai közé tartozik a bűvársport Magyarország területén való szervezése, irányítása és ellenőrzése, a sportági értékek megőrzése, a nemzetközi szövetségben való aktív jelenlét, a bűvártevékenység fejlesztése és népszerűsítése. Az MBSZ tagja a Nemzeti Versenysport Szövetségnek (NVESZ) és a víz alatti sportok hivatalos nemzetközi szövetségének (CMAS). Az MBSZ feladata a sporttevékenységen kívüli bűvár tevékenységek különböző ágainak oktatása, művelése és felügyelete is. Ezen kívül a CMAS ajánlásainak, szabályzatainak és szabványainak megfelelő szintű oktatást és tudományos munkát végez. Céljuk a víz alatti világ megismerésének, védelmének és kutatásának fejlesztése és segítése, hangsúlyozva a felszíni és felszín alatt álló- és folyóvizek környezetének, tisztaságának védelmét. Ezen felül a szövetség tagjainak speciális szakismeretével járulnak hozzá, segítik a honvédelmi, a rendvédelmi és katasztrófavédelmi szervezetek munkáját. A szakszövetség 2020-ban már több mint 40 tagszervezettel rendelkezik (MBSZ, 2020).

2. ábra: A Magyar Bűvár Szakszövetség szervezeti felépítése.

Forrás: saját szerkesztés (2020).

Az MBSZ évente legalább egyszer rendes közgyűlést szervez, ahol minden rendes tag egy szavazattal rendelkezik. Az éves közgyűlésen a kötelező napirendi pontok mellett a jövőbeli szakmai tervek és feladatok előterjesztése is megtörténik (ld. 2. ábra). Az MBSZ ügyintéző és képviselői szerve az elnökség, amely az MBSZ tevékenységét irányítja a két közgyűlés közötti időszakban. Az elnökség tagjai 2020-tól – akiket a közgyűlés négy évre választ meg – Papp Gábor (elnök), Szabó Attila (technikai alelnök), Kövy Bence (sportalelnök), Balázs Gergely a tudományos alelnök, és 3 elnökségi tag (Balázs Péter, Kővári Péter, Veress András). A szervezet fontos része a *Felügyelő Bizottság*, amely a közgyűlés, a működés, a gazdálkodás és a vagyonkezelések ellenőrzését végzi. Az *Állandó Bizottságok* között található a *Sportbizottság*, ami a sport szakágakban rendezett versenyekkel, tevékenységekkel és sportszakemberek képzésével foglalkozik. A *Technikai Bizottság* területe és hatásköre a szabadidős bűvársport. A *Tudományos Bizottság* a sport területén kívüli víz alatti feltárásokban tevékenykedik és közreműködik, míg az *Etikai és Fegyelmi Bizottság* elsősorban a szakszövetségi fegyelmi vétségek, etikai normák megszegésének következményeit jelentő eljárásokat folytatja le. A szakbizottságokon belül az eseti bizottságokhoz tartozik a Jelölőbizottság (választások esetére), valamint a

Jogi Bizottság. Az MBSZ titkárságot működtet, melynek tagjai adminisztratív munkatársak, vezetőjük a főtitkár. Utóbbi kiemelt feladata a szövetség tevékenységeinek összehangolása, a közgyűlés és a bizottságok határozatainak végrehajtása (MBSZ, 2020). Napjainkban, 2020-ban az alábbi sportági szakágak működnek hazánkban a szövetség keretein belül: apnea, uszonyosúszás, víz alatti hoki, víz alatti rögbi, tájékozódási búvárúszás, víz alatti fotózás. A viszonylag fiatal szövetség sportágai közül sikerességük alapján a leginkább kiemelkedő az uszonyosúszás és a tájékozódási búvárúszás. Előbbi sportág a Világjátékokon is szerepel, amely sportesemény négyévente kerül megrendezésre csakúgy, mint az Olimpia. Mindkét szakág számtalan világ- és Európa-bajnokot tudhat magáénak, uszonyosúszásban több Világjátékok győztes is született. Hazánkban a CMAS rendszerű búvároktatást, a búvárok minősítését az MBSZ Technikai Bizottsága alá tartozó szervezetek végzik. A tanfolyamokat egy csillagos kezdő, két csillagos haladó és három csillagos merülésvezetői szinteken lehet elvégezni. Ezen kívül szakbúvári ismeretekre lehet szert tenni, szakképzettséget szerezni például barlangi- és a mentőbúvár kategóriában, amelyek magas szervezetszerű képzést, és kiemelkedő tudást igényelnek. Szükséges megemlíteni, hogy a CMAS keretein kívül is lehet búvártanfolyamokon nyílt vízi szabadidős búvárismereteket szerezni, ilyenek például a SSI⁵, PADI⁶ és a NAUI⁷ típusú képzések.

Mielőtt még azt hinnénk, hogy hazánk a tudományos célzattal történő merülésben hiányt szenved, azt kell mondjuk tévedünk. Nem rendszeresen, hanem alkalmanként történnek ilyen jellegű tudományos feltárások, így viszonylag ritkán hallunk róluk a médiában. Ezek a tudományos tevékenységek több hónapig, akár több évig is eltarthatnak. Példaként említjük a Szent István csatahajó feltárását. Ezt a hajókolosszust - amit a Magyarországon valaha is épült legnagyobb (152m hosszú) hajójának is neveznek - az Adria vize nyelte el az első világháborúban. Az egyetlen magyar építésű dreadnought osztályú hadihajót, az Olasz Királyi Haditengerészet által kilőtt torpedók süllyesztették el 1918. június 10-én, amely napot az olasz haditengerészet napjaként tartanak számon. 76 évvel később, 1994 októberében fedezték fel a roncs nyughelyét. A négyéves kutatássorozatot Czákó László vezette a Magyar Búvár Szakszövetség, a Debreceni Búvárklub, és a roncs helyzetéből adódóan, a horvát búvárok részvételével (I06; I07).

ÖSSZEGZÉS

A Víz alatti Sportok Szövetsége, amelynek neve később módosult, és tevékenységek köre bővült, Víz alatti Tevékenységek Világszövetsége (CMAS) néven folytatta tovább működését, egy viszonylag fiatal szervezet. Míg kezdetben pusztán az emberi kíváncsiság miatt törekedtek a felszín alatt eltölthető idő és mozgásgyorsaság növelésére, később

⁵ Scuba School International

⁶ Professional Association of Diving Instructors

⁷ The National Association of Underwater Instructors

különböző haditechnikai fejlesztések és megrendelések hatására gyorsult fel ez a folyamat. A technikai-társadalmi és gazdasági fejlődés következtében, valamint a sportágak iránti érdeklődés növekedésének köszönhetően napjainkban 5 kontinens 130 országa tagja a szövetségnek, amely taglétszám folyamatosan növekszik. A szervezet víz alatti sportok népszerűsítésére irányuló hathatós munkájának köszönhetően, egyre több, ezidáig víz alatti sportot nem űző ország kapcsolódik be és kezdi el az uszonyosúszás, a víz alatti hoki, a víz alatti rögbi és/vagy egyéb CMAS sportágak edzésszervezését, oktatását. Közéjük tartozik India, Brazília, Ecuador és néhány feketeafrikai ország.

A hazánkban dolgozó szakemberek és sportági szakszövetség egyaránt azon munkálkodnak, hogy az utánpótlás bázis növekedjen, a sportolóknak minél több versenyzési lehetőséget, élményt és sikereket biztosítsanak. Törekednek a látványos szakágak bemutatására, kipróbálására, például sportágválasztó rendezvényeken. A sportágak eredményességéből és technikai különlegességéből fakadóan a szövetség megfelelő stratégiájával nagyobb bázis kiépítésére lesz lehetőségük a közeljövőben. A 2013-ban indult „Minden Gyermekek Tanuljon meg Úszni”, és a 2014-ben elindult tanuszoda építési programok közelebb hozzák a fiatalokat nem csak az úszás, hanem más vizes sportágak megismerésének lehetőségéhez. Régóta megfigyelhető, hogy az úszósportból egyfajta vándorlás történik a víz alatti sportágak felé, ami szintén hozzájárul a sportok utánpótlás-bázisának növekedéséhez (GURISATTINÉ, 2007). A víz alatti tevékenységek megismerése és elsajátítása pozitívan befolyásolja a gyermekek vízbiztonság és úszáskompetenciáit, ami által magabiztosabb mozgásra lesznek képesek a vízben (KOVÁCS, PRISZTÓKA, 2020). Mindeközben a társadalmi- és környezeti változások hatására napjainkban a hagyományos sportágak egyre inkább értékét veszítik a fiatalok körében. Mindinkább keresik az izgalmasabb, extrémebb sportágakat, amelyek nagyobb kihívás elé állítják őket. Ez az irányvonal lehetőséget ad a sportági szakszövetségnek, hogy különböző módszerekkel (pl. iskolai úszásoktatásba történő bekapcsolódás, reklám- és marketingtevékenység) felhívja a víz alatti sportág űzésére a fiatalok figyelmét. A versenysporton túl a szabadidős búvárkodás is egyre nagyobb teret nyert az utóbbi évtizedekben, hiszen a könnyebb utazási feltételek következtében napjainkban egyre többen választják a tengerparti, vízpart közeli üdülést, ahol számtalan vizes sportágat próbálhatnak ki. Ilyen például a wakeboard, a szörf, a sznorkelzés⁸ vagy éppen a szervezett szabadidős búvárkodás. Ezek a sportok kiváló rekreációs élményt nyújtanak a nyaralók számára. A szabadidős búvárprogramok megszervezése több hazai egyesület kínálatában is megtalálható, ami segítheti a sportági utánpótlás bővítését is. Az ilyen típusú merülések közelebb hozzák az embert a víz alatti világhoz, amely pozitív hatása befolyásolhatja az emberek hozzáállását a természetvédelemhez,

⁸ A sznorkelzés a snorkel, vagyis a légzőcső kifejezésből származik. Megfelelő felszereltséggel (uszony, snorkel, maszk) és felkészültséggel (egészségügyi-, edzettségi állapot) a búvár a vízfelszínen úszva figyeli a víz alatti élővilágot. A felszínről alámerülve veszi jobban szemügyre. Az így megtett mélység általában 3-4 méter.

környezettudatosabb magatartásra, az élővizek tisztaságának megőrzésére ösztönözve őket.

IRODALOMJEGYZÉK

1. 2004. évi I. törvény a sportról
2. Bakó, J. (1986). *Az úszás története*. Budapest: Sport Lap- és Könyvkiadó. 295.
3. Básta R.; Chambre A.; Miller T. (1962): *Békaemberek*. Budapest: Sport. 203.
4. Gurisattiné Nagy E. (2007). A búvárúszás bemutatása- és oktatása kisiskolás korban. Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Úszás és Vízisportok Tanszék, Szakdolgozati tanulmány. 44.
5. Izsó, Z.; Juhász, A.; M. Tárkányi H. (ford.) (1973). *A búvár*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó. 396.
6. Kovács, Zs. (2012). Az uszonyos- és búvárúszás szerepe a szabadidő helyes eltöltésének módjában. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Testnevelés- és Sporttudományi Intézet, Pécs. Szakdolgozati tanulmány. 59.
7. Kovács, Zs.; Prisztóka Gy. (2020). Iskolai úszásoktatás a tantervi változások tükrében in: XVIII. Szentágotthai János Multidiszciplináris Konferencia és Hallgatói Verseny Absztrakt kötet.
8. Ludvigh, Z. (1999). *A magyar búvársport kézikönyve*. Kecskemét: Sportsline Kft.
9. Mascret, V. (2010). *L'aventure sous-marine: Histoire de la plongée sous-marine de loisir en scaphandre autonome en France (1865-1985)*. Education. Université Claude Bernard - Lyon I, Français. 429.
10. MBSZ (2020). A Magyar Búvár Szakszövetség Alapszabálya. 37.
11. Móri, K. V. (2018). A Najade gumiuszonyok innovációjának bemutatása. Debrecen: Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vidékfejlesztés-, Turizmus Sportmenedzsment Intézet, Sportgazdasági és menedzsment Tanszék, Szakdolgozati tanulmány.
12. Reisz J. (1990): Könnyűbúvársport. Testnevelési Egyetem, Budapest. Szakdolgozati tanulmány. 65.
13. Stieber, B. L. (1944). Az úszás története. *Testnevelés*, 7-8. 637.
14. Torontáli, T. (szerk., 2005): *CMAS Búvár Világszövetség Búvártankönyv*. Budapest: MBSZ. 120.

INTERNETES HIVATKOZÁS

I01 Múlt-kor történelmi magazin. (2020. 09. 22). Forrás: <https://mult-kor.hu/melytengeri-kutatasai-mellett-a-modern-buvarteknika-alapjait-is-megalkotta-jacques-yves-cousteau-20190625?openImage=23514>

- I02 Peoplepill. (2020. 09 22). Forrás: <https://peoplepill.com/people/emile-gagnan/>
- I03 CMAS. World Underwater Federation's official website, sportági szabályzatok (2020. 09. 22.). Forrás: www.cmas.org
- I04 Magyar Búvár Szakszövetség hivatalos honlapja (2020.10.17.) Forrás: <http://buvar.hu/>
- I05 Kollák K. Attila és Kollár Krisztián. Érdekes, jeles évfordulós események a búvárkodás nemzetközi történetéből... (2020.10.12.). Forrás: http://www.buvarinfo.hu/eletavizfelszinealatt/2013/20130105_06_evfordulok.html
- I06 Dr. Balogh Tamás (2018.06.13.). Száz éve süllyedt el a Szent István csatahajó. (2020.10.12). Forrás: <https://ng.hu/kultura/2018/06/13/szaz-eve-sullyedt-el-a-szent-istvan-csatahajoj/>
- I07 Tarján M. Tamás: 1918. június 10. Elsüllyedt a Szent István csatahajó (2020.10.11.) Forrás: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1918_junius_10_elsullyed_a_szent_istvan_csatahajoj/

A FÉRFI VÍZILABDA SPORTÁG FEJLŐDÉSTÖRTÉNTÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

THE OVERVIEW OF THE HISTORY OF MEN'S WATER POLO

Dienes Imre Balázs¹, Bernáth Andrea Gréta¹

Debreceni Egyetem Sporttudományi és Koordinációs Intézet

Összefoglaló

A vízilabda fiatalnak számít a többi sport között. Kialakulásának története az 1830-as, 1840-es évekig vezethető vissza. A sportág népszerűsége fokozatosan nőtt, amit magyarázhat egyrészt a sportágra jellemző speciális mozgás, a nem természetes közeg, továbbá az újdonság varázsa is. A vízilabda mint sportág, először Angliában jelent meg ám ez még akkoriban csak egy kezdetleges változata volt a ma ismert játékoknak. vízilabda ma Magyarország legsikeresebb csapatsportága. Eredményességéről tanúskodik a 9 olimpiai aranyérem, a 3 világbajnoki cím és a 13 Európa-bajnoki első helyezés. Ebben a cikkben a vízilabda kialakulásának időszakával és a magyar aranycsapatokkal, azoknak olimpián elért eredményeivel és magával a sportág fejlődével is foglalkozni kívánunk.

Kulcsszavak: vízilabda, történet, versenysport

Abstract: *Water polo is considered young among other sports. Its history goes back to the 1830s and 1840s. The popularity of the sport has gradually increased which can be explained on the one hand by the special movement of the sport, the unusual ambience and the charm of novelty. Water polo as a sport first appeared in England, but it was only a rudimentary version of the games we know today. Nowadays water polo is the most successful team sport in Hungary. Its efficiency is evidenced by 9 Olympic gold medals, 3 World Championship titles and 13 European Championship first places. In this article we want to deal with the period of the development of water polo and the Hungarian gold teams, their results at the Olympics and the development of the sport as well.*

Keywords: *water polo, history, competitive sport*

BEVEZETŐ

A vízilabda sajnos a természetes közeg hiánya miatt soha nem fog olyan nagy népszerűségnek örvendeni, mint a labdarúgás vagy a kosárlabda, de mégis vitathatatlan tény, hogy egy csodálatos sportágról és annak kultúrájáról beszélünk. A kezdetekben csak az útját kereste a sportág, rengeteg volt a kísérletezés és ráadásul nem egy egységes sportági fejlődésről beszélünk, hiszen egyszerre több „vízilabdasport” is létezett. A 19. század második felében kialakul modern vízilabdára már hasonlító szabályrendszer és játéktér. A rövid eredettörténet ismertetését követően végig fogjuk nézni a magyar vízilabda sportági fejlődését, aranycsapatait, nemzetközi eredményeit és olimpiai szerepléseit.

A VÍZILABDA FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE

A vízilabda kialakulásával kapcsolatban számtalan elképzelés létezik. Az egyik lehetséges magyarázat a szó eredetét vizsgálja, ugyanis a vízilabda angolul water polo, és a „polo” szó az indiai „pulu” (ejtsd: polo), vagyis magyarul „labda” szóból származik. Ez azzal magyarázható, hogy India régen angol gyarmat volt. Ez a sportág egy lovakkal játszott érdekes játék volt, ugyanis egy vízben játszott lovaspólóról volt szó. A britek fából készítettek maguknak lovakat és azokon ülve pólóztak (BÍRÓ, 2011).

A másik játékmódot vízi futballnak nevezték, mely kifejezéseit a rugbyból kölcsönözték. Itt még nem voltak kapuk, ahhoz, hogy gól szülessen a labdát az uszoda két végének teljes szélességében két kézzel juttatták célba a játékosok. Ezt úgy hívták, hogy touchdown. Ezt a játékot szabadtéri vizeken is játszották és néhol a kapuk csónakok, vagy tutajok voltak. Az első olyan vízilabda mérkőzést, amely némiképp hasonlított a mai vízilabdára 1876-ban játszották Bornemouthban (GALLOVITS et al., 2011).

Ekkoriban indult az Egyesült Államokban egy vízi játék, mely a polo nevet kapta. A játékosok hordókon ülve egy ütővel próbálták a labdát a kapuba juttatni. Egy idő után elhagyták a hordókat és az ütőket, és így már kezdett a vízilabdához hasonlítani a sportág. Sajnos ez a játék később egy agresszívabb formát öltött, ugyanis a labda mellett sokszor egymást is ütték a játékosok.

A harmadik álláspont szerint az 1860-as években, Londonban fürdőkben játszottak labdával. Birkóztak, megpróbálták a másiktól elvenni a labdát és dobálni azt. A strandoló közönség nagyon jó hangulatban nézte végig a mérkőzéseket. Talán ez volt az ösztönző lökete a vízilabdajáték kialakulásának (BÍRÓ, 2011).

A vízilabda a XIX. században egyre nagyobb népszerűségnek örvendett, ezért időszerűvé vált a szabályok bevezetése. Ezt William Wilson tette meg 1876-ban, amikor megírta az „Aquatic Football” című szabálykönyvet (BÍRÓ, 2011). Ebben a szabálykönyvben előírták a kapuk fontosságát, a méreteit, a játékosok számát pedig 9 fő körülire szabták meg. Mind a kapu, a labda, a játéktér és a játékosok száma is gyakran változott (GALLOVITS et al., 2011). 1885-ben az angol úszószövetség 11 pontban összefoglalta Wilson szabályait, és ezzel hivatalos sportágnak ismerte el a vízilabdát (GALLOVITS et al., 2011). Innentől kezdve a szabályok szerint volt kötelező játszani. 1888-ban az angolok megrendezték a világ első vízilabda bajnokságát.

A századforduló előtti évtizedben Európában is egyre népszerűbb lett a sportág. Megjelent Anglia után Németországban (1893), Franciaországban (1895), Belgiumban (1895), Ausztriában és Magyarországon (1897) is.

A századfordulóban már olyan népszerűvé vált a vízilabdázás, hogy a labdarúgással együtt felvették az 1900-as évi olimpiai játékok programjába. A csapatjátékok közül ez az egyik sportág, mely a legrégebb óta szerepel megszakítás nélkül az olimpián.

Hazánkban a vízilabda a legsikeresebb csapatsportág. A sportággal Dr. Füzéresy Árpád népszerűsítette itthon, melyet külföldi tartózkodása során ismert meg. Elsődleges célja az

úszók erőnlétének növelése volt. (BÍRÓ, 2010). Angliából hozatott szabálykönyvet, majd később a labda a szigetországból érkezett. Elsőként a MUE úszói, köztük Kiss Géza és Halmay Zoltán próbálhatták ki a vízilabdát, az úszóedzések végén. Ez idő alatt Füzéresy elkészítette a sapkákat és minden, a játékhhoz szükséges felszerelést - labdák, kapuk, pálya jelölő zászlók, stb. - beszerzett (BÍRÓ, 2010). 1897-re minden feltétel adott volt a vizes labdajáték elkezdéséhez.

MAGYARORSZÁGI VONATKOZTATÁS

Az első egyesület, a Balatoni Úszók Egyesülete 1900-ban alakult meg, 1901-ben pedig kiírták az első nem hivatalos bajnokságot, melyen két csapat, a Wiener Athletic Sport Club és a MUE vett részt. Ez nem volt egy sikeres kezdés, hiszen a magyar csapat csúfos vereséget szenvedett. A visszavágóra 1902-ben került sor, ahol már a magyar csapat aratott győzelmet (BÍRÓ, 2010). Az első hazai bajnokság 1904-ben került kiírásra, négy csapat részvételével. (GALLOVITS et al., 2011). Érdekessége a bajnokságnak, hogy az elsőként alakult MUE csapata nem indult, mert egyik meghatározó játékosa, Halmay Zoltán, kiküldetésen volt az 1904-es St. Louis-i olimpián, valamint, az egyesület számos versenyzője is elhagyta az egyesületet (BÍRÓ, 2010).

A sportág fellendülésének megindulása a MUSZ, vagyis a Magyar Úszó Szövetség 1907-es megalakulásához köthető. 1909-ben alakult meg a Ferencváros, FTC vízilabda csapata, akik meg akarták szerezni a ranglétra első helyét. A csapat megalakulásának évében már serleget hozott az egyik nemzetközi kupáról, majd az olimpiai ezüstérmet szerző belgák sem jelentettek kihívást számukra (BÍRÓ, 2010).

A MAGYAR FÉRFI VÍZILABDA OLIMPIAI SZEREPLÉSEINEK ELSŐ LÉPÉSEI

A sportág hazai megjelenést követően gyors fejlődésnek indult és egyre több nemzetközi tornán is megmutathatták tudásukat játékosaink. A sikerek magabiztossá tették játékosainkat, akik égték a bizonyítási vágytól, nemzetközi sikerekre törekedtek. Ennek eredményeként legjobbjaink 1912-ben elutazhattak Stockholmba, az olimpiára. Magyar vízilabda csapat ekkor vett részt először olimpiai játékokon. A csapat tagjai: Ádám Sándor, Beleznai László, Fazekas Tibor, Hégner Jenő, Rémi Károly, Wenk János, Zachár Imre. Az első körben az osztrákokkal került össze a magyar csapat, akiktől sajnos vereséget szenvedtek, ezért Ausztria csapata jutott be a második körbe (BÍRÓ, 2010). A vesztes csapat addig maradhatott játékban, míg az őt kiverő csapat is játékban volt. Azonban Ausztria a következő fordulóban a britektől egy csúf vereséget szenvedett, míg Magyarország a belgák ellen egygólos vereséggel szintén veszített. A tornát Nagy-Britannia nyerte, második helyen Svédország, harmadik helyen Belgium végzett, Magyarország pedig az ötödik helyen zárt, így a következő évek a tanulásról szóltak (BÍRÓ, 2010). Az I. világháború alatt elmaradt az 1916-os berlini és az 1920-as antwerpeni olimpia, így megmérettetésre nem került sor. A háború utáni években

hatalmas fordulatot vett a hazai vízilabda (BÍRÓ, 2011). A szövetségi kapitány Komjádi Béla lett és ezzel kezdetét vette a magyarországi vízilabda felvirágozása. Az 1924-es párizsi olimpiára szeretett volna kiutazni a csapat, azonban a Magyar Olimpia Bizottság Ausztriával történő mérkőzés függvényeként engedte csak kiutazni a csapatot. Mivel az első meccsek és a második meccsen is legyőzték az osztrák csapatot kiutazhattak Párizsba (BÍRÓ, 2011). A sorsoláson Nagy-Britanniával került össze a magyar csapat, akik háromszoros olimpiai bajnokok voltak. A mérkőzésen háromszor volt hosszabbítás, aztán Homonnai Márton góljával 7-6-ra megverte Magyarország Nagy-Britanniát. Franciaország nyerte az olimpiát, Magyarország ismét az ötödik helyen végzett (BÍRÓ, 2011). Az 1928-as, Amsterdami olimpiára a többi csapattal ellentétben, a magyarok csak 7 fővel utaztak el. A csapatban olyan legendás játékosok is játszottak, mint Halassy Olivér, Homonnai Márton, Keserű Alajos és testvére Keserű Ferenc, valamint Barta István, Vértessy József és Ivády Sándor. Miután az argentinokat, az amerikaiakat és a franciákat is legyőzte a magyar csapat a németek csapatával kerültek össze. A németeket az előző Európa Bajnokságon 8-1-re verték meg a magyarok, azonban itt 5-2-es vereséget szenvedtek. Ezen az olimpián először nyert olimpiai érmet a magyar csapat, ugyanis a második helyen zártak viszont innentől a németek lettek a magyar csapat „mumusai” (BÍRÓ, 2011). A gazdaság világválság tetőpontjában rendezték meg az 1932-es Los angelesi olimpiát, amelyen 5 nemzet 41 pólósa vett részt (BÍRÓ, 2011). Kalandos körülmények során sikerült kijutni az olimpiára. A magyar csapat miután megérkezett Amerikába a cleavelandi-chichagoi-new yorki-san francisco-i közönség előtt is megmutathatta különleges játéktílusát. Olyan technikai elemeket láthatott a közönség, mint például a kapáslövés („Komjádi légpasz”) (BÍRÓ, 2011). A tornán mindenkit legyőzött a magyar csapat és a nagy riválisnak számító Németországot is 6:2-es arányban verték meg. Érdekesség az olimpiával kapcsolatban, hogy a brazil játékosok miután Németországtól kaptak kiszálltak a vízből és meg akarták verni a magyar játékvezetőt, aki Komjádi Béla volt. Ezért eltiltották őket a játékoktól (BÍRÓ, 2011.) Ez volt az első olimpia, ahonnan Magyarország aranyéremmel tért haza. Az olimpia győztes csapat tagjai: Barta István, Bródy György, Halassy Olivér, Homonnai Márton, Ivády Sándor, Keserű Alajos, Keserű Ferenc, Németh János, Sárkány Miklós, Vértessy József és az edzőjük Komjádi Béla. A náci Németország által rendezett, 1936-os berlini olimpián az egész rendezvényt áthatotta a nemzetszocialista szellem. Itt vezették be a vízilabdában a kieséses rendszert. A csapatok, általában 16 csapat, több csoportban játszottak mérkőzéseket, mindenki, mindenki ellen. A helyezést mindig a pontok alapján döntötték el, azonban ha azonos pontot ért el két csapat, minden esetben a gólarányt vették figyelembe (BÍRÓ, 2011). A döntőben 4 csapat mérkőzhetett meg egymással; Magyarország, Belgium, Franciaország és Németország. A döntőben Magyarország és Németország 5-5 pontot szerzett. Bonyolult számítások következtek, melyek után Magyarország került ki győztesen. A győztes csapat tagjai: Bozsi Mihály, Brandi Jenő, Bródy György, Halassy Olivér, Hazai Kálmán, Homonnai Márton, Kutasi György, Molnár István, Németh János, Sárkány Miklós, Tarics Sándor és az edző dr. Belezny László.

Érdekesség, hogy Halassy Olivér egy villamos baleset következtében elvesztette egyik lábát, így fél lábbal játszottá végig a mérkőzést, ezzel megszerezve harmadik olimpiai érmét. A második világháború után az 1948-as londoni volt az első olimpia. A nagy riválisnak számító német csapat nem kapott meghívást a rendezvényre (BÍRÓ, 2011). Sok nemzet kényszerhelyzetbe került, ezért távol maradtak az olimpiától, míg olyan új nemzetek tűntek fel a játékokon, mint Chile, Argentína, Uruguay, Egyiptom, vagy India (BÍRÓ, 2011). Az elődöntőbe itt már kétszer négy csapat került. Magyarország Olaszországgal játszott mérkőzése során egygólos vereséget szenvedett az első körben, így csak a második helyre került. Emiatt már a döntőben nem is kellett lejátszani a meccset, Magyarország automatikusan a második helyen végzett (BÍRÓ, 2011). A győztes csapat tagjai: Brandi Jenő, Csuvik Oszkár, Fábíán Dezső, Gyarmati Dezső, Győrfi Endre, Holop Miklós, Jeney László, Lemhényi Dezső, Pók Pál, Szittya Károly, Szívós István és az edző Németh János.

Az 1950-es évben forradalmasították a vízilabdát (BÍRÓ, 2011), ugyanis a FINA (Nemzetközi Úszó Szövetség) eltörölte az álló vízilabdát. Korábban a szabály azt követelte meg, hogy ha egy játékos ellen szabálytalanság történik, akkor addig áll a játék, míg el nem végzik a szabaddobást. Ez minden játékosra érvényes volt. Ez még izgalmasabbá tette a játékot (BÍRÓ, 2011). Az 1952-es helsinki olimpiát rekordszámú, 21 csapat részvételével bonyolították le. A torna érdekesen alakult, hiszen az elődöntőben Hollandia győzedelmeskedett a Jugoszláv csapat felett, azonban a mérkőzést követően a jugoszlávok megóvták a meccset. Az újra játszás az a jugoszlávoknak kedvezett, így Magyarország és Jugoszlávia vereség nélkül fejezte be a tornát, azonban a jobb gólarány miatt a magyarok örülhettek az aranynak (BÍRÓ, 2011). A győztes csapat tagjai: Antal Róbert, Bolvári Antal, Fábíán Dezső, Gyarmati Dezső, Hasznos István, Jeney László, Kárpáti György, Lemhényi Dezső, Markovits Kálmán, Martin Miklós, Szittya Károly, Szívós István, Vízvari György és az edző Rajki Béla. A Föld déli féltekén először 1956-ban, Melbourne-ben rendeztek olimpiát. A hidegháború okozta nemzetközi feszültség az 50-es években ebben az évben teljesedett ki leginkább. Az 1956-os évben a Szuzei-válság mellett kitört a magyar forradalom és szabadságharc is. 1956. október 23-án szovjetellenes tüntetések törtek ki, november 4-én pedig bevonult a szovjet hadsereg Magyarországra (BÍRÓ, 2011) és vérbe fojtotta a forradalmat. A politikai viszonyok miatt kalandos úton jutottak ki sportolóink az olimpiára. Ahogy Bíró (2011) is ír a szovjetek elleni meccsről, tudhatjuk, hogy a feszültség hatalmas volt a két ország között és a magyarok által dominált mérkőzést a szovjetek nem bírták idegekkel. Amikor 4-0-ra állt az eredményjelző a magyarok javára, az egyik orosz játékosnál elszakadt a cérna (BÍRÓ, 2011), hátrakönyökölt, ezzel arcon vágta Zádor Ervint, akinek felszakadt a szemhéja. *„Kis híján elszabadult a pokol az uszodában. Zádor kimászott a vízből – a vörös vér végigcsurgott a testén – és végiggyalogolt a tribün előtt. Kattogtak a gépek, üvöltött a tömeg. Az ott készült képek bejárták a világot, és a mérkőzést, mint „blood bath of Melbourne”, azaz „Melbourne-i vérfürdőt” ismerhette meg a világ. A közönség a látványtól felbőszült, és a medence irányába tódult, hogy elégtételt vegyen a támadókon. A „lincs” hangulat miatt a bírók jobbnak látták idő előtt, 55*

másodperccel korábban lefűjni a mérkőzést, a szervezők pedig a szovjet játékosokat kimenekítették a medencéből” írta Bíró (2011). A döntőben Jugoszláviát verte a magyar csapat, ezzel megszerezve újabb olimpiai aranyérmét.

Az olimpia szakmai részét tekintve a nézők itt láthattak először zónázást, amit ekkor még retesznek hívtak. A győztes csapat tagjai: Bolvári Antal, Boros Ottó, Gyarmati Dezső, Hevesi István, Jenei László, Kanizsa Tivadar, Kárpáti György, Markovits Kálmán, Mayer Mihály, Szívós István, Zádor Ervin és az edző Rajki Béla.

Az 1956-os eseményeket követően az olimpiai keretből sokan a bizonytalan helyzet miatt nem tértek haza, hiszen jobbnak látták, ha külföldön maradnak (BÍRÓ, 2011). Az itthon maradottaknak nem volt egyszerű dolguk. Kész csoda, hogy Lemhényi Dezső által szervezett magyar csapatnak sikerült bronzérmét szerezni az 1960-as, római olimpián. A bronzérmes csapat tagjai: Bodnár András, Boros Ottó, Dömötör Zoltán, Felkai László, Gyarmati Dezső, Hevesi István, Jenei László, Kanizsa Tivadar, Kárpáti György, Konrád János, Markovits Kálmán, Mayer Mihály, Rusorán Péter. A tokiói olimpián 1964-ben változtak a szabályok, a negyedek 4x5 percesek voltak. Az aranyérem feltétele az oroszok elleni mérkőzés megnyerése volt vagy 2:0-ra, vagy 3-1-re, vagy 5-2-re. Egy rossz kezdés után a meccs vége előtt két perccel 4-2-re vezettünk és a győztes gólt Dömötör Zoltán lőtte, ezzel megszerezve a csapatnak az aranyat (BÍRÓ, 2011). A győztes csapat tagjai: Ambrus Miklós, Bodnár András, Boros Ottó, Dömötör Zoltán, Felkai László, Gyarmati Dezső, Kanizsa Tivadar, Kárpáti György, Konrád János, Mayer Mihály, Pócsik Dénes, Rusorán Péter és az edző Laki Károly. 1967-ben nagy szabályváltoztatások történtek, melyek teljes káoszt okoztak a sportágban és a színvonalát is lerontották (BÍRÓ, 2011). Eltörölték a kiállításokat, helyette a bírók büntetőpontokat kezdtek adni és minden harmadik hibapont után büntető következett. Mivel ez nem működött 1970-től bevezették a ma is ismert szabályokat. Az 1968-ban megrendezett mexikóvárosi olimpián még 45 másodpercesek támadóidők voltak. Ekkor Jugoszlávia, Szovjetunió, Olaszország és Magyarország tartoztak az elitbe. Az olimpiát Jugoszlávia nyerte, második helyen a szovjetek végeztek, Magyarország pedig bronzéremmel tért haza. A magyar csapat: Bodnár András, Dömötör Zoltán, Felkai László, Konrád Ferenc, Konrád János, Mayer Mihály, Molnár Endre, Pócsik Dénes, Sárosi László, Steinmetz János, Szívós István és az edző Markovits Kálmán.

Az 1972-es müncheni olimpián vereség nélkül játszott a magyar csapat, legyőzve a hollandokat, a görögöket és az ausztrálokat, döntetlent játszottak az NDK csapatával, megverték a fináléban az olaszokat, az amerikaiakat, a jugoszlávokat és döntetlent játszottak a Szovjetunióval (BÍRÓ, 2011). A pontozás végén azonban ezüstérmes lett a csapat, melynek tagjai: dr. Bodnár András, Cserenyák Tibor, Faragó Tamás, Görgényi István, Kásás Zoltán, dr. Konrád Ferenc, Magas István, Molnár Endre, Pócsik Dénes, Sárosi László, Szívós István.

1976. Montreal. A résztvevő csapatok száma 12-re emelkedett az 1976-os montreáli olimpián. Az új magyar kapitánnyal, Gyarmati Dezsővel Magyarország, 12 év után, ismét aranyérmes lett! (BÍRÓ, 2011). Bajnokaink: Csapó Gábor, Cserenyák Tibor, Faragó

Tamás, Gerendás György, Horkai György, Kenéz György, dr. Konrád Ferenc, Molnár Endre, Sárosi László, Sudár Attila, Dr. Szívós István.

Egy-két játékos kivételével szinte ugyanaz a csapat utazott az 1980-a moszkvai olimpiára, mint 4 éve. Az olimpiát Szovjetunió nyerte, Jugoszlávia a második helyen végzett, a magyaroknak Bíró (2011) szavaival élve *„itt viszont csak a bronzérem megszerzése volt reális”*. Az 1984-es Los angelesi játékokon a szocialista országok nem vehettek részt, a tornát viszont az eddig alkalmazott versenyszabályok szerint bonyolították le (BÍRÓ, 2011). A győztes Jugoszlávia lett, második helyen végzett Amerika, míg az NDK a harmadik helyen zárt. A spanyolok a negyedikek lettek úgy, hogy csapatukban megjelent az elkövetkezendő évek legnagyobb játékosa, Manuel Estiarte (BÍRÓ, 2011). A magyar vízilabda csapat olimpiai részvételei közül, az 1988-as szöuli nem volt a legsikeresebbek között, s ez már a selejtezők során is látszott. A görög (10:2), a kínai (14:7), a spanyol (6:6), a jugoszláv (9:10) és az amerikai (9:10) csapatokkal mérkőztünk meg (BÍRÓ, 2011) és az eredmények csak az ötödik helyhez voltak elegendők. Ez után következett egy ismét kevésbé sikeres 1992-es, barcelonai szereplés, ahol, a gyenge kezdést követően a hatodik helyen zárt a magyar olimpiai csapat. Olaszország végzett az első helyen, Spanyolország lett a második, az Egyesített Csapat pedig a harmadik. Ugyanakkor, ezen az olimpián tűnt fel először Benedek Tibor, aki elnyerte a gólkirályi címet.

Az 1995-ös világkupa megnyerése után, az 1996-os atlantai olimpián bizakodóbbak voltak a szurkolók és a magyar csapat felzárkózott a negyedik helyre. A játékosok között feltűnt a fiatal Kásás Tamás. Az első helyen a spanyolok, a második helyen a horvátok, a harmadik helyen pedig az olaszok végeztek. A 90-es évek második felében feltűntek olyan játékosok, akik már a junior csapatban bizonyították tehetségüket (BÍRÓ, 2011). Ide tartozott Kásás Tamás, Fodor Rajmund, Kiss Gergely, Varga Tamás, Steinmetz Barnabás, Székely Bulcsú, Vári Attila. 1997-ben Kemény Dénes vette át a válogatott irányítását (BÍRÓ, 2011) és ezzel megkezdődött az új aranycsapat menetelése. Az új Aranycsapat legnagyobb megmérettetése a 2000-es Sydney-i olimpia volt. Az előző években bizonyították, hogy képesek nagy eredményeket elérni (1997. Sevilla Európa bajnoki arany, 1998. Perth világbajnoki ezüst, 1999. Firenze Európa bajnoki arany, 1999. Sydney Világkupa arany). A negyedöntőben az olaszokat, az elődöntőben a jugoszlávokat győztük le. A döntőben az oroszokkal került szembe a magyar csapat. A mérkőzést végig irányította a magyar együttes, a végén pedig 13-6-ra nyert csapatunk. 24 év után ismét olimpiai bajnok lett Magyarország! Az aranycsapat tagjai: Benedek Tibor, Biros Péter, Fodor Rajmund, Kásás Tamás, Kiss Gergely, Kósz Zoltán, Márcz Tamás, Molnár Tamás, Steinmetz Barnabás, Szécsi Zoltán, Székely Bulcsú, Varga Zsolt, Vári Attila, az edző pedig dr. Kemény Dénes. A magyar csapat világbajnokként és olimpiai címvédőként utazott ki 2004-ben Athénba. A csoportkörben egyszer sem kapott ki csapatunk ellenfeleitől. Megvertük Szerbia és Montenegrót, Horvátországot, Kazahsztánt, Oroszországot és az Egyesült Államokat is. Az oroszokkal az elődöntőben, a délszláv csapattal pedig a döntőben találkozott a magyar csapat. A döntő nagyon rosszul indult válogatottunk szemszögéből. Az ellenfél 3-0-ra elment, majd Kiss Gergely 3 góljával döntetlenre

módosult az eredmény. A délszlávok 4-3-ra, majd 5-4-re is elmentek. 4-3-nál Benedek Tibor góljával zárkózott fel a magyar csapat 4-4-re, 5-4-nél pedig Varga Tamás góljával 5-5-re. Az ellenfél 7-5-re vezetett a második játékrészben, majd a negyedik negyedben Kásás 2 góljával kiegyenlített a csapatunk. A mérkőzés utolsó gólját Kiss Gergely szerezte, ezzel pedig beállította a végeredményt 8-7-re. Ezzel Magyarország megvédte olimpiai bajnoki címét. Győztes csapatunk tagjai: Benedek Tibor, Biros Péter, Fodor Rajmund, Gergely István, Kásás Tamás, Kiss Gergely, Madaras Norbert, dr. Molnár Tamás, Steinmetz Ádám, Steinmetz Barnabás, Szécsi Zoltán, Varga Tamás, Vári Attila és az edzőjük dr. Kemény Dénes. Az előző olimpia óta eltelt időben a magyar válogatott nem nyert semmilyen világeseményt. Sokan már nem bíztak abban, hogy ez a magyar-válogatott képes 2008-ban Pekingben, egymás után háromszor is olimpiát nyerni. Ennél nagyobbbat nem is tévedhettek volna. A csoportköröt vereség nélkül teljesítették, az elődöntőben pedig az Európa-bajnok Montenegrót győzte le csapatunk. Érdekesség, hogy ebben az elődöntőben ugyanúgy kapuscserére szánta el magát Kemény Dénes, mint a sydney-i elődöntőben. Akkor Kósz helyett, most pedig Gergely helyett jött be Szécsi. A döntőben azzal az Egyesült Államokkal találta szemben magát a csapat, aki megverte a szerbeket az elődöntőben. A döntő a második félidőig szoros és kiegyenlített volt, a második félidő után azonban a magyar csapat kezdett dominálni és 14-10-re megverte az Egyesült Államok csapatát. A magyarok egymás után három olimpiát nyertek! A győztes csapat tagjai: Benedek Tibor, Biros Péter, Madaras Norbert, Szécsi Zoltán, Varga Tamás, Varga Dénes, Varga Dániel, Kásás Tamás, Hosnyánszky Norbert, dr. Kiss Gergely, dr. Molnár Tamás, Gergely István, Kiss Gábor, szövetségi kapitány Kemény Dénes.

A korábbi sikereket követően, nagy elvárásokkal utazott ki a magyar válogatott 2012-ben Londonba, hiszen mindenki zsinórban a negyedik aranyéremben reménykedett. A csapat azonban már korosnak számított és az előző években sem voltak olyan eredmények, amelyek nagy sikerrel kecsegtettek volna. A csoportkörben felemás teljesítményt nyújtott a magyar csapat, de mégis eljutott a negyedöntőig. Ott az olasz válogatott megálljt parancsolt, ezzel pedig egy nagy széria és egy nagy korszak zárult le. A magyar csapat az ötödik helyen végzett, miután utolsó mérkőzésén megverte Spanyolországot. A torna győztese – történetében először - Horvátország lett, a második helyen Olaszország, míg a harmadik helyen Szerbia végzett.

A londoni olimpia óta egy világbajnokságot nyerő magyar válogatott esélyesként indult a Rio de Janeiro-i játékokon, 2016-ban. A Benedek Tibor vezette magyar csapat ismét bejutott a negyedöntőbe, azonban a Montenegróval vívott vesztes csata után nem jutott tovább. Magyarország a csalódást keltő ötödik helyen zárt, míg az első helyezett Szerbia, a második helyezett Horvátország, a harmadik helyezett pedig Olaszország lett.

A MAGYAR VÁLOGATOTT TOVÁBBI SIKEREI

Az előbb felsorolt sikerek mellett természetesen még számos nemzetközi eredmény öregbíti hazánk vízilabda hírnevét. A hullámvölgyek ellenére is kimondható, hogy a

magyarországi vízilabda a legeredményesebb a vízilabdát játszó országok között. A Magyar vízilabda történetét az 1926-os Európa-bajnoki aranyéremmel szokás kezdeni, hiszen az volt az ország első nemzetközileg is elismert sikere (BÍRÓ, 2010). Ezután sorozatban nyolcszor nyertük az Európa Bajnokságot, 1926-1962-ig. Továbbá 1974-ben, 1978-ban, 1997-ben, 1999-ben és 2020-ban is Európa Bajnok lett Magyarország (link2). A világbajnokság sokkal később került megrendezésre, mint világesemény, azonban amikor legelőször 1973-ban sort kerítettek rá a magyar csapat térhetett haza az aranyéremmel. A következő világbajnoki aranyéremig egészen 2003-ig kellett várni. Az utolsó világbajnoki aranyat pedig 2013-ban nyertük (link3). Továbbá 2003-ban és 2004-ben Világligát, 1979-ben, 1995-ben, 1999-ben és 2018-ban Világkupát, valamint 2000-ben Európai Nemzetek Ligáját nyert a magyar válogatott (link4).

ÖSSZEGZÉS

A vízilabda kialakulása az 1830-as, 1840-es évekhez vezethető vissza. Egyre inkább nőtt a népszerűsége és a pólóból, a strandokon történő labdaszerzésekből, valamint a rugby szerű vízben zajlott játékból egyre csak kezdte kinőni magát a sportág. 1876-ban William Wilson fektette le az első szabályokat, majd ezek időről-időre folyamatos változásokon mentek keresztül, míg végül eljutottak a ma is érvényes szabályokhoz.

Magyarország a legeredményesebbnek számító ország ebben a sportban. Ezt bizonyítja a 9 olimpiai aranyérem, a 3 világbajnoki aranyérem, a 13 Európa bajnoki aranyérem, a 4 világkupa aranyérem, a 2 világliga aranyérem, valamint egy Európai Nemzetek Ligája aranyérem is.

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú, Debrecen Venture Catapult Program című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

SZAKIRODALOM

1. Bakó Jenő (1986): Az úszás története. Sport.
2. Bíró M. (2010): A vízilabdajáték kialakulásának története, versenysporttá válása. „a vízilabdázás őskora”. Acta Academiae Agriensis, Sectio Sport, 2010. Nova series tom. XXXVII. pp. 17-37.
3. Bíró M. (2011): Uszodai sportok – Úszás, Víz alatti sportok, Mű- és toronyugrás, Vízilabda, Kajakpóló, Szinkronúszás, Aquafitness. Dialóg Campus Kiadó. pp. 118-170.
4. Gallovits L., Honfi L., Széles-K. Gy. (2011): Sport A-tól Z-ig. Dialóg Campus Kiadó. pp. 248-251.
5. Gyarmati D. (2001): Aranykor. A magyar vízilabdázás története. Budapest.

6. Rajki B., Gallov R. (1985): Korszerű vízilabdázás. Sport.
7. Székely F. (2004): 10 év a Heves Megyei Sportmúzeumban a sport történelmének templomában. Eger.
8. Földes Éva, Kun László, Kutassi László (1989): A magyar testnevelés és sport története. Sport, Budapest.
9. Csaba L, Lengyel Sz. (2000) A vízijátékok alkalmazása az úszófoglalkozásokon. Úszás Szöveggyűjtemény II. Obender & Co. Sütő Kft., 61-73.
10. Molnár Róbertné, Székely Éva (2001): Feladatok vízben – úszás. in.: A testnevelés tanítása tanári kézikönyv alsó tagozatos pedagógusok számára szerk.: Arday László, Korona Kiadó, Budapest.
11. Gérard S., Jacques H. (2003): Olimpiai játékok. Kossuth Kiadó, Budapest
12. Kárpáti Gy. (1982): Medencék, gólok, pofonok. Budapest, Sport Kiadó
13. Sportenciklopédia, Budapest, Kossuth Kiadó, 2002

A FOLYAMATSZEMLÉLET, MINT A FEJLŐDÉS ESZKÖZE AZ E-SPORTBAN

PROCESS APPROACH AS A TOOL FOR DEVELOPMENT IN E-SPORT

Fenyves László

Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet, Debrecen

Összefoglaló

Bevezetés: Az e-sport egy rohamosan fejlődő terület, amely még nincs teljesen kialakulva, szabályozása és irányítási rendszere fejlődőben van, továbbá még nincs kialakult, kidolgozott szervezeti háttere/rendszere. Célkitűzés: A kutatási célom bemutatni, hogy a folyamatszemplélet alkalmazása miért lehet eredményes az e-sport szervezetek működésében. Módszer: A kutatásomat szekunder kutatás keretében végeztem el, amelyben felkutattam azokat a hazai és külföldi forrásokat, amelyek releváns információt biztosítanak a számomra. Eredmények: Az eredményeim között bemutatom az e-sport ökoszisztémáját és a nemzetközi, illetve hazai szervezeti hátterét. A kutatásom során azt a megállapítást tettem, hogy az e-sport rohamos fejlődése ellenére szervezeti szinten nincs kellő rendezettség, a nagymértékű fejlődést ezen a téren nem tudták / tudják lekövetni. Bemutatom azokat a fő folyamatokat, amelyek az e-sport szervezetek működésében megjelennek a kutatásom alapján. Következtetések: Az e-sport szervezeteknek indokolt a folyamatszempléetű vállalatirányítást alkalmazniuk, hogy a szervezeti szinten tudjanak fejlődni, valamint kialakuljon a szükséges rendezettség a hatékony működéshez.

Kulcsszavak: *e-sport, folyamat, folyamatszemplélet, szervezet*

Abstract

Introduction: The e-sport is a rapidly evolving field that is not yet fully developed, its regulation and management system is evolving, in addition it does not yet have an established organizational background / system. Objective: My research goal is to show why the application of the process approach can be effective in the operation of e-sports organizations. Method: I conducted my research within the confines of secondary research, in which I searched for domestic and foreign sources that provide me with relevant information. Results: Among my results I present the e-sports ecosystem and the international and domestic organizational background. In the course of my research, I found that, despite the rapid development of e-sports, there is not enough organization at the organizational level, they could not / cannot follow the large-scale development in this field. I present the main processes that appear in the operation of e-sports organizations based on my research. Conclusions: It is reasonable for e-sports organizations to apply process-oriented corporate governance in order to develop at the organizational level and to establish the necessary order for efficient operation.

Keywords: *e-sport, process, process approach, organization*

ELMÉLETI HÁTTÉR

Napjainkban a számítástechnika rohamos fejlődése és a digitális világ kiterjedése következtében a szórakoztató ipar egy újfajta ága kezd kibontakozni rohamos léptekkel.

Nagyon dinamikusan növekszik azok száma, akik professzionálisan, versenyszerűen foglalkoznak videojátékokkal és tudásukat szervezett bajnokságokban mérik össze. Ez az újszerű „őrület”, ami egyre nagyobb teret hódít, hivatalosan nincs sportként elismerve, de a nevében szerepel, ami nem más, mint az e-sport. Az elmúlt években a nagyobb játékfejlesztők rendre jelentették be a bajnokságokat és hoztak létre pénzdíjakat, főként azért, hogy így népszerűsítsék játékaikat. A legnagyobb eseményeket pedig óriási sportcsarnokokban tartják, főképp Amerikában és Dél-Koreában, akár 20-40 ezer fős helyszíni résztvevővel és borsos jegyárakkal (LÁNG, 2017).

Az e-sport egy új terület, amely még nincs teljesen kialakulva, szabályozása és irányítási rendszere fejlődőben van, tovább még nincs kialakult, kidolgozott szervezeti háttere/rendszere. Attól függetlenül, hogy az e-sport szervezetek másabb jellegű tevékenységeket folytatnak, mint például a termelő vagy a szolgáltató vállalatok, ezeknél a szervezeteknél is megjelennek a szervezeten belüli folyamatok, ugyanis a célokat tevékenységek irányított láncolatával lehet megvalósítani, amelyek folyamatokban egyesülnek. Ezeknek a folyamatoknak egyrészük, de leginkább a strukturáltságuk megegyezik a hagyományos termelő, szolgáltató vállalatok és egyéb intézmények folyamataival. Az e-sport hazai szervezeteinek nincs még kialakult és alkalmazott strukturális felépítése. Erre a problémára az általam választott szervezeti válasz a folyamatalapú strukturálás és irányítás, ami az üzleti / intézményi gyakorlatban széleskörben alkalmazott és amely arra is megoldást biztosít, hogy egy rohamosan fejlődő iparágban hogyan tudnak megfelelni a szervezetek az állandó változásoknak.

A kutatási célom, felmérni az e-sport ökoszisztémáját és a nemzetközi illetve a hazai szervezeti hátterét, továbbá bemutatni, hogy a folyamatszémleletet alkalmazása miatt lehet eredményes az e-sport szervezetek működésében.

E-SPORT

AZ E-SPORT FOGALMI MEGHATÁROZÁSA

Az e-sport meghatározásában elég sokfajta definíciót lehet találni, igazából nincs egy mindenki által elfogadott megfogalmazás. Az e-sport a sporttevékenységek egy olyan területe, melyben az emberek mind fizikális, mind mentális képességeit fejleszthetik, illetve gyakorolhatják az információs és kommunikációs technológia alkalmazásával (WAGNER, 2006). Úgy gondolhatnánk, hogy az „e-sportoláshoz” nem szükséges semmi különösebb fizikai állóképesség, ennek ellenére az e-sport nagyhatalmakban, mint például Kínában, Koreában vagy az Egyesült Államokban a profi e-sportolók edzőtermi felkészítést is kapnak és emellett táplálkozási tanácsokkal is ellátják őket hasonlóképpen, mint például egy atléta vagy futballista esetében, akinek teljesítményét a fizikai állóképessége nagyban befolyásolja. A leginkább elfogadott leírás szerint elektronikus sportról, vagyis e-sportról akkor beszélünk, amikor professzionális játékosok szervezeten, versenyszerűen mérik össze képességüket videojátékokban. Fontos

hangsúlyozni, hogy ehhez mindhárom kritériumnak teljesülnie kell. Az otthon, hobbiszinten végzett videójátékozás nem minősül e-sportnak (I01).

Hamari és Sjöblom úgy definiálták az e-sportot, mint a sport olyan formája, ahol a legfőbb szempontokat az elektronikus rendszerek segítik elő, a sportolók és a csapat a bevitel, az e-sport rendszer pedig a kivitel ugyanúgy emberi és számítógépes felületek által vannak közvetítve (HAMARI – SJÖBLOM, 2016). Egy másik definíció szerint az e-sport egyéni vagy társas sport, amihez kontrollált fizikai cselekvés szükséges elektronikus eszközön, ahol az egyén vagy csapat versenyez egymással (SZABELLA, 2018). Ennél a meghatározásnál szintén megjelenik a fizikai cselekvés kifejezés, mint WAGNER (2006) definíciójában, ami azt mutatja, hogy valóban megoszlik a szakma véleménye az e-sport fizikai aktivitási szükségességéről. Talán a legegyszerűbb, de véleményem szerint a legraktikusabb megfogalmazás a dictionary.com angol értelmező kéziszótárban található, ami úgy szól, hogy: videójátékok versenyszerű bajnokságai, legfőképpen professzionális játékosok között (I02). Ahogy a fenti megfogalmazásokból is látható az e-sportnak nincs egy mindenki által elfogadott definíciója, ezt a British Esport Association is megerősíti: „Az e-sportnak jelenleg nincs egységes és mindenki által elfogadott definíciója, azonban a meghatározások kisebb különbségekkel nagyon hasonlóak. A megfogalmazásuk szerint: „az e-sport vagy elektronikus sport olyan kompetitív videójátékok gyűjtő elnevezése, amelyeknél az egyes játékosok (legalább kettő, de lehet több is) egymással versenyeznek online vagy hagyományos rendezvényeken, általában valamilyen díjazásért” (KŐHIDI, 2018).

FOLYAMAT, FOLYAMATSZEMLÉLET, FOLYAMATMENEDZSMENT

A folyamatalapú vállalatvezetés az üzleti / intézményi gyakorlatban széleskörben elterjedt, ugyanis eredményeket hatékonyabban lehet elérni, ha a tevékenységeket egymással kapcsolatban álló folyamatként irányítják. A szakirodalomban a folyamat és folyamatmenedzsment terén túlsúlyban van a vállalati területeken végzett vizsgálat, de ezek a definíciók nem csupán vállalatokra, hanem szervezetekre is értendők. A következőkben ezeknek a szakirodalmi meghatározásait mutatom be:

FOLYAMAT

HAMMER ÉS CHAMPY (2000) megfogalmazása alapján a folyamat olyan tevékenységek sorozata, amelyek egymás mellé téve a vevő számára értéket jelentő eredményt produkálnak. Az ISO 9000:2015 meghatározása alapján a folyamat olyan kölcsönös kapcsolatban vagy kölcsönhatásban álló tevékenységek sorozata, amely eredményekké alakítja a bevitelt. A legegyszerűbb megfogalmazás a folyamatot illetően az IFUA Horváth & Partners a Folyamatmenedzsment a gyakorlatban című könyvében található: A folyamat a tevékenységek irányított láncolata egy adott teljesítmény létrehozása érdekében.

FOLYAMATSZEMLELET

A folyamatszempléltre és a folyamatokban való gondolkodásra áttérve, MCCORMACK (2007) a folyamat orientált szervezetet úgy definiálja, mint egy olyan szervezet, amely a hierarchia helyett minden területen a folyamataira helyezi a hangsúlyt, különös tekintettel az eredményekre. A folyamatszemplélet alkalmazása segíti az egyes tevékenységek közötti ok-okozati kapcsolatrendszer megértését és ezen keresztül, a működésfejlesztés során a problémák forrásainak a megtalálását, illetve a fejlesztési területek kijelölését (NÉMETH, 2001). TENNER ÉS DETORO (1998) szerint „az üzleti sikerek alapja a folyamatok meghatározása, osztályozása és felmérése”.

FOLYAMATMENEDZSMENT

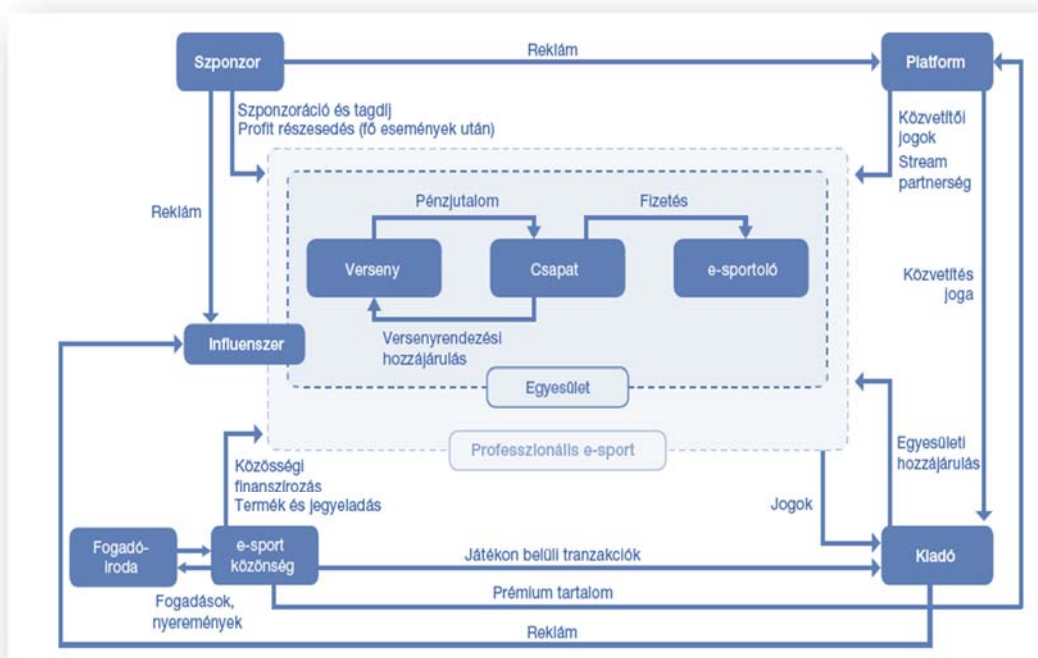
A mai vállalati gyakorlatban, a vállalati eredményességhez koordinálni és fejleszteni kell a folyamatokat, ezért a definíció értelmezése kitágult. A folyamatmenedzsment célja, a részfolyamatok összehangolása, irányítása, folyamatok minőségfejlesztése és a költséghatékonyság növelése (SOLTI, 2006). VIDA ÉS BODNÁR (2006) meghatározása szerint a folyamatmenedzsment a vállalati folyamatok és a szervezet állandó hozzáillesztése a vevői igényekhez és a tágabb értelemben vett környezeti elvárásokhoz. A megfelelő folyamatmenedzsment hozzásegíti a vállalatokat ahhoz, hogy növeljék teljesítményüket, szervezeti rugalmasságukat és csökkentsék költségeiket. Továbbá segíti a szervezeteket annak felismerésében, hogy egy adott folyamatot mikor szükséges valamilyen külső vagy belső hatásra megváltoztatni (HAMMER, 2015).

MÓDSZER

A kutatásom legfőbb célja annak a megvizsgálása, hogy hogyan lehet adaptálni a folyamatszempléletet az e-sport szervezeteire. Ehhez szekunder kutatás keretében felmérem az e-sport ökoszisztémáját, azért, mert megítélésem szerint egy téma vagy terület megértéséhez nélkülözhetetlen, hogy át tudjam látni annak globális felépítését. Továbbá felmérem az e-sport nemzetközi és hazai szervezeti háttérét is. A kutatásomat szekunder kutatás keretében végeztem el, amelyben felkutattam azokat a hazai és külföldi forrásokat, amelyek releváns információt biztosítanak a számomra. A téma újszerűségét az is bizonyítja, hogy többnyire elektronikus formában megjelent forrásokat tudtam felhasználni a vizsgálat során. A kutatás során többnyire az e-sport, e-sport ökoszisztéma, e-sport szervezeti folyamatok, e-sport szervezetek, e-sport szervezeti háttér, e-sport működés, e-sport összetevői, e-sport területei, e-sport szövetségek, e-sport egyesületek, e-sport szakosztályok kulcsszavas kereséseket hajtottam végre. Az adatbázisokat tekintve leginkább a Google Scholar, UDiscover, iDEa tudóstér, ResearchGate adatbázisokat kerestem fel. Az e-sport egyesületek összegyűjtésére a birosag.hu adatbázisát használtam fel, továbbá e-sport témájú weboldalak és hazai sportszervezetek weboldalait kutattam fel a hazai szervezeti háttér összeállításához.

EREDMÉNYEK

AZ E-SPORT ÖKOSZISZTÉMÁJA

1. ábra: Az e-sport ökoszisztémája

Forrás: I01

Látható, hogy az e-sport ökoszisztémája nagyon sok összetevőből áll és sokszereplős, továbbá megvannak a kapcsolódási pontok, az ökoszisztéma összetevői között. Az ökoszisztéma feltárásával láthatóvá válik, hogy az e-sport működésének területei között milyen kapcsolat van, a különböző területek, hogyan függenek össze egymással, ami a folyamatszemlélet nézőpontjából kifejezetten lényeges.

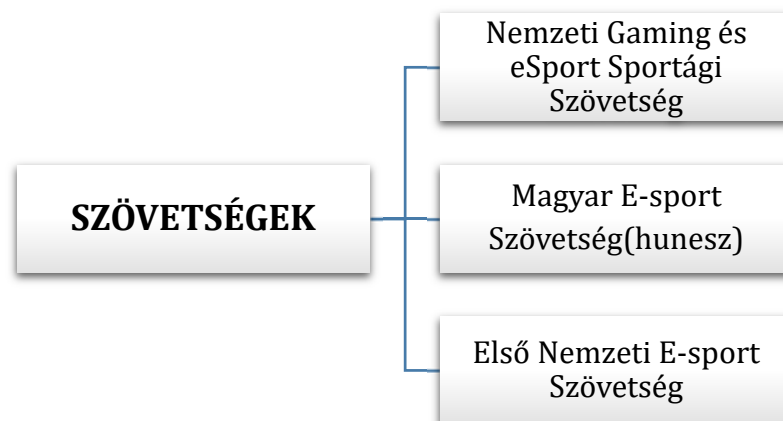
Az e-sport minden szereplőjének megvannak a maga bevételi forrásai. Az ökoszisztéma motorját az e-sportolók, a belőlük szerveződő csapatok, a csapatok megmérettetését biztosító versenyek és a közönség adják. Természetesen magukat a játékokat a kiadók fejlesztik, a versenyszervezés jogát ők értékesítik, ezért az ő szerepük az egész ökoszisztéma számára meghatározó. A tartalmak közvetítésén keresztül (versenyek, streamek, elemzések stb.) az e-sport közönség elérését az úgynevezett platformok biztosítják, ilyenek például a Twitch.tv vagy a YouTube. A további szereplők, úgymint a szponzorok, az influenszerek és a fogadóirodák az e-sport piac növekedését segítik elő, amely végső soron minden szereplőnek az előnyére válik (I01).

AZ E-SPORT NEMZETKÖZI SZERVEZETI HÁTTERE

Alapvetően az e-sport nem rendelkezik világszinten átfogó szervezettel, mint például a labdarúgás esetében a FIFA (Fédération Internationale de Football Association), helyette különböző nemzeti és nemzetközi egyesületek működnek egymással párhuzamosan. Ilyen szervezet például az IESF (International e-Sports Federation), amelynek kifejezett célja a versenyzők támogatása és az e-sporttal kapcsolatos egységes elvek és sztenderdek meghatározása. Jelenleg persze semmiféle szabályozási kizárólagossággal nem rendelkeznek, azonban kétségtelen, hogy rendezvényeket és bajnokságokat is szerveznek, továbbá jelentőségüket jól mutatja, hogy negyvenhat ország már taggá vált a szervezetben. Hasonló nemzetközi szervezet a WESA (World eSports Association), amely a meghatározó e-sport csapatok és az ESL (Electronic Sports League) együttműködése révén jött létre. A WESA jövőbeli célkitűzései közé tartozik a játékosok érdekképviselésének megszervezése, belső (szakági) szabályok kialakítása, bevételek elosztása a csapatok között. Míg az IESF a csatlakozni kívánó országokat tömöríti, addig a WESA-nak a versenyeket és bajnokságokat szervező nagyobb cégek a tagjai. Épp a versenyeket szervező tagok adják azt a lehetőséget a szervezetnek, hogy valódi és érdemi lépésekre legyen képes az alapvető önszabályozás kapcsán, így a WESA már kialakított például egy magatartáskódexet. E kódex jelenleg viszonylag rövid (10 oldal), mégis igyekszik legalább érinteni a felmerülő főbb (jogilag is releváns) problémákat, így például: korrupciós szabályok, a doppinggal kapcsolatos rendelkezések, a meccsek integritása, diszkrimináció tilalma. Ráadásul a kódex a benne meghatározott magatartási szabályok megszegése esetére szankciókat is kilátásba helyez (az alkalmazható szankciókat külön szabályzat tartalmazza, amely ismereteim szerint nem publikus). Az alkalmazással és esetleges jogvitákkal kapcsolatban pedig a WESA bizottsága (Executive Boards) rendelkezik kizárólagos hatáskörrel. Külön érdekesség, hogy a Kódex auditálási szabályokat is tartalmaz a csapatok számára, a csapatoknak a (Kódexnek való) megfelelést helyi, független jogi szakértők (vagy a bizottság által elfogadott szakértők) által kell biztosítani. A WESA létrehozott továbbá egy arbitrációs szabályanyagot is (állandó választottbírószágot azonban egyelőre nem), amelynek segítségével a felek a lehető legrugalmasabb eljárásban tudják rendezni jogvitájukat (KÓHIDI, 2018). A hatékony szervezeti működéshez és szabályozásához indokolt, hogy legyen egy a területet átfogó globális szervezet, mint ahogyan az a sportágakat tekintve megfigyelhető, ez jelenleg az e-sportban nem megvalósított. Megfelelő szervezeti felépítéssel az e-sport működése sokkal átláthatóbb lenne és a felelősségi körök is tisztábbak lennének.

AZ E-SPORT HAZAI SZERVEZETI HÁTTERE

SZÖVETSÉGEK

2. ábra: E-sport szövetségek Magyarországon
Forrás: Saját szerkesztés (2020)

Szekunder kutatásom során szövetségi szinten három szövetséget találtam, ahogy azt a 2. ábra is mutatja. A három szövetségnek az elsődleges céljuk az e-sport fejlesztése, népszerűsítése Magyarországon. Mind a három szövetség szervez versenyeket, amelyhez külön versenyszabályzatuk is tartozik. A Magyar E-sport Szövetség (hunesz) nevéhez fűződik a magyar e-sport etikai kódex megalkotása, de ezen kívül a céljaik és tevékenységeik nagyjából azonosak. A Sporttörvény 28. § (1). bekezdése előírja, hogy „Egy sportágban csak egy országos sportági szövetség működhet.” ez azt bizonyítja, hogy az e-sport szervezeti felépítése alapján jelenleg nem felel meg a törvényben foglaltaknak (I03).

EGYESÜLETEK

Egyesületi szinten összesen tizenhárom olyan egyesületet tudtam beazonosítani, amely e-sporttal kapcsolatos a birosag.hu adatbázisa alapján. Az egyesületek túlnyomó része Budapesten található, de az ország keleti és nyugati részén is vannak ilyen jellegű egyesületek. Az egyesületek közül mindenképpen kiemelendő az az Egymillióan a magyar e-sportért egyesület (röviden Esportmilla), amely 2013 nyarán született meg **a magyar e-sport közösségek prominens képviselőinek összefogásával**. Egy gondosan felépített **magyar e-sport szervezet létrehozására törekednek**, melynek segítségével Magyarország a legfejlettebb e-sport nemzetekhez (USA, Svédország, Dél-Korea) hasonló, kiemelkedő sikereket és szervezeti struktúrát tudhat magáénak. Középtávon ez magában foglalja a nemzetközi e-sport szövetséghez történő csatlakozást, illetve hosszú távon az elektronikus sportnak a Magyar Olimpiai Bizottság által történő elfogadását (I04).

SZAKOSZTÁLYOK

3. ábra: E-sport szakosztályok Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés (2020)

A szövetségek és egyesületek mellett szakosztályok is egyre nagyobb számban jelennek meg az országban. A 3. ábrán az látható, hogy mely hazai labdarúgó klubok indítottak már e-sport szakosztályt.

AZ E-SPORT SZERVEZETI FOLYAMATAI

A kutatásom során azt a megállapítást tettem, hogy az e-sport rohamos fejlődése ellenére a szervezeti szinten nincs kellő rendezettség, a nagymértékű fejlődést ezen a téren nem tudták / tudják lekövetni. Az e-sport ökoszisztémájának a tárgyalásánál látható volt, hogy az e-sport környezete mennyire szerteágazó és összetett. A szervezeteknek tudniuk kell reagálni erre a nagymértékű fejlődésre és szükséges alkalmazkodniuk. Ehhez az alkalmazkodáshoz a folyamatszempléletű vállalatvezetés egy hatékony megoldás, mint ahogy az üzleti / intézményi gyakorlat területén már bebizonyosodott, hogy a rendszerszintű gondolkodással hatékonyabban lehet célokat megvalósítani és eredményeket elérni. Szervezeten belüli folyamatok minden típusú szervezetnél megjelennek, adott esetben az e-sport szervezeteknél is csak tudni kell ezeket beazonosítani. A jelenlegi gyakorlatban vannak olyan bevált folyamatosztályozó rendszerek, amelyek egy alapot biztosítanak a szervezetek részére, hogy tudják a saját folyamataikat egy rendszerbe összeállítani. Az ökoszisztéma elemzése alapján és a meglévő folyamatosztályozó modellek felépítését figyelembe véve összeállítottam egy ábrát azokról a fő folyamatokról, amelyek az e-sport szervezetek működése során is megjelennek. Ehhez az IFUA Horváth & Partners folyamat kategorizálását és az APQC folyamatosztályozási keretrendszert vettem alapul (I05):

4. ábra: Az e-sport szervezetek fő folyamatai
Forrás: Saját szerkesztés

MEGBESZÉLÉS

A kutatásomat azzal a céllal végeztem el, hogy felmérjem az e-sport, mint egy igen rohamos léptekkel fejlődő terület szervezeti hátterét és ökoszisztémáját, azon célból, hogy a folyamatalapú vállalatvezetés miért lehet hatékony eszköz a szervezetek számára. Az e-sporttal kapcsolatos kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy szervezeti szinten jelentkeznek hiányosságok. Ezek a hiányosságok akár nemzetközi, akár hazai szinten megmutatkoznak, igaz vannak olyan országok, ahol sokkal fejlettebbek ezen a területen. A szervezeti szinten való elmaradás miatt az e-sport szervezeteknek indokolt a menedzsment módszerek közül a folyamatmenedzsmentet alkalmazniuk, mert megfelelően kialakított és szabályozott folyamatok a hatékonyabb működés lehetőségét teremtik meg, amely által szervezeti szinten is fejlődés mutatkozhat. Ehhez szükséges első lépés a saját folyamataiknak a beazonosítása, ehhez a 4. ábrán bemutatott fő folyamatok egy megfelelő kiindulás pontot jelenthet, amely segítségével kialakíthatják saját folyamatstruktúrájukat, ezzel rendszerezett keretet biztosítva a működésükhöz. Mivel

maga az e-sport önmagában is egy új terület, így korábbi kutatási eredmények nem ismertek az e-sport és a folyamatszeglélet kapcsolatában, de a korábban tárgyaltak szerint más típusú intézményeknél ezt a rendszerszintű gondolkodást közkedvelten alkalmazzák, amely azt vetíti előre, hogy adott esetben az e-sport szervezeteknél is hatékonyan működhet, mivel itt is megjelennek a szervezeten belüli folyamatok. A szeglélet alkalmazása nem csak a szervezetek hatékony működéséhez vezet, hanem a szervezeti háttér ideális kialakulásához is.

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3-II-DE-402 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

IRODALOMJEGYZÉK

1. Hamari, J., & Sjöblom, M. (2016): “Why do people watch others play video games? An empirical study on the motivations of Twitch users”, *Computers in Human Behavior*, Vol 75., pp. 985-996.
2. Hammer, M. (2015): What is Business Process Management?, In: Vom Brocke, J., Rosemann, M. (eds.): *Handbook on Business Process Management 1*. 2nd edition, Springer, Heidelberg, pp. 3-16 (ISBN: 9783642451003)
3. Hammer, M., & Champy, J. (2000): *Vállalatok újraszervezése-Business Process Reengineering*. Panem Könyvkiadó, Budapest, 252 p. (ISBN: 9635452659)
4. McCormack, K. (2007): *Business process maturity: Theory and application*. SC: BookSurge Publishing, Charlestone, 334 p. (ISBN: 1419679139)
5. MSZ EN ISO 9001:2015 Minőségirányítási kézikönyv
6. Solti Á. (2006): Folyamatmenedzsment-tapasztalatok a tanácsadó szemszögeéből. *Magyar Minőség*, 15. évf., 6. sz., pp. 13-15.
7. Szabella O. (2018): Korunk virágzó biznisze? Az e-sport iparág bemutatása, *Információs Társadalom szaktudományos folyóirat*, 8. évf., 1. szám, pp. 66–92.
8. Tenner, A. R., & Detoro, I. J. (1998): *BPR vállalati folyamatok újraformálása*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 364 p. (ISBN: 9631630013)
9. Vida G., & Bodnár V. (2006): *Folyamatmenedzsment a gyakorlatban: Árbevétel-növelés és költségcsökkentés tartósan jó folyamatteljesítménnyel*. IFUA Horváth & Partners, Budapest, 370 p. (ISBN: 9630600994)

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

I01: Az e-sport nem játék, Üzleti elemzés Magyarország és a V4-ek e-sport-piacáról, <https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/esport.pdf>, Letöltés dátuma: 2020-11-08

- I02: <https://www.dictionary.com/browse/esports?s=t>, Letöltés dátuma: 2020-11-11
- I03: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400001.tv> Letöltés dátuma: 2020.10.03.
- I04: <https://esportmilla.hu/bemutakozas/>, Letöltés dátuma: 2020.03.23
- I05: APQC Process Classification Framework (PCF) - Retail PCF - PDF Version 6.0.0, <http://ldmc.com.br/wp-content/uploads/2017/03/PCF-RETAIL-version-6.0.0.pdf>,
Letöltés dátuma: 2020-11-25
- Kőhidi A. (2018): Az elektronikus sport (e-sport) jogi megítélése, <http://media-tudomany.hu/archivum/az-elektronikus-sport-e-sport-jogi-megitelese/#footnote-791-1>, Letöltés dátuma: 2020.02.11
- Láng V. I. (2017): Minden e-sport gaming, de nem minden gaming e-sport, <https://www.digitalhungary.hu/konferenciak/media-hungary/Minden-e-sport-gaming-de-nem-minden-gaming-e-sport/4297/>, Letöltés dátuma: 2020-11-20
- Németh B. (2001): Folyamatmenedzsment megvalósítása a magyar vállalati gyakorlatban, Kvalikon(http://www.kvalikon.hu/letolt/Folyamatmenedzsment_kvalikon.pdfLetöltve: 2020-10-22)
- Wagner, M. (2006): On the scientific relevance of eSport, https://www.researchgate.net/publication/220968200_On_the_Scientific_Relevance_of_eSports, Letöltés dátuma: 2020-11-05